

RIKSDAGENS REVISORERS
BERÄTTELSE

OM DEN ÅR 1946 AV DEM VERKSTÄLLDA GRANSKNING

AV

STATSVERKETS

JÄMTE DÄRTILL HÖRANDE FONDERS TILLSTÅND,
STYRELSE OCH FÖRVALTNING

FÖR TIDEN 1 JULI 1945—30 JUNI 1946

—

DEL I

REVISORERNAS UTTALANDEN

—

STOCKHOLM 1947
ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

468979

Innehållsförteckning.

	Sid.
<i>Riksdagens revisorers verksamhet.</i>	
Önskemål beträffande riksdagens revisorers arbete	2
<i>Fjärde huvudtiteln.</i>	
<i>Försvarsdepartementet.</i>	
Redovisningen av vissa militära ämbetsverks personalkostnader	6
Krigsmaterielverkets kontrollkostnader	12
Den centrala materielbokföringen inom försvaret	14
De militära förrådskontrollkontoren	30
Armé-, marin- och flygförvaltningarnas civilbyråer	35
Betalningsförfarandet vid av värnpliktiga företagna resor	41
Försvarsgrenarnas tjänstemeddelanden	44
Avskrivning av brist i statens förråd av proviant och fodervaror	47
Iakttagelser rörande redovisningen av familjebidrag	51
Lunchrestaurangerna i de militära ämbetsbyggnaderna å Ladugårdsgårde	59
Viss förrådsfråga i Hässleholm	64
Flygvapnets provisoriska anläggning å Bulltofta	65
<i>Femte huvudtiteln.</i>	
<i>Socialdepartementet.</i>	
Kontrollen över barnavårdsnämndernas handhavande av mödrahjälps- medel	68
Iakttagelser rörande planeringen av allmänna arbeten	70
Arbetsmarknadskommissionens ofullbordade vägföretag	81
Statens byggnadslånebyrå	84
Allmänna arvsfonden	91
Kommunernas ersättningsskyldighet i visst fall enligt fattigvårdslagen och barnavårdslagen	97
Fattigvårds- och barnavårdskonsulenternas verksamhet	100
Lövstahemmet	107
Iakttagelser beträffande livsmedelskontrollen	114
Fonden för reglering av läkemedelsprisen m. m.	117
Vården av vissa straffriförklarade	122
Tjänstebostäder för ogift personal vid Sidsjöns sjukhus i Sundsvall	132
Anställningsregistret	134

<i>Sjätte huvudtiteln.</i>	Sid.
<i>Kommunikationsdepartementet.</i>	
Åtgärder för viss decentralisering av administrationen av det allmänna vägväsendet	141
Civila byggnadsutredningens verksamhet	146
Länsarkitekternas arbetsbalans	153
<i>Sjunde huvudtiteln.</i>	
<i>Finansdepartementet.</i>	
Anslagsformer vid anvisande av statsbidrag till byggnadsändamål	161
Iakttagelser angående kronouppbörden	164
Översyn av vissa statliga taxor	169
Det statliga revisionsväsendet	184
Iakttagelser angående verkningarna av 1943 års skattestrafflag	191
Revisorernas granskningsrätt beträffande statskontrollerade aktiebolag	200
Flygtullavdelningen vid Bromma flygfält	203
Tullavdelningen i Stockholms frihamn	207
Tullbehandling av spritdrycker och viner vid införsel genom Aktiebolaget Vin- och spritcentralen	213
<i>Åttonde huvudtiteln.</i>	
<i>Ecklesiastikdepartementet.</i>	
Rektorsgöromålen vid rikets allmänna läroverk	219
<i>Nionde huvudtiteln.</i>	
<i>Jordbruksdepartementet.</i>	
Vissa åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m.	224
Vissa underhållsarbeten å Bogesunds slott	229
<i>Tionde huvudtiteln.</i>	
<i>Handelsdepartementet.</i>	
Iakttagelser beträffande lotspenningar m. m.	231
<i>Tolfta huvudtiteln.</i>	
<i>Pensionsväsendet.</i>	
Utnyttjande av äldre arbetskraft inom förvaltningen	238
Inträde i reserven i förening med befordran till officer eller underofficer	247
<i>De affärsdrivande verken.</i>	
Vissa kraftstationsbyggen och sjöregleringar i Ångermanälvens flodområde	250
<i>Ekonomisk översikt.</i>	
Uppgifter angående statens tillgångar och skulder m. m.	261
<i>Reservation</i>	275

Riksdagens revisorer, vilka nedannämnda dag fullbordat den granskning av statsverket jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1945—30 juni 1946 samt, beträffande vissa verk, kalenderåret 1945, som jämlikt § 72 riksdagsordningen och § 2 av instruktionen för riksdagens revisorer tagit sin början den 16 sistlidne september, få härmed avgiva berättelse över den sålunda verkställda granskningen.

Riksdagens revisorers verksamhet.

§ 1.

Önskemål
beträffande
riksdagens
revisorers
arbete.

Den avsevärda utvidgning av den statliga förvaltningsverksamheten, som ägt rum under de senare åren, har medfört, att det statliga revisionsväsendet i olika hänseenden måst förstärkas. Sålunda har, bland annat, inrättats statens sakrevision. För närvarande pågår en utredning om en omorganisation av riksräkenskapsverket, närmast aktualiserad av inträdda förändringar i fråga om granskningsmaterialet.

Även riksdagens revisorers arbete har under senare år företett en kraftig stegring. Det oaktat har någon motsvarande förstärkning av revisorernas organisation icke genomförts. I syfte att underlätta revisorernas arbete hava dock tidigare vissa åtgärder vidtagits.

Den första åtgärden i detta hänseende var, att tiden för revisionsförrättningen utsträcktes från två till tre månader. Frågan härom upptogs i anledning av väckt motion (I: 105) av 1922 års riksdag, som i skrivelse (nr 166) hemställde om utredning bland annat angående utökning av den åt revisionen anslagna tiden, vilken då omfattade två månader förlagda till tiden 1 oktober—30 november. Ökningen skulle dock enligt riksdagens beslut i varje fall ej omfatta längre tid än en månad. I den sedermera på Kungl. Maj:ts uppdrag av särskilda sakkunniga verkställda utredningen i ämnet förordades med hänsyn till revisionsarbetets vidlyftighet, att revisionstiden utökades med den längsta tid, som ifrågasatts, eller en månad.

Beträffande de tider av året, varunder revisionsförrättningen borde äga rum, hade de sakkunniga övervägt huvudsakligen två alternativ. Enligt det ena alternativet skulle den nya revisionsmånaden förläggas till augusti och uppehåll göras under september, varefter förrättningen skulle fortsättas under oktober och november. Enligt det andra alternativet skulle revisionen pågå i en följd från mitten av september till mitten av december.

Om det första alternativet tillämpades, skulle enligt de sakkunniga augusti månad huvudsakligen användas till inspektionsresor och inspektionsbesök i övrigt. Augusti vore en lämpligare tid för resor än senare under året. Vidare skulle under augusti iakttagelserna under resorna diskuteras och det fortsatta arbetet planläggas. Någon räkenskapsgranskning kunde det vid denna tid knappast bliva fråga om, då avslutade räkenskaper från föregående budgetår i regel ännu icke förelåge. Under september borde kanslipersonalen kunna fullfölja och slutföra en god del av utredningsarbetet ävensom eventuellt uppgöra preliminära förslag i åtskilliga ämnen. Härigenom skulle en stor del av det tidsödande insamlandet av erforderliga upp-

gifter och upplysningar i olika frågor kunna i avsevärd mån vara undan-
gjort, tills revisorerna ånyo sammanträdde den 1 oktober. Den återstående
revisionstiden skulle sedermera kunna mera ostört användas för det egent-
liga granskningsarbetet och för en mindre forcerad prövning av förekom-
mande ärenden än vad dittills varit fallet.

De sakkunniga framhöllo å andra sidan, att en sådan uppdelning av
revisionstiden skulle medföra ökade kostnader för revisorernas resor från
hemorten till Stockholm och åter samt för kanslipersonalens avlöande.
Ett avbrott skulle vidare förrycka kontinuiteten i arbetet. Det starkaste
skälet mot det första alternativet låge emellerid däri, att arbetsförhållan-
dena inom jordbruket skulle göra en vistelse i huvudstaden eller i varje
fall en frånvaro från hemmet under augusti månad mindre lämplig för
jordbruksnäringens utövare.

På grund av de anförda olägenheterna förordade de sakkunniga det andra
alternativet eller revisionsförrättningens förläggande till tiden från mitten
av september till mitten av december.

I proposition (nr 149) till 1924 års riksdag förordades sistnämnda alterna-
tiv, vilket jämväl bifölls av 1924 och 1925 års riksdagar.

Enligt § 72 riksdagsordningen tager revisionsförrättningen sin början å
dag, som i instruktionen för revisorerna bestämmes, och skall inom tre må-
naders tid vara fullbordad. I instruktionen föreskrives, att revisorerna skola
sammanträda varje år den 16 september eller, om helgdag då inträffar, da-
gen därefter.

Den anvisade tiden av tre månader visade sig emellertid efter hand icke
vara till fyllest. Riksdagen beslöt därför år 1937 godkänna en av reviso-
rerna föreslagen ändring i instruktionen för riksdagens revisorer av inne-
börd, att dessa skola sammankallas till konstituerande sammanträde, så
snart val av revisorer förrättats. Syftet härmed var att skapa möjlighet
för revisorerna att, redan då riksdagen var samlad, officiellt sammanträda
för att därvid utse sekreterare och organisera arbetet. Kungörelse härom
utfärdades den 28 maj 1937 (nr 288).

Intill år 1930 valdes riksdagens revisorer regelmässigt i februari eller
mars. Därefter har emellertid tidpunkten för valet framflyttats och sker nu-
mera vanligen i maj.

Jämlikt § 5 i förenämnda instruktion må revisorerna åt sig utse en sekre-
terare och en kamrerare för statsverket, en sekreterare för vardera banko-
och riksgäldsverken samt de tjänstemän i övrigt, som prövas erforderliga
för kansli- och kameralgöromålens utförande, ävensom nödig vaktpersonal.

Vid det konstituerande sammanträdet med revisorerna utsågs tidigare
allenast sekreterare för statsverket, under det att avdelningssekreterare och
övriga tjänstemän tillsattes först vid revisorernas sammanträde den 16 sep-
tember. Till följd av ansvällningen av arbetet och svårigheten att inom den
föreskrivna tiden av tre månader medhinna detsamma hava under senare
år samtliga sekreterare utsetts redan vid ett av de första vårsammanträdena.
Avsikten har därvid varit, att denna personal skulle dels utarbета prome-

morior och planera för revisorernas resor under hösten, dels ock påbörja vissa utredningar enligt av revisorerna lämnade direktiv, vilka arbeten skulle framläggas för revisorerna vid deras sammanträde den 16 september. Denna åtgärd har visserligen i någon mån lättat arbetet, men tiden har dock endast i begränsad omfattning kunnat utnyttjas, enär personalen, som därunder icke är heltidsanställd hos revisionen, på grund av semesterledigheter och vikariatsförordnanden i respektive ämbetsverk ofta är förhindrad att mera regelbundet fullgöra arbete för revisionens räkning.

Revisorernas
uttalande.

Till följd av statsförvaltningens alltjämt fortgående utvidgning och ökade svåröverskådlighet har även revisorernas arbetsområde blivit större, samtidigt som erforderliga undersökningar blivit alltmer arbets- och tidskrävande. De hittills vidtagna åtgärderna för att underlätta revisorernas arbete äro därför icke längre till fyllest. Det har visat sig allt svårare att medhinna arbetet på den korta tid av tre månader, varunder revisorerna äro samlade, och revisorernas behandling av frågorna blir i alltför hög grad koncentrerad till de sista veckorna före berättelsens avgivande. En del spörsmål måste också avskrivras eller uppskjutas till ett följande år, emedan erforderlig utredning icke hinner slutföras.

Därest revisorerna skola kunna fullgöra sina arbetsuppgifter, framstår det såsom nödvändigt, att i varje fall kansliets verksamhet omlägges. Kansliet bör kunna träda i funktion vid en betydligt tidigare tidpunkt än som nu sker, så att mera arbets- och tidskrävande utredningar i god tid kunna fullgöras av kanslipersonalen. Det synes icke heller föreligga något hinder för att revisorerna väljas vid början av riksdagen, exempelvis samtidigt med val till utskotten, samt att revisorerna vid konstituerande sammanträde omedelbart efter valet utse viss kanslipersonal, som på ett tidigt stadium får i uppdrag att verkställa dylika utredningar. Kostnaderna härför torde väsentligen uppvägas av minskade utgifter för extra personal, som nu i stor utsträckning måst anlitas för att utredningarna skola i tid hinna slutföras.

Revisorerna vilja med anledning härav framhålla önskvärdheten av att val av revisorer förrättas vid en tidigare tidpunkt under riksdagen än som skett under senare år.

Såsom ovan nämnts skall enligt § 72 riksdagsordningen revisionsförrättningen taga sin början å dag, som i instruktionen bestämmes, och inom tre månaders tid vara fullbordad. Denna bestämmelse, som synes vila på förutsättningen att revisionsverksamheten förlöper i ett enda sammanhang, har visat sig vara mindre lämplig. Av flera skäl skulle det vara önskvärt, om förrättningen kunde fördelas på två tidsperioder, mellan vilka ett uppehåll skulle äga rum. En ändring av § 72 riksdagsordningen, som otvetydigt möjliggör en sådan uppdelning, bör därför enligt revisorernas mening komma till stånd.

Enligt § 15 i den för riksdagens revisorer gällande instruktionen må revisorerna, därest de finna sig för sina göromål behöva av någon Konungens ämbetsman eller något statens verk eller inrättning inhämta muntlig eller

skriftlig upplysning, genom sin ordförande hos statsministern eller, om denne är tjänstledig, hos statsrådets äldste i tjänst varande ledamot begära Konungens befallning till vederbörande att meddela den äskade upplysningen. Med anledning av nämnda föreskrift hava revisorerna i vissa fall nödgats hos statsministern göra sådan framställning, sedan det visat sig omöjligt att av vederbörande myndighet erhålla de begärda upplysningarna.

För de statliga revisionsorganen gäller icke någon liknande inskränkning. Sålunda stå exempelvis statens sakrevision och riksräkenkapsverket i omedelbar kontakt med myndigheterna.

Även om nuvarande ordning icke vållat riksdagens revisorer någon större olägenhet i deras arbete vilja revisorerna dock ifrågasätta, om icke revisorerna utan särskild framställning hos statsministern respektive statsrådets äldste i tjänst varande ledamot borde äga rätt att från myndigheterna inhämta alla de upplysningar, som erfordras för revisorernas granskningsverksamhet.

På grund av det anförda vilja revisorerna förorda, att en översyn av de bestämmelser, som reglera riksdagens revisorers verksamhet, kommer till stånd. Utredningen bör anförtros åt personer med ingående erfarenhet om revisorernas arbetsförhållanden. Med hänsyn till ämnets beskaffenhet synes det böra ankomma på fullmäktige i riksgäldskontoret att föranstalta om utredningens verkställande.

FJÄRDE HUVUDTITELN.

Försvarsdepartementet.

§ 2.

Redovisning-
en av vissa
militära
ämbetsverks
personal-
kostnader.

Jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 2 april 1937 bemyndigades chefen för finansdepartementet att tillkalla särskilda utredningsmän med uppdrag att, i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag angivna riktlinjer, verkställa utredning och framlägga förslag till ändrad uppställning av riksstatens fjärde huvudtitel. Vid sin anmälan av ärendet erinrade departementschefen inledningsvis, att genom beslut av 1934 års riksdag en omläggning av riksstatens utgiftssida genomförts från och med budgetåret 1935/36. Ifrågavarande omläggning hade främst åsyftat en enhetlig fördelning på särskilda riksstatsanslag av de medel, som anvisades för bestridande av statsverkets utgifter. I den mån dessa utgifter avsåge statens egen verksamhet skulle anslagsuppdelningen ske efter myndigheter sålunda, att samtliga till varje myndighet eller, i vissa fall, till en enhetlig grupp av myndigheter hänförliga utgifter redovisades å anslag för samma myndighet eller myndighetsgrupp. Därvid skulle framför allt personalkostnader och sakliga kostnader hållas isär, varför för varje myndighet i allmänhet skulle anvisas två anslag, ett avlöningsanslag och ett omkostnadsanslag.

Vid genomförandet av den sålunda beslutade rationaliseringen av riksstatens uppställning hade omläggningen i fråga om fjärde huvudtiteln med hänsyn till den då förestående omorganisationen av försvaret befunnits böra tills vidare få en mycket begränsad omfattning. Enligt departementschefens mening borde emellertid efter 1936 års beslut i försvarsfrågan omläggningen fullföljas jämväl för fjärde huvudtitelns del. Såvitt möjligt borde därvid beträffande såväl anslags- som statuppställningen samma riktlinjer som vid omläggningen av de andra departementshuvudtitlarnas uppställning följask.

Denna utredning, som verkställdes med stöd av förenämnda bemyndigande, blev sedermera föremål för viss översyn inom finansdepartementet. Något på utredningen grundat förslag från Kungl. Maj:ts sida framlades dock icke för riksdagen. Vissa särskilda redovisningsproblem ansågos nämligen först böra lösas, innan frågan om en ändrad uppställning av fjärde huvud-

titeln kunde upptagas till definitivt avgörande. Sedan riksdagen genom skrivelse nr 245/1939 godkänt av Kungl. Maj:t förordade principer rörande bokföringen av vissa av försvaret disponerade fastigheter m. m., ansågs emellertid frågan böra underkastas förnyad prövning. Med anledning härav erhöll chefen för finansdepartementet den 22 juni 1939 bemyndigande att tillkalla särskilda sakkunniga att inom departementet biträda med ytterligare utredning rörande uppställningen av riksstatens fjärde huvudtitel och därmed sammanhängande frågor. De sakkunnigas uppdrag var slutfört den 6 maj 1940, då de till departementschefen överlämnade en redogörelse för utredningens resultat och därav betingade förslag.

I sitt anförande till statsrådsprotokollet den 22 juni 1939 hade departementschefen i samband med frågan om tillkallandet av nämnda sakkunniga erinrat om vad han beträffande de allmänna principerna för fjärde huvudtitelns anslags- och statuppställning uttalat vid ärendets anmälan i statsrådet två år tidigare. Till dessa allmänna principer gåvo de sakkunniga i viss utsträckning sin anslutning. De framhöllo sålunda att det vid bedömande av frågan, huruvida den för övriga huvudtitlar i princip genomförda uppdelningen av anslagen efter myndigheter lämpligen kunde och borde genomföras även för fjärde huvudtitelns del, utan vidare syntes stå klart att detta vore fallet beträffande de centrala förvaltningsmyndigheterna. I anslutning härtill föreslogo de sakkunniga, att för armé-, marin- och flygförvaltningarnas del skulle i riksstaten upptagas särskilda såväl avlönings- som omkostnadsanslag.

För att ytterligare understryka de tre försvarsgrensförvaltningarnas i förhållande till övriga militära institutioner mera fristående ställning föreslogo de sakkunniga jämväl, att desamma skulle i riksstaten sammanföras till en särskild huvudavdelning, benämnd »Centrala förvaltningsmyndigheter» och placerad närmast efter den avdelning som upptog försvarsdepartementets anslag. De sakkunniga ansågo nämligen, att armé-, marin- och flygförvaltningarnas enligt 1936 års försvarsbeslut och gällande instruktioner fastställda egenskap av direkt under Kungl. Maj:t lydande centrala ämbetsverk icke på ett riktigt sätt vore markerad genom fjärde huvudtitelns dåvarande uppställning, som bland annat innebure att dessa ämbetsverks avlöningsanslag redovisades bland de särskilda försvarsgrenarnas anslag till avlöning, rekrytering, resekostnader m. m. Sistnämnda inadvertens underströks enligt de sakkunnigas mening ytterligare av att de centrala förvaltningsmyndigheterna icke hade egna omkostnadsanslag utan i omkostnadshänsende föllo tillbaka på försvarsgrenarnas expensanslag, reseanslag, bränsleanslag etc.

De sakkunnigas förslag att låta de tre försvarsgrensförvaltningarnas särställning komma till klart uttryck jämväl i redovisningshänsende, varigenom fjärde huvudtitelns anslagsuppdelning skulle bringas i närmare överensstämmelse med den för övriga departementshuvudtitlar gällande, erhöll emellertid icke någon fullt konsekvent utformning. De sakkunniga förutsatte sålunda icke någon ändring i det dittills tillämpade systemet att för bestridande av den vid armé-, marin- och flygförvaltningarna tjänstgörande militära

och civilmilitära personalens lönekostnader utnyttja vederbörande försvarsgrens avlöningsanslag. De centrala förvaltningsmyndigheternas motsvarande anslag skulle med andra ord alltjämt beräknas med utgångspunkt i stort sett endast från lönerna för de civila befattningshavarna. På enahanda sätt skulle blott vissa civila tjänster komma att upptagas på respektive ämbetsverks personalförteckningar.

Sitt ställningstagande i denna fråga motiverade de sakkunniga med följande ord:

Vad särskilt beträffar de centrala förvaltningsmyndigheterna är till dessa i stor utsträckning knuten militär och civilmilitär personal, som på grund av tidigare utbildning eller erfarenheter är särskilt lämpad för handläggning av de speciella arbetsuppgifter, som ankomma på dessa ämbetsverk. Denna personals kvalifikationer äro icke alltid knutna till en viss militär grad, varför ständiga växlingar i personaluppsättningen förekomma. För att tillgodose ämbetsverkens krav på kvalificerad personal ha därför befattningshavarna icke infogats i verkens personalförteckningar utan ingå i staterna för de särskilda kårerna och förbanden, från vilka kommanderingar ske till tjänstgöring hos förvaltningsmyndigheterna. Ett närmare övervägande har också givit vid handen, att med bibehållande av gängse ordning för uppställning av personalförteckningar med därtill anslutna avlöningsstater det icke låter sig göra att inordna den militära och civilmilitära personalen under ämbetsverkens avlöningsanslag, utan måste densamma alltjämt finnas redovisad på de skilda militära staterna.

I statsverkspropositionen till 1941 års riksdag, bilagan, fjärde huvudtiteln, lämnade föredragande departementschefen sin anslutning till vad de sakkunniga föreslagit beträffande nu behandlade spörsmål. Mot vad departementschefen sålunda förordat hade riksdagen intet att erinra (skrivelse nr 4). Riksdagen förklarade emellertid, att det icke varit möjligt att bedöma det föreslagna redovisningssystemet i alla dess detaljer, varför ändringar i ett eller annat avseende, sedan närmare erfarenhet vunnits rörande systemet i fråga, måhända kunde komma att befinnas påkallade.

Det av 1941 års riksdag sålunda godkända förslaget till ändrad uppställning av riksstatens fjärde huvudtitel genomfördes från och med budgetåret 1941/42. Denna uppställning har sedan dess i princip förblivit bestående. Vissa i 1944 och 1945 års statsverkspropositioner föreslagna och av samma års riksdagar godkända ändringar i huvudtitelns uppställning hava endast berört detaljproblem och hava i vart fall icke påverkat frågan om redovisningen av de centrala ämbetsverkens personalkostnader. På vissa punkter kunna dock de principer som år 1941 lades till grund för dessa kostnaders redovisning sägas hava uppmjukats, vilket åtminstone delvis torde stå i samband med 1943 års militära förvaltningsreform. Medan samtlig vid dåvarande arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse tjänstgörande läkarpersonal redovisades å fältläkarkårens stat, hava sålunda å personalförteckningen för den från och med år 1944 nyinrättade försvarets sjukvårdsförvaltning uppförts icke endast civila befattningar utan även vissa civilmilitära beställningar. Även å marin- och flygförvaltningarnas personalförteckningar finnas

numera upptagna ett flertal beställningar, vilka avses skola beklädas av civilmilitär eller militär personal. Å arméförvaltningens stat finnes alltjämt redovisad enbart civil personal, om man bortser från befattningen såsom souschef. Då denna befattning kan upprätthållas antingen av generalintendenten eller av generalfälttygmästaren, beroende på vilken av de båda beställningshavarna som har den högsta tjänsteåldern, medför detta i sin tur att avlöningen till generalintendenten respektive generalfälttygmästaren bestrides än från arméförvaltningens och än från arméns allmänna avlöningsanslag. I detta sammanhang torde även böra nämnas, att under flertalet av de här ifrågakommande centrala förvaltningsmyndigheternas avlöningsanslag beräknas medel för vissa arvoden åt pensionerad militär personal, att utgå från vederbörande anslagsposter till arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t. Från sistnämnda anslagsposter bestridas jämväl vissa förvaltningsarvoden till militära beställningshavare, vilkas avlöning i övrigt belastar respektive försvarsgrens allmänna avlöningsanslag.

Även om sålunda vissa avvikelser från huvudregeln kunna iakttagas, har dock den från och med budgetåret 1941/42 genomförda reformen med avseende å fjärde huvudtitelns uppställning, i vad angår sättet för redovisningen av de centrala förvaltningsmyndigheternas lönekostnader, bibehållits i princip oförändrad. Detta innebär med andra ord, att personalförteckningarna för vederbörande ämbetsverk med vissa undantag upptaga endast civila befattningshavare. Den vid samma ämbetsverk tjänstgörande militära och civilmilitära personalen finnes däremot redovisad å staterna för de särskilda kårerna och förbanden. Lönekostnaderna för ifrågavarande beställningshavare belasta följaktligen respektive försvarsgrenars avlöningsanslag.

För att erhålla en uppfattning om storleken av de lönebelopp, som enligt nu angivna grunder utgått till vid försvarets centrala förvaltningsmyndigheter tjänstgörande militär och civilmilitär personal under den senaste 5-årsperioden, hava revisorerna från vederbörande ämbetsverk låtit införskaffa uppgifter därom; beträffande sjukvårdsförvaltningens område hava dock inga siffror kunnat erhållas för tiden före år 1944. Uppgifterna, vilka äro specificerade med hänsyn till kostnaderna för dels sådan personal, som anförtrotts mera stadigvarande arbetsuppgifter och dels sådan personal som inkallats för bestridande av göromål, föranledda av den förstärkta försvarsberedskapen (beredskapens avveckling) hava sammanställts i efterföljande tabell, avseende försvarets sjukvårdsförvaltning, arméns fortifikationsförvaltning (arméförvaltningens fortifikationsstyrelse), arméförvaltningens tygavdelning (tygdepartementet), arméförvaltningens intendenturavdelning (intendenturdepartementet), marinförvaltningen och flygförvaltningen, i det följande benämnda respektive FSF, AFF, KAFT, KAFI, KMF och KFF. Siffrorna äro återgivna i avrundade krontal.

Myndighet	Budgetår									
	1941/42		1942/43		1943/44		1944/45		1945/46	
	Ordinarie kostnader	Beredskapskostnader	Ordinarie kostnader	Beredskapskostnader	Ordinarie kostnader	Beredskapskostnader	Ordinarie kostnader	Beredskapskostnader	Ordinarie kostnader	Avvecklingskostnader
FSF	1	1	1	1	2 58 000	2 25 000	53 000	36 000	25 000	12 500
AFF	107 000	149 000	117 000	175 000	130 500	165 500	130 000	139 000	125 500	16 000
KAFT	801 500	305 500	831 500	660 000	946 000	441 000	1 029 000	391 000	1 155 000	198 000
KAFI	406 000	178 500	455 000	145 500	418 000	189 500	477 500	217 000	470 000	105 500
KMF	791 500	540 000	1 004 500	640 500	1 049 000	720 000	1 071 500	687 000	1 045 000	600 000
KFF	815 000	121 000	885 000	101 000	1 000 000	60 000	1 020 000	46 000	1 090 000	—
Summa	2 921 000	1 294 000	3 293 000	1 722 000	3 601 500	1 601 000	3 781 000	1 516 000	3 910 500	932 000

¹ Uppgifter för detta budgetår hava ej kunnat erhållas. — ² Avser tiden januari—juni 1944.

Beträffande de i ovanstående tabell intagna uppgifterna torde böra nämnas, att insamlandet av siffermaterialet varit förenat med vissa svårigheter, då personalen icke varit truppregistrerad vid en enda myndighet, utan uppgifter måst införskaffas från ett flertal olika kassaförvaltningar. I en del fall har det endast varit möjligt att uppskattningsvis angiva kostnaderna. Med hänsyn härtill äro siffrorna att betrakta såsom allenast approximativa. De äro likväl i och för sig av sådan storleksordning, att nyssnämnda omständighet icke behöver tillmätas någon betydelse i förevarande sammanhang.

För att närmare belysa här berörda sakförhållande hava revisorerna även låtit sammanställa vissa uppgifter, utvisande belastningen på respektive ämbetsverks egna avlöningsanslag under de båda budgetår den nuvarande militära förvaltningsorganisationen varit helt genomförd. Uppgifterna, som avse kostnaderna för dels sådan personal som avlönats från ordinarie riksstatsanslag och dels sådan personal som avlönats från beredskaps- eller avvecklingsanslag, framgå av efterföljande tabell, i vilken arméförvaltningens båda avdelningar, som i anslagstekniskt avseende utgöra en enhet, sammanförts under förkortningen KAF. Siffrorna äro återgivna i avrundade krontal. I tabellen äro även intagna uppgifter, utvisande den procentuella andel av respektive ämbetsverks ordinarie personalkostnader, som under nyssnämnda tid bestritts av myndigheternas egna avlöningsanslag å ena sidan och vederbörande försvarsgrens motsvarande anslag å den andra.

Myndighet	Budgetåret 1944/45				Budgetåret 1945/46			
	Ordinarie kostnader	Beredskapskostnader	Procentuella kostnader		Ordinarie kostnader	Avvecklingskostnader	Procentuella kostnader	
			Myndighetens avlöningsanslag	Försvarsgrenens avlöningsanslag			Myndighetens avlöningsanslag	Försvarsgrenens avlöningsanslag
FSF	210 000	60 000	80	20	242 000	157 500	91	9
AFF	297 000	119 000	70	30	299 500	297 500	70	30
KAF	370 000	1 062 000	20	80	603 000	580 500	27	73
KMF	370 000	32 500	26	74	439 000	107 500	30	70
KFF	412 000	81 000	29	71	408 500	19 000	27	73

Den lämnade redogörelsen ger vid handen, att kostnaderna för sådan vid Revisorernas uttalande. försvarets centrala förvaltningsmyndigheter tjänstgörande personal, vars avlönning bestrides från respektive försvarsgrenars allmänna avlöningsanslag, uppgå till relativt sett mycket avsevärda belopp. Särskilt är detta fallet beträffande armé-, marin- och flygförvaltningarna. Man finner sålunda, att under de båda sistförflutna budgetåren mellan 70 och 80 procent av nämnda myndigheters ordinarie personalkostnader belastat vederbörande försvarsgrenars avlöningsanslag.

De i redogörelsen återgivna siffrorna hava kunnat erhållas först efter ett tidskrävande arbete vid ett antal centrala ämbetsverk och lokala kassaförvaltningar. Någon möjlighet att utläsa dem direkt ur budgetredovisningen för vederbörande budgetår föreligger däremot icke. Såsom tidigare framhållits, avse nämligen de i riksstaten för respektive myndigheter upptagna avlöningsanslagen i princip endast kostnaderna för den hos myndigheterna tjänstgörande civila personalen. En konsekvens härav är att riksdagen, då den har att taga ställning till ifrågasvarande ämbetsverks anslagsäskanden, icke kan bedöma den totala omfattningen av förvaltningsverksamheten inom försvaret och de därav föranledda kostnaderna. Revisorerna finna detta förhållande vara ur budgetteknisk synpunkt synnerligen otillfredsställande. Icke minst med hänsyn till riksdagens ställning såsom anslagsbeviljande organ måste det nämligen anses föreligga ett behov att direkt ur riksstat och budgetredovisning kunna erhålla uppgift om de särskilda myndigheternas totala avlöningskostnader.

Detta önskemål synes enklast kunna tillgodoses, om jämväl de befattningar, som avses skola upprätthållas av militär och civilmilitär personal, uppföras på respektive förvaltningsmyndigheters personalförteckningar. Såsom framgår av den i det föregående lämnade redogörelsen, anses emellertid ett hinder mot en dylik anordning ligga däri, att den vid de centrala ämbetsverken tjänstgörande militära och civilmilitära personalens kvalifikationer icke alltid äro bundna till en viss militär grad, varför ständiga växlingar i personaluppsättningen förekomma. Denna omständighet är givetvis värd allt beaktande men synes icke innebära något absolut hinder mot en sådan anordning som den av revisorerna ifrågasatta. De olägenheter som anses bli en följd härav skulle nämligen kunna undvikas, därest i vederbörande personalförteckningar — såsom redan är fallet beträffande försvarsstaben — alternativa lönegrader angåves för de militära och civilmilitära beställningarna. I regel torde dessa alternativ icke behöva bli flera än två. Med ett dylikt system skulle även de särskilda kårernas och förbandens personalförteckningar kunna uppgöras i vanlig ordning. Erforderligt vore endast att det i lämpligt sammanhang föreskrevs, att sådana beställningar, vilkas innehavare enligt vissa angivna grunder tjänstgjorde vid någon av försvarets centrala förvaltningsmyndigheter, skulle hållas vakanta under den tid tjänstgöringen varade. Så sker redan nu beträffande vissa beställningar, som i viss mån kunna sägas vara uppförda å såväl flygförvaltningens som flygvapnets personalförteckningar.

Såsom tidigare framhållits har 1941 års riksdag förutskickat, att det vid nämnda riksdag godkända systemet för fjärde huvudtitelns uppställning kunde framdeles komma att behöva ändras i ett eller annat avseende. Med hänsyn till i det föregående anförda omständigheter synes det revisorerna böra övervägas, huruvida icke tidpunkten nu är inne för en revision av sättet för redovisningen av de centrala förvaltningsmyndigheternas personalkostnader.

§ 3.

Krigsmaterielverkets kontrollkostnader.

Enligt den för krigsmaterielverket gällande instruktionen (1944: 339) åligger det ämbetsverket bland annat att i den utsträckning Kungl. Maj:t bestämmer ombesörja anskaffning dels av materiel och andra förnödenheter för försvaret, dels ock av för tillverkning därav erforderliga råmaterial, halvfabrikat och hjälpmedel, ävensom att efter uppdrag av Kungl. Maj:t eller, i den mån det kan ske utan åsidosättande av försvarets intressen, efter överenskommelse med statlig myndighet, som icke tillhör försvaret, ombesörja anskaffning för sådan myndighets räkning av materiel likartad med den, vilken det åligger verket att anskaffa för försvaret, eller vars tillverkning huvudsakligen sysselsätter av verket anlitate leverantörer.

Vidare åligger det krigsmaterielverket att, där ej annat överenskommes mellan verket och myndighet, på vars framställning anskaffning sker, utöva kontrollen av att den materiel verket anskaffar tillverkas i enlighet med fastställda ritningar och bestämmelser samt uppfyller i fastställda leverans- och kontrollbestämmelser angivna fordringar ävensom att verka för att den i övrigt blir ändamålsenlig. I tveksamma fall skall härvid samråd ske med myndighet som nyss sagts.

I likhet med vad som i allmänhet gäller för ämbetsverk, som icke äro organiserade som affärsdrivande verk, hava de för krigsmaterielverkets verksamhet erforderliga medlen anvisats under ett avlöningsanslag och ett omkostnadsanslag. Vid sidan härav hava till ämbetsverkets förfogande ställts anslag för förrådsorganisation samt industriell krigsberedskap.

För den genom krigsmaterielverkets försorg anskaffade materielen debiterar verket vederbörande förvaltningsmyndigheter ersättning, som i princip motsvarar krigsmaterielverkets självkostnader. Emellertid tillämpar verket, ehuru särskilda bestämmelser därom icke meddelats, den praxis, att i självkostnadspriset inräknas vissa kostnader för löner, resor, expenser m. m., som stå i samband med verkets kontrollverksamhet.

De kostnader, som under budgetåret 1945/46 inkalkylerats i de priser, som debiterats de olika förvaltningsmyndigheterna, framgå av nedanstående specifikation:

Löner och arvoden	kronor	420 839: 37
Resor och inspektioner	»	102 805: 50
Bil	»	27 497: 88
Skrivmaterial och blanketter	»	6 992: 27

Möbler och övriga inventarier	kronor	3 847: 19
Kontorsmaskiner	»	518: 50
Telefon- och telegramavgifter	»	5 860: 95
Elektriskt ljus o. d.	»	280: 61
Städning	»	128: 26
Vakthållning	»	150: —
Besiktningssinstrument o. d.	»	3 787: 55
Hyror	»	7 815: 93
Värmetillägg	»	22: 75
Div. förbrukningsartiklar	»	4 566: 80
Bokinköp, bindning av handlingar	»	183: 60
Övriga expenser	»	2 612: 14
Föreläsningskurs	»	2 590: 19
Kostnader för inredning av kemiskt laboratorium	»	5 876: 79
Fraktkostnader för mätdon	»	1 423: 03
Anbudsprovningar	»	3 028: 52
Kostnader för kontrollarbeten beställda hos utomstående ..	»	51 077: 63
Kontrollkostnader för R-order	»	803: 29
Inredning av besiktningsslokal och mönsterförråd	»	1 271: 20
		<hr/>
	Summa kronor	653 979: 95

Avgår inkomster

för utförda besiktningar och provningar ..... kronor 170: —

Återstående kontrollkostnader kronor 653 809: 95

De i specifikationen upptagna kostnaderna för löner och arvoden avse till största delen avlöning till de arvodesanställda kontrollanterna. Emellertid ingå i dessa kostnader jämväl avlöningar till viss personal, vars arbetsuppgifter icke direkt äro att hänföra till verkets kontrollverksamhet. Sålunda ingå i här avsedda kostnader arvoden till vissa kontorsbud och skrivbiträden samt till en expeditionsvakt och en telefonvakt.

Det inom krigsmaterielverket tillämpade systemet, att kontrollkostnaderna inkalkyleras i de debiterade priserna och sålunda slutligt belasta de till vederbörande försvars- m. fl. myndigheters förfogande ställda anskaffningsanslagen, finna revisorerna i flera hänseenden mindre tillfredsställande. Förfaringsättet medför sålunda, att verkets medelsbehov icke i sin helhet blir prövat i den ordning, som regelmässigt tillämpas inom den statliga förvaltningen. Vidare försvåras eller omöjliggöres en effektiv kontroll över anslagsbelastningen. Detta innebär risk för att verkets utgifter icke begränsas till de oundgängligen nödvändiga samt att jämväl kostnader, som icke stå i samband med kontrollverksamheten, överflyttas på andra myndigheters anslag. Så synes även enligt vad ovan nämnts hava skett i fråga om vissa lönekostnader.

Revisorernas
uttalande.

Med hänsyn till att kontrollverksamheten ingår såsom ett led i krigsmaterielverkets ordinarie arbetsuppgifter, synas starka skäl tala för att jämväl kostnaderna för denna verksamhet slutgiltigt belasta krigsmaterielverkets avlönings- och omkostnadsanslag i likhet med övriga kostnader för verket.

Revisorerna hava härvid icke bortsett från att kostnaderna för kontrollverksamheten såsom beroende av anskaffningsverksamhetens varierande omfattning svårligen kunna på förhand exakt beräknas. Då emellertid såväl anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal som de under omkostnadsstaten upptagna delposterna för reseersättningar och expenser må med Kungl. Maj:ts medgivande överskridas, har krigsmaterielverket möjlighet att i förekommande fall hos Kungl. Maj:t utverka erforderlig medelsförstärkning.

I detta sammanhang vilja revisorerna framhålla angelägenheten av att kontrollkostnaderna i görligaste mån nedbringas. Detta synes kunna ske bland annat därigenom, att krigsmaterielverket till vederbörande försvarsgrensförvaltning överlåter kontrollen av sådan materiel — i huvudsak s. k. standardmateriel — som allenast erfordrar mottagningskontroll.

§ 4.

Den centrala materielbokföringen inom försvaret. I de för försvarets centrala förvaltningsmyndigheter gällande instruktionerna åläggas dessa myndigheter, var och en inom sitt förvaltningsområde, vissa uppgifter som sammanhånga med den tekniska och ekonomiska ledningen av rikets försvarskrafter. Till dessa uppgifter höra bland annat frågor rörande handhavandet av och kontrollen över redovisningen av kronan tillhörig materiel. I vederbörliga förvaltningsreglementen samt av myndigheterna utfärdade tillämpningsföreskrifter äro närmare angivna de principer, enligt vilka ifrågakommande redovisning skall ske. Allmänt grunda sig dessa bestämmelser på vissa stadganden i 8 § allmänna fredsövervaltningsreglementet (SFS nr 337/1945). Enligt dessa skola materiel, inventarier och andra förnödenheter ävensom annan egendom, som tillhör kronan, vara ställda under vård av uppbördsman, vilken, intill dess vad honom anförtrotts i vederbörlig ordning utgår ur uppbörden, är ansvarig för befintligheten, vården och redovisningen därav.

I syfte att erhålla en mera ingående kännedom om det sätt, på vilket materielbokföringen inom försvaret är ordnad, hava revisorerna låtit verkställa en undersökning i ämnet, varvid i viss omfattning jämväl formerna för inköpsverksamhet, fakturagång, anordningsförfarande m. m. upptagits till behandling. Med hänsyn till att statens organisationsnämnd erhållit Kungl. Maj:ts uppdrag att pröva viss försöksorganisation vid försvarets lokala förvaltningsmyndigheter hava revisorerna inskränkt sin undersökning till att i huvudsak omfatta de centrala ämbetsverken. I det följande lämnas en kortfattad redogörelse för de resultat som därvid framkommit. Uppgifterna hava specificerats för envar av de i detta sammanhang ifrågakommande myndigheterna, nämligen arméförvaltningens tygavdelning, arméförvaltning-

ens intendenturavdelning, arméns fortifikationsförvaltning, marinförvaltningen, flygförvaltningen, försvarets sjukvårdsförvaltning och krigsmaterielverket.

Arméförvaltningens tygavdelning.

Anskaffningen av tygmateriel sker företrädesvis i form av s. k. centralupphandling, d. v. s. genom tygavdelningens egen försorg. Även inom avdelningen äro de med upphandlingen sammanhängande frågorna rörande materielbokföring och fakturabehandling i princip helt centraliserade. Visserligen utläggas själva beställningarna av respektive fackbyråer, men sedan så skett, övertaga andra organ, som äro gemensamma för tygavdelningen i dess helhet, vederbörande ärendes fortsatta handläggning. Följande rutin tillämpas därvid.

Efter verkställd besiktning av den leveransfärdiga materielen låter kontrollbyrån på grundval av besiktningsbeviset utskriwa reversal i sex exemplar. Ett exemplar, som är onummererat, behålles av byrån såsom bevakningskopia, medan ett annat (nr 1) översändes till underhållsbyråns förrådskontrollkontor för att där tjäna som underlag vid granskningen av de från förbanden månadsvis inkommande materielredogörelserna. Övriga exemplar tillställas vederbörande uppördsman vid mottagande förband, vilken, så snart materielen anlånt, översänder nr 2 till underhållsbyrån. Vilket ändamål detta exemplar tillgodoser skall i ett senare avsnitt närmare beröras. Av återstående tre exemplar återsänder uppördsmannen, sedan materielen vederbörigen kvitterats, nr 4 till kontrollbyrån och behåller en kopia därav, som är onummerad, för eget bruk, medan nr 3 i sinom tid bifogas månadsredogörelsen såsom tillkomstverifikation.

Den egentliga materielbokföringen äger rum vid förrådskontrollkontoret, varest alla förändringar i förbandens materielbestånd noteras på kort, ett för vart och ett av de olika materielslag som redovisas inför tygavdelningen. Noteringarna verkställas på grundval av förenämnda, månadsvis inkommande materielredogörelser. Kontroll över att samtliga tillgångsposter äro införda sker genom avprickning mot dels de av kontrollbyrån centralt utfärdade reversalen (exemplar nr 1), dels de reversal som vid omflyttningar mellan förråd tillställas kontoret från avsändande förråd, dels ock, i den mån lokal upphandling ägt rum, de olika förbandens räkenskaper. Avgångsposter verifiers med reversalkvitton från mottagande förband (förråd) eller genom andra redovisningshandlingar, t. ex. då fråga är om kassation eller försäljning.

Likvid för den centralt upphandlade materielen utanordnas genom ekonomisektionens försorg. I samband därmed verkställles central dispositionsbokföring. Såsom underlag för fakturagranskningen användes en från vederbörande fackbyrå överlämnad kopia av beställningsskrivelsen, så avfattad att den innehåller alla i detta avseende erforderliga uppgifter. Fakturan behöver sålunda icke lämna ekonomisektionen, förrän den översändes till försva-

rets civilförvaltnings kassakontor, som verkställer betalning för försvarets samtliga centrala förvaltningsmyndigheter utom fabriksstyrelsen. Då erfarenheten visat att rätten till kassarabatt ofta försuttits till följd av att alltför lång tid åtgått för inväntande av uppbördsbevis, utanordnas likvid innan vederbörligt reversal i kvitterat skick ännu inkommit från mottagande förband. I stället för sådant uppbördsbevis äro vid fakturan fogade dels förutberörda besiktningsbevis, dels av leverantören utskreven fraktsedel, utvisande att försändning ägt rum. En kopia av detta besiktningsbevis jämte till vederbörande upphandlingsärende hörande materielreversal förvaras å kontrollbyrå, som låter samla alla dylika handlingar i löpande följd enligt kassaverifikationernas folionummer. Genom dessa komplementära räkenskaper beredes riksräkenskapsverkets revision tillfälle att vid granskningen kontrollera, huruvida reversal utfärdats och kvitterats i föreskriven ordning.

Från det av tygavdelningen sålunda tillämpade redovisningssystemet hava vissa avvikelser gjorts. I första hand gäller detta ammunitionen, som bokföres enligt särskilda principer. En redogörelse härför kommer i det följande att lämnas i samband med det avsnitt som berör krigsmaterielverket.

Ett annat undantag avser sådan materiel (sådan material) som av tygavdelningen avräkningsvis tillhandahålles vissa leverantörer för speciella tillverkningar. Den i detta sammanhang erforderliga bokföringen ombesörjes sålunda icke av förrådskontrollkontoret. Det ankommer i stället på kontrollbyrå att efter varje fullgjord sådan leverans från vederbörande firmor infordra specifik redovisning av de till firman utlämnade råvarorna m. m.

Redovisningen av reservdelar m. m. kan även i viss mån sägas avvika från de allmänna principer som gälla för tygmaterielen i övrigt. Den centrala bokföringen omfattar sålunda i stort sett endast de reservdelar som uppläggas i centralförråd. Då utlämning härifrån sker, noteras endast att viss kvantitet försänts till visst förband eller verkstadsförråd; ur den centrala bokföringens synpunkt betraktas reservdelarna därmed såsom förbrukade. Varje tygverkstad har dock sin egen förrådsbokföring, upplagd efter kortsystem och utvisande alla interna förändringar i lagerbeståndet. En viss central kontroll över denna bokföring verkställes i form av periodvis återkommande inventeringar.

Anledningen till att revisorerna så utförligt uppehållit sig vid det inom tygavdelningen tillämpade systemet för materielredovisning och fakturabehandling är att detsamma visat sig fungera mycket tillfredsställande. Detta system, som i viss mån kan sägas hava principen om största möjliga centralupphandling till allmän förutsättning, måste i speciellt två hänseenden anses innebära stora fördelar. Härmed åsyftas i första hand koncentrereringen av alla frågor rörande fakturagranskning och utanordning till en särskild ekonomisektion. Denna är i besittning av alla för granskningen erforderliga uppgifter, varför fakturan, sedan den väl inkommit från leverantören, icke behöver kommuniceras andra byråer för attester av olika slag. Genom det sätt på vilket reversalsystemet utformats och sammankopplats med besiktningrutinen kan fakturan vidare betalas, innan uppbördsbevis ännu inkom-

mit. Organisatoriska förutsättningar för ett snabbt betalningsförfarande hava därmed skapats.

En annan fördel som förtjänar att uppmärksammas är den enhetliga reversalutskriften. Det därvid tillämpade systemet bidrager icke endast till att möjliggöra likvid inom föreskriven betalningstermin utan innebär dessutom en rationell form för såväl själva materieluppbörden som kontrollen av densamma. Det måste sålunda anses underlätta de lokala uppbördsmännens arbete, att de vid varje redovisningstillfälle kunna följa en bestämd rutin, oberoende av materielslag och upphandlande byrå. I än högre grad gäller detta förrådskontrollkontorets granskningsverksamhet, som kan ske på grundval av helt standardiserade redovisningshandlingar. Av särskild betydelse är att kontoret genom den reversalutskrivande byråns försorg erhåller successiva uppgifter om verkställda leveranser. Genom de reversal som därvid komma till användning kan på ett enkelt sätt övervakas, att den inköpta materielen verkligen bokförts vid vederbörande förband. En dylik korsgranskning måste anses vara det väsentliga i all förrådskontroll, då redovisningen av uppenbara skäl icke kan bygga enbart på de av respektive materielmottagare lämnade uppgifterna.

Om sålunda det inom tygavdelningen tillämpade redovisningssystemet kan sägas innebära fullständig kontroll över materieluppbörden och även i övrigt utmärkes av påtagliga fördelar, måste dock samtidigt vissa brister anses vara förbundna med detsamma. Den största svagheten torde ligga däri, att bokföringen, som ju grundar sig på de från förbanden månadsvis inkommande materielredogörelserna, icke utvisar dagsläget. Såsom en följd härav har under beredskapstiden ytterligare ett centralt kortregister måst uppläggas, vari alla förändringar successivt noterats på grundval av de i det föregående med nr 2 betecknade reversalexemplaren. Detta register synes åtminstone i viss omfattning alltjämt föras.

Ifrågavarande kortregister måste i organisatoriskt avseende anses innebära ett slags dubbling av materielbokföringen. Visserligen har detsamma efter beredskapens upphörande på viktiga punkter inskränkts, men vissa noteringar göras alltjämt såsom komplettering till den egentliga bokföringen. I den mån det militärpolitiska läget skärpes, torde också tygavdelningen på nytt hava behov av att kunna följa de successiva förändringarna i materielbeståndet. En dylik dubbelbokföring måste dock ur olika synpunkter betecknas såsom mindre rationell, vartill kommer att redovisningen redan i fred bör vara upplagd på sådant sätt, att den kan utnyttjas jämväl under krig, mobilisering och förstärkt försvarsberedskap.

De önskemål som föranlett det ifrågavarande registrets uppläggande skulle emellertid kunna tillgodoses och samtidigt hela redovisningssystemet förenklas, därest bokföringen direkt baserades på de uppgifter som av kontrollbyrån tillställas förrådskontrollkontoret i form av reversal nr 1. Redovisningen skulle därmed bringas i närmare överensstämmelse med de principer som gälla för vanlig civil lagerbokföring. Gentemot en dylik anordning kan visserligen invändas, att bokföringen därigenom skulle komma före själva

uppbördstagandet, och att det understundom inträffar att uppbördstagen kvantitet blir en annan än den som enligt leverantörens uppgift försänts. Erfarenheten visar emellertid att dylika fall äro förhållandevis fåtaliga, och nackdelen av att man någon gång nödgas ändra bokföringen torde till alla delar uppvägas av de fördelar som systemet erbjuder. Den centrala bokföringen skulle sålunda alltid vara dagsaktuell. Men därjämte skulle de lokala uppbördsmännens arbete väsentligt underlättas, icke minst därigenom att månadsredogörelserna i fortsättningen bleve överflödiga.

Även reversalantalet skulle kunna avsevärt nedbringas. Exemplar nr 2, som nu omedelbart vid godsets framkomst insändes till underhållsbyrån för att där läggas till grund för nyssberörda kortregister, bortfölle givetvis, liksom även nr 3, vilket nu bifogas materielredogörelsen. Sistnämnda exemplar skulle för övrigt under alla förhållanden kunna utgå, då det icke ens med nuvarande rutin har något egentligt värde. Om redovisningen förenklades i enlighet med vad nu ifrågasatts, skulle reversalutskriften sålunda endast behöva omfatta fyra exemplar, av vilka det ena skulle behållas av kontrollbyrån såsom bevakningskopia, det andra översändas till förrådskontrollkontoret såsom bokföringsunderlag och de båda återstående tillställas vederbörande uppbördsman. På denne skulle sedan ankomma att återställa nr 3 i kvitterat skick och att själv behålla nr 4 såsom en kopia av tillkomstverifikationen.

Ett särskilt problem erbjuder bokföringen av reservdelar m. m. Såsom tidigare berörts äro dessa endast i mera inskränkt bemärkelse underkastade central redovisning, vilket åtminstone ur teoretisk synpunkt måste förefalla mindre tilltalande. Av praktiska skäl torde det emellertid icke vara möjligt att bokföra denna materiel enligt samma regler som annan tygmateriel. Antalet olika enheter är sålunda mycket stort, vartill kommer en synnerligen livlig omsättning. Den centrala tillsynsmyndigheten torde med hänsyn härtill få inskränka sin kontroll, i vad avser verkstädernas förråd, till att i huvudsak omfatta inventeringar och i anslutning härtill gjorda undersökningar rörande den lokala bokföringens sätt att fungera.

Ytterligare ett problem utgöres av ammunitionsredovisningen. Detta kommer dock, såsom redan framhållits, att upptagas till närmare behandling i det följande.

Arméförvaltningens intendenturavdelning.

Intendenturavdelningen utmärkes i nu behandlade avseenden av ett alltigenom decentraliserat system. Visserligen finnes ett för avdelningen gemensamt förrådskontrollkontor, inom vilket såväl central bokföring av materielen som granskning av förbandens (förrådens) materielredogörelser äga rum, men någon enhetlig rutin för fakturabehandlingen och de av den centrala inköpsverksamheten betingade formerna för själva uppbördsförfarandet tillämpas icke. Delvis torde detta bero på att avdelningen saknar gemensam ekonomisektion. De olika fackbyråerna, som hava var sin dispositionsbokföring, tjänstgöra sålunda icke endast såsom beställande organ utan utan-

ordna själva, i den mån krigsmaterielverket icke övertagit upphandlingen, ersättning åt vederbörande leverantörer. Anskaffandet av uppbördsbevis och andra för förrådskontrollen erforderliga handlingar ombesörjes jämväl av varje enskild byrå särskilt. Följden härav har blivit att inom intendenturavdelningen kommit att tillämpas praktiskt taget lika många uppbördssystem som det finnes byråer.

Vid upphandling inom kasernutredningsbyrån översändes sålunda varje inkommande faktura till vederbörande mottagare, som har att teckna uppbördsbevis på densamma. Fakturan återställs därefter till byrån, som utordnar likvid. Varje månad upprättas ett s. k. räkningsregister över de under månaden betalda räkningarna. En kopia av detta register överlämnas till förrådskontrollkontoret att utgöra underlag för granskningen av förbandens månadssammandrag, på vilka materielbokföringen grundar sig.

Även inom häst- och veterinärmaterielbyrån tillämpas ett liknande system. En viss skillnad föreligger dock i så måtto, att det ovannämnda, av förrådskontrollkontoret såsom granskningsunderlag använda räkningsregistret här ersatts med en lista, i vilken den under månaden inköpta materielen införes.

Inom drivmedelsbyrån utanordnas likvid först sedan särskilt uppbördskvitto inkommit från vederbörande förråd. En kopia av uppbördsbeviset tjänar såsom underlag för bokföringen, vilken sålunda, i vad gäller de fasta drivmedelsanläggningarna och dessas s. k. B-avdelningar, är kontinuerlig. De olika förbandens redovisning är däremot baserad på månadssammandrag i vanlig ordning.

Utrustningsbyråns upphandling sker uteslutande genom krigsmaterielverket. Beträffande den sålunda anskaffade intendenturmaterielen ankommer det på sistnämnda myndighet att vidtaga för uppbörden erforderliga åtgärder. Från förbanden skickas emellertid en kopia av det från krigsmaterielverket inkommande reversalet (den s. k. försändningsinstruktionen) till byrån, där notering i ett s. k. leveransregister sker. Detta exemplar sändes därefter till förrådskontrollkontoret att användas vid granskningen av förbandens månadssammandrag. Innan omföring av det i varje särskilt upphandlingsärende till krigsmaterielverkets förfogande ställda beloppet verkställs, kontrolleras att debiterad leverans överensstämmer med noteringarna i förenämnda register.

Sådana livsmedel som skola levereras till arméns centralmagasin centralupphandlas genom underhållsbyråns försorg. Fakturering sker dock på vederbörande magasin. Detta insänder uppbördsbevis till förrådskontrollkontoret i två exemplar, av vilka det ena användes såsom underlag för bokföringen, vilken alltså är kontinuerlig. Det andra exemplaret återgår, med anteckning att varan bokförts, till magasinets kassa och bifogas fakturan, som först därefter kan betalas. Detta system gäller dock endast sådana centralmagasin som hava egen kassaförvaltning. Vid de magasin som i kassahänseende äro anslutna till vederbörande militärbefälsstab tillämpas däremot den ordningen, att av de båda uppbördsbevisen blott det ena tillställs förrådskontrollkontoret för bokföring, medan det andra jämte faktura översändes till mili-

tärbefälsstabens kassa, som sålunda utbetalar likvid utan att bokföringsattest inkommit.

Med hänsyn till den faktiska utformning, som de inom intendenturavdelningen tillämpade redovisningssystemen fått, finnes i och för sig intet att erinra mot förrådskontrollkontorets sätt att handhava den centrala materielbokföringen. Några egentliga luckor i granskningen synas ej heller föreligga. Man får dock icke alldeles bortse från att den mångfald olika sorters bokföringsallegat som kommer till användning vid redovisningen kan innebära en viss osäkerhetsfaktor. I vart fall torde kontrollen kunna både förenklas och effektiviseras, därest formerna för densamma anknötes till en bestämd rutin, lika för varje materielslag. Ur systematisk synpunkt måste det även anses vara mindre tillfredsställande, att redovisningen inom en och samma myndighet är splittrad på så många olika system. I icke ringa mån synes detta sammanhånga med den varierande behandling fakturorna undergå, beroende på att en för intendenturavdelningen gemensam ekonomisektion saknas. Bristen på enhetlig rutin belyses icke minst därav att vissa fakturor, trots att centralupphandling föreligger, tillställas lokala eller regionala myndigheter för likvid. Överhuvud taget skulle påtagliga fördelar kunna ernås jämväl i redovisningshänseende, därest inköpsverksamheten i större omfattning koncentrerades till intendenturavdelningen.

Arméns fortifikationsförvaltning.

I den mån centralupphandling förekommer inom fortifikationsförvaltningen, verkställes denna genom resp. fackbyråers försorg. Dessa översända inkommande fakturor till mottagande förband i och för påskrift att materielen tagits till uppbörd. Sedan dylik uppgift inkommit, sker utanordning av likvid å vederbörande byrå, vilken i och för anslagskontroll bokför såväl egna anordningsbeslut som de anvisningssedlar genom vilka medel ställas till lokalkommandementernas förfogande.

Inom fortifikationsförvaltningen finnes jämväl en central dispositionsbokföring som handhaves av civilbyråns bokföringssektion. Ifrågavarande anslagsavräkning sker på grundval av kopior av byråernas anordningsbeslut (anvisningssedlar). För bokföringen av disponerade medel komma sålunda tvenne parallella system till användning inom ämbetsverket.

Själva materielbokföringen verkställes vid förrådskontrollkontoret. Underhållsförrådets och centralförrådets lager ävensom den vid försvarsområdena befintliga fortifikationsmaterielen redovisas enligt kortsystem. Noteringar ske en gång i månaden på grundval av inkommande månadssammandrag. Kasernvårdsmateriel och viss lös fortifikationsmateriel bokförs däremot icke å kort utan redovisas genom månadssammandrag, som icke innehålla in- och utgående saldon utan endast tillkomst och avgång. Såsom en följd härav har systemet måst kompletteras med särskilda årsredogörelser, utvisande för varje materielslag tillkomst och avgång under året jämte in- och utgående behållningar. Dessa årsredogörelser avstämmas mot månadssammandragen,

vilket visar sig innebära ett förhållandevis mycket tidskrävande arbete. Beträffande den vid förrådskontrollkontoret bedrivna granskningsverksamheten torde slutligen böra nämnas, att kontoret icke erhåller någon uppgift om sådana materielleveranser, som verkställts på grundval av centralupphandling genom fortifikationsförvaltningens egen försorg. Huruvida ifrågavarande materiel i vederbörlig ordning tagits till uppbörd, kan sålunda icke kontrolleras.

Vad nu sagts angående materielbokföringen m. m. äger icke tillämpning å ämbetsverkets byggnadskontor, som i redovisningshänseende intager en praktiskt taget fullt oberoende ställning. Vid kontoret finnes sålunda en särskild kameraldetalj med egen dispositionsbokföring; civilbyråns bokföringssektion erhåller därifrån endast veckosammandrag över vid kontoret utanordnade medel. Fakturagranskningen är dock icke centraliserad till nyssnämnda kameraldetalj utan sker å arbetsplatser och beställande sektioner, enligt något olika rutin beroende på om det gäller entreprenad- eller varuräkningar. En faktura kan sålunda få passera ett flertal instanser, innan den är färdig för betalning.

Materielen bokföres å särskilda kort enligt viscardsystemet. Tillkomst noteras efter resp. fakturor, och jämförelse sker med av mottagaren insänt mottagningsbevis. I den mån materielen skall debiteras entreprenören, ombesörjes bokföringen av upphandlingssektionen. Materiel som tages till uppbörd vid eget förråd redovisas däremot av förrådsdetaljen. Byggnadskontoret driver även rätt avsevärda arbeten i egen regi. Någon kontroll över redovisningen av den i samband därmed inköpta byggnadsmaterielen finnes dock icke ordnad.

Såsom av det föregående torde hava framgått måste fortifikationsförvaltningens förrådskontrollkontor anses bedriva sin verksamhet under delvis föråldrade och onödigt arbetskrävande former. Särskilt gäller detta granskningen av de årsvis inkommande materielredogörelserna. Anmärkningsvärt är även att kontoret icke erhåller något underlag för kontrollen av att centralupphandlad materiel verkligen bokföres vid förbanden. Stor osäkerhet måste därför anses råda rörande redovisningen av denna materiel, som speciellt under beredskapstiden anskaffats i icke ringa mängd. Även bokföringen av viss byggnadsmateriel synes lämna mycket övrigt att önska.

Formerna för fakturabehandling och dispositionsbokföring torde även böra betecknas såsom mindre tillfredsställande. Sålunda föras löpande noteringar över anslagsställningen å såväl bokföringssektionen som vederbörande byråer, vartill kommer byggnadskontorets särskilda bokföring. Åtskilliga både förenklingar och besparingar skulle otvivelaktigt kunna genomföras i organisatoriskt hänseende, därest de kamerala ärendena helt koncentrerades till en gemensam ekonomisektion. Upphandlingsverksamheten torde även i betydligt större omfattning än vad nu sker böra centraliseras till ämbetsverket.

Marinförvaltningen.

Inom marinförvaltningen är dispositionsbokföringen helt centraliserad till civilbyråns kameralkontor. Å detta ske även alla utanordningar. Innan beslut härom kan fattas, måste dock respektive fakturor utsändas till beställande byråer för granskning och attestering.

Gemensamt för marinförvaltningens olika avdelningar finnes jämväl ett särskilt förrådskontrollkontor inrättat. Den vid detta kontor bedrivna verksamheten skiljer sig dock fullständigt från vad i sådant hänseende gäller för försvarets övriga centrala förvaltningsmyndigheter. Med visst, nedan närmare angivet undantag verkställes sålunda icke någon som helst materielbokföring inom ämbetsverket. Såsom en följd härav saknas jämväl underlag för en fortlöpande, verkligt effektiv kontroll av att inköpt materiel i föreskriven ordning tagits till uppbörd. Ytterst sammanhänger detta med att de lokala redovisningsenheterna icke inkomma till förrådskontrollkontoret med vare sig successiva uppgifter eller månadssammandrag över den vid dessa enheter bokförda materielen. En viss stickprovsmässig granskning sker dock vid kontoret. Olika s. k. inventarieförteckningar utväljas därvid och avstämmas mot de mottagningsbevis, som av vederbörande uppbördsmän insändas till de materielupphandlande byråerna (sektionerna) inom ämbetsverket. Ifrågavarande kvitton utlånas till förrådskontrollkontoret vid granskningen. Den lokala förrådsredovisningen underkastas jämväl viss kontroll genom stickprovsmässiga inventeringar.

Vid förrådskontrollkontoret granskas vidare från olika redovisningsenheter inkommande årsredogörelser. Några verifikationer äro dock icke bifogade desamma. Granskningen innefattar nämligen endast en kollationering av att ingående saldo överensstämmer med föregående års utgående saldo samt att den nya behållningen är rätt uträknad på grundval av i redogörelserna angivna tillkomst- och avgångssiffror. Med detta arbete är kontorets personal i avsevärd omfattning sysselsatt.

En särställning i redovisningshänseende intager, såsom ovan antytts, ammunitionen, vilken bokföres centralt å ämbetsverkets vapenavdelning. I likhet med vad tidigare sagts angående den för arméns räkning anskaffade ammunitionen, kommer emellertid denna fråga att närmare belysas i ett följande avsnitt. Ytterligare torde i detta sammanhang böra nämnas, att å nyssnämnda avdelning även föres ett centralt vapenregister, å vilket dock icke ställas några egentliga krav i redovisningstekniskt hänseende. Lika litet gäller detta om de uppgifter, som finnas samlade hos intendenturavdelningens olika byråer och som grunda sig på vissa enligt växlande bestämmelser inkommande rapporter över lagerhållning m. m.

I princip verkställes sålunda med nyss angivet undantag icke någon central materielbokföring inom marinförvaltningen. Det är för den skull icke möjligt att beträffande den av marinens olika myndigheter förvaltade materielen erhålla någon total överblick över läget, grundad på från vederbörande redovisningsenheter kontinuerligt eller månadsvis inkommande redo-

görelser. Nämnade förhållande kan i olika situationer innebära stora olägenheter. Mera betänkligt synes emellertid vara, att gällande rutin icke tillåter någon verklig kontroll av att inköpt eller på annat sätt tillhandahållen materiel i föreskriven ordning tagits till uppbörd. Hela systemet bygger på den bokföringstekniskt ohållbara föreställningen, att materiel som kvitterats på visst mottagningsbevis därmed även intagits i vid vederbörande lokalmyndigheter förda redovisningshandlingar. Framhållas må dessutom att formerna för denna lokala materielbokföring äro fastställda genom delvis mycket invecklade och svåröverskådliga bestämmelser. Ett genomgående drag är att materielen i redovisningshänseende splittrats i ett stort antal »förråd» och »uppbörder», för vilka gälla inbördes varierande regler.

Flygförvaltningen.

Inom flygförvaltningen tillämpas olika redovisningssystem, beroende på vilken avdelning inom ämbetsverket — materielavdelningen, intendenturavdelningen eller byggnadsavdelningen — som förvaltar den ifrågakommande materielen. Något gemensamt förrådskontrollkontor finnes icke, utan varje avdelning ombesörjer självständigt materielbokföringen. Även vissa med materielanskaffningen sammanhängande kamerala göromål bestridas av personal på de olika avdelningarna, detta oaktat ett särskilt kameralkontor ingår i ämbetsverkets civilbyrå.

Vid materielavdelningen verkställs bokföringen kontinuerligt. Å viss detalj inom anskaffningsbyrån utskrivs mottagningsbevis i tre exemplar, av vilka det ena kvarligger såsom bevakningskopia. De båda övriga exemplaren tillställas vederbörande mottagare, som behåller det ena för eget bruk och returnerar det andra, vederbörligen kvitterat. Detta exemplar användes som underlag för fakturagranskningen och arkiveras sedan. Bevakningskopian översändes däremot, med eventuella rättelser och tillägg, till verkstadsbyrån, varest i anslutning till de sålunda erhållna uppgifterna materielen bokföres. Även vid överföringar mellan förband (förråd) verkställas de erforderliga noteringarna på grundval av centralt utskrivna reversal. Vid materielanskaffning genom förbandens egen försorg sker redovisningen genom särskild uppbördshandling (s. k. intern förändring) som granskas mot räkenskaperna. På samtliga för bokföringen avsedda blanketter finnes särskild kolumn, i vilken den totala behållningen samtidigt anges. Därigenom möjliggöres ständigt saldokontroll.

Vad nu sagts gäller icke sådan materiel som ingår i centrala flygmateriel-förrådet och de centrala flygverkstädernas verkstadsinventarieuppbörder. Anledningen till att denna materiel icke blir föremål för central bokföring är väsentligen densamma som föranlett arméförvaltningens tygavdelning att undantaga reservdelar m. m. från i övrigt tillämpade redovisningsprinciper.

Alla fakturor inkomma till ovannämnda detalj inom anskaffningsbyrån, där kollationering sker mot beställningsskrivelse och mottagningsbevis. Innan likvid kan utanordnas, måste dock respektive fakturor underkastas för-

nyad kameral granskning, denna gång av personal från civilbyrån. Sedan anordningsbeslut fattats, översändas fakturorna till civilbyråns kameralkontor, där dispositionsbokföring sker.

Inom intendenturavdelningen finnes inrättat särskilt förrådskontrollkontor, som verkställer central materielbokföring på grundval av från förbanden inkommande månadssammandrag. Från denna allmänna regel hava dock undantag gjorts för drivmedel, som redovisas å avdelningens drivmedelssektion, samt för i flygvapnets intendenturförråd ingående materiel, som redovisas å utrustningssektionen.

Såsom underlag för granskningen av nyssnämnda materielredogörelser användas antingen kopior av uppbördsbevisen, vilka erhållas från avdelningens centrala fakturadetalj, eller, då fråga är om inköp genom krigsmaterielverkets försorg, från detta ämbetsverk översända kopior av vederbörande försändningsinstruktioner. I och för kontroll av den lokala upphandlingsverksamheten avprickas därjämte resp. förbands kassaverifikationer. Vid överföring av materiel från ett förråd (förband) till ett annat sker dock icke någon fullständig granskning, i det att denna endast omfattar vederbörande avgångspost men ej motsvarande tillkomst vid mottagande förråd. I detta sammanhang torde även böra framhållas, att utrustningssektionen icke erhåller någon uppgift från fakturadetaljen över den genom intendenturavdelningens försorg inköpta materielen, varför underlag saknas för en effektiv kontroll av det centrala intendenturförrådets redovisning.

Inkommande fakturor granskas först å ovannämnda centrala fakturadetalj och överlämnas sedan till civilbyråns kameralkontor, där förnyad granskning sker. De återgå därefter till intendenturavdelningen för utanordning m. m. och tillställas efter beslut härom ånyo kameralkontoret, som verkställer dispositionsbokföring.

Byggnadsavdelningen intager en i förhållande till övriga avdelningar inom flygförvaltningen helt fristående ställning. Något organisatoriskt samband med civilbyrån föreligger i huvudsak icke, utan vid avdelningen finnes inrättad en särskild bokföringsdetalj som för avräkning över anslagsställningen. Efter anordningsbeslut sändas fakturorna direkt till civilförvaltningen för utbetalning, sålunda utan kameralkontorets förmedling.

Materielredovisningen verkställles vid arbetsbyråns upphandlingssektion, och såsom bokföringsunderlag användas de s. k. godsrapporter som insändas från byggnadsavdelningens kontrollsektioner på de olika arbetsplatserna. Korsgranskning sker därigenom att bokföringen kollationeras mot leverantörsfakturorna. Som regel faktureras den inköpta materielen på vederbörande entreprenörer, och i sådana fall antecknas jämväl nämnda förhållande i registret. I den mån egentlig uppbördsmateriel förekommer, sker bokföringen på ungefär samma sätt.

För fakturagranskningen tillämpas följande rutin. Fakturan inkommer till bokföringsdetaljen och registreras där. Den sändes sedan till kontrollsektionen på vederbörande arbetsplats för attestering att materielen besiktigats och mottagits. I allmänhet innehar sektionen kopia av beställningsskrivelsen, och

med ledning av denna underkastas fakturan fullständig ekonomisk granskning. Fakturan återgår därefter till bokföringsdetaljen och överlämnas till arbetsbyråns upphandlingssektion för kontroll av att materielen bokförts i det därstädes befintliga registret. Från upphandlingssektionen går fakturan tillbaka till bokföringsdetaljen, där den underkastas förnyad kameral granskning och överlämnas i sammandrag till arbetsbyrån för utanordning. Den återkommer därefter på nytt till bokföringsdetaljen för vidare befordran till civilförvaltningen, sedan dispositionsbokföring ägt rum. Då fråga är om entreprenadräkningar, tillämpas en något enklare fakturagång.

Bland de olika redovisningsprinciper som förekomma inom flygförvaltningen är det för materielavdelningen gällande systemet otvivelaktigt det mest effektiva. Dess främsta fördel torde ligga däri, att det möjliggör en kontinuerlig bokföring. Denna är dock icke alldeles dagsaktuell, då notering sker först sedan kvitterat mottagningsbevis inkommit. Månadssammandrag och årsredogörelser hava vidare kunnat slopas, utan att därför kontrollen i något avseende behövt eftersättas, vilket måste anses innebära en avsevärd förenkling av redovisningen. I jämförelse härmed framstår den inom intendenturavdelningen tillämpade rutinen såsom både mindre enhetlig och mera omständlig; vissa brister i kontrollen föreligga även. För båda avdelningarna gäller, att inkommande fakturor underkastas dubbel granskning, i det sådan verkställs såväl å själva avdelningen som av civilbyrån tillhörig personal. Det mest anmärkningsvärda exemplet på invecklad fakturagång lämnas dock av byggnadsavdelningen, där en faktura måste passera bokföringsdetaljen fyra gånger, arbetsbyrån två gånger och vederbörande arbetsplats en gång, innan utbetalning av likvid kan ske.

Försvarets sjukvårdsförvaltning.

Materielbokföringen inom försvarets sjukvårdsförvaltning ombesörjes av ämbetsverkets materielbyrå. Tvenne i viss mån från varandra avvikande system kunna urskiljas, beroende på om materielen skall ingå i centralförråden eller i truppförbandens förråd. I förra fallet sker bokföringen kontinuerligt på grundval av packnotor och följesedlar från vederbörande leverantörer. Bokföringen kontrolleras genom att noteringarna avstämmas mot av förråden kvitterade reversal, som centralt utskrivas vid byrån. I senare fallet insända förbanden varje månad materielredogörelser, efter vilka den centrala bokföringen verkställs. Vid granskningen av dessa månadssammandrag, till vilka äro fogade av vederbörande uppbördsmän kvitterade reversal, användes en särskild lista, upptagande numren på de av materielbyrån utfärdade reversalen. I den mån upphandling sker genom krigsmaterielverket, godtagas dock de av förbanden insända uppgifterna utan särskild korsgranskning. Detsamma gäller centralförrådets redovisning av på angivet sätt anskaffad materiel.

I sistnämnda båda fall föreligger sålunda icke någon effektiv kontroll av att översänd materiel verkligen tagits till uppbörd. Granskningen av förban-

dens månadssammandrag kan heller icke anses vara helt tillfredsställande, då såsom underlag för denna granskning blott reversalnummer och icke fullständiga reversal komma i fråga. Vad slutligen själva fakturagången beträffar, torde den kunna i viss utsträckning förenklas. Enligt nu tillämpad rutin inkommer fakturan först i materielbyrån, inväntar där kvitterat reversal och överlämnas sedan till ekonomisektionen för kameral granskning, uppgörande av sammandrag etc. Den återgår därefter till materielbyrån, där anordningsbeslut tecknas, för att sedan via ekonomisektionen översändas till civilförvaltningen för betalning.

Krigsmaterielverket.

I princip utgör icke krigsmaterielverket något materielredovisande verk. Dess huvuduppgift är att i viss närmare bestämd omfattning handhava upphandlingsverksamheten i fråga om krigsmateriel, och ämbetsverket kan i denna sin egenskap betecknas såsom ett slags serviceorgan för försvarets övriga centrala förvaltningsmyndigheter. Å dessa ankommer alltså såväl att disponera vederbörliga anslag som att förvalta den för dessa medel inköpta materielen.

Till följd av det nära samband som råder mellan formerna för materielanskaffningen å ena sidan och materielredovisningen å den andra har emellertid krigsmaterielverket kommit att taga befattning med vissa frågor som beröra själva uppbörden. Verket kan sålunda icke betala de från vederbörande leverantörer inkommande fakturorna, vilka sedermera genom s. k. omföringsbegäran debiteras respektive beställande myndigheter, utan att först uppbördsbevis inkommit från mottagande förband (förråd). Vid arméförvaltningens tygavdelning har jämväl vid dylika leveranser redovisningsförfarandet kunnat infogas i den vanliga rutinen. I fråga om övriga centrala förvaltningsmyndigheter har emellertid krigsmaterielverket vid leveranser i verkets regi övertagit reversalutskriften och den direkta kontakten med uppbördsmännen. Dessa hava därigenom blivit redovisningsskyldiga inför såväl sistnämnda ämbetsverk som den egna förvaltningsmyndigheten.

Ett dylikt förhållande måste onekligen vara ägnat att komplicera redovisningen. De lokala uppbördsmännen hava sålunda icke någon enhetlig rutin att följa utan skola insända mottagningsbevis än till vederbörande fackmyndighet, än till både denna myndighet och krigsmaterielverket. Även den centrala bokföringen måste komma att vila på mera osäkra grundvalar i de fall fackmyndigheterna själva icke kunna övervaka erforderliga reversalutskrifter och övriga åtgärder i samband med uppbördstagandet. Av den föregående redogörelsen har också framgått, att åtminstone i visst fall kontrollen över redovisningen företer direkta luckor, då materielen upphandlas genom krigsmaterielverkets försorg. Oberoende härav måste det emellertid ur rent principiell synpunkt anses mindre tillfredsställande, att den myndighet som förvaltar och står i redovisningsansvar för viss materiel icke själv kan handhava alla frågor rörande materieluppbörden.

Med hänsyn härtill torde starka skäl tala för att alla möjligheter till en förenkling av ifrågavarande redovisningsförfarande tillvaratagas. Detta problem äger emellertid nära samband med de resultat, till vilka den pågående utredningen om försvarets centrala förvaltningsorganisation kan leda. Befinnes sålunda en återgång till tidigare förhållanden i fråga om upphandlingsverksamheten böra ske, försvinner problemet automatiskt i och med att därigenom även de olika redovisningsmomenten komma att helt falla under respektive fackmyndigheters arbetsområde. Skulle däremot jämväl i fortsättningen krigsmaterielverket anses böra i större eller mindre utsträckning omhändervisa viss materielanskaffning, kvarstår problemet. Även i ett sådant fall borde emellertid det nu tillämpade systemet kunna avsevärt förenklas. Ett tänkbart alternativ skulle vara att krigsmaterielverkets anskaffningsuppgifter inskränktes till att allenast avse ingåendet av leveranskontrakt (ramavtal) med vederbörande industriföretag, och att det sedan ankomme på resp. fackmyndigheter att inom ramen för dessa avtal utlägga beställningarna direkt hos ifrågakommande leverantörer. Därigenom skulle fakturering komma att ske direkt å de materielredovisande myndigheterna, vilka sålunda själva skulle få handlägga alla med materielanskaffningen sammanhängande redovisningsfrågor. En dylik anordning skulle även innebära, att den nuvarande dubbla debiteringen — först å krigsmaterielverket och därefter å vederbörande anslagsdisponerande myndighet — med därav betingade dubbla bokföring kunde slopas. Jämväl den centrala revisionen genom riksräkenskapsverket skulle därigenom underlättas.

Även om krigsmaterielverket sålunda kommit att taga viss befattning med själva uppbördsförfarandet, är verket dock såsom tidigare framhållits i princip icke redovisningsskyldigt för den genom dess försorg anskaffade materielen. Från denna allmänna regel finnas tvenne undantag, av vilka det ena gäller sådan materiel (sådant material) som verket för viss produktion avräkningsvis ställer till vederbörande leverantörers förfogande. Redovisningen av dessa kronan tillhöriga råvaror m. m. ankommer på ämbetsverkets industribyrå. Någon bestämd rutin härför synes emellertid icke hava utarbetats eller tillämpats. En betydande osäkerhet måste därför anses vidlåda denna redovisning, vilket förefaller så mycket betänkligare som det här torde röra sig om rätt betydande ekonomiska värden. Frågan lär emellertid vara föremål för vissa överväganden inom ämbetsverket i syfte att få till stånd ett mera tillfredsställande kontrollsystem. För att därvidlag erhålla en utgångspunkt för redovisningen synes verket enligt uppgift vara nödsakat att genom inventeringar hos såväl förutvarande som nu anlitade leverantörer söka fastställa befintliga lagerbehållningar.

Det andra undantaget från förenämnda regel gäller, såsom redan tidigare i olika sammanhang antytts, ammunitionen. Avsevärda kvantiteter av denna materiel lagerhållas av krigsmaterielverket, som därmed erhållit ett direkt redovisningsansvar. Bokföringen omhändervisas av ämbetsverkets förrådsbyrå och sker kontinuerligt, varvid såsom underlag för noteringarna de från centralförråden inkommande mottagningsbevisen användas. Dessa granskas mot

kopior av de s. k. försändningsinstruktioner som vid leveranser erhållas från industribyrån. Bokföringen är differentierad efter försvarsgrenar. Rapporter över lagerhållningen av ammunition tillställas vederbörande myndigheter, då fråga är om armén, varje månad och, då fråga är om marinen och flygvapnet, varje kvartal.

Överflyttning av ammunition från centralförråden till de lokala förbanden sker efter anmodan från vederbörande försvarsgrensförvaltning. Sedan uppbördsbevis inkommit från mottagande förband, upphör krigsmaterielverkets befattning med redovisningen, vilken i stället övertages av resp. arméförvaltningens tygavdelnings ammunitionsförrådsbyrå, marinförvaltningens vapenavdelning och flygförvaltningens materielavdelning. Jämväl vid dessa myndigheter verkställs bokföringen kontinuerligt. Att märka är dessutom att marin- och flygförvaltningarnas bokföring omfattar icke endast den ammunition som överförts till vederbörande förband utan även de i krigsmaterielverkets förråd ingående lagren.

Det sätt på vilket ammunitionsredovisningen är ordnad hos ifrågavarande fyra myndigheter måste betecknas såsom tillfredsställande och ger sålunda icke i och för sig anledning till erinran. Den tillämpade organisationsformen, enligt vilken olika stadier av redovisningen förlagts till olika myndigheter, förefaller dock mindre rationell, och utan tvivel skulle avsevärda både besparingar och förenklingar kunna åstadkommas, därest bokföringen helt centraliserades under enhetlig ledning. Det icke minst anmärkningsvärda i detta sammanhang är att marinens och flygvapnets i förenämnda centralförråd ingående ammunition bokföres såväl vid vederbörande försvarsgrensförvaltning som vid krigsmaterielverket.

I likhet med vad tidigare framhållits rörande krigsmaterielverkets befattning med materieluppbörden i allmänhet måste jämväl frågan om ammunitionsredovisningens mest ändamålsenliga ordnande röna inverkan av de resultat, till vilka nu pågående översyn av försvarets centrala förvaltningsorganisation kan leda. Därest på förevarande område tidigare rådande förhållanden skulle återställas, kommer givetvis bokföringen att förenklas i så måtto, att varje försvarsgrensförvaltning själv får ombesörja redovisningen av den ammunition som framställs för dess räkning. Vissa omständigheter tala dock för att det alltid i en eller annan form kommer att föreligga behov av ett centralt organ för ammunitionsanskaffningen och den därav betingade lagerhållningen. De nuvarande centralförråden, till vilka i organisatoriskt avseende hava knutits vissa sammansättningsverkstäder, äro sålunda gemensamma för armén, marinen och flygvapnet, och en uppdelning av förråden på försvarsgrenar skulle innebära stora svårigheter. Särskild hänsyn måste i detta sammanhang även tillmätas de krav som under krig, mobilisering och förstärkt försvarsberedskap komma att ställas på ammunitionsförsörjningen. Då dessutom av framför allt produktionstekniska skäl anskaffningen av ammunition, som utgör ett i förhållande till övrig tygmateriel (motsvarande) alldeles speciellt materielslag, icke lämpligen bör uppdelas på försvarsgrenar utan handhas såsom en för hela försvaret gemensam angelägenhet, torde

man i vart fall böra räkna med möjligheten av att jämväl i fortsättningen bland de centrala förvaltningsmyndigheterna kommer att ingå ett för försvarsgrenarna gemensamt ammunitionsorgan.

För att materielredovisningen vid en dylik organisationsform skall kunna förenklas, fordras emellertid att nyssberörda organ får i uppdrag att ombesörja samtliga med såväl anskaffningen som förrådshållningen och bokföringen av ammunition sammanhängande frågor. Detta förutsätter i sin tur att vederbörande riksstatsanslag ställas till ifrågakvarande myndighets förfogande. Vad som framför allt komplicerar den nuvarande ammunitionsredovisningen är nämligen det förhållandet, att anskaffningsmyndigheten icke disponerar de anslag genom vilka inköpen finansieras.

Under den gångna beredskapsperioden har genom försvarets olika myndigheter inköpts materiel för mycket stora belopp. En del därav har i samband med beredskapens avveckling försålts. Fortfarande representera dock de lager som ingå i de militära förråden betydande ekonomiska värden. Det sätt på vilket denna materiel redovisas måste därför anses vara en fråga av stor både praktisk och principiell betydelse.

Av den i det föregående lämnade redogörelsen torde framgå, att formerna för materielbokföringen inom försvaret äro synnerligen varierande. De skilda förvaltningsmyndigheterna uppvisa sålunda icke endast inbördes avvikelser; även inom ett och samma ämbetsverk tillämpas icke sällan olika redovisningssystem. De ifrågakvarande formerna måste dessutom i stor utsträckning betecknas såsom onödigt tunga och arbetskrävande, utan att därför granskningen av de materielredogörelser, som ligga till grund för noteringarna, alltid kan anses garantera bokföringens tillförlitlighet.

Uppenbart är att den principiella uppgift som redovisningen har att fylla icke i och för sig påverkas av vilket ämbetsverk eller materielslag det i detta sammanhang kan vara fråga om. Enligt revisorernas mening vill det därför synas, som om möjligheter skulle föreligga att få till stånd en enhetlig utformning av den centrala materielbokföringen inom försvaret. Påtagliga fördelar skulle vara förbundna med en dylik rationalisering, framför allt om den utsträcktes till att avse jämväl en förenkling av gällande rutin på förevarande område.

En grundläggande förutsättning härför torde vara, att materielen i största möjliga omfattning centralupphandlas genom vederbörande myndigheters egen försorg. I anslutning härtill synes böra övervägas, huruvida icke de med fakturabelhandlingen sammanhängande göromålen borde helt koncentreras till en för respektive myndigheters olika fackbyråer gemensam ekonomisektion. Såsom i det föregående närmare påvisats, äro nämligen frågor rörande kameral förhandsgranskning, anordningsbeslut, anslagsavräkning m. m. för närvarande i hög grad splittrade på ett antal olika instanser. Ett dylikt förhållande måste emellertid vara ägnat att icke endast medföra omgång och merarbete utan även försvåra uppkomsten av enhetliga former för redovisningen av den inköpta materielen.

Revisorernas
uttalande.

Rent tekniskt torde dessa former böra anknytas till ett system med central reversalutskrift. Det bleve därmed möjligt att på de olika redovisningsmomenten tillämpa en enhetlig rutin. Antalet reversal synes icke behöva överstiga fyra. Därest ett av reversalexemplaren användes såsom underlag för bokföringen, skulle denna kunna i hög grad förenklas. Noteringarna skulle bli va fortlöpande och giva en dagsaktuell bild av materielläget. Det nu synnerligen tidskrävande arbetet med uppgörande och granskning av olika sorters materielredogörelser kunde vidare slopas och kontrollen det oaktat effektiviseras.

En omläggning av så genomgripande natur som den av revisorerna nu ifrågasatta måste givetvis föregås av ytterligare undersökningar och överväganden. Enligt revisorernas mening synes det därför lämpligt, att åt statens organisationsnämnd gives i uppdrag att i samråd med vederbörande myndigheter närmare utreda frågan rörande den centrala materielbokföringen inom försvaret.

§ 5.

De militära
förrådskon-
trollkontoren.

I den för arméförvaltningen före 1943 års militära förvaltningsreform gällande instruktionen (SFS nr 668/1937) stadgades bland annat, att den vid ämbetsverket bedrivna specialrevisionen skulle vara dels teknisk och dels kameral. Grundtanken bakom denna uppdelning av revisionsverksamheten, som ursprungligen genomfördes i samband med arméförvaltningens omorganisation år 1907, var i korthet den, att granskningen av lokalmyndigheternas räkenskaper måste, för att bli va fullt effektiv, icke endast tillgodose formellt-kamerala synpunkter utan jämväl utsträckas till att avse ett bedömande av den ekonomiska ändamålsenligheten av fattade beslut.

Beträffande den tekniska revisionens närmare karaktär föreskrevs i nyssnämnda instruktion, att revisionen skulle hava till uppgift att granska, huruvida penningmedlen blivit med omtanke och på ett med hänsyn till statens intresse ändamålsenligt sätt använda, samt huruvida erlagda pris stode i överensstämmelse med varas beskaffenhet och gällande marknadsläge. Revisionen skulle vidare kontrollera persedelvården samt handhavandet av materiel och förnödenheter, övervaka att upphandlad eller försäld materiel m. m. blivit vederbörligen uppdebiterad eller avförd i materiel-(persedel-) redogörelse, jämföra de särskilda förvaltningsmyndigheternas hushållning i olika detaljer samt föreslå åtgärder, som kunde leda till besparingar eller till avhjälpande av befintliga missförhållanden.

I organisatoriskt avseende skulle den tekniska revisionen anknyta till arméförvaltningens militära fackavdelningar (departement och styrelser) samt verkställas av därstädes tjänstgörande militär eller civilmilitär personal. Jämväl vid övriga försvarsgrensförvaltningar funnos inrättade motsvarande revisionsorgan, vilkas instruktionsmässigt fastställda arbetsuppgifter helt överensstämde med ovan angivna stadganden.

I sitt den 28 mars 1942 avgivna betänkande (SOU 1942: 16) med förslag

rörande den centrala förvaltningsverksamheten inom försvarsväsendet upptog 1941 års militära förvaltningsutredning jämväl frågan om den vid armé-, marin- och flygförvaltningarna bedrivna tekniska revisionen till behandling. Utredningen konstaterade därvid bland annat, att den ursprungligen för revisionen tillämnade väsentliga arbetsuppgiften — att ur ekonomisk synpunkt granska vidtagna förvaltningsåtgärder — kommit att utgöra allenast en mindre del av dess verksamhet. Det ville även förefalla, som om någon kontroll över persedelvården samt handhavandet av materiel och förnödenheter icke heller i nämnvärd utsträckning utövats av den tekniska revisionen. Med hänsyn härtill kunde det enligt utredningens mening ifrågasättas, huruvida icke revisionens verksamhetsområde borde begränsas genom att vissa arbetsuppgifter överfördes till andra kontrollorgan. Vid närmare övervägande ansåg sig emellertid utredningen icke kunna åtminstone för det dåvarande förordna några mera väsentliga ändringar beträffande den tekniska revisionens ställning. Då tyngdpunkten i revisionens verksamhet förskjutits till att i första hand omfatta frågor rörande materielredovisningen, syntes det dock utredningen mera adekvat, att revisionen i fortsättningen benämndes »förrådskontroll».

I proposition nr 180/1943, genom vilken frågan om utformningen av försvarets centrala förvaltningsorganisation förelades riksdagen, gav föredragande departementschefen i stora drag sin anslutning till vad förvaltningsutredningen anfört rörande den tekniska revisionen. Han ansåg sig dock böra särskilt framhålla, att även de sakliga synpunkterna skulle beaktas vid förrådskontrollen. I första särskilda utskottets utlåtande nr 2, vilket lades till grund för riksdagens beslut i frågan, underströks jämväl denna synpunkt.

I de instruktioner, som utfärdats för vederbörande myndigheter efter 1943 års militära förvaltningsreform, hava intagits sinsemellan likalydande bestämmelser om förrådskontrollens verksamhetsområde m. m. Denna kontroll skall sålunda hava till uppgift att tillse, att upphandlad eller försåld materiel m. m. blivit vederbörligen uppdebiterad eller avförd i materiel- m. fl. redogörelser och att jämföra de särskilda förvaltningsmyndigheternas hushållning i olika detaljer. Vid kontrollen skall i anslutning härtill ägnas uppmärksamhet åt frågor om penningmedlens ändamålsenliga användning samt om erlagda priser och entreprenadsummor ävensom föreslås åtgärder, som kunna leda till besparingar eller till avhjälpande av befintliga missförhållanden.

Beträffande organisationen av de för förrådskontrollens handhavande särskilt inrättade kontoren torde följande böra nämnas. Vid arméförvaltningens tygavdelning ingår förrådskontrollkontoret såsom en sektion inom underhållsbyrån. Kontoret är uppdelat på expedition och fyra revisionsdetaljer, av vilka tre granska lokalmyndigheternas materielredogörelser och den återstående utför ekonomisk revision. Totala antalet befattningshavare uppgick den 1 juli innevarande år till 17. Vid arméförvaltningens intendenturavdelning åter är förrådskontrollkontoret fullt självständigt i förhållande till de olika fackbyråerna. Det består av, förutom expedition, granskningsdetalj och bokföringsdetalj samt sysselsatte vid ovannämnda tidpunkt tillhoppa 32 be-

fattningshavare, av vilka dock 9 kvinnliga biträden numera lämnat sin anställning. Även vid arméns fortifikationsförvaltning finnes ett fristående förrådskontrollkontor med en personalstyrka på 3 man.

Vid marinförvaltningen är förrådskontrollkontoret gemensamt för ämbetsverkets samtliga avdelningar. Såsom av den under § 4 lämnade redogörelsen rörande den centrala materielbokföringen inom försvaret torde framgå, arbetar kontoret efter delvis annorlunda principer än armémyndigheternas motsvarande organ. Antalet befattningshavare uppgick vid sistförflutna budgetårsskifte till 9.

Inom flygförvaltningen däremot äro frågor rörande förrådskontrollen icke underkastade någon enhetlig behandling. Förrådskontrollkontor i gängse bemärkelse finnes överhuvud taget blott vid intendenturavdelningen; det samma sysselsätter 6 befattningshavare. Motsvarande organ vid materielavdelningen verkställer endast central förrådsbokföring, som utformats på sådant sätt att månadssammandrag och årsredogörelser av olika slag kunna slopas. Inom byggnadsavdelningen saknas i sin tur förutsättningar för en egentlig förrådskontroll, då huvudparten av den inköpta materielen här debiteras vederbörande entreprenörer.

Vad slutligen försvarets sjukvårdsförvaltning beträffar, är förrådskontrollen vid detta ämbetsverk organiserad såsom en detalj inom materielbyråns underhållssektion. Personalen uppgick den 1 juli innevarande år till 7 befattningshavare.

Såsom chefer för de olika förrådskontrollkontoren tjänstgöra i regel pensionerade officerare. Ett undantag utgör arméförvaltningens intendenturavdelning, vars förrådskontrollkontor förestås av en officer på aktiv stat. I övrigt utgöres personalen av pensionerade officerare och underofficerare i arvodesbefattning, vissa civilmilitära beställningshavare, manliga kontorister och kvinnliga biträden i olika lönegrader.

Det huvudsakliga arbetet vid förrådskontrollkontoren består i granskning av de från förbanden (förråden) inkommande materielredogörelserna och på grundval av dessa verkställd bokföring. Den s. k. tekniska eller ekonomiska revisionen av själva räkenskaperna (kassaverifikationerna) är däremot av mindre omfattning. Förutom kontroll av att lokalt inköpt materiel tagits till uppbörd, går denna granskning främst ut på att tillse att utgifter och inkomster bokförts å rätta titlar, att inga obehöriga inköp verkställts, att prissättningen är skäligen och i överensstämmelse med offerter, kontrakt, avtal och dylikt samt att gällande taxor följts vid inleverering av olika ersättningsbelopp. I viss utsträckning föres även statistik över användningen av de till vederbörande myndighet hörande anslagsmedlen.

Förutom vid vederbörande förrådskontrollkontor granskas de militära lokalmyndigheternas räkenskaper jämväl vid försvarets civilförvaltning. Denna s. k. kamerala granskning verkställs å ämbetsverkets revisionsbyrå. Enligt den för civilförvaltningen gällande instruktionen (SFS nr 886/1943) innefattar denna revision bland annat kontroll av att inkomster och utgifter äro behörigen bokförda och verifierade, att räkenskapshandlingar och veri-

fikationer äro till siffran rätt uträknade, att medel vederbörligen inflyta och i räkenskaperna redovisas, att utgifterna stå i överensstämmelse med gällande författningar samt att i övrigt av Kungl. Maj:t eller central myndighet givna förvaltningsföreskrifter behörigen iakttagas.

Någon skarpt markerad gräns mellan kameral och teknisk revision föreligger sålunda icke beträffande allmänna arbetsuppgifter. I praktiken hava de båda revisionsformerna även kommit att i betydande utsträckning gripa in i varandra, då den kamerala granskningen av räkenskapsmaterialet leder till iakttagelser av jämväl teknisk eller saklig innebörd. Därtill kommer att inom civilförvaltningens revisionsbyrå finnes inrättad en särskild undersökningsdetalj, som verkställer systematisk inkomstkontroll och underkastar frågor rörande upphandling och prissättning en kontinuerlig granskning på grundval av jämförelser mellan försvarets samtliga lokalmyndigheter. Av ämbetsverkets instruktion framgår även, att den anslagstekniska granskningen, som intager en sådan framskjuten plats bland förrådskontrollkontorens revisionsgöromål, jämväl ingår i de på den kamerala revisionen ankommande uppgifterna.

I detta sammanhang torde vidare böra uppmärksammas, att det allenast är de lokala myndigheterna, som underkastas denna tvåfaldiga kontroll i form av hos olika ämbetsverk bedriven dels kameral och dels teknisk revision. Granskningen av vederbörande centrala förvaltningsmyndigheters räkenskaper är däremot enhetlig. Den utövas genom riksräkenskapsverket, vars militära revision icke endast har att bedöma, huruvida gjorda utbetalningar stå i överensstämmelse med gällande författningar och andra förvaltningsföreskrifter, utan därjämte verkställer uppbördskontroll, anslags-teknisk granskning och särskilda undersökningar i olika upphandlingsärenden. Någon dubblering av den räkenskapsmässiga kontrollen av de centrala förvaltningsmyndigheterna inom försvaret har sålunda icke ansetts nödvändig, trots att dessa myndigheters upphandlingsverksamhet är av helt annan omfattning och betydelse än de lokalt verkställda inköpen. Visserligen utövas genom statens sakrevision ytterligare viss kontroll, men denna grundar sig icke på någon fortlöpande räkenskapsgranskning och avser för övrigt såväl den centrala som den lokala förvaltningsverksamheten inom försvaret. I vad gäller nu behandlade problem torde man sålunda kunna bortse från den genom sakrevisionen utövade kontrollen.

I syfte att erhålla en mera konkret bild av den vid resp. förrådskontrollkontor bedrivna revisionsverksamheten hava revisorerna låtit införskaffa vissa uppgifter rörande arten av de s. k. iakttagelser som under sistförflutna budgetår gjorts i samband med granskningen av de lokala myndigheternas räkenskaper. Av uppgifterna framgår att ifrågakarande erinringar till alldeles övervägande del avse felaktig titelsättning. Därutöver ha i huvudsak påtalats sådana fall som att materiel icke tagits till uppbörd, att föreskrivna former m. m. icke följts vid upphandlingsverksamheten samt att ersättningsbelopp av olika slag icke inlevererats i vederbörlig ordning. De kontanta medel, som på grund av den vid förrådskontrollkontoren verkställda räk-

skapsgranskningen tillgodoförts kronan, äro dock i allmänhet icke av någon mera betydande storleksordning.

Revisorernas
uttalande.

Såsom redan 1941 års militära förvaltningsutredning konstaterat, har den vid vederbörande centrala förvaltningsmyndigheter inom försvaret bedrivna s. k. tekniska revisionen kommit att alltmer förlora i betydelse. Inom de organ som ombesörja denna revisionsverksamhet har i stället tyngdpunkten förskjutits till frågor rörande materielredovisningen. I överensstämmelse härmed hava nämnda organ från och med år 1944 erhållit den nya benämningen förrådskontrollkontor.

Bland de arbetsuppgifter som åvila dessa kontor torde granskningen av de från lokala myndigheter inkommande materielredogörelserna vara den mest arbetskrävande. Därest emellertid, såsom revisorerna ifrågasatt i samband med den i § 4 behandlade frågan rörande den centrala materielbokföringen inom försvaret, redovisningen förenklades enligt vissa angivna grunder, skulle behovet av särskilda materielredogörelser och av uppbördsteknisk granskning av desamma bortfalla. Förutsättningar skulle därmed skapas att omvandla förrådskontrollkontoren till centrala materielbokföringskontor med, i förhållande till nuvarande organisationsform, reducerad personaluppsättning. Nämnda kontor böra givetvis alltså vara anslutna till vederbörande militära förvaltningsmyndigheter, å vilka även i fortsättningen bör ankomma att övervaka de lokala förbandens sätt att handhava frågor rörande förrådsförvaring, materielvård och dylikt.

Av den lämnade redovisningen torde framgå, att vid de nuvarande förrådskontrollkontoren jämväl bedrivs viss räkenskapsgranskning. Revisorerna vilja icke bestrida, att därigenom för förvaltningstjänsten beaktansvärda iakttagelser kunna göras. I stort sett måste dock ifrågavarande granskning ur revisionssynpunkt anses vara av relativt begränsad betydelse. Den synes sålunda i icke ringa mån vara inriktad på rena detaljärenden. I vissa avseenden torde verksamheten även innebära dubbelkontroll på förevarande område, speciellt efter tillkomsten av den s. k. undersökningsdetaljen inom försvarets civilförvaltnings revisionsbyrå. Det vill slutligen förefalla, som om de på förrådskontrollkontoren ankommande granskningsuppgifterna, jämväl i de fall då något egentligt dubbelarbete icke föreligger, skulle med fördel kunna inpassas inom ramen för den kamerala revisionen.

Enligt revisorernas uppfattning kan det därför ifrågasättas, huruvida icke revisionen av de militära lokalmyndigheternas räkenskaper borde helt koncentreras till försvarets civilförvaltning. Det torde finnas så mycket större anledning härtill som den betydligt viktigare granskningen av de centrala förvaltningsmyndigheternas räkenskaper är anförtrodd ett enda revisionsorgan. Genom en dylik åtgärd skulle vissa såväl besparingar som förenklingar i förvaltningsorganisationen kunna ernås.

Med hänsyn till nu anförda omständigheter synes sålunda enligt revisorernas mening frågan om förrådskontrollkontorens ställning och arbetsuppgifter böra upptagas till omprövning.

Herr von Heland har ej deltagit i detta beslut.

§ 6.

Före år 1944 var försvarets centrala förvaltning organiserad försvarsgrensvis. I överensstämmelse härmed handlades jämväl de rent administrativa ärendena för varje försvarsgren särskilt. Ifrågavarande göromål ankommo på resp. arméförvaltningens civila departement, marinförvaltningens civilavdelning och katedralbyrå samt flygförvaltningens civilbyrå. Dessutom föfogade arméförvaltningens militära departement och styrelser över vissa organ (civilbyråer eller sekretariat), som hade till uppgift att biträda vederbörande fackavdelningar med juridisk sakkunskap vid ingåendet av arbets- och leveransavtal m. m.

Armé-, marin- och flygförvaltningarnas civilbyråer.

Den rationalisering, som åsyftades med 1943 års militära förvaltningsreform, omfattade även den civila förvaltningsverksamheten inom försvaret. Arméförvaltningens civila departement sammanfördes sålunda med motsvarande instanser inom marin- och flygförvaltningarna till en för samtliga försvarsgrenar gemensam myndighet, benämnd försvarets civilförvaltning, som närmast under Kungl. Maj:t skulle företräda den högsta administrativa sakkunskapen inom försvarsväsendet. Detta innebar emellertid icke, att övriga centrala förvaltningsmyndigheter berövades all administrativ personal. Tillgång till sådan civil sakkunskap ansågs nämligen även i fortsättningen erforderlig i viss utsträckning. Ifrågavarande personal redovisas inom armé-, marin- och flygförvaltningarna, om vilka nu närmast är fråga, å särskilda civilbyråer. Arten av de göromål, för vilka nämnda byråer avsetts skola tagas i anspråk, framgår av de för vederbörande myndigheter gällande instruktionerna.

Beträffande arméförvaltningen stadgas sålunda (SFS nr 889/1943).

Å civilbyrån handläggas ärenden, som angå arméförvaltningens avlöningsanslag, ämbetsverkets civila personal med avlöning från detta anslag, avskrivningsmål samt besvärsmål i sådana arméförvaltningen berörande egentliga förvaltningsärenden, som icke avse till personal vid armén utgående förmåner i kontant eller in natura, ärenden, som angå civil arbetsledare med avlöning från sakanslag samt kollektivavtal och arbetarfrågor i övrigt, allt i den omfattning, som anges i arbetsordningen, ärenden angående lägerkassor, vilka skola handläggas gemensamt med försvarets civilförvaltning, granskning, utväxling och förvaring av kontrakt, tolkning och tillämpning av kontraktsbestämmelser samt administrativa och ekonomiska författningar, som angå arméförvaltningen eller äga tillämplighet å dess förvaltning, granskning och förvaring av säkerhetshandlingar, sammanfattningen av på arméförvaltningen ankommande förslag till beräkning av utgifterna för armén under nästföljande budgetår samt andra ärenden av allmänt administrativ och juridisk beskaffenhet, i den mån de sistnämnda icke, enligt vad därom är särskilt stadgat, ankomma på det för försvarets centrala förvaltningsmyndigheter gemensamma advokatfiskalskontoret, ävensom, i vad angår tygavdelningen, katedral förhandsgranskning och utanordnande av medel.

Beträffande marinförvaltningen är i nu behandlade avseende följande föreskrivet (SFS nr 890/1943).

Å civilbyrån handläggas ärenden, som angå marinförvaltningens avlönings- och omkostnadsanslag;

löneklassplacering för civil personal vid marinförvaltningen;
balans- och avskrivningsmål samt besvär i sådana egentliga förvaltnings-
ärenden, som icke avse till personal vid försvarsväsendet utgående förmåner
i kontant eller in natura;
marinförvaltningens dispositionsbokföring;
tolkning och tillämpning av kontraktsbestämmelser samt av administrativa
och ekonomiska författningar;
granskning av i samband med leveransavtal erbjudna säkerheter;
förvaring av kontrakt och värdehandlingar, vidtagande av åtgärder för
bevarande av värdehandlingars gällande kraft;
marinförvaltningens arkiv;
sammanfattningen av på marinförvaltningen ankommande förslag till be-
räkning av utgifterna för marinen under nästföljande budgetår; samt
övriga ärenden av administrativ och juridisk beskaffenhet, i den mån de
icke finnas böra handläggas å det för försvarets centrala förvaltningsmyndig-
heter gemensamma advokatfiskalskontoret.

Beträffande flygförvaltningens civilbyrå är följande stadgat (SFS nr 891/
1943).

- Å civilbyrån handläggas ärenden, som angå
- a) flygförvaltningens avlönings- och omkostnadsanslag;
  - b) avskrivning av förrådsartiklar samt besvär i sådana egentliga förvalt-
ningsärenden, som icke avse till personal vid försvarsväsendet utgående för-
måner i kontant eller in natura;
  - c) flygförvaltningens dispositionsbokföring;
  - d) sammanfattningen av på flygförvaltningen ankommande förslag till be-
räkning av utgifterna för flygvapnet under nästföljande budgetår;
  - e) frågor om fastställande av löneklass för civil personal vid flygförvalt-
ningen; samt
  - f) övriga ärenden av administrativ och juridisk beskaffenhet, i den mån de
icke finnas böra handläggas å det för försvarets centrala förvaltningsmyndig-
heter gemensamma advokatfiskalskontoret.

En närmare undersökning i vilken omfattning de göromål, som sålunda
avsetts skola åvila försvarsgrensförvaltningarnas civilbyråer, skilja sig från
vad som ankommit på motsvarande organ hos samma myndigheter enligt
föret gällande förvaltningsorganisation ger vid handen följande. Arméför-
valtningens civilbyrå skall i huvudsak handhava göromål av samma art, som
tidigare åvilat dåvarande intendentur- och tygdepartementens civilbyråer.
Därutöver hava dock tillkommit frågor rörande ämbetsverkets avlöningsan-
slag. Vad åter gäller marin- och flygförvaltningarnas civilbyråer, har centra-
liseringen av vissa administrativa angelägenheter till den för försvaret gemen-
samma civilförvaltningen inneburit, att omfattande grupper av ärenden, så-
som avlönings- och pensionsfrågor i allmänhet, frågor rörande räkenskaps-
och redovisningsväsendet, anmärkningsmål och vissa besvärs mål, icke längre
skola handläggas vid dessa byråer.

De på försvarsgrensförvaltningarnas civilbyråer ankommande arbetsupp-
gifterna hava därjämte i icke oväsentlig mån reducerats genom tillkomsten
av vissa andra förvaltningsorgan. Sålunda är att märka, att krigsmateriel-
verket numera ombesörjer anskaffning av mass- och standardartiklar, och

att fördenskull i detta hänseende ekonomiskt betydelsefulla kontraktsslut icke längre åvila försvarsgrensförvaltningarna. Försvarets fabriksstyrelse har vidare övertagit förvaltningen av flertalet av försvarets industrianläggningar och därmed även ärenden, som röra anställnings- och avlöningsförhållanden m. m. för vid dessa anstalter anställd personal. Beträffande arbetarärenden i övrigt må erinras, att en central handläggning av avtalsfrågor och därmed sammanhängande spörsmål numer sker hos försvarets avtalsnämnd, ävensom att de uppgifter, som enligt gällande arbetarpensionsförfattningar åvila verksstyrelse, i huvudsak anförtrotts försvarets civilförvaltning. För biträde med skaderegleringsärenden har vid sistnämnda ämbetsverk jämväl inrättats en särskild försvarets skaderegleringsnämnd.

I syfte att närmare belysa ifrågavarande civilbyråers personalorganisation hava revisorerna låtit uppgöra en sammanställning över de ordinarie och extra ordinarie befattningshavare, som jämlikt vederbörliga personalförteckningar för innevarande budgetår må finnas anställda vid nämnda byråer. Personal å övergångsstat och i lägre lönegrad än den 21:a har dock utslutits. För jämförelses skull har i sammanställningen medtagits jämväl motsvarande befattningshavare enligt de för tiden omedelbart före genomförandet av 1943 års militära förvaltningsreform gällande personalförteckningarna. Uppgifterna följa här nedan.

	31/12 1943		1946/47	
	Antal och befattning	Löne- grad	Antal och befattning	Löne- grad
Arméförvaltningen	2 krigsråd ¹	A 30	1 krigsråd	A 30
	2 sekreterare	A 24	1 förste byråsekreterare	A 26
	1 bokhållare	A 21	1 förste byråsekreterare	A 24
	1 notarie	Eo 21	1 revisor	A 21
			1 kamrerare	Eo 24
			1 byråsekreterare	Eo 21
	S:a 6 (5 ^{1/2})		S:a 6	
Marinförvaltningen	1 marinöverkommissarie	B 1	1 amiralitetsråd	A 30
	1 amiralitetsråd ²	A 30	1 kamrerare	A 26
	1 kamrerare	A 26	1 förste byråsekreterare	A 24
	1 sekreterare	A 24	2 revisorer	A 21
	1 revisor och bokhållare ...	A 21	1 byråsekreterare	A 21
	1 revisor	A 21	1 förste byråsekreterare	Eo 24
	2 notarier	A 21	1 byråsekreterare	Eo 21
	1 marinkassör	A 21		
	1 notarie	Eo 21		
	S:a 10 (9 ^{1/2})		S:a 8	
Flygförvaltningen	1 byråchef	A 30	1 krigsråd	A 30
	1 sekreterare och ombudsman	A 26	1 förste byråsekreterare	A 26
	1 sekreterare	A 24	1 kamrerare	A 24
	1 kamrerare	A 22	1 revisor	A 21
	1 revisor	A 21	1 förste byråsekreterare	Eo 24
			1 byråsekreterare	Eo 21
	S:a 5		S:a 6	

¹ Ett av krigsråden gemensamt för tygdepartementet och fortifikationsstyrelsen.

² Chef för kameralbyrån, å vilken handlades jämväl med den kamerala revisionen sammanhängande frågor.

Sammanlagda antalet vid försvarsgrensförvaltningarnas civilbyråer anställd personal har, enligt från nämnda ämbetsverk inhämtade uppgifter, vid nedan angivna tidpunkter utgjort följande.

	31/12	1/1	30/6	30/6
	1943	1944	1945	1946
Arméförvaltningen	54	54	65	60
Marinförvaltningen	49	34	47	40
Flygförvaltningen	33	22	35	33
Summa	136	110	147	133

I ovanstående sammanställning har icke medtagits den revisionspersonal, som från och med den 1 januari 1944 överflyttats till försvarets civilförvaltning. Av sammanställningen framgår, att den i försvarsgrensförvaltningarnas civilbyråer ingående personalstyrkan den 30 juni 1946, d. v. s. vid en tidpunkt då mera normala arbetsförhållanden måste anses hava inträtt, med allenast tre befattningshavare understiger personaluppsättningen vid motsvarande organ omedelbart före övergången till den nya förvaltningsorganisationen.

Därest beträffande ifrågavarande personal ett särskiljande göres mellan i kanslitjänst och kameraltjänst sysselsatta befattningshavare, skulle personalen, såvitt framgår av de av myndigheterna lämnade uppgifterna, fördelas sålunda:

	31/12	1/1	30/6	30/6
	1943	1944	1945	1946
Kanslitjänst	69	61	81	70
Kameraltjänst	67	49	66	63
Summa	136	110	147	133

Sist intagna tabell ger vid handen, att den vid försvarsgrensförvaltningarnas civilbyråer den 30 juni 1946 anställda kanslipersonalen ökat i antal sedan den 31 december 1943, d. v. s. omedelbart före övergången till den nya förvaltningsorganisationen. Samtidigt bör beaktas, att bland den för kamerala göromål avsedda personalen, som redovisas i sammanställningen, ingå befattningshavare som kunna utnyttjas jämväl för juridiskt-administrativa arbetsuppgifter. Att så faktiskt sker, bestyrkes därav att den i flygförvaltningens personalförteckning upptagne revisorn tjänstgör såsom chef för det i ämbetsverkets civilbyrå ingående kansliet. Nämnas må dessutom, att inom arméförvaltningens tygavdelnings verkstadsbyrå finnes inrättad en administrativ sektion, i vilken bland annat ingår särskild detalj för kollektivavtalsfrågor. Därest hänsyn tages till berörda förhållanden, blir ökningen av kanslipersonalens antal större än vad som kan utläsas ur ifrågavarande sammanställning.

För att bilda sig en uppfattning om arten av de göromål, som förekomma vid försvarsgrensförvaltningarnas civilbyråer, hava revisorerna även låtit

verkställa viss undersökning rörande den vid nämnda byråer bedrivna verksamheten. Av undersökningen framgår, att åtskilliga grupper av ärenden prövas av såväl vederbörande civilbyrå som försvarets civilförvaltning. Ett icke obetydligt dubbelarbete har blivit följderna därav.

Såsom exempel på dylikt dubbelarbete kan nämnas, att sådana ersättningsärenden, som jämlikt kungl. brev den 19 juni 1942 angående decentralisering av vissa försvarsväsendet berörande ersättningsärenden må avgöras av central förvaltningsmyndighet, handläggas förutom å civilförvaltningen jämväl å vederbörande försvarsgrensförvaltnings civilbyrå. Antalet dylika ärenden beräknas under innevarande år icke komma att understiga 600. Jämväl ärenden som underställas den vid civilförvaltningen från och med den 1 december 1945 inrättade skaderegleringsnämndens prövning bliva föremål för sådan dubbel handläggning. I detta sammanhang torde även böra framhållas, att ärenden som avse ersättning för skada, uppkommen i samband med trafik med krigsmakten tillhörigt motorfordon, icke blott bedömas ur rent juridiska synpunkter såväl inom civilförvaltningen som vid vederbörande civilbyrå, utan att därjämte, då fråga är om arméförvaltningen, vid sistnämnda ämbetsverks civilbyrå viss materiell utredning synes verkställas utöver den som redan förebragts i ärendet genom försorg av civilförvaltningens advokatfiskalskontor.

Andra exempel på dubbelarbete erbjuder handläggningen av dels vissa ansökningar om befrielse från betalningsskyldighet och dels ärenden, som avse verkställighet av kronan genom domstolsutslag ålagd betalningsskyldighet. Har exempelvis kronan tillerkänts skadestånd av någon, som hos Kungl. Maj:t av nåd begär att bli befriad från ersättningsansvaret, behandlas nådeansökningen både av försvarets civilförvaltning och av vederbörande försvarsgrensförvaltnings civilbyrå, oaktat domstol slutgiltigt prövat skadestandsfrågan. Jämväl då kronan ådömts viss ersättningsskyldighet handlägges ärendet vid såväl civilförvaltningen som vederbörande civilbyrå, ehuru det härvidlag blott är fråga om en rent kameral arbetsuppgift, nämligen att i enlighet med domstolsutslaget utbetala det utdömda skadestandsbeloppet.

I detta sammanhang må även med några ord beröras det sätt, på vilket arméförvaltningens civilbyrå arbetar, när det gäller vissa ärenden. Har exempelvis genom ett och samma olycksfall skada uppkommit å såväl intendentur- som tygmateriel och fråga är om ersättning i anledning av skadan, behandlas målet av civilbyrån såsom två från varandra skilda ärenden, nämligen ett avseende skada å intendenturmateriel och ett avseende skada å tygmateriel. Dessa båda ärenden handläggas vart för sig, varvid civilbyrån i ena fallet konstituerar sig som en till intendenturavdelningen hörande sektion och i det andra som en till tygavdelningen hörande sektion.

Såsom ytterligare exempel på dubbelarbete kunna nämnas ärenden rörande arméns lägerkassor, vilka handläggas gemensamt av försvarets civilförvaltning och arméförvaltningens civilbyrå. Dessa ärenden avse i huvudsak själva förvaltningen av lägerkassorna. Motsvarande ärenden vid marinen

och flygvapnet handläggas i administrativt avseende enbart av civilförvaltningen, som, då fråga av jämväl militär natur uppkommer, söker samråd med intendenturavdelningarna inom marin- och flygförvaltningarna.

I organisatoriskt avseende äro civilbyråerna, som förestås av krigsråd i lönegrad A 30, jämställda med de i försvarsgrensförvaltningarna ingående militära fackavdelningarna. Den jämförelsevis självständiga ställning civilbyråerna intaga har i förening med försvarsgrensförvaltningarnas heterogena karaktär medfört, att desamma i stor utsträckning kommit att tagas i anspråk för utredningar i olika ämnen. Likaså plägar utarbetandet av remissutlåtanden och dylikt uppdragas åt civilbyråerna, vilket även gäller sådana ärenden där samråd med försvarets civilförvaltning skall ske.

Revisorernas
uttalande.

Den av 1943 års riksdag beslutade militära förvaltningsreformen innebar bland annat, att från de då ombildade försvarsgrensförvaltningarnas civilbyråer skulle avlastas åtskilliga av de arbetsuppgifter, som ankommit på motsvarande instanser enligt tidigare organisation. Det oaktat uppgår för närvarande den vid armé-, marin- och flygförvaltningarna anställda administrativa personalen till nära nog samma antal som omedelbart före år 1944. Förhållandet bör jämväl ses mot bakgrunden av att försvarsberedskapen numera i det närmaste får anses vara avvecklad.

En verksamt bidragande orsak till att personalbehovet icke nedgått i högre grad torde vara, att försvarsgrensförvaltningarnas civilbyråer alltjämt ombesörja handläggningen av vissa ärenden, som rätteligen borde helt tillhöra försvarets civilförvaltnings kompetensområde. Det förefaller dessutom, som om civilbyråerna i en omfattning, som knappast varit förutsedd, kommit att påläggas självständiga uppdrag i samband med utredningar, remissutlåtanden och dylikt. Detta synes även kunna innebära en viss fara för att ifrågasvarande ärenden bliva prövade ur ensidigt administrativa synpunkter, medan de tekniskt-militära intressena icke alltid få i erforderlig utsträckning göra sig gällande. Icke minst synes detta vara fallet, då av olika anledningar samråd med civilförvaltningen skall ske. Ett dylikt förfarande kan icke anses stå i överensstämmelse med de principer, som varit vägledande vid utarbetandet av den nya förvaltningsorganisationen inom försvaret. Vid dennas tillkomst synes man nämligen hava åsyftat, att i fall, då visst ärende ansåges tillhöra såväl civilförvaltningens som någon av försvarsgrensförvaltningarnas verksamhetsområde, handläggningen därav, i vad anginge den rent administrativa sidan, skulle ske hos förstnämnda myndighet, medan vederbörande försvarsgrensförvaltning skulle hava att belysa frågan från de fackmässiga utgångspunkterna.

Såvitt de av revisorerna gjorda iakttagelserna giva vid handen, kan sålunda nu gällande ordning för de i försvarsgrensförvaltningarna ingående civilbyråernas verksamhet icke betecknas såsom tillfredsställande. Det torde dock vara möjligt att avhjälpa berörda olägenheter, därest verksamheten inriktas på att i huvudsak avse visst biträde åt den personal, som fullgör de på respektive förvaltningsmyndigheter i första hand ankommande, tek-

niskt-militära arbetsuppgifterna. Genom en sådan förändring av civilbyråernas uppgifter och organisatoriska ställning skulle nu förekommande dubbelarbete kunna undvikas och samtidigt icke obetydliga besparingar åstadkommas.

Revisorerna — som förutsätta att de nu påtalade förhållandena komma under omprövning i samband med den nyligen igångsatta översynen av försvarets centrala förvaltningsorganisation — hava ansett sig böra bringa de gjorda iakttagelserna till riksdagens kännedom.

§ 7.

Gällande bestämmelser angående värnpliktigas resor återfinnas i ett flertal olika författningar. Främst bland dessa märkes kungörelsen om värnpliktsavlöning den 21 december 1945 (nr 881). I nämnda kungörelse äro angivna de förutsättningar under vilka resa får ske, vilket färdmedel som kan komma till användning, vilken reseklass vederbörande skall hänföras till, i vilken utsträckning snälltåg och sovplats må begagnas o. s. v. Därvidlag har åtskillnad gjorts mellan resa i samband med inskrivning, resa för inryckning till resp. utryckning från tjänstgöring, resa i tjänsten samt resa vid övningsuppehåll (motsvarande tjänstledighet).

Betalningsförfarandet vid av värnpliktiga företagna resor.

Såsom huvudregel gäller att den värnpliktige i angivna fall skall åtnjuta fri resa. Olika sorters biljettformulär (färdhandlingar) komma därvid till användning. Sålunda stadgas att den inställelseorder, som av vederbörande myndighet utfärdas i samband med inskrivningsförrättning, må utnyttjas såsom färdhandling för resa med järnväg, fartyg, spårväg, omnibus eller linjebil. Vid återresa från dylik förrättning skall den värnpliktige däremot tillhandahållas särskilt färdbevis.

Jämväl vid inryckning till tjänstgöring äger den värnpliktige att på kronans bekostnad företaga resa med nyss angivna trafikmedel, varvid honom tillställd order om militärtjänstgöring må användas såsom färdhandling. Kostnad för tilläggsbiljett till snälltåg, avgift för plats i sovvagn samt pris skillnad för resa i högre reseklass än reseklass III skola dock i förekommande fall förskjutas av den värnpliktige. I överensstämmelse med nyssnämnda föreskrift angående återresa från inskrivningsförrättning skall vid utryckning från tjänstgöring speciell färdhandling för resan utskrivas. Detta gäller även för resa vid övningsuppehåll (motsvarande tjänstledighet). Beträffande tjänsteresa finnes i nu nämnda avseende intet annat föreskrivet än att den värnpliktige äger, i den mån icke transportmedel tillhandahålles av staten, åtnjuta ersättning enligt därom för motsvarande personal på aktiv stat gällande bestämmelser, varav torde framgå, att vid dylik resa militärbiljett i vanlig ordning skall utskrivas.

I kungörelsen den 15 mars 1946 (nr 103) med vissa föreskrifter angående resor vid inställelse till och återfärd från inskrivningsförrättning är närmare angivet, huru betalning för dylika resor skall ske. Då fråga är om resor med järnväg, skall kostnaden debiteras försvarets civilförvaltning och beräknas

efter allmänna taxan med ledning av anteckningar, som å järnvägsstationerna föras över antalet resande till olika bestämmelsestationer. Det åligger järnvägsstyrelsen att utställa räkning å ersättningen samt att verkställa erforderlig avräkning med enskilda järnvägar; dock att i vad avser resa berörande endast enskild järnvägs lokala trafik vederbörande järnväg själv skall utställa räkning å beloppet. Betalning för resa, som företagits med fartyg, omnibus eller linjebil, skall däremot erläggas av kassaförvaltningen vid det förband, till vilket vederbörligt inskrivningsområde är anslutet. Räkning å ersättningen skall åtföljas av kupong, som frånskilts företedd order (färdbevis).

Motsvarande bestämmelser angående resor vid inställelse till militärtjänstgöring äro intagna i kungörelsen den 22 juni 1945 (nr 415). I samband med dylik inställelse företagna järnvägsresor åligger det sålunda försvarets civilförvaltning att betala, varvid ett debiteringsförfarande i överensstämmelse med vad ovan anförts skall komma till användning. Härvid skall dock, även om förhållandet icke uttryckligen angives i kungörelsen, militärtaxan tillämpas. Resor med fartyg, omnibus eller linjebil skola i sin tur ersättas av det förband, till vilket den tjänstgöringsskyldige inkallats.

I anslutning till stadgandet i 31 § förutberörda kungörelse om värnpliktsavlönning hava vidare den 7 mars 1946 genom överbefälhavarens försorg utfärdats vissa tillämpningsföreskrifter rörande de värnpliktigas resor (Högkv:CVB nr 34:2). Nämnade föreskrifter reglera i huvudsak användningen av de olika sorters blanketter (färdhandlingar), vilka skola utställas i samband med in- och utryckningsresor samt resor vid övningsuppehåll (motsvarande tjänstledighet). I övrigt stadgas rörande inryckningsresor bland annat, att värnpliktig själv skall förskjuta eventuell avgift för spårvagn, snälltåg, högre vagnsklass och sovplats, samt att ersättning för dylika utgifter skola vid inställelsen utbetalas av vederbörande kompanichef (motsvarande). Beträffande utryckningsresor föreskrives bland annat, att försvarets civilförvaltning skall angivas såsom betalande myndighet, då fråga är om järnvägsresa, medan ersättningsskyldighet skall tillkomma vederbörligt truppförband vid resor med buss, linjebil eller båt. Samma debiteringsgrunder fastställas att gälla även vid resa i samband med övningsuppehåll (motsvarande tjänstledighet).

Vissa bestämmelser angående nu berörda frågor finnas jämväl införda i militära järnvägsreglementet (SFS nr 125/1946), vilket äger giltighet vid militärtransporter på såväl statens som enskilda järnvägar, upplåtna för allmän trafik, och dessutom på vissa av järnvägarna drivna billinjer. Sålunda stadgas i reglementet att den tjänstgöringsskyldige tillställd inkallelseorder må användas såsom färdhandling för inryckningsresa med järnväg, fartyg, omnibus och linjebil. För värnpliktsresor i övriga fall, varmed avses utrycknings- och uppehållsresor, skall däremot avlämnas vederbörlig beställning, d. v. s. särskild färdhandling. Betalande myndighet i samtliga nu angivna fall är försvarets civilförvaltning, dock beträffande inryckningsresor på billinjer det förband, till vilket den tjänstgöringsskyldige inkallats.

Förutom i nu nämnda författningar m. m. hava i försvarsgrenarnas vederbörliga tjänstemeddelanden (TL, TS och Ekof) införts åtskilliga bestämmelser rörande de värnpliktigas resor. Det skulle dock föra för långt att i detalj redogöra för deras innehåll, varför revisorerna i detta sammanhang endast vilja omnämna förhållandet.

En sammanfattning av vad sålunda finnes stadgat rörande betalningsförfarandet vid av värnpliktiga företagna resor ger vid handen följande.

Beträffande resor i samband med inskrivningsförrättning äro föreskrifter meddelade i förenämnda kungörelser den 21 december 1945 resp. den 15 mars 1946. Av författningsbestämmelserna framgår, att vid inställesresa vederbörlig order skall användas såsom färdhandling, medan vid återresa särskilt färdbevis utställas. Då fråga är om järnvägsresa skall betalning erläggas av försvarets civilförvaltning. Debitering av kostnaderna sker på grundval av vid resp. järnvägsstationer förda anteckningar, varför till de från resp. trafikföretag inkommande räkningarna icke äro fogade speciella verifikationer. Vid resa med fartyg, omnibus eller linjebil skall däremot såsom betalande myndighet angivas kassaförvaltningen vid det förband, till vilket vederbörligt inskrivningsområde är anslutet. Räkning å ersättningen skall åtföljas av kupong, som frånskilts företedd order (färdbevis).

För övriga resor hava bestämmelser utfärdats i förenämnda kungörelser den 22 juni 1945 resp. den 21 december 1945, militära järnvägsreglementet och överbefälhavarens tillämpningsföreskrifter den 7 mars 1946. Enligt dessa bestämmelser skall inryckningsresa ske medelst anlitande av tjänstgöringsorder såsom färdhandling. Betalning erlägges av försvarets civilförvaltning, såvitt gäller resa med järnväg, och för debiteringen skola tillämpas ovan anförda principer. Vederbörande räkningar äro med andra ord icke verifierade. Så är däremot fallet beträffande resor med fartyg, omnibus eller linjebil, för vilka ersättning skall utbetalas av inkallande förband. I detta sammanhang må även framhållas, att, såvitt framgår av kungörelsen om värnpliktsavlöning, vederbörlig order skall användas såsom färdhandling vid resa med spårväg, medan enligt överbefälhavarens förutberörda tillämpningsföreskrifter den värnpliktige själv har att förskjuta eventuella kostnader för dylik resa.

Särskilda färdhandlingar i form av biljettrekvisitioner utfärdas vid resor i samband med utryckning från och uppehåll i tjänstgöringen (motsvarande tjänstledighet). Dessa biljettformulär bifogas vederbörande räkningar, som sålunda äro verifierade i vanlig ordning. Såframt gäller järnvägsresor skall försvarets civilförvaltning angivas såsom betalande myndighet. Mera osäkert är på vad sätt debitering skall ske vid resor med fartyg, omnibus eller linjebil. Enligt överbefälhavarens tillämpningsföreskrifter skall betalningsskyldighet i dylika fall åvila vederbörligt truppförband. I militära järnvägsreglementet stadgas däremot, att allenast inryckningsresor med vissa billinjer skola debiteras nyssnämnda lokalmyndigheter. Härav måste följa, att ersättning för utrycknings- och uppehållsresor, företagna med av järnvägsföretagen ägda linjebilar eller bussar, skall erläggas av försvarets civilför-

valtning. På denna punkt stå sålunda överbefälhavarens tillämpningsföreskrifter i strid med militära järnvägsreglementets bestämmelser.

Vad tjänsteresor slutligen beträffar finnes intet stadgat om betalande myndighet, men torde ersättning i dylika fall skola erläggas av vederbörande truppförband, oberoende av huruvida resa företages med järnväg eller annat färdmedel.

Revisorernas
uttalande.

De bestämmelser som finnas utfärdade rörande betalningsförfarandet vid av värnpliktiga företagna resor måste betecknas såsom mycket invecklade. Ersättning skall sålunda erläggas än av central och än av lokal myndighet, utan att någon saklig grund för en dylik uppdelning kan anses föreligga. I visst fall äro bestämmelserna varandra direkt motsägande. För vederbörande biljettutställare torde det också vara förenat med icke obetydliga svårigheter att hålla isär de olika typer av resor, om vilka nu är fråga. Härtill bidrager även det förhållandet, att gällande föreskrifter äro meddelade i så många olika författningar. Det synes slutligen vara ägnat att ingiva vissa betänkligheter, att det icke är möjligt att i vanlig ordning mot vederbörliga verifikationer avstämma de ersättningsbelopp, som av olika järnvägsföretag debiteras kronan för värnpliktigas inskrivnings- och inryckningsresor.

Enligt revisorernas mening kan det därför ifrågasättas, huruvida icke — åtminstone under fredstid — jämväl vid dylika resor särskilda biljettrekvisitioner böra utställas. Oberoende härav torde emellertid gällande bestämmelser böra förenklas därhän, att någon åtskillnad i fråga om betalande myndighet icke göres mellan järnvägsresa och annan resa. Naturligast synes då av många skäl vara, att den biljettutställande myndigheten i princip blir betalningsansvarig, vilket icke minst skulle innebära ökade kontrollmöjligheter på förevarande område. En dylik anordning skulle likväl icke behöva hindra, att under krig, mobilisering och förstärkt försvarsberedskap försvarets civilförvaltning av bland annat sekretesshänsyn debiterades kostnaderna för resor, företagna av personal vid fältförband utan fast adress (fältposter). För underlättande av vederbörande lokala myndigheters arbete borde även genom civilförvaltningens försorg en översiktlig sammanställning utarbetas, upptagande i systematisk ordning de viktigaste bestämmelserna rörande överhuvud taget samtliga militära resor (inkl. godstransporter), med angivande tillika av de redovisningstitlar å vilka kostnaderna i olika fall skola bokföras.

Revisorerna anse, att nu berörda bestämmelser snarast böra göras till föremål för översyn.

§ 8.

På hemställen av dåvarande chefen för försvarsdepartementet beslöt Kungl. Maj:t den 16 december 1921 att en publikation, benämnd »Tjänstemeddelanden rörande Lantförsvaret», skulle under år 1922 försöksvis utgivas genom lantförsvarets kommandoexpeditioners försorg. I publikationen, som

Försvars-
grenarnas
tjänstemed-
delanden.

var avsedd att tillhandahållas vederbörliga myndigheter och truppförband m. m. inom armén, skulle enligt vissa närmare angivna grunder bland annat införas från försvarsdepartementet utgående brev och skrivelser, av arméförvaltningens olika underavdelningar utfärdade förvaltningsföreskrifter, i kommandoväg meddelade beslut samt andra meddelanden från kommandoexpeditionen. Det närmaste syftet med publikationens utgivande var, enligt vad departementschefen i sitt anförande till statsrådsprotokollet ovannämnda dag framhöll, att få utrönt, huruvida den föreslagna anordningen skulle befördra en snabbare kommunikation mellan högre och lägre myndigheter samt möjliggöra vissa förenklingar och besparingar i de olika militära expeditionernas arbete.

I enlighet med Kungl. Maj:ts omförmälda beslut började »Tjänstemeddelanden rörande Lantförsvaret», i förkortning benämnd TL, att utkomma från och med år 1922. Genom särskilda kungl. brev den 24 november 1922 respektive den 4 maj 1923 har sedermera frågan om publikationens fortsatta utgivande närmare reglerats. Några större redaktionella förändringar har den sedan sin tillblivelse icke undergått; nämnas bör dock att dess olika avdelningar (»upplagor») från ingången av år 1940 utökats med ytterligare en.

Även vid marinen finnes sedan ett tiotal år tillbaka en med TL jämförlig form för publicering och distribution av sådana allmänna bestämmelser som beröra försvarsgrenens olika myndigheter. Jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 18 december 1936 erhöll nämligen sjöförsvarets kommandoexpedition i uppdrag att från och med den 1 januari påföljande år påbörja utgivandet av en publikation, benämnd »Tjänstemeddelanden rörande Sjöförsvaret». Publikationen, som i förkortning benämnes TS, redigeras enligt ungefär samma principer som TL.

Inom flygvapnet förefinnes icke någon direkt motsvarighet till ovannämnda tjänstemeddelanden. Det behov som vid armén och marinen föranlett utgivandet av ifrågasvarande publikationer har här tillgodosetts på annat sätt. Sålunda förordnade flygförvaltningen den 15 maj 1940, att ekonomiska förvaltningsbeslut av allmän räckvidd skulle efter beslut i varje särskilt fall publiceras genom införande i en särskild cirkulärsamling, vilken skulle tillställas vederbörliga myndigheter. Denna cirkulärsamling har från och med den 1 februari 1944 ersatts med »Ekonomiska föreskrifter för flygvapnet» (Ekof), i samband varmed viss omredigering av innehållet företagits. Även om vissa framför allt yttre olikheter föreligga mellan TL och TS å ena sidan samt Ekof å den andra, kan dock sistnämnda publikation, åtminstone i vad gäller själva förvaltningsverksamheten, sägas utgöra ett slags flygvapnets tjänstemeddelanden.

I detta sammanhang torde slutligen böra nämnas, att försvarets sjukvårdsförvaltning, med stöd av Kungl. Maj:ts i brev den 8 juni 1945 lämnade be- myndigande, från och med innevarande år påbörjat utgivandet av en publi- kation, benämnd »Tjänstemeddelanden från försvarets sjukvårdsförvaltning» (Tsjv). I publikationen införas av ämbetsverket utfärdade cirkulärskrivelser och andra tjänstemeddelanden, innefattande bestämmelser av natur att böra

delgivas därav berörda myndigheter m. fl. Med anledning härav komma i fortsättningen dylika bestämmelser blott i undantagsfall att införas i TL, TS eller Ekof.

Kostnaderna för TL, som för närvarande utkommer i en upplaga av ungefär 2 200 exemplar, hava under de sistförflutna fem budgetåren uppgått till respektive 50 128, 57 851, 61 753, 52 838 och 40 299 kronor. Motsvarande siffror för TS, vars nuvarande upplaga utgör ungefär 1 400 exemplar, äro respektive 15 773, 17 454, 22 940, 24 926 och 20 466 kronor. Enligt gällande bestämmelser skola kostnaderna för de båda publikationerna bestridas av arméns respektive marinens anslag till publikationstryck.

Någon exakt uppgift på de med utgivandet av Ekof förenade kostnaderna har icke kunnat erhållas. De torde dock för sistförflutna budgetår böra uppskattas till mellan 6 000 och 7 000 kronor. Den nuvarande upplagan uppgår till 800 exemplar. Kostnaderna belasta flygförvaltningens omkostnadsanslag.

I årets statsverksproposition hava de årliga kostnaderna för Tsjv beräknats till 10 000 kronor. Kostnaderna äro avsedda att bestridas av sjukvårdsförvaltningens omkostnadsanslag. Upplagens storlek belöper sig för närvarande till omkring 1 800 exemplar.

Samtliga nu nämnda publikationer, med undantag av Ekof, som framställles medelst s. k. rotaprintryck i flygförvaltningens egen regi, utgivas genom anlitande av privata tryckerier.

Revisorernas
uttalande.

Under de år som förflutit, sedan beslut fattades rörande utgivandet av TL och TS, har den svenska försvarsorganisationen undergått betydelsefulla omdaningar. En av de ledande principerna därvidlag har varit att på olika områden inrätta för hela försvaret gemensamma, centrala organ. Sålunda har, utöver armé-, marin- och flygstaberna, tillkommit en särskild försvarstab, som i sin tur underordnats en för rikets samtliga försvarskrafter gemensam överbefälhavare. Jämväl de centrala förvaltningsmyndigheterna hava i stor utsträckning omorganiserats enligt nyssnämnda princip. I överensstämmelse med denna allmänna centraliseringstendens hava slutligen försvarsdepartementets tre kommandoexpeditioner för respektive lantförsvaret, sjöförsvaret och flygvapnet från och med budgetåret 1945/46 sammanförts till ett gemensamt organ, försvarets kommandoexpedition.

Den nu antydda utvecklingen har medfört, att systemet med efter försvarsgrenar uppdelade tjänstemeddelanden numera framstår såsom föga rationellt. De förvaltningsföreskrifter och grundläggande bestämmelser i övrigt, som utfärdas av de olika militära myndigheterna, hava nämligen alltmer kommit att avse försvaret i dess helhet, varför de tre publikationer (TL, TS och Ekof), om vilka nu närmast är fråga, i växande omfattning erhållit identiskt samma innehåll. Då emellertid publikationerna framställas på skilda tryckerier, måste kostnaderna bliva avsevärt större än om ett enhetligt tryckningsförfarande tillämpades. Jämväl andra olägenheter kunna anses vara förbundna med det nuvarande sättet för publicering och distribuering av försvarets tjänstemeddelanden.

I bilaga till 1945 års statsverksproposition, fjärde huvudtiteln, framhöll föredragande departementschefen i samband med anmälan av viss fråga, att det syntes böra övervägas, huruvida icke de nuvarande, för försvarsgrenarna särskilda publikationerna av tjänstemeddelanden borde samlas till en för hela försvaret gemensam publikation, uppdelad i serier för olika fackgrenar. Vad departementschefen i ärendet anförde lämnade riksdagen utan erinran (skr. nr 4/1945). Enligt revisorernas mening bör den sålunda ifrågasatta centraliseringen av försvarsgrenarnas tjänstemeddelanden med det snaraste genomföras, icke minst med hänsyn till de ökade kostnader för det militära publikationstrycket som statsverket under senare år måst vidkännas.

§ 9.

Den 16 juni 1921 avgåvo centralupphandlingssakkunniga betänkande med förslag till förordning med allmänna föreskrifter angående förvaltningen av statens i förråd upplagda proviant och furageartiklar. Förslaget, som innefattade föreskrifter om uppbörd, vård och utlämning av dylika varor ävensom om inspektion och inventering av förråd samt förfarande i avseende å överskott och brist, avsåg att ersätta 1812 års avskrivningsreglemente, vari funnos meddelade, bland annat, bestämmelser om uppbördsmäns och redogörarens rätt att tillgodoräkna sig viss avskrivningsprocent. Sedan från åtskilliga verk och myndigheter utlåtanden infordrats över förslaget, blev det samma med beaktande av vissa i utlåtandena framställda erinringar föremål för översyn inom finansdepartementet. Härvid förutsattes, att rätten till avskrivningsprocent skulle bibehållas samt att procenten skulle fastställas i en vid den föreslagna förordningen fogad förteckning.

Avskrivning
av brist i
statens förråd
av proviant
och foder-
varor.

Över det inom finansdepartementet utarbetade förslaget avgav, bland annat, arméförvaltningen utlåtande, vid vilket fogades dels ett i vissa detaljer omarbetat förslag till förordning i ämnet, dels ock förslag till förteckning över avskrivningsprocent. Arméförvaltningens ifrågavarande förslag har i huvudsak legat till grund för kungörelsen den 9 november 1934 (nr 525) angående avskrivning i vissa fall av brist i statens förråd av proviant och fodervaror, vilken kungörelse trädde i kraft den 1 januari 1935. Nämnade kungörelse stadgar i huvudsak följande.

För brist, som till följd av naturligt svinn uppkommer i staten tillhörigt förråd av proviant eller fodervaror, är vederbörande uppbördsman icke ersättningsskyldig. Sådan brist skall avskrivas i den ordning nedan sägs. Med naturligt svinn avses dels lagringssvinn, uppkommet genom intorkning, avdunstning, avdampning, läckage och dylikt under lagringstiden, dels ock utlämningssvinn, uppkommet genom mätning, vägning och spillning vid utlämningen (1 §).

Där icke särskilda förhållanden i avseende å varas lagring eller utlämning till annat föranleda, skall storleken av naturligt svinn uppskattas med tillämpning av i en särskild tabell angivna procentsatser, därvid iakttages, att lagringssvinn beräknas å behållningen i förrådet vid närmast föregående inventering jämte vad därefter tagits till uppbörd samt utlämningssvinn å vad som utlämnats från förrådet efter senaste inventering. Beträffande förråd, varifrån utlämning av vara sker huvudsakligen i mindre poster, äger veder-

börande centrala förvaltningsmyndighet förordna, att utlämningssvinn i fråga om sålunda utlämnad vara skall beräknas till dubbel storlek. Å vara, som vid mottagning i förråd och utlämning därifrån icke mätes eller väges utan endast räknas, må svinn ej beräknas (2 §).

Lokal förvaltningsmyndighet, som finner uppkommen brist vara att hänföra till naturligt svinn, äger förordna om avskrivning av bristen, där denna icke överstiger summan av lagringssvinn och utlämningssvinn, beräknad med tillämpning av de enligt 2 § gällande procentsatserna. Är bristen större eller avser den vara, som icke finnes upptagen i 2 §, skall myndigheten med eget yttrande överlämna ärendet till vederbörande centrala förvaltningsmyndighets prövning och avgörande (3 §).

Mot central förvaltningsmyndighets beslut enligt denna kungörelse må talan fullföljas hos kammarrätten genom besvär (4 §).

Sedan dåvarande statens krisrevision i anledning av inom armén inträffade fall av oredlighet vid handhavande av ransonerade livsmedel låtit företaga utredning rörande livsmedelsförvaltningen vid arméns magasin m. m., överlämnade revisionen med underdånig skrivelse den 15 oktober 1942 en promemoria omfattande resultatet av utredningen.

Vid utredningen hade uppmärksammats i huvudsak tre frågor, nämligen inventering av magasinsuppbörd, avskrivningar på grund av svinn samt förbrukning av livsmedel och därmed sammanhängande kontrollåtgärder. Bland dessa spørsmål syntes frågan om avskrivningar på grund av svinn vara särskilt betydelsefull, bland annat därför att den berörde icke blott arméns magasin utan alla statliga förråd av livsmedel och fodervaror. Enär reglerna i ovan angivna kungörelse icke syntes förenliga med ett effektivt kontrollsystem, hemställde krisrevisionen, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt till prövning upptaga frågan om utfärdande av ändrade bestämmelser på ifrågavarande område.

Bland de av krisrevisionen uppmärksammade bristerna må här följande nämnas.

Såsom ovan anförts skall lagringssvinn beräknas å behållningen i förrådet vid närmast föregående inventering jämte vad därefter tagits till uppbörd. Denna bestämmelse medför emellertid ojämnhet vid tillämpningen därigenom att avskrivning kommer att ske utan hänsyn till längden av den tid, varunder varan ingått i förrådet. Krisrevisionen har anført följande exempel härå.

Centralmagasinet i X har ett lagerkort för gryn, som innehåller följande avsnitt för en månad.

Dat.	från — till	tillkomst	avgång	behållning
1/4	ingående behållning			1 000 kg
15/4	från leverantör	1 000		2 000 »
16/4	till lstmag. i A		1 000	1 000 »
25/4	från leverantör	1 000		2 000 »
26/4	till lstmag. i B		1 000	1 000 »
30/4	utgående behållning			1 000 »
1/5	ingående behållning etc.			1 000 kg ¹

¹ minus eventuell avskrivning.

Lagringssvinn skall enligt kungörelsen beräknas på 3 000 kg eller den ingående behållningen + tillkomsten. Lagerbehållningen under månaden har emellertid varit 1 000 kg med undantag av två dagar, då den varit 2 000 kg. Medelbehållningen har alltså varit 1 066 $\frac{2}{3}$ kg. Den medgivna svinnprocenten för gryn är 1 % och alltså kan här avskrivas 30 kg såsom lagringssvinn. Härtill kommer även utlämningssvinn med 1 %, vilket i detta fall gör 20 kg. Hela det naturliga svinnet i exemplet blir alltså 50 kg.

Krisrevisionen framhöll vidare att kungörelsen, som hänförde avskrivningen till en inventeringsperiod, saknade bestämmelser om huru lång denna period skulle vara. Sannolikheten talade för att man avsett en period av ett år. Som kungörelsen vore avfattad, bleve avskrivningens storlek beroende även av inventeringarnas antal.

I fråga om utlämningssvinn, vilket jämlikt kungörelsen skall beräknas å vad som utlämnats från förrådet efter senaste inventering, anförde krisrevisionen följande.

Kungörelsen skilde icke mellan centralmagasin och därmed jämförliga inrättningar å ena sidan samt landstormsmagasin och liknande å andra sidan och toge icke tillbörlig hänsyn därtill, att ett flertal av i reglementet angivna varor, vara svinn finge beräknas, utlämnades från de centrala inrättningarna i obrutna original- eller standardförpackningar. Det vore uppenbart, att något faktiskt utlämningssvinn därvidlag icke kunde uppkomma. Förpackning, som obruten passerade flera magasin, kunde bliva föremål för beräkning av sådant utlämningssvinn vid ett vart av magasinerna.

Genom kungörelse den 15 juni 1944 (nr 321) har Kungl. Maj:t meddelat bestämmelser angående förfarandet vid krigsmakten då egendom skadats eller gått förlorad. I kungörelsen stadgas bland annat följande.

Då egendom, som tillhör eller nyttjas av krigsmakten, skadats eller gått förlorad, skall undersökning verkställas för utrönande av de närmare omständigheterna vid skadans eller förlustens uppkomst samt övriga förhållanden av betydelse för bedömande av frågan om ersättningsskyldighet. Undersökning verkställs genom försorg av den militäre befälhavare, som äger behörighet att ålägga ersättningsskyldighet vid den avdelning där skadan eller förlusten inträffat. Över undersökning skall upprättas protokoll enligt formulär, som fastställs av försvarets civilförvaltning (1 §).

Befinnes någon, som då skada eller förlust inträffade lydde under strafflagen för krigsmakten eller eljest för brott med avseende å den skadade eller förlorade egendomen var underkastad straff efter nämnda lag, vara ersättningsskyldig, skall vederbörande militäre befälhavare, i enlighet med vad lagen den 9 juni 1944 angående behörighet för militär befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet stadgar, förplikta honom att till kronan utgiva ersättning för skadan eller förlusten. Har frågan om ersättningsskyldighet icke kunnat utredas vid undersökning som i 1 § sägs, må ärendet hänskjutas till krigsdomstol för undersökning, såframt med hänsyn till den skadade eller förlorade egendomens art eller förhållandena i övrigt avskrivning av skadan eller förlusten ej utan ytterligare utredning finnes böra ske (2 §).

Varda ersättningsanspråk i anledning av skada eller förlust ogillade av domstol eller finner eljest den i 1 § omförmälde befälhavaren att kronan bör vidkännas skadan eller förlusten, äger befälhavaren besluta avskrivning därav, om det belopp varmed avskrivning skall ske icke överstiger femhundra kronor (3 §).

Då skada eller förlust icke ersatts och avskrivning ej heller beslutats enligt vad i 3 § sägs, skall anmälan om skadan eller förlusten göras hos vederbörande centrala förvaltningsmyndighet. Vid anmälan skola fogas handlingarna i ärendet (4 §).

Vad i denna kungörelse sägs skall icke äga tillämpning beträffande flyghaverier och andra fall av skada eller förlust, för vilka särskilt förfarande är eller kan varda stadgat (5 §).

De närmare föreskrifter och anvisningar, som erfordras för tillämpningen av denna kungörelse, meddelas av försvarets civilförvaltning (6 §).

Kungörelsen trädde i kraft den 1 juli 1944, då vad gällande reglementen och bestämmelser i övrigt innehölle däremot stridande skulle upphöra att gälla.

Med stöd av 6 § nämnda kungörelse har försvarets civilförvaltning den 24 oktober 1944 meddelat föreskrifter och anvisningar angående förfarandet vid krigsmakten, då egendom skadats eller gått förlorad. I dessa anvisningar har civilförvaltningen uttalat att — med hänsyn till stadgandet i 5 § nyssberörda kungörelse — bestämmelserna i kungörelsen den 9 november 1934 ang. avskrivning i vissa fall av brist i statens förråd av proviant och fodervaror allt fortfarande skola tillämpas, då fråga är om sådan brist (= förlust eller skada) i dylikt förråd, vilken är att hänföra till svinn.

Civilförvaltningens tolkning innebär, att vid inventering konstaterad brist i försvarets förråd av proviant och fodervaror må avskrivas med tillämpning av föreskrifterna i sistnämnda kungörelse, i den mån bristen är att hänföra till naturligt svinn, uppskattat med tillämpning av de i 2 § kungörelsen angivna procentsatserna, och avser däri upptagen vara. Å överskjutande brist ävensom å varuslag, som icke är upplaget i 2 §, skola däremot enligt civilförvaltningens anvisningar föreskrifterna i kungörelsen 1944: 321 vinna tillämpning. I vad avser försvarets förråd komma sålunda ärenden beträffande brist av proviant och fodervaror att i stor utsträckning handläggas med tillämpning av två skilda kungörelser.

Då fråga är om här avsedd brist i civila förråd tillämpas alltjämt kungörelsen 1934: 525.

Enligt vad revisorerna inhämtat har sistnämnda kungörelse vid tillämpningen befunnits vara förenad med andra allvarliga olägenheter än de som, enligt vad ovan framhållits, påtalats av statens krisrevision. Dessa olägenheter äro närmast att hänföra till de ändrade förhållanden på livsmedelsområdet som inträtt under senare tid. Sålunda har en mängd nya varuslag kommit till användning vid utspisningen. Därjämte tillhandahållas numera allt flera varuslag i standardiserade förpackningar, vilket medfört att tveksamhet uppkommit huruvida varan skall vägas eller räknas.

Bestämmelser om avskrivning av driv- och smörjmedel finnas icke meddelade i annan mån än att Kungl. Maj:t den 20 maj 1932 utfärdat föreskrifter rörande fastställande av avskrivningsprocent å bensin och bensol i flygvapnets förråd. Nämnas må i detta sammanhang att redan i 1812 års avskrivningsreglemente upptogos utöver livsmedel jämväl vissa andra varuslag, såsom talg, tran och olja.

Den lämnade redogörelsen ger vid handen, att de nuvarande bestämmelserna angående avskrivning av brist i statens förråd av proviant och fodervaror i vissa avseenden äro föråldrade. De måste dessutom anses vara utformade på ett mindre tillfredsställande sätt. Detta gäller främst de i avskrivningskungörelsen fastställda grunderna för beräkning av naturligt svinn, enligt vilka, såsom redan statens krisrevision på sin tid framhållit, hänsyn icke toges till lagringstiden för de mellan olika inventeringstillfällen uppbördstagna och utlämnade varumängderna. Kungörelsen måste vidare betecknas såsom ofullständig ur den synpunkten, att nya varuslag i betydande omfattning kommit till användning vid utspisningen. Därjämte må erinras om att ett stort antal livsmedel numera tillhandahålles i standardförpackningar. Någon bestämd gräns kan fördenskull icke uppdragas mellan naturligt svinn och stycketalssvinn.

Revisorernas
uttalande.

Vissa olägenheter äro även förenade med den rådande oklarheten beträffande tillämpningen inom försvaret av, å ena sidan, avskrivningskungörelsen och, å andra sidan, förutberörda kungörelse angående förfarandet vid krigsmakten, då egendom skadats eller gått förlorad. Det framstår slutligen som en brist, att generella bestämmelser angående avskrivning av bensin, bensol och därmed jämförliga flyktiga ämnen ävensom smörjmedel icke finnas meddelade. Behovet av dylika föreskrifter har framträtt med särskild styrka under senare år, beroende på att sådana varor numera i stor omfattning äro lagrade i centrala drivmedelsförråd.

Såvitt revisorerna kunna finna, möjliggöra gällande bestämmelser beräkning av svinn även i sådana fall då något faktiskt svinn icke föreligger. Revisorerna vilja därmed icke göra gällande, att den magasinpersonal, om vilken nu är fråga, medvetet skulle utnyttja avskrivningskungörelsens bestämmelser till egen fördel. Icke minst med hänsyn till att storleken av den vid en inventering medgivna bristen utan svårighet kan fastställas på förhand, torde man dock icke alldeles böra bortse från de möjligheter till undersley som systemet innebär. Såsom i det föregående framhållits, hava också under beredskapstiden fall av bedrägligt förfarande i nämnda avseende förekommit.

Med hänsyn till nu anförda omständigheter finna revisorerna det angeläget, att en revision av avskrivningskungörelsen snarast kommer till stånd. Därvid synas vissa av krisrevisionen i dess förberörda promemoria gjorda uttalanden och förslag böra beaktas. Lämpligt torde vara att förteckning å varuslag, motsvarande den som nu finnes intagen i författningstexten, fogas som bilaga till den nya författningen. Därigenom skulle ernås den fördelen, att erforderliga ändringar i fråga om varuförteckningen kunde vidtagas utan ändring av själva kungörelsen.

§ 10.

Enligt familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99) och i anslutning därtill utfärdade tillämpningsföreskrifter skall inom varje kommun finnas inrättad en familjebidragsnämnd med uppgift att åt därtill berättigade

Iakttagelser
förande redo-
visningen av
familjebidrag.

värnpliktiga utbetala familjebidrag. För vad sålunda utgives äger kommun av staten erhålla gottgörelse efter vissa grunder. Ansökan om statsbidrag göres hos vederbörande länsstyrelse och skall avse kalendermånad eller, efter länsstyrelsens medgivande, kvartal. Dylik ansökan bör hava inkommit senast den tjugonde dagen i påföljande månad.

Därest länsstyrelsen icke kan upptaga ansökan, som inkommit inom sagda tid, till slutligt avgörande före utgången av ifrågavarande månad, har länsstyrelsen att före månadens slut förskjuta det begärda statsbidraget. Det åligger länsstyrelsen vidare att inom en månad efter det ansökan om statsbidrag inkommit meddela definitivt beslut rörande granskningen av ansökan, dock att, där särskilda skäl därtill äro, med den slutliga granskningen av viss i ansökan omförmäld utbetalning må anstå under en tid av högst tre månader.

För bestridande av den å statsverket belöpande andelen av kostnaden för familjebidrag må familjebidragsnämnd från länsstyrelsen såsom stående förskott erhålla ett belopp, motsvarande högst beräknat behov av statsbidrag för, om statsbidrag skall sökas för kalendermånad, två månader och, om statsbidrag skall sökas för kvartal, fyra månader. Behållning å erhållet förskott skall inlevereras till länsstyrelsen vid budgetårets slut.

Det åligger länsstyrelsen, utöver vad tidigare anförts, att inom länet utöva tillsyn å familjebidragsnämndernas verksamhet och främja en enhetlig tillämpning av gällande bestämmelser, att utöva medelskontroll samt att verkställa fortlöpande revision av familjebidragsnämndernas verksamhet. Vederbörande tillsynsmyndighet skall i sin tur med uppmärksamhet följa länsstyrelsernas och familjebidragsnämndernas handläggning av ärendena samt verka för en riktig och enhetlig tillämpning av gällande bestämmelser.

Med vissa undantag, som i detta sammanhang sakna betydelse, trädde förenämnda förordning jämte tillämpningsföreskrifter i kraft den 1 april innevarande år. Den ersatte därmed krigsfamiljebidragsförordningen den 30 juni 1942 (nr 521). Några mera väsentliga skiljaktigheter föreligga icke mellan de båda förordningarna jämte följdförfattningar, i vart fall icke i de avseenden om vilka nu är fråga. Framhållas må dock, att enligt krigsfamiljebidragsförordningen ansökan om statsbidrag skulle avse allenast kalendermånad och icke kvartal. I samma författning stadgades även, att den fortlöpande granskningen av familjebidragsnämndernas verksamhet skulle ske genom särskilda, av länsstyrelsen utsedda revisorer. Slutligen torde i detta sammanhang höra nämnas, att försvarets socialbyrå från och med den 1 juli 1946 efterträtt statens arbetsmarknadskommission såsom tillsynsmyndighet på förevarande område.

Av länsstyrelsernas (överståthållarämbetets) räkenskaper framgår, att vid utgången av budgetåret 1945/46 följande till olika familjebidragsnämnder utlämnade förskott alltjämt kvarstode oredovisade.

Stockholms stad	.....	kronor	2 500 000: —
Stockholms län	.....	»	3 301 414: 88
Uppsala	»	»	171 310: 94
Södermanlands	»	»	64 060: 85
Östergötlands	»	»	235 978: 62
Jönköpings	»	»	108 695: 20
Kronobergs	»	»	20 647: 45
Kalmar	»	»	14 376: 28
Gotlands	»	»	170 711: 01
Blekinge	»	»	2 507 317: 41
Kristianstads	»	»	55 187: 05
Malmöhus	»	»	208 476: 25
Hallands	»	»	47 746: 18
Göteborgs och Bohus	»	»	41 093: 35
Älvsborgs	»	»	220 621: 24
Skaraborgs	»	»	27 481: 87
Värmlands	»	»	74 062: 50
Örebro	»	»	—
Västmanlands	»	»	5 454: 80
Kopparbergs	»	»	5 500: —
Gävleborgs	»	»	484 405: 91
Västernorrlands	»	»	522 425: 22
Jämtlands	»	»	18 136: 89
Västerbottens	»	»	42 000: —
Norrbottnens	»	»	90 766: 33

Summa kronor 10 937 870: 23

Med hänsyn till storleken av de förskott, som sålunda den 30 juni innevarande år alltjämt voro utestående, hava revisorerna funnit det vara av intresse att undersöka vissa förhållanden i samband med kommunernas och länsstyrelsernas redovisning av familjebidragen. Den korta tid som stått revisorerna till buds har icke möjliggjort någon fullständig utredning, utan denna har fått inskränkas till att endast omfatta vissa län. Följande iakttagelser hava därvid gjorts.

Enligt i det föregående anförda bestämmelser skall behållning å s. k. stående förskott vid budgetårets utgång inlevereras till vederbörande länsstyrelse. Dylika förskott skola sålunda icke finnas utestående vid budgetårsskifte. Av det i ovanstående tabell intagna beloppet för Blekinge län hänföra sig emellertid icke mindre än 533 717 kronor 56 öre till stående förskott, av vilka åtskilliga utanordnats för flera år sedan. Såsom exempel härpå må följande nämnas.

Familjebidragsnämnden i	Utanordnat		Kronor
	År	Månad	
Sturkö socken	1943	juli	19 957: 27
Rödeby »	1943	juli	29 998: 90
Mörrums »	1943	juli	30 000: —
Sillhövda »	1943	aug.	15 000: —
Ronneby »	1943	aug.	18 397: 45
»	1945	juli	20 000: —
Sölvesborgs stad	1943	sept.	10 000: —
Fridlevstads socken	1943	okt.	17 327: 75
Tvings »	1943	okt.	10 000: —
Mjällby »	1944	juli	9 034: 49
»	1945	juli	10 000: —
Karlskrona stad	1945	juli	200 000: —
Asarums socken	1945	aug.	25 000: —

Av utredningen framgår vidare, att familjebidragsnämnderna som regel inkommit till länsstyrelsen med sina ansökningar om statsbidrag inom föreskriven tid, d. v. s. månaden efter den då utbetalning till vederbörande värnpliktiga ägt rum. I vissa fall hava dock ifrågavarande bestämmelser icke iakttagits. Sålunda inkom familjebidragsnämnden i Augerums socken den 5 maj 1945 med ansökan om statsbidrag för familjebidrag som utbetalats under månaderna oktober 1942—februari 1943 med tillhopa 50 263 kronor 91 öre. Nämnda belopp har genom anordningsbeslut i länsstyrelsen den 4 juni 1946 debiterats vederbörligt anslag.

Länsstyrelsen har i allmänhet icke kunnat upptaga de från respektive kommuner inkommande ansökningarna om statsbidrag till slutligt avgörande före utgången av den månad, under vilken ansökan inkommit. I enlighet med förutberörda bestämmelser har länsstyrelsen i dylika fall förskjutit det äskade beloppet. Därefter har det emellertid kunnat dröja ända upp till ett år eller mera, d. v. s. väsentligt över den i författningen föreskrivna tiden, innan ansökan slutligt granskats och redovisats i länsstyrelsens räkenskaper. Följande exempel må anföras.

Familjebidragsnämnden i	Av nämnden utbetalat familjebidrag		Ansökan inkom den	Förskott den	Slutlig anordning den
	Belopp	För månad			
		1944	1944	1944	1945
Kristianopel	4 816: 21	juli	19 aug.	28 aug.	2 nov.
Tjurkö	1 933: 06	juli	7 aug.	28 aug.	6 nov.
Jämjö	5 125: 79	juli	5 aug.	28 aug.	6 nov.
Backaryd	4 927: 45	maj	19 juni	20 juni	6 nov.
Ysane	4 079: 69	juli	10 aug.	28 aug.	6 nov.
Sölvesborgs s:n	5 787: 10	maj	7 juni	16 juni	6 nov.
Torhamn	5 385: 64	juli	16 aug.	28 aug.	30 nov.

Av de hos olika familjebidragsnämnder i länet per den 30 juni 1946 kvarvarande förskotten utgjorde, såsom tidigare framhållits, 553 717 kronor 56

öre s. k. stående förskott. Resterande belopp, 1 973 599 kronor 85 öre, avser sådana familjebidrag som av länsstyrelsen icke kunnat upptagas till slutlig prövning före utgången av den månad, under vilken vederbörande ansökningar inkommit, och därför i föreskriven ordning förskjutits. Av i det föregående anförda bestämmelser framgår, att dylika ansökningar skola slutligt prövas senast en månad — under vissa speciella omständigheter tre månader — efter det desamma inkommit. I de per 30 juni 1946 utestående förskotten ingå emellertid i icke obetydlig omfattning belopp, som förskjutits icke endast flera månader utan jämväl flera år före sistnämnda tidpunkt. Såsom exempel härpå kunna nämnas följande till familjebidragsnämnden i Listerby socken under nedan angivna månader förskjutna bidrag.

Maj—december 1944	kronor	54 262: 88
Januari—november 1945	»	32 501: 20
Januari—mars 1946	»	1 560: 39
	Summa kronor	88 324: 47

Ett annat exempel erbjuda vissa hos familjebidragsnämnden i Karlshamn stad per den 30 juni 1946 utestående förskott, vilka utanordnats vid följande tidpunkter.

Oktober 1944	kronor	19 212: 23
April—december 1945	»	240 351: 64
Januari—april 1946	»	51 187: 42
	Summa kronor	310 751: 29

Av den lämnade redogörelsen framgår sålunda, att inom Blekinge län per den 30 juni 1946 funnos oredovisade vissa stående förskott, vilka författningsenligt bort vara inlevererade av vederbörande familjebidragsnämnder. Beträffande Stockholms län, vilket revisorerna jämväl gjort till föremål för särskild utredning, har det varit förenat med mycket stora svårigheter att avgöra vilka belopp som utanordnats såsom stående förskott till de särskilda nämnderna, beroende på att beloppen utan närmare specifikation redovisats gemensamt för ett flertal nämnder. Av inkomstverifikationerna vill det emellertid synas, som om länsstyrelsen författningsenligt vidtagit åtgärder för att vid budgetårets slut från familjebidragsnämnderna få behållningarna å de stående förskotten inlevererade. I den till länsstyrelsens huvudbok för budgetåret 1945/46 fogade förskottsförteckningen finnas ej heller några dylika förskott upptagna.

I förutberörda belopp på tillhoppa 3 301 414 kronor 88 öre, som per den 30 juni 1946 alltjämt kvarstod oredovisat, ingå sålunda icke några stående förskott utan allenast förskjutna bidrag. På motsvarande sätt som kunnat konstateras beträffande Blekinge län äro emellertid vissa av dessa bidrag förskottade vid en sådan tidpunkt, att de den 30 juni 1946 bort vara slutligt

reglerade. Icke mindre än 2 230 699 kronor 32 öre, d. v. s. omkring två tredjedelar av det totala förskottsbeloppet, hava utanordnats under tidigare budgetår än 1945/46. Följande konkreta exempel kunna nämnas.

Familjebidragsnämnden i	Förskott utanordnat i	Kronor	Familjebidragsnämnden i	Förskott utanordnat i	Kronor
Torö	maj—nov. 1942	13 990: 76	Västerhaninge .	mars 1943	4 800: —
Nynäshamn . . .	jan. 1943	6 710: 60	Ösmo	mars—maj 1943	12 230: 57
Vätö	jan. febr. 1943	8 500: —	Skå	april 1943	2 175: 17
Östuna	febr. 1943	1 303: 81	Gräsö	juli 1943	2 000: —
Järfälla	febr. 1943	163: 40	Lohärad	juli 1943	4 502: 32
Markim	febr. 1943	240: —	Väddö	juli 1943	22 000: —
Roslagskulla . .	febr. 1943	2 121: 08	Valö	aug.—dec. 1943	8 595: 47
Knivsta	mars 1943	3 992: 97	Vårdinge	sept.—dec. 1943	18 854: 40
Ornö	mars 1943	2 321: 38	Tveta	dec. 1933	4 970: 40

Revisorerna hava även låtit undersöka, huruvida i sådana fall, där slutlig prövning av de från familjebidragsnämnderna inkommande ansökningarna redan blivit verkställd, densamma skett inom föreskriven tid. Utredningen har försvårats därigenom att de ursprungliga förskottsanordningarna som regel icke finnas bifogade länsstyrelsens räkenskaper vid den slutliga redovisningen. Såvitt revisorerna kunnat finna, föreligger dock en liknande eftersläpning av redovisningen som tidigare konstaterats beträffande Blekinge län. Sålunda har det i vissa fall förflutit ett helt år, innan länsstyrelsen granskat de inkomna ansökningarna. Icke sällan har först efter ytterligare sex månader eller mera definitivt anordningsbeslut fattats. Förhållandet må belysas av följande exempel.

Familjebidragsnämnden i	Av nämnden utbetalat familjebidrag		Ansökan inkom den	Förskott den	Slutlig anordning den
	Belopp	För månad			
		1944	1944	1944	1945
Vassunda	1 063: —	jan.	2 febr.	11 febr.	29 okt.
Turinge	5 010: 32	jan.	16 febr.	25 febr.	» »
Värmdö	9 258: 39	jan.	17 febr.	25 febr.	» »
Norrtälje	17 733: 95	mars	11 april	27 april	» »
Ununge	3 520: 06	april	15 maj	26 maj	» »
Vidbo	889: 19	april	19 maj	31 maj	» »
Danderyd	27 530: 73	april	19 maj	23 maj	» »
Danderyd	40 584: 32	maj	12 juni	22 juni	» »
Torö	1 441: 56	mars	23 maj	31 maj	» »
Torö	2 584: 68	maj	27 juni	24 juli	» »
Frötuna	3 107: 54	maj	7 juni	21 juni	» »
Vätö	3 637: 91	maj	15 juni	21 juni	» »
Nynäshamn	24 692: 99	maj	22 juni	28 juni	» »

Enligt i det föregående berörda författningsbestämmelser skall stående förskott uppgå till ett belopp, motsvarande högst beräknat behov av statsbidrag för två månader (efter den 1 april 1946 i vissa fall alternativt fyra månader). Revisorerna hava låtit undersöka, i vad mån ifrågavarande före-

skrifter följts. Det har därvid kunnat konstateras, att de utlämnade förskotten i ett icke ringa antal fall väsentligt överstigit den stipulerade tvåmånadersförbrukningen.

I budgetredovisningen för sistförflutna budgetår äro nettoutgifterna för familjebidrag angivna till sammanlagt 24 599 800 kronor 68 öre. Av nämnda belopp äro 18 729 840 kronor 11 öre redovisade å avvecklingsanslag och 5 869 960 kronor 57 öre å arméns ordinarie familjebidragsanslag. Å marinen och flygvapnets motsvarande anslag finnas däremot inga utgifter bokförda. Anledningen härtill torde vara svårigheten att försvarsgrensvis redovisa kostnaderna för de värnpliktigas familjebidrag. Under hänvisning till nämnda svårigheter har statens arbetsmarknadskommission, som för det dåvarande tjänstgjorde såsom tillsynsmyndighet på förevarande område, i skrivelse den 18 januari 1946 framlagt förslag om anvisande av ett för försvarsgrenarna gemensamt anslag till familjebidrag. I utlåtande den 6 februari 1946 har riksräkenskapsverket tillstyrkt arbetsmarknadskommissionens hemställan.

I proposition nr 120/1946 har föredragande departementschefen beträffande nu berörda fråga bland annat framhållit, att det syntes vara i hög grad önskvärt, att respektive försvarsgrenars kostnader i görligaste mån redovisades var för sig. Med hänsyn härtill hade departementschefen ansett sig böra ytterligare undersöka, huruvida icke de nuvarande särskilda familjebidragsanslagen skulle kunna bibehållas. En framkomlig väg hade därvid synts vara, att samtliga familjebidragskostnader i första hand finge belasta ett enda anslag — lämpligen arméns — men att sedermera en avräkning ägde rum i syfte att avvägbringa en fördelning av kostnaderna på de olika försvarsgrenarna. Till grund för avräkningsförfarandet borde kunna läggas uppgifter rörande antalet tjänstgöringsdagar inom de olika försvarsgrenarna, giftermålsfrekvens bland i tjänst varande värnpliktiga och andra omständigheter, som kunde anses vara av betydelse för kostnadernas fördelning. Utredning rörande kostnadsfördelningen syntes böra verkställas varje år genom tillsynsmyndighetens försorg. Självfallet borde endast mycket approximativa beräkningar verkställas i nämnda avseende.

I enlighet med vad sålunda anförts förordade departementschefen, att jämväl i fortsättningen särskilda anslag skulle anvisas för de olika försvarsgrenarnas familjebidragskostnader. Genom skrivelse den 26 juni 1946 (nr 365) har riksdagen lämnat sitt bifall till vad härutinnan föreslagits. I anslutning till riksdagens beslut har Kungl. Maj:t i brev den 28 juni 1946 föreskrivit, att ifrågavarande avräkning skall ske genom försorg av försvarets socialbyrå, vilken enligt vad tidigare anförts, numera ersatt arbetsmarknadskommissionen såsom tillsynsmyndighet på förevarande område. Det nya redovisningssystemet skall tillämpas från och med innevarande budgetår.

Under beredskapstiden hava i ett icke ringa antal fall familjebidrag felaktigt utbetalats till följd av att vederbörande militära myndigheter icke på ett riktigt sätt fullgjort den anmälningsskyldighet rörande värnpliktigas tjänst-

göringsförhållanden m. m., som åvilat dem enligt gällande föreskrifter. Då ifrågavarande utbetalningar föranletts av felaktigt förfarande från statliga myndigheters sida, har vid skilda tillfällen ifrågasatts, huruvida icke vederbörande kommuner borde beredas gottgörelse för vad sålunda i strid mot författningsbestämmelserna utgivits. I anslutning härtill har riksdagen genom skrivelse den 13 juni 1944 (nr 346) godkänt vissa av Kungl. Maj:t föreslagna grunder för bestridande av kostnaderna för oriktigt utbetalade familjebidrag m. m. samt för efterskänkande av kronans rätt med avseende å oriktigt utbetalade belopp.

Med stöd av det sålunda givna bemyndigandet har Kungl. Maj:t genom brev den 22 juni 1944 utfärdat vissa föreskrifter i ämnet, med giltighet under tiden den 1 juli 1944—den 30 september 1945. I nämnda brev stadgas bland annat, att ifrågavarande ärenden skola avgöras av arbetsmarknads-kommissionen, och att beviljade ersättningar skola utbetalas genom respektive länsstyrelser medelst anlitande av det å förskottsstaten för försvarsväsendet uppförda anslaget till övriga utgifter. Några dylika utbetalningar hava dock icke verkställts vare sig under nyssnämnda period eller tiden därefter.

I riksstaten för innevarande budgetår har under fjärde huvudtitelns avvecklingsanslag uppförts en särskild, såsom »förslagsvis» betecknad post å 100 000 kronor, avsedd att utnyttjas för nu berörda ändamål. Några speciella föreskrifter hava dock icke meddelats rörande dispositionen av ifrågavarande medel. Enligt från försvarets socialbyrå inhämtade upplysningar beräknas de felaktigt utbetalade familjebidragen belöpa sig till i runt tal 1 miljon kronor.

Revisorernas
uttalande.

Enligt länsstyrelsernas räkenskaper uppgå de per den 30 juni 1946 hos olika familjebidragsnämnder utestående förskotten till ett belopp av närmare 11 miljoner kronor. Med hänsyn till att beredskapen och därmed de mera omfattande värnpliktsinkallelserna i princip upphört redan den 1 juli 1945, synes beloppet anmärkningsvärt högt. Förhållandet ifråga torde emellertid i icke ringa mån bero på att en betydande eftersläpning föreligger beträffande redovisningen av beviljade familjebidrag. Av de i ämnet utfärdade författningsbestämmelserna framgår, att dylik redovisning i allmänhet skall ske inom en månad efter det ansökningarna om statsbidrag inkommit från respektive familjebidragsnämnder. Det oaktat balansera vissa länsstyrelser alltjämt bidrag, vilka förskjutits vid en tidpunkt som i många fall ligger flera år tillbaka.

I förenämnda belopp ingå även i viss omfattning s. k. stående förskott. Enligt förberörda bestämmelser skola emellertid vid budgetårsskifte kvarvarande behållningar å dylika förskott inlevereras till vederbörande länsstyrelser. Gällande föreskrifter hava sålunda icke heller på denna punkt blivit iakttagna, vilket speciellt torde vara fallet inom Blekinge län. Revisorerne hava vidare uppmärksammat, att de till kommunerna utlämnade förskotten ofta i hög grad överstigit det belopp, motsvarande två månaders behov, som författningsenligt bort utgå.

Revisorerna äro väl medvetna om att beredskapstiden inneburit en utökad arbetsbelastning även för länsstyrelsernas vidkommande, icke minst beroende på bestyret med familjebidragen. En viss eftersläpning i redovisningen har måhända därför varit oundviklig. Sedan emellertid mera normala förhållanden inträtt, torde en dylik eftersläpning icke längre behöva förekomma. Revisorerna finna det också angeläget, att de alltjämt utestående förskotten, i den mån de äro äldre än gällande bestämmelser medgiva, snarast regleras. Det torde böra ankomma på vederbörande övervakande myndigheter att tillse icke endast att så sker utan även att utfärdade föreskrifter i fortsättningen iakttagas jämväl i vad avser de stående förskottens riktiga avvägning och kommunernas skyldighet att vid budgetårsskifte inleverera kvarvarande behållningar.

Vad frågan om familjebidragkostnadernas redovisning gentemot budgeten beträffar, skola, såsom av den lämnade redogörelsen torde framgå, nya principer för redovisningen börja tillämpas under innevarande budgetår. Någon erfarenhet rörande de praktiska verkningarna av ifrågavarande omläggning föreligger sålunda ännu icke. Då emellertid det förfaringssätt, som avses skola komma till användning, förefaller något invecklat, utan att fördenskill kostnaderna kunna anses bliva riktigt fördelade på respektive försvarsgrenar, bör enligt revisorernas mening frågans utveckling följas med uppmärksamhet, så att i framtiden alla möjligheter till förenkling av redovisningssystemet kunna tillvaratagas.

Genom skrivelse den 13 juni 1944 har riksdagen, såsom tidigare framhållits, godkänt vissa av Kungl. Maj:t föreslagna grunder för beredande av ersättning åt vederbörande kommuner för oriktigt utgivna familjebidrag. Några dylika utbetalningar hava dock, såvitt revisorerna kunnat finna, icke blivit verkställda. Då olika intressen måste anses bliva lidande på att ersättningsfrågan skjutes ytterligare på framtiden, synes det revisorerna angeläget att nämnda fråga snarast regleras.

§ 11.

I samband med planläggningen av de militära förvaltningsbyggnaderna å Ladugårdsgårde uppgjordes på sin tid en allmän plan för utbyggnadsarbetena. Enligt planen skulle uppförandet av nybyggnader för försvarets centrala förvaltningsmyndigheter ske etappvis, varvid det skulle ankomma på Kungl. Maj:t att taga ställning till frågan för vilka ändamål de nytillkommande tjänstelokalerna borde utnyttjas. Sedan lokalbehovet för marinens och flygvapnets myndigheter blivit i stort sett helt och för arméförvaltningen delvis tillgodosett, framlade byggnadsstyrelsen med skrivelse den 6 februari 1945 förslag till fortsatt tillbyggnad av de militära förvaltningsbyggnaderna å Ladugårdsgårde samt anförde därvid bland annat följande.

Lunchrestaurangerna i de militära ämbetsbyggnaderna å Ladugårdsgårde.

Det av byggnadsstyrelsen framlagda förslaget upptog endast nya lokaler för förvarets civilförvaltning och försvarets sjukvårdsförvaltning samt den del av arméförvaltningens tygavdelning, som icke kunnat beredas utrym-

me inom de byggnader, som nu uppfördes (etapp I och II). Däremot hade fråga uppkommit att i samband med den nu föreslagna slutliga utbyggnaden anordna en för samtliga till byggnadskomplexet förlagda ämbetsverk gemensam lunchrestaurang. Styrelsen hade redan förut övervägt anordnande av en sådan restaurang, men då tillräckligt säkra, ekonomiska driftskalkyler ej stått att erhålla och då denna tanke tidigare icke funnit tillräckligt stöd hos de myndigheter, som beretts lokaler inom de nu färdiga delarna av komplexet, hade styrelsen hittills ej ansett frågan mogen för slutligt avgörande. Tills vidare hade frågan lösts genom att i såväl marin- som flygförvaltningens byggnader anordnats smärre restauranger, avsedda enbart för vederbörande ämbetsverk. Inom den byggnad, som nu vore under uppförande, iordningställdes en tredje sådan lunchrestaurang. Vid fortsatt utbyggnad skulle för de nytillkommande ämbetsverken ytterligare åtminstone en lunchrestaurang behöva anordnas. Det syntes dock byggnadsstyrelsen uppenbart, att en mer rationell drift skulle kunna åstadkommas, om en för samtliga till byggnadskomplexet förlagda ämbetsverk avsedd restaurang anordnades. Frågan hade därjämte aktualiserats genom vissa på senaste tiden uppkomna svårigheter att driva de nu anordnade lunchserveringarna på ett rationellt och ekonomiskt sätt.

Med anledning härav hade byggnadsstyrelsen efter samråd med kommittén för militära matinrättningar ansett sig nu böra föreslå uppförandet av en för hela den inom komplexet sysselsatta personalen avsedd lunchrestaurang.

Den föreslagna restaurangen vore avsedd att uppföras i två våningar och anslutas till den längst mot öster belägna delen av ämbetsbyggnaden. Ekonomilokalerna skulle vara förlagda till en ämbetshuset angränsande vinkelbyggnad, medan matsalarna med deras hiutrymmen skulle inrymmas i en särskild byggnadskropp, som arkitektoniskt avslutade anläggningen mot Gärdet. Bottenvåningen inrymde i ekonomidelen köksförråd och personalrum jämte disk och serveringsrum m. m., i matsalsdelen entré med kapprum och toaletter, ett kafé, avsett bland annat för sådana gäster, som förtärde medförda smörgåsar, samt två mindre matsalar, som avsåges jämväl kunna användas såsom sammanträdeslokaler för ett större antal personer än de små sessionsalarna inom de olika ämbetsverken kunna rymma. Övervåningen upptoges av köksutrymmen och av en för självservering avsedd stor matsal, beräknad för 296 gäster. Tillhoppa erhöles, bortsett från kaféet, 404 platser i matsalarna, och detta antal hade av förut omfördälda sakkunniga betecknats såsom minimum för att restaurangen skulle kunna betjäna det antal personer, som kunde förväntas dagligen använda sig av denna, vilket antal beräknats uppgå till ca 1 200.

Av de myndigheter, vilka efter remiss avgåvo utlåtande i ärendet, tillstyrkte arméförvaltningen, att den föreslagna gemensamma lunchrestaurangen komme till utförande, samt framhöll att ledigblivande lokaler syntes böra utnyttjas såsom sammanträdesrum och föreläsningssal, för vilka ändamål eljest särskilda utrymmen skulle behöva beräknas vid nästa utbyggnad. Chefen för marinen och marinförvaltningen samt chefen för flygvapnet och flygförvaltningen förklarade sig icke hava något att erinra mot förslaget att anordna gemensam lunchrestaurang.

I propositionen 1945:334 uttalade emellertid vederbörande departementschef att det kunde sättas i fråga, huruvida behovet av en lunchrestaurang motiverade uppförande under dåvarande ur materialsynpunkt brydsamma situation av en så omfattande förläggning, som av byggnadsstyrelsen föreslagits. Departementschefen fann sig därför förhindrad tillstyrka, att medel anvisades för ändamålet. Enligt vad under hand från byggnadsstyrelsen inhämtats belöpte av det för nybyggnaderna beräknade totalbeloppet, 3 700 000 kronor, 600 000 kronor på restaurangen. Det för ifrågavarande byggnadsföretag erforderliga beloppet syntes sålunda kunna begränsas till 3 100 000 kronor. Departementschefen förutsatte, att kostnaderna för anordnande av provisoriska lunchlokaler i tillbyggnader för där inrymda myndigheter skulle kunna bestridas inom ramen av sagda belopp.

I skrivelse nr 545 uttalade riksdagen i anledning av nyssnämnda proposition att det varit önskvärt, att en för samtliga till byggnadskomplexet förlagda ämbetsverk gemensam lunchrestaurang kunnat anordnas i samband med utbyggnaden. På av föredragande departementschefen anförda skäl hade riksdagen dock icke velat besluta, att medel härför anvisades för det dåvarande.

I fråga om de i ämbetshuset å Ladugårdsgärdet redan inrättade tre lunchrestaurangerna må utöver det ovan sagda framhållas följande.

Vad först beträffar *lunchrestaurangen inom marinledningens ämbetsbyggnad* hava enligt uppgift från byggnadsstyrelsen anläggningskostnaderna för densamma uppgått till omkring 103 000 kronor. De sammanlagda utgifterna för inredning och utrustning av lokalen hava utgjort omkring 20 000 kronor. De årliga underhållskostnaderna hava beräknats uppgå till omkring 1 % av anläggningskostnaderna eller i runt tal 1 000 kronor.

För närvarande handhaves serveringen i lunchrestaurangen av en källarmästare från Stockholm. Enligt det mellan marinförvaltningen och entreprenören träffade avtalet skall marinförvaltningen hyresfritt tillhandahålla erforderliga för ändamålet inredda och möblerade lokaler samt bekosta anskaffning och underhåll av för rörelsen behövlig utrustning. Det åligger vidare marinförvaltningen att bestrida samtliga utgifter för gas, vatten, värme, elektriskt ljus och kraft samt omhänderhava och bekosta städning samt rengöring av matsalar och entréer. Entreprenören äger därjämte erhålla gottgörelse av marinförvaltningen för de kostnader han visar sig hava haft för tvätt av duktyg, servietter och dylikt.

Entreprenören skall bestrida alla övriga kostnader för rörelsen, däri inbegripet avlöning till all för rörelsen erforderlig, av entreprenören anställd personal. Beträffande de tider, inom vilka lunchmåltid skall serveras, träffas särskild överenskommelse mellan marinförvaltningen och entreprenören. Priset för lunch I, vilken utgöres av bröd, enkel varmrätt med kaffe, te eller mjölk samt 15 gram smör, är fastställt till 1 krona 20 öre. För lunch II, vilken innefattar en varmrätt av något bättre beskaffenhet, gäller ett pris av 1 krona 40 öre.

I restaurangen sysselsätts för närvarande 13 personer. Restaurangen kan samtidigt mottaga 125 gäster. Det genomsnittliga antalet gäster per dag har hittills uppgått till 225.

Marinförvaltningens årliga kostnader för driften av lunchrestaurangen, d. v. s. för elektrisk energi, värme, varmvatten, städning, tvätt m. m., beräknas uppgå till omkring 12 000 kronor, vilka kostnader bestridas av ämbetsverkets omkostnadsanslag.

Anläggningskostnaderna för *lunchrestaurangen i flygvapnets ämbetsbyggnad* hava enligt under hand inhämtad uppgift uppgått till sammanlagt 128 500 kronor. Härtill komma utgifter för inredning och utrustning av lokalen, vilka enligt vad revisorerna erfarit utgjort tillhoppa omkring 51 500 kronor.

Restaurangrörelsen drives för närvarande genom enskild entreprenör. Mellan flygförvaltningen och entreprenören träffat avtal överensstämmer i stort sett med marinförvaltningens motsvarande avtal. Flygförvaltningen är dock icke skyldig att till entreprenören utgiva ersättning för kostnader för tvätt av duktyg, servietter och dylikt men skall i stället bekosta för rörelsen erforderliga pappersservietter. Enligt överenskommelse skall entreprenören tillhandahålla tvenne olika luncher, båda innefattande smör, bröd, varmrätt och kaffe, till ett pris av 1 krona 20 öre respektive 1 krona 50 öre. Därjämte serveras även frukost för 90 öre och middag för 1 krona 50 öre.

Antalet vid flygledningens lunchrestaurang anställda utgör för närvarande 15. I restaurangen finnas platser för 150 befattningshavare. Antalet matgäster per dag har varierat mellan 280 och 310.

Flygförvaltningens årskostnader för värme, elektrisk energi, städning m. m. kunna enligt från ämbetsverket inhämtade uppgifter uppskattas till omkring 6 000 kronor. Enligt andra uppskattningar skulle de uppgå till samma belopp som vid marinförvaltningen eller 12 000 kronor.

I detta sammanhang må även nämnas, att Kungl. Maj:t den 14 januari 1944 på framställning av chefen för flygvapnet och flygförvaltningen medgivit, att i flygvapnets ämbetsbyggnad inrymda utspisningslokaler må, å tider då lokalerna icke användas för lunchservering, disponeras såsom mäss för officerare med vederlikar vid flygvapnet under villkor att statsverket beredes ersättning, svarande mot kostnaderna å lokalerna jämte ekonomirum för eldning, belysning och renhållning.

Vad slutligen angår *lunchrestaurangen i arméförvaltningens ämbetsbyggnad*, hava enligt uppgift från byggnadsstyrelsen anläggningskostnaderna för densamma uppgått till sammanlagt 149 000 kronor. Inredning och utrustning av utspisningslokalen hava enligt uppgift från arméförvaltningen medfört kostnader till ett belopp av 46 500 kronor. De årliga underhållskostnaderna i avseende å lokalen hava beräknats utgöra omkring 1 procent av anläggningskostnaderna eller 1 500 kronor.

I enlighet med av Kungl. Maj:t den 23 november 1945 lämnat bemyndigande har arméförvaltningen träffat överenskommelse med AB Barservering, Stockholm, beträffande omhändertagande av lunchservering i äm-

betsverkets byggnad från och med den 1 januari 1945 tills vidare intill den 1 juli 1947. Avtalet innefattar i stort sett samma bestämmelser som marinförvaltningens motsvarande avtal. För lunch, vari ingår smör, bröd, varmrätt samt kaffe eller mjölk, gäller från och med den 10 juli 1946 ett pris av 1 krona 10 öre. Förutom lunch serveras även grötfrukost till ett pris av 45 öre.

Vid restaurangen finnas för närvarande anställda 14 personer inklusive föreståndarinnan. Hela antalet platser i utspisningslokalen uppgår till 130. I genomsnitt tillhandahåller restaurangen dagligen måltider åt 350 befattningshavare.

De årliga kostnader för driften, som enligt avtalet skola bestridas av arméförvaltningen, hava — utgifter för underhåll av lokaler och inventarier ej medräknade — uppskattats till omkring 11 500 kronor.

För bedömande av frågan, huruvida icke en sammanslagning av de särskilda lunchlokalerna i ämbetsbyggnaderna å Ladugårdsgärde till en enda större lokal under gemensam entreprenör skulle ställa sig ur ekonomisk synpunkt mera fördelaktigt för statsverket än det nuvarande systemet, hava revisorerna införskaffat vissa uppgifter från de för statstjänstemän avsedda restaurangerna i kanslihuset och gamla riksdagshuset.

Restaurangen i kanslihuset, som drives med SARA som entreprenör, rymmer 140 spisande gäster. I genomsnitt intaga dagligen 500 tjänstemän lunch därstädes. Vid restaurangen äro för närvarande 25 personer anställda. Statsverkets kostnader för rörelsen uppgår till omkring 10 000 kronor. Priserna å de två luncher, som finnas upptagna å matsedeln och vilka bestå av bröd, varmrätt, kaffe, te eller mjölk, utgöra 1 krona respektive 1 krona 30 öre. Härtill kommer kostnaden för smör, av vilket en portion om 5 gram betingar ett pris av 3 öre.

Driften av lunchrestaurangen i gamla riksdagshuset omhänderhaves likaledes av SARA enligt särskild överenskommelse med domänstyrelsen. I matsalen kunna samtidigt utspisas 120 personer. Antalet spisande gäster utgör per dag omkring 400. Samma priser tillämpas som i kanslihuset. Köks- och serveringspersonalen, vilken avlönas av SARA, uppgår till 23 personer. Domänverkets årliga kostnader för rörelsen utgöra omkring 10 000 kronor.

Såsom av ovanstående redogörelse framgår, finnas för närvarande tre särskilda lunchrestauranger anordnade för befattningshavarna hos de militära myndigheter, som disponera lokaler i ämbetshusen å Ladugårdsgärde. Avsikten synes vara att inom den för försvarets civil- och sjukvårdsförvaltningar planerade nybyggnaden iordningställa ytterligare en utspisningslokal, avsedd för tjänstemännen hos nämnda ämbetsverk.

En anordning med fyra i såväl organisatoriskt som ekonomiskt hänseende sinsemellan fullt fristående restauranger för den personal, som har sin tjänstgöring förlagd till de militära förvaltningsbyggnaderna å Ladugårdsgärde, kunna revisorerna för sin del icke finna utgöra en tillfredsställande lösning av förevarande fråga. Ovan angivna uppgifter beträffande de redan befint-

Revisorernas
uttalande.

liga lunchrestaurangernas driftskostnader, besöksfrekvens m. m. synas också giva vid handen, att desamma icke utnyttjas på ett så rationellt sätt, som ur skilda synpunkter vore önskvärt. Detta förhållande framträder tydligt vid en jämförelse mellan statsverkets kostnader för lunchserveringarna i kanslihuset och gamla riksdagshuset å ena sidan samt försvarsgrensförvaltningarnas utgifter för motsvarande ändamål å den andra. Driftskostnaderna för de förstnämnda restaurangerna, vilka i genomsnitt utspisa 900 gäster dagligen, uppgå sålunda sammanlagt till omkring 20 000 kronor, medan motsvarande kostnader för tillhandahållande av lunch åt 875 befattningshavare i ämbetshusen å Ladugårdsgårde kunna uppskattas till omkring 30 000 kronor eller mera.

Enligt vad revisorerna under hand inhämtat, har utrusningen i det restaurangkök, som avsetts skola betjäna allenast arméförvaltningens personal, en avsevärt större kapacitet än som påkallas av den hittillsvarande besöksfrekvensen. Innan en fjärde lunchrestaurang inrättas, synes det därför böra tagas under övervägande, huruvida icke civil- och sjukvårdsförvaltningarnas behov i förevarande avseende kunde tillgodoses genom en utvidgning av arméförvaltningens lunchrestaurangs matsalsutrymmen. En sådan lösning av frågan skulle, såvitt nu kan bedömas, medföra icke oväsentliga besparingar i avseende å byggnadskostnader, samtidigt som ökade möjligheter skapades för ett mera rationellt utnyttjande av redan befintlig maskinell köksutrustning och dylikt. En viss del av den ifrågavarande personalen synes även kunna hänvisas till marin- och flygförvaltningarnas lunchrestauranger. Några olägenheter ur personalens synpunkt torde icke vara att befara med en sådan anordning, under förutsättning att fördelningen av befattningshavarna å de olika restaurangerna fastställes av den myndighet, hos vilken vederbörande tjänstgör, med hänsyn tagen i huvudsak till de särskilda restaurangernas möjlighet att betjäna de anställda. I detta sammanhang torde även böra beaktas de förändringar i personaluppsättningen vid berörda ämbetsverk, som den pågående översynen av försvarets centrala förvaltningsorganisation kan komma att leda till.

Då de synpunkter, som revisorerna här ovan framlagt, synas förtjäna beaktande vid det fortsatta utbyggandet av de militära förvaltningsbyggnaderna, hava revisorerna velat bringa desamma till riksdagens kännedom.

§ 12.

Visa för-
rådsfråga i
Hässleholm.

Revisorerna hava avlagt besök vid arméns centralmagasin i Hässleholm. Enligt därvid lämnade upplysningar föreligga planer på att förflytta en del av magasinet till Kristianstad, enär de nuvarande utrymmena i magasinsbyggnaden äro otillräckliga. I sistnämnda stad skulle få disponeras lokaler i den s. k. södra kasernen, som tidigare utgjort förläggning för delar av Vendes artilleriregemente. Erforderliga inredningsarbeten i samband med kaserrens omändring till magasin beräknas draga en kostnad av ca 60 000 kronor. Ifrågavarande arbeten ävensom vissa omändringsarbeten vid huvud-

byggnaden i Hässleholm avses skola finansieras genom anlåtande av det investeringsanslag för vissa byggnadsarbeten, som riksdagen genom skrivelse den 11 maj 1946 (nr 206) ställt till Kungl. Maj:ts förfogande och vilket enligt proposition nr 121 är avsett att utnyttjas bland annat för anordnande av vissa icke närmare specificerade förrådsbyggnader för armén.

För den händelse en del av centralmagasinet förflyttas till Kristianstad, synes emellertid ytterligare förrådspersonal behöva anställas. Löneutgifterna för denna personal hava beräknats till omkring 30 000 kronor per år. Därtill kommer kostnaden för en å två lastbilar, som torde bliva nödvändiga att anskaffa, då södra kasernen är så belägen att direkt lossning och lastning å järnväg icke kan ske. Enligt av magasinchefen lämnade uppgifter skulle vidare, även om utflyttningen till Kristianstad kommer till stånd, källarlokalerna alltså behöva förhyras i Hässleholm för 1 800 kronor per år.

Revisorerna, vilka avlagt besök jämväl vid ovannämnda kasernbyggnad i Kristianstad, kunna icke finna annat än att densamma måste anses vara mycket olämplig som förvaringslokal för livsmedel. Med hänsyn till att byggnadens exteriör av kulturhistoriska skäl icke får ändras, synes det även innebära vissa svårigheter att åstadkomma anordningar, som på ett praktiskt sätt möjliggöra varornas intagning i resp. uttagning från densamma. Några olägenheter torde däremot icke vara förbundna med ett utnyttjande av byggnaden såsom förråd för intendentur- eller tygmateriel, varav behov lär föreligga för de Kristianstads garnison tillhörande förbanden.

Revisorernas
uttalande.

Med anledning härav och då en decentralisering av magasinverksamheten måste på längre sikt medföra större kostnader för statsverket än om centralmagasinets anläggningar jämväl i fortsättningen koncentreras till en och samma ur såväl kommunikationsteknisk som militär synpunkt lämpligt belägen ort, vilja revisorerna ifrågasätta, huruvida icke den nu berörda frågan borde ytterligare utredas, innan definitivt beslut om det planerade byggnadsprogrammet fattas.

§ 13.

Genom proposition nr 49/1940 framlades förslag om inrättande av två nya jaktflygflottiljer. Härtill lämnade riksdagen sitt bifall genom skrivelse den 28 februari 1940 (nr 58). Den ena av dessa flygflottiljer, den tionde, sedermera benämnd Skånska flygflottiljen, avsågs att tillfälligt förläggas till Bulltofta. De nybyggnadsanordningar, som skulle behöva vidtagas å förläggningsplatsen, förutsattes därvid skola erhålla en fältmässig karaktär. Befintlig bebyggelse skulle sålunda i första hand komma till användning och erforderliga nybyggnader vara av flyttbar baracktyp.

Flygvapnets
provisoriska
anläggning
å Bulltofta.

Genom beslut den 1 mars 1940 uppdrog Kungl. Maj:t åt flygförvaltningen att inkomma med utredning och förslag rörande byggnadsbehovet vid Bulltofta. Sådant förslag framlades av ämbetsverket med skrivelse den 22 juni 1940. Enligt flygförvaltningens uppfattning kunde engångskostnaderna för anläggningen beräknas till ca 688 000 kronor. Av nämnda belopp avsågs

382 000 kronor större nybyggnader, 150 000 kronor hårdgöring av mark, 76 000 kronor anordnande av vissa förråd, vatten och avlopp, stängsel m. m., 62 000 kronor administrationspålägg för nybyggnader samt 18 000 kronor flyttningskostnader och vissa tillträdesersättningar. Den erforderliga markarealen föresloges skola arrenderas av Malmö stad under 3 år. Av skrivelsen framgår vidare, att preliminära avtal träffats med ett antal fastighetsägare angående förhyrning av lokaler.

I yttrande över flygförvaltningens förslag uttalade överbefälhavaren, att de ifrågavarande kostnaderna, med hänsyn till att flottiljens förläggning till Bulltofta vore att anse såsom ett provisorium, måste betecknas som höga, därest anlagda byggnader icke skulle kunna tagas i anspråk även sedan flottiljen erhållit permanent förläggning å annan plats. Framställningen tillstyrktes likväl, sedan under hand från flygförvaltningen upplysts, att de i förslaget upptagna barackerna vore flyttbara och sålunda framdeles kunde tagas i anspråk vid krigsflygfält m. m.

Den 28 juni 1940 godkände Kungl. Maj:t det av flygförvaltningen framlagda förslaget och ställde på förskottsstat det för bestridande av engångskostnader begärda beloppet, 688 000 kronor, till ämbetsverkets förfogande. Beloppet täcktes slutligt från kapitalbudgetsanslag under försvarsväsendets fastighetsfond.

Över kapitalbudgeten hava sedermera ytterligare medel anvisats för förläggningens ordnande. Totala byggnadsvärdet uppgick vid utgången av budgetåret 1944/45 till 981 908 kronor 32 öre, varav 538 848 kronor 92 öre hade avskrivits genom avsättning till värdeminskningsskonto. Något markvärde fanns icke redovisat, beroende på att den ifrågavarande marken arrenderas av Malmö stad. Arrendetiden, som blivit förlängd, utgår den 31 mars 1949.

Sedan Skånska flygflottiljen den 1 oktober 1945 inflyttat i sin ordinarie fredsförläggning i Barkåkra, upptog flygförvaltningen underhandlingar med luftfartsstyrelsen om uthyrande av anläggningen å Bulltofta, vilken nu icke längre fyllde något militärt behov. Det hyresbelopp, som skulle giva full ersättning till försvarets fastighetsfond för förräntning av kapital samt för värdeminskning, ansåg sig luftfartsstyrelsen emellertid icke kunna betala.

Flygförvaltningen och luftfartsstyrelsen hava sedermera, delvis efter samråd med riksräkenskapsverket, i gemensam underdånig skrivelse framlagt förslag om att anläggningen i Bulltofta — med anlåtande av fonden för oreglerade kapitalmedelsförluster — skulle nedskrivas till en krona och därefter överföras till luftfartsfonden, där anläggningen skulle redovisas med det värde, till vilket den före nedskrivningen varit upptagen å flygvapnets delfond av försvarets fastighetsfond. Motsvarande belopp så när som på en krona skulle samtidigt tillföras värdeminskningsskontot. Beslut i sådan riktning meddelades av Kungl. Maj:t den 28 juni 1946, dock att anläggningens nettovärde fastställdes till 100 kronor. Åtgärderna skulle vidtagas per den 30 juni 1946. I detta sammanhang må slutligen nämnas, att ifrågavarande byggnader numera av luftfartsstyrelsen uthyrts till olika privata firmor och sammanslutningar .

Med hänsyn till att allenast ett rent tillfälligt behov tillgodosetts genom den ursprungligen för flygvapnets räkning uppförda anläggningen vid Bulltofta, synas de vidtagna kapitalinvesteringarna vara väl omfattande. Enligt revisorernas mening kan det även ifrågasättas, huruvida anläggningen fått den fältmässiga karaktär som från början varit avsedd. Möjligheten av att sedermera taga vederbörande byggnader i anspråk för krigsflygfält m. m. förutsattes sålunda, då beslut i frågan fattades. Revisorerna, som avlagt besök vid Bulltofta, kunna dock icke finna annat än att ett eventuellt bortförande av byggnaderna måste vara förenat med avsevärda kostnader, i den mån så med bibehållande av byggnadernas användbarhet överhuvud taget låter sig göra.

Revisorernas
uttalande.

Mot den numera vidtagna åtgärden att medelst anlitan av fonden för oreglerade kapitalmedelsförluster reglera värdet å ifrågavarande anläggning torde i och för sig intet vara att erinra. Ur vissa synpunkter framstår det dock såsom mindre tilltalande, att utgifter av så typisk beredskapskaraktär som de nu behandlade icke komma till uttryck i anslagsbelastning under fjärde huvudtiteln. Revisorerna vilja även ifrågasätta lämpligheten av att anläggningen överförts till luftfartsfonden. Såvitt revisorerna kunna finna, bör den överhuvud taget icke redovisas såsom statens fasta egendom, med hänsyn till att marken arrenderats endast på kortare tid.

Enligt arrendeavtalet med Malmö stad skola vid områdets avträdande kronan tillhöriga byggnader och andra anläggningar vara bortförda. Nämda avtal utlöper den 31 mars 1949. Då några åtgärder icke synas vara vidtagna att få frågan om markens utnyttjande efter denna tidpunkt reglerad, vilja revisorerna förorda att underhandlingar i saken snarast upptagas.

FEMTE HUVUDTITELN.

Socialdepartementet.

§ 14.

Kontrollen
över barna-
vårdsnäm-
nernas hand-
havande av
mödrahjälps-
medel.

Enligt förordningen den 11 juni 1937, nr 339, om mödrahjälp kan kvinna, som i anledning av havandeskap eller barnsbörd är i uppenbart behov av understöd, tillerkännas mödrahjälp av statsmedel.

För behandling av frågor rörande mödrahjälp finnes i varje landstingsområde eller stad utanför landsting en mödrahjälpsnämnd. Utbetalning av mödrahjälp, som beviljats av dylik nämnd, sker genom vederbörande barnavårdsnämnd, som jämväl skall övervaka, att hjälpen kommer till användning i enlighet med givna föreskrifter.

Enligt bestämmelserna i kungörelsen den 22 oktober 1937, nr 848, med tillämpningsföreskrifter till förenämnda förordning skall beslut, varigenom mödrahjälp beviljats, av mödrahjälpsnämnden ofördröjligen delgivas länsstyrelsen, som har att till den barnavårdsnämnd, på vilken det ankommer att verkställa beslutet, utanordna det belopp, vartill kostnaderna för hjälpen enligt beslutet högst må uppgå.

Barnavårdsnämnd, som har att verkställa dylikt beslut, skall föra dagbok över de åtgärder, som i varje ärende av nämnden vidtagas, samt de utbetalningar, som göras. Dagbok skall härvid föras med särskilt upplägg för varje ärende. Barnavårdsnämnds räkenskaper rörande mödrahjälpsverksamheten skola föras skilda från nämndens räkenskaper i övrigt.

Inträffa sådana omständigheter, att mödrahjälp, varom beslut meddelats, enligt barnavårdsnämndens mening ej bör vidare utgå eller bör lämnas i annan form eller på andra villkor än i beslutet föreskrivits, åligger det barnavårdsnämnden att därom lämna meddelande till mödrahjälpsnämnden för den åtgärd, mödrahjälpsnämnden finner påkallad.

Det åligger barnavårdsnämnd att årligen före den 1 april och den 1 oktober till länsstyrelsen insända utdrag av dagboken över sådana ärenden, i vilka mödrahjälpsverksamheten avslutats under nästföregående kalenderhalvår. De till länsstyrelsen insända utdragen skola åtföljas av vederbörliga verifikationer i huvudskrift, tydligt utvisande tiden för utbetalning samt till vem och för vilket ändamål utbetalning skett. Därest de till barnavårdsnämndens förfogande för ifrågavarande ärenden ställda medlen icke i sin helhet tagits i anspråk, skola samtidigt till länsstyrelsen återlevereras sålunda odisponerade belopp.

Det åligger länsstyrelsen att granska av barnavårdsnämnd avgiven redovisning samt att, om därvid befinnes att barnavårdsnämnden utbetalat medel i strid mot mödrahjälpnsnämndens beslut eller givna föreskrifter, framställa anmärkning mot redovisningen. Barnavårdsnämnd är skyldig att på anmodan tillställa länsstyrelsen eller mödrahjälpnsnämnden utdrag ur dagboken över mödrahjälpverksamheten inom kommunen även å annan tid och i andra fall än nyss sagts.

Det ankommer sålunda på vederbörande länsstyrelse att kontrollera, dels att beviljad mödrahjälp använts på i mödrahjälpnsnämnds beslut föreskrivet sätt, dels ock att barnavårdsnämnd ställer sig gällande föreskrifter angående redovisning av utbetald mödrahjälp till efterrättelse.

Utöver dessa föreskrifter finnes intet stadgat angående kontrollen av mödrahjälpmedlen. Några stadganden av innebörd att det skulle åligga länsstyrelsen att kassagranska de hos barnavårdsnämnd förvarade mödrahjälpmedlen eller att under ärendenas handläggning granska barnavårdsnämnds åtgärder härutinnan finnas sålunda icke. Ej heller finnas föreskrifter utfärdade om skyldighet för de kommunala revisorerna att tillse att mödrahjälpmedlen icke obehörigen användas eller att övervaka att barnavårdsnämnd i övrigt handhaver den med mödrahjälpverksamheten förknippade bokföringen och redovisningen på ett tillfredsställande sätt.

Avsaknaden av föreskrifter i nu berörda hänseende har medfört, att kontroll av mödrahjälpmedlens handhavande på en del håll ej äger rum, enär varken den statliga myndigheten, länsstyrelsen eller de kommunala myndigheterna anse sig skyldiga att företaga sådan granskning.

Under § 10 i sin berättelse upptogo riksdagens år 1945 församlade revisorer till behandling spörsmålet angående kontrollen över barnavårdsnämndernas redovisningar av mödrahjälpmedel. Revisorerna uttalade därvid, att barnavårdsnämndernas redovisningar av mödrahjälpmedlen alltfört vore behäftade med vissa brister och att svårigheter funnes för de granskande myndigheterna, länsstyrelserna, att komma till rätta med detta problem. Dessa svårigheter syntes i sin tur bero på dels oklarhet beträffande länsstyrelsernas möjligheter att anlita tvångsmedel mot en försumlig barnavårdsnämnd, dels avsaknaden av föreskrifter angående de kommunala revisorernas ställning i fråga om granskning av mödrahjälpmedlen.

Revisorerna funno det uppenbart att, därest man ville försäkra sig om en riktig användning av mödrahjälpmedlen, en effektivare kontroll över redovisningen av dessa medel måste anordnas. Det syntes därför revisorerna angeläget, att de kommunala revisorernas granskning utsträcktes att omfatta även mödrahjälpmedlen. En sålunda utvidgad granskning syntes utgöra en förutsättning för ett riktigt fullgörande av den kommunala revisionen, vilken icke vore effektiv utan att den omfattade samtliga under de kommunala myndigheternas förvaltning stående kassor. I gällande bestämmelser funnes emellertid intet nämnt om de kommunala revisorernas ställning i fråga om granskning av mödrahjälpmedlen. Revisorerna framhöllo i detta sammanhang, att det förekommit såväl att barnavårdsnämnder motsatt sig, att de

kommunala revisorerna granskade sådana medel, som även att de kommunala revisorerna vägrat ingå på en granskning av desamma. Starka skäl syntes därför tala för att de kommunala revisorerna borde åläggas att granska ifrågavarande medel.

Med anledning av 1945 års revisorers uttalande i denna fråga anförde statsutskottet i sitt utlåtande 1946: 155 följande.

Vad revisorerna anfört syntes utskottet vara förtjänt av uppmärksamhet. Emellertid hade jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 22 mars 1946 inom socialdepartementet tillkallats särskilda sakkunniga för att verkställa viss översyn av den kommunala lagstiftningen. Enligt för utredningen givna direktiv borde vid densamma även uppmärksammas frågan angående den kommunala revisionen. Utskottet, som förutsatte att det av revisorerna berörda spörsmålet komme att bli föremål för de sakkunnigas överväganden, inskränkte sig därför till att för riksdagen omförmåla vad i ärendet förekommit.

Revisorernas
uttalande.

Med hänsyn till den stora omfattning mödrahjälsverksamheten tagit — under innevarande budgetår har för ändamålet anvisats 13 miljoner kronor — framstår det enligt revisorernas mening såsom angeläget, att frågan om kontrollen över dessa medel bringas till en snar lösning. Svårigheterna att åstadkomma en tillfredsställande kontroll över mödrahjälsmedlen torde bland annat sammanhånga med avsaknaden av föreskrifter beträffande kommuns skyldighet att i sin revision inbegripa jämväl dessa medel. Fall hava även förekommit, där kommun ansett sig icke hava skyldighet att kontrollera desamma. I sådana fall måste även den kommunala revisionen av barnavårdsnämnds medel bli skäligen meningslös, då redogöraren hos barnavårdsnämnd ofta nog kommer att disponera över två kassor, varav endast en är underkastad revision. Bristerna i rådande kontrollsystem ha även möjliggjort tillgrepp av mödrahjälsmedel.

Revisorerna förutsätta, att frågan om den kommunala kontrollen av mödrahjälsmedlen finner sin slutliga lösning i samband med nu pågående utredning om bland annat den kommunala revisionen (1946 års kommunallagstiftningskommitté). I avvaktan härå synas emellertid provisoriska åtgärder böra vidtagas. I sådant hänseende synes kunna ifrågasättas, om icke såsom villkor för erhållande av mödrahjälsmedel kommun borde förpliktas vidtaga anordningar för betryggande kontroll över medlen.

§ 15.

Iakttagelser
rörande
planeringen
av allmänna
arbeten.

Vid planläggningen av de statliga utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering, vilka igångsattes under våren 1943, upptogs frågan om arbetslöshetsriskerna efter kriget och möjligheterna att möta dessa såsom ett huvudproblem. Åtgärder vidtogos bland annat för att klarlägga i vilken omfattning arbetskraft kunde komma att friställas inom områden, som expanderat till följd av kriget, och i anslutning härtill uppdrogs åt särskilda sak-

kunniga (investeringsutredningen) att verkställa en inventering och planläggning av allmänna arbeten, lämpade för sysselsättning av arbetslösa.

Enligt det statsrådsprotokoll för den 21 maj 1943, vari statsrådet och chefen för finansdepartementet angav direktiven för nämnda utredning, erinrade statsrådet till en början om att han vid anmälan den 19 mars samma år av förslag om igångsättande av vissa utredningar rörande de med omställningen efter ett vapenstillestånd förbundna problemen bland annat anfört följande.

Även om den arbetslöshet som är att motse vid en demobilisering och en inskränkning av den krisbetingade produktionen i stor utsträckning kan väntas kompenseras genom ökade sysselsättningsmöjligheter inom expanderande produktionsområden, måste man räkna med risker för en omfattande krisarbetslöshet. För att möta denna kan det bli nödvändigt att igångsätta för ändamålet lämpade anläggningsarbeten. Erfarenheterna visa, att sådana arbeten måste omsorgsfullt planläggas för att resultatet skall bli tillfredsställande. Det synes därför önskvärt, att de här förordade utredningarna rörande vissa efterkrigsproblem kompletteras med en undersökning av föreliggande investeringsreserver och en förhandsplanering av anläggningsarbeten vilkas art och angelägenhetsgrad lämpar dem såsom arbetsobjekt, avsedda att under en övergångstid öka sysselsättningsmöjligheterna. Utredningarna böra i denna del omfatta icke endast statliga arbeten utan även kommunala företag och sådana investeringar som kunna påräknas inom industrien. Jag vill erinra om att de allmänna arbetena under krigsåren i väsentlig utsträckning inskränkts och att härigenom skapats en betydande investeringsreserv. Åtgärder ha även vidtagits för att underlätta en förskjutning av industriella investeringar till en senare, ur sysselsättningssynpunkt lämplig tidpunkt. För industriens del torde ifrågasvarande problem komma att undersökas av industriens utredningsinstitut. Den statliga och kommunala investeringsreserven har delvis undersökts av arbetsmarknadskommissionen. Inventeringen torde i samråd med kommissionen böra fullföljas genom sakkunniga, representerande berörda myndigheter och investeringsområden.

Det utredningsarbete, som skulle utföras av sistnämnda sakkunniga, d. v. s. investeringsutredningen, skulle utsträckas att omfatta hela den statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsverksamheten med undantag tillvidare för vissa delar av denna, vilka delar anförtratts åt andra utredningsorgan. I enlighet härmed omfattade investeringsutredningens uppdrag all ovannämnd anläggningsverksamhet med undantag för investeringar och förbättringsarbeten inom jordbruket, varom utredning skulle verkställas av 1942 års jordbrukskommitté, anläggningsverksamheten inom skogsbruket, som skulle bli föremål för undersökning inom skogsstyrelsen, samt bostadsproduktionen, beträffande vilken utredningsarbetet skulle åligga egnahemsstyrelsen och statens byggnadslånebyrå.

Ur förenämnda protokoll må vidare citeras.

De sakkunnigas arbete bör närmast avse att inregistrera föreliggande investeringskrav inom de områden, som falla inom ramen för de sakkunnigas uppdrag. En första avgränsning av behoven torde lämpligen kunna vinnas därigenom, att uppgifter infordras endast om sådana investeringskrav, som enligt vederbörande statliga eller kommunala myndigheters mening böra tillgodoses under de närmaste två eller tre åren under förutsättning av den för fredsförhållanden normala angelägenhets- och produktivitetsbedömningen.

Inventeringen av behoven bör följas av en gallring och inbördes avvägning som åsyftar att få fram de investeringsobjekt, vilka med tillämpning av såvitt möjligt enhetliga normer enligt de sakkunnigas mening framstå såsom så motiverade, att fullgod anledning föreligger att omedelbart utarbeta närmare planer för anläggningarna. De sålunda utvalda arbetsobjekten böra därefter på de sakkunnigas initiativ i kontakt med vederbörande departement bli föremål för skyndsamt detaljplanering. Målet bör vara att nå fram till en total investeringsreserv motsvarande ungefär två års normala investeringsbehov, vilken är så noggrant förberedd, att den, om så anses önskvärt, kan fullt utnyttjas redan under ett första år.

Beträffande utredningsarbetets bedrivande anförde statsrådet vidare, att en undersökning av angiven art givetvis icke kunde betraktas som en engångsåtgärd utan borde avse att bilda grunden för ett fortsatt vidmakthållande av en detaljplanerad investeringsreserv av offentliga arbeten.

Vid utväljande av sådana under den grundläggande inventeringen framkomna arbetsobjekt, vilkas art och angelägenhetsgrad gjorde dem lämpade att vid en arbetsmarknadskris öka sysselsättningsmöjligheterna, skulle särskild hänsyn tagas till arbetenas förmåga att snabbt bidra till en höjning av nationalinkomsten. Sistnämnda urvalsgrund vore motiverad med hänsyn till att det ekonomiska läget efter kriget trots en måhända omfattande arbetslöshet likväl sannolikt komme att framstå såsom en bristsituation, i det att betydande eftersatta behov komme att föreligga samtidigt som landets produktionsmöjligheter i varje fall icke förbättrats.

Ehuru risken för en arbetslöshetskris under omställningen efter freden vore så betydande, att den påkallade särskilda beredskapsåtgärder, finge detta å andra sidan icke leda till att man förbisåge den risk, som kunde finnas för en utveckling i motsatt riktning, nämligen att investeringar inom den fria marknaden kunde komma att taga en sådan omfattning, att arbetskraften icke försloge att fylla behoven.

I enlighet med de sålunda angivna riktlinjerna har investeringsutredningen upprättat förslag till investeringsplaner för budgetåren 1944/45 och 1945/46. Planerna hava i princip innefattat dels en *ordinarie del*, bestående av de företag, som under rådande förhållanden beräknats i normal ordning komma till utförande under vederbörande budgetår, dels en *allmän investeringsreserv*, vars storlek i regel tillmätts så, att den tillsammans med de ordinarie arbetena för varje investeringsområde skolat motsvara två gånger den årliga investering, vilken bedömts bli normal för tiden närmast efter kriget, dels ock en *särskild grovarbetsreserv*, avsedd att tillgripas, därest vid arbetslöshet med samtidig materialbrist arbeten av grovarbetskaraktär skulle erfordras utöver dem, som inginge i den allmänna reserven. För de statliga objekt, som medtagits i investeringsreserverna, har detaljplaneringsarbetet i flertalet fall omedelbart påbörjats, sedan utredningen hos Kungl. Maj:t gjort framställning om uppdrag åt vederbörande myndighet i sådant avseende.

De i fråga om speciella områden meddelade utredningsuppdrag, som ovan nämnts, hava jämväl redovisats av vederbörande myndigheter genom förslag till investeringsreserver för budgetåren 1944/45 och 1945/46.

Genom beslut den 1 februari 1946 har Kungl. Maj:t efter framställning från investeringsutredningen uppdragit åt statens arbetsmarknadskommision att i samråd med statssekreterarna i vederbörande statsdepartement årligen upp-
rätta och till Kungl. Maj:t ingiva förslag till reserv av statliga, kommunala
och statsunderstödda investeringsobjekt inom de verkstadsområden, beträff-
ande vilka icke planeringen uppdragits åt annat organ, samt att vidtaga er-
forderliga åtgärder för vederbörlig detaljplanering av arbeten, avsedda att
intagas i investeringsreserven. Motsvarande uppdrag hava lämnats statens
byggnadslånebyrå, lantbruksstyrelsen, egnahemsstyrelsen och skogsstyrelsen,
envar myndighet för dess verksamhetsområde. Förslag till investeringsreserver
för budgetåret 1946/47 hava i anledning härav upprättats av ifrågavarande
myndigheter.

Den föreslagna omfattningen av de investeringsreserver, vilka planlagts
av investeringsutredningen och arbetsmarknadskommisionen, framgår av
följande sammanställning.

	1944/45		1945/46		1946/47	
	Allmän reserv	Grov- arbets- reserv	Allmän reserv	Grov- arbets- reserv	Allmän reserv	Grov- arbets- reserv
Beräknat antal dagsverken i miljoner	16.9	8.3	24.7	8.9	22.8	6.7
Häremot svarande antal årsarbetare	67 600	33 200	98 800	35 600	91 000	26 800
Beräknad totalkostnad miljoner kronor	580	215	790	240	840	221
Beräknat behov av statsanslag miljoner kronor	379	215	595	240	609	220

De för budgetåren 1944/45 och 1946/47 föreslagna investeringsreserverna
hava, efter vissa smärre jämkningar, lagts till grund för allmänna bered-
skapsstater för ifrågavarande båda budgetår. För budgetåret 1945/46 ansågs,
med hänsyn till läget på arbetsmarknaden, allmän beredskapsstat icke be-
höva fastställas. Kungl. Maj:t erhöi av riksdagen fullmakt att, därest ar-
betsmarknadsläget under sistnämnda budgetår så påfordrade, inom ramen av
ett belopp av 150 miljoner kronor meddela beslut om utförande av arbeten,
för vilka anslag uppförts å beredskapsstaten för budgetåret 1944/45.

För detaljplanering av företag i investeringsreserv hava, utom vad be-
träffar de affärsdrivande verken särskilda reservationsanslag stått till för-
fogande, vilka för budgetåret 1946/47 återfinnas i riksstaten men tidigare
anvisats å tilläggsstat. Vid ingången av nämnda budgetår funnos för angivet
ändamål sammanlagt omkring 12.5 miljoner disponibla, varav 6.6 miljoner
kronor utgjorde reservationer från äldre anslag.

Revisorerna hava funnit det vara av intresse att i vissa hänseenden när-
mare undersöka den planläggning av allmänna arbeten, ingående i investe-
ringsreserv, för vars syftemål och bedrivande i det föregående lämnats en
översiktlig redogörelse. I anledning härav hava från ett antal myndigheter

införskaffats uppgifter rörande omfattningen av verkställd detaljplanering och omkostnaderna för densamma samt beträffande den personal, som selsatts med ifrågakvarande verksamhet. Myndigheterna hava även anmodats att meddela, i vad mån planerade företag kommit till utförande.

Vad först beträffar statliga investeringsföretag, har *fångvårdsstyrelsen* planerat vissa byggnadsarbeten vid olika under styrelsen lydande anstalter, motsvarande en beräknad kostnad av 763 000 kronor. Härav hava arbeten för tillhoppa 301 000 kronor kommit till utförande. De totala planeringskostnaderna hava uppgått till 12 500 kronor.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har uppgivit, att genom dess försorg detaljplanerats företag, hänförliga under rubriken »byggande av allmänna vägar och broar på landsbygden», till en anläggningskostnad av i runt tal 225 miljoner kronor. De ifrågakvarande ny- och ombyggnaderna av vägar avse en total väglängd av ca 8 000 km. Planeringskostnaderna hava uppgått till 3 475 000 kronor. Särskilda uppgifter hava icke kunnat lämnas för de till investeringsreserv hänförliga arbetena, varför föresläende data jämväl avse investeringsplanernas ordinarie del.

Styrelsen har vidare upplyst, att av flerårsplanernas ordinarie arbeten under tiden $\frac{1}{1}$ 1944— $\frac{15}{10}$ 1946 slutförts eller påbörjats vägföretag, representerande en sammanlagd beräknad byggnadskostnad av 29,7 miljoner kronor. Som beredskapsarbeten i styrelsens eller arbetsmarknadskommissionens regi hava företag för en beräknad kostnad av ca 19 miljoner kronor påbörjats, varjämte beslutats påbörjande av dylika arbeten för ytterligare 1,7 miljoner kronor. 16 brobyggnader hava slutförts och lika många påbörjats. Under den angivna tidsperioden ha på de ordinarie vägarbetena nedlagts 14,4 miljoner kronor, på beredskapsarbetena 4 miljoner och på broarbetena 3,5 miljoner.

Luftfartsstyrelsen eller — före den 1 juli 1945 — väg- och vattenbyggnadsstyrelsens järnvägs- och luftfartsbyrå har för omkring 20 000 kronor detaljplanerat vissa arbeten på Jönköpings, Sundsvall-Härnösands, Göteborg-Torslanda och Backamo flygfält. Samtliga dessa arbeten hava färdigställts, vilket dragit en kostnad av 1,4 miljoner kronor. Planeringskostnaderna hava uppgått till omkring 20 000 kronor.

Den av *lotsstyrelsen* verkställda detaljplaneringen har avsett ett sextiotal arbetsföretag — bojar, fyrar, hamnar och vägar, lotsuppassnings- och bostadshus m. m. — och motsvarar ett investeringsbelopp av 2,8 miljoner kronor. Styrelsens kostnader för planeringen belöpa sig till omkring 67 000 kronor. Intill den 1 december 1946 hade ett företag slutförts och 15 påbörjats; på dessa 16 företag hade något över 300 000 kronor nedlagts.

Generalpoststyrelsens detaljplanering har avsett nybyggnad av 9 samt om- och tillbyggnad av 4 posthus. För byggnadsarbetena har beräknats tillhoppa 9 miljoner kronor. Ett av företagen har påbörjats och dragit en kostnad av omkring 250 000 kronor. Samtliga direkt fastställbara planeringskostnader hava uppgått till 70 000 kronor.

Av *telegrafstyrelsen* har förberetts, bland annat, 56 ny-, om- eller tillbyggnader av telefonstationer, vidare vissa kontorsbyggnader, nät- och kabelarbeten samt anläggande av rundradiostationer i Hörby och Stockholm. Samtliga dessa arbeten hava beräknats medgiva en investering av ca 48 miljoner kronor. På arbeten, som slutförts före den 1 december 1946, har intill nämnda dag nedlagts ca 5,3 miljoner kronor och för påbörjade arbeten ca 85 000 kronor. Tre telefonstationsbyggnader äro färdiga och tre under uppförande.

Vattenfallsstyrelsen har planerat arbeten för tillhopa 44,6 miljoner kronor. Av denna reserv hava 16,3 miljoner kronor tagits i anspråk, sedan motsvarande företag överförts till kategorien ordinarie arbeten och fullföljts. Planeringskostnaderna hava uppgått till ca 50 000 kronor. Ytterligare kan medräknas ett lika stort belopp, avseende undersökningar för ett kraftstationsprojekt (Kilforsen) att ingå i investeringsreserven för budgetåret 1947/48.

Bland företag, till vilkas utförande statsbidrag avses skola utgå, märkas väg- och gatuarbeten å allmänna vägar och för biltrafiken viktiga gator i städer och samhällen som äro väghållare. *Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens* befattning med detta arbetsprogram har i stort sett icke bestått i detaljplanering utan i övervakning och granskning av städernas planlägningsarbete samt upprättande av detaljsskisser m. m. Den 1 december 1946 voro 156 företag klara att påbörja, medan 122 företag undergått förberedande granskning och i stort sett godtagits. Häremot svarade beräknade kostnader under ett första arbetsår av 23,8 respektive 18,9 miljoner kronor. Med ledning av uppgifter från städerna kan antagas, att intill förenämnda datum 36 företag påbörjats och dragit en kostnad av uppskattningsvis 1,8 miljoner kronor. Av statsmedel bestridda planeringskostnader hava utgjort 84 500 kronor i löner till vederbörande inom styrelsen anställda tjänstemän och 12 800 kronor i statsbidrag till vissa kommuner för underlättande av planlägningsarbetet.

Inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsens verksamhetsområde faller vidare investeringsreserven för hamnar och farleder. För fiskehamnar föreligga 242 preliminärt färdiga arbetsplaner, medan 5 planer för handelshamnar färdigställets. Nio företag hava slutförts och kostat 2 427 000 kronor. Antalet påbörjade företag uppgå till 18 med en hittillsvarande kostnad av omkring 4,6 miljoner kronor. För planering beräknas 285 000 kronor hava nedlagts.

Reserven av vattenförsörjnings- och avloppsarbeten detaljplaneras av vederbörande intressenter, men väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har på detta område utfört granskning, renstakning m. m. Före den 1 december 1946 hade styrelsen behandlat förslag till 115 dylika företag. Genom styrelsens försorg hava 13 företag påbörjats och ytterligare 2 avslutats med hittills nedlagda kostnader av 5 375 000 respektive 251 000 kronor. Styrelsens till planläggning hänförliga kostnader hava utgjort omkring 350 000 kronor.

Skolöverstyrelsen har bland annat granskat omkring 1 300 förslag till folkskolebyggnader, motsvarande en approximativt beräknad investering av

338,5 miljoner kronor. Överstyrelsen har framhållit, att övervägande antalet av de i investeringsreserven ingående byggnadsföretagen även granskats eller komma att granskas av överstyrelsen vid behandlingen av dit inkommande ärenden angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet. De ansökningar om statsbidrag, som i slutet av oktober 1946 förelägo men ännu ej avgjorts, motsvarade en byggnadskostnad av 60 miljoner kronor. Medräknades även sådana ansökningar, som därefter inkommit eller under den närmaste tiden beräknades inkomma, kunde sistnämnda belopp antagas höjt till över 70 miljoner kronor. Ifrågakvarande byggnadsföretag utgjorde dock endast en del av de i olika delar av landet planerade företagen. Överstyrelsen hade nämligen, förut angivna företag oberäknade, i vederbörlig ordning förklarat behov föreligga av i runt tal 5 000 klassrum för folkskolor jämte tillhörande lokaler av olika slag. Kostnaderna för de folkskolebyggnader, som överstyrelsen sålunda förklarat erforderliga, kunde uppskattningsvis angivas till 300 å 350 miljoner kronor.

Skogsstyrelsen och skogsvårdsstyrelserna hava planlagt beredskapsarbeten å enskilda skogar i följande omfattning: skogsodling 2 900 ha, skogsutdikning 1 200 km, skogsvägbyggnad 2 600 km, cykelstigar 150 km och betesanläggningar 630 ha. Totala antalet företag torde uppgå till omkring 3 000, och kostnaderna för företagen hava av skogsstyrelsen uppskattats till i runt tal 35 miljoner kronor. Endast enstaka företag av mindre omfattning hava påbörjats. De nedlagda kostnaderna äro förhållandevis obetydliga. Omkostnaderna för planeringen hava uppgått till 550 000 kronor oberäknat lönerna till den hos skogsvårdsstyrelserna permanent anställda personalen under den tid denna tagits i anspråk för beredskapsarbetena.

Slutligen har *statens arbetsmarknadskommission* av ett till kommissionens förfogande ställt anslag till planläggning av vissa anläggningsarbeten beviljat vissa bidrag till detaljplanering av kommunala och enskilda företag, varav intill den 1 december 1946 för vatten- och avloppsledning (144 företag) ca 1,8 miljoner kronor, för enskilda vägar (17 stycken) ca 26 000 kronor och för vissa husbyggnader m. m. (20 stycken) ca 69 000 kronor, eller tillsammans ca 1,9 miljoner kronor motsvarande i medeltal omkring 60 % av den totala projekteringskostnaden. Då kommunerna i regel förskotterat planeringsmedlen till pågående utredningar, har under här avsedd tid endast utanordnats omkring 80 000 kronor. Endast för en mycket obetydlig del av de företag, till vilka planeringsbidrag beviljats, hava själva byggnadsarbetena slutförts eller påbörjats.

Av anslaget till åtgärder för arbetsmarknadens reglering har vidare under tiden $\frac{9}{12}$ 1940— $\frac{30}{8}$ 1944 beviljats statsbidrag om 340 000 kronor till detaljplanering av 41 stycken investeringsobjekt, huvudsakligen vatten- och avloppsledning, med en sammanlagd beräknad projekteringskostnad av 523 000 kronor. Av dessa arbeten äro 18 numera slutförda.

Beträffande spörsmålen, i vad mån planeringsarbetena föranlett överflyttande av personal från löpande arbeten, respektive nyanställning av perso-

nal, hava de tillfrågade myndigheterna lämnat bland annat följande upplysningar.

Någon överflyttning av personal har icke ägt rum inom fångvårdsstyrelsen, marinförvaltningen, lantbruksstyrelsen, generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, vattenfallsstyrelsen eller lotsstyrelsen. Lantbruksstyrelsen har dock meddelat, att vissa tidigare av lantbruksingenjörerna själva avlönade tekniska biträden för ernående av förbättrad löneställning sökt och erhållit tillfällig anställning såsom assistenter vid planläggningsarbetena.

Inom flygförvaltningen hava 6 befattningshavare kunnat överföras från andra arbeten, varvid löneställningen dock ej undergått ändring.

Luftfartsstyrelsen har endast tillfälligt företagit omflyttning av personal, som därvid åtnjutit oförändrade löneförmåner.

Egnahemsstyrelsen har upplyst, att lämplighetsskäl ofta motiverat ömsidigt utbyte av personal mellan här avsedda planeringsarbeten och de löpande arbetena.

Hos skogsvårdsstyrelserna har viss omflyttning ägt rum utan ändring av löneställningen.

Nyanställning av personal har icke skett hos fångvårdsstyrelsen, arméns fortifikationsförvaltning, marinförvaltningen, generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen eller vattenfallsstyrelsen. Fortifikationsstyrelsen har anfört, att sådan anställning ej kunnat ske på grund av bristande tillgång till kvalificerad teknisk personal och till erforderliga lokaler. Från vattenfallsstyrelsens sida har framhållits, att planeringsarbetena medverkat till att personal, som skolat anställas på grund av de ordinarie arbetenas utvidgning, måst anställas tidigare än vad eljest skulle varit fallet.

Av flygförvaltningen hava 14 extra tjänstemän och arvodister anställts för investeringsreservens planläggning.

Inom väg- och vattenbyggnadsverket var hösten 1946 särskild personal anställd i följande omfattning, nämligen å utredningsavdelningen vid styrelsens vägbyrå 5 befattningshavare, å brobyrån 10, å vägbyråns avdelning för rikets städer 5, å hamnbyrån 2, och vid vägförvaltningarna 72 (mot 141 den 1 oktober 1945). Av dessa 94 befattningshavare innehade 5 stycken en löneställning motsvarande lägst 20 löneklassen.

Luftfartsstyrelsen har efter framställning erhållit Kungl. Maj:ts bemyndigande att för anställande av personal för här ifrågavarande ändamål samt för planering bland annat av investeringsobjekt, föreslagna av 1944 års flygplatsutredning, för vilka anläggnings- respektive utbyggnadskostnaderna beräknats till i runt tal 63 miljoner kronor, använda ett belopp av högst 234 000 kronor. Personalbehovet hade av styrelsen angivits till 29 befattningshavare, varav 9 i lägst 20 löneklassen.

Lantbruksstyrelsen har såsom biträden åt lantbruksingenjörerna anställt ett antal assistenter samt rit- och kontorshjälpmedel. Vid hushållningssällskapen har planeringsarbetet påkallat anställande av bland annat agronomer och vandringsrättare. Sammanlagda anställningstiden för sistnämnda personal kategorier uppgick den 1 oktober 1946 till omkring 1 800 månader.

Egnahemsstyrelsen har meddelat, att nyanställningar måst ske i betydande omfattning. Enligt av Kungl. Maj:t godkända beräkningsgrunder hade för bostadsplaneringen skolat nyanställas 25 personer hos egnahemsorganen och lika många hos lantbruksförbundets byggnadsförening. Motsvarande siffror för ekonomibyggnadsplaneringen hade utgjort 48 respektive 80 befattningshavare.

Inom skogsstyrelsen har under växlande tidsperioder tjänstgjort sammanlagt 16 befattningshavare med en anställningstid av tillhoppa 4 800 dagar. Hos skogsvårdsstyrelserna ha för tillfälligt arbete med beredningsplanering anställts några jägmästare samt ett tiotal väg- och schaktnästare.

Lotsstyrelsen har i relativt obetydlig utsträckning haft ingenjörer och ritare anställda för planeringsarbetet.

Marinförvaltningen, sjökartverket och generalpoststyrelsen hava i större eller mindre utsträckning anlitat konsulterande ingenjörer eller arkitekter för planeringsuppgifter, som åvilat ämbetsverken.

I samband med avgivandet av de uppgifter, för vilka i det föregående redogjorts, hava ett flertal myndigheter på revisorernas hemställen även gjort vissa uttalanden särskilt rörande de erfarenheter, som i stort sett vunnits i fråga om samordningen av planeringsarbeten för investeringsreserv och löpande arbeten. Vissa av de sålunda gjorda uttalandena återgivas här nedan i delvis förkortad form.

Fångvårdsstyrelsen: Enligt styrelsens erfarenhet är det erforderligt att tillgång till anslag för planeringskostnader finnes. I regel inräknas dessa kostnader i byggnadsanslaget, men det kan av skilda orsaker inträffa, att ett detaljberäknat förslag ej kommer till utförande och att alltså byggnadsanslag ej blir beviljat.

Arméns fortifikationsförvaltning: Genom samordningen har en viss eftersläpning uppkommit beträffande planering av reservarbetena, vilket tyvärr icke kunnat undgås på grund av svårigheterna att anskaffa personal och lokaler.

Flygförvaltningen: Detaljplaneringarna hava utförts parallellt med vissa andra flygfältsarbeten. På grund av arbetenas likartade karaktär hava de olika arbetsobjekten kunnat samordnas, varigenom personalen utnyttjats rationellt.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen: Det extra planeringsarbetet kan betraktas som en utökning och forcering av det löpande arbetet och samordningen mellan dem har genomförts utan olägenheter. Planeringsarbetet för speciellt väg- och broarbeten har emellertid icke kunnat bedrivas i önskvärd takt i brist på kvalificerad personal. Arbetsbördan för de ordinarie tjänstemän, som handhaft ledningen av planeringsarbetet, har ökat avsevärt.

Den planläggning (beträffande byggandet av vägar och gator inom städer och samhällen, som äro egna väghållare), som i och med investeringsplanernas uppläggning forcerats, kan beräknas i stor utsträckning förr eller senare komma det löpande arbetet tillgodo. Investeringsreserven utgör i sin nuvarande form en behovsplan för städerna. Erfarenheten har emellertid

visat, att resultatet av planläggningen i första hand är beroende på respektive kommuners möjligheter och goda vilja.

Lantbruksstyrelsen: Samordningen av planeringsarbeten och de löpande arbetena å lantbruksingenjörskdistriktet har i så måtto varit till lättnad för arbetet å distriktet som dessa därigenom kunna tillföras en välbehövlig förstärkning av biträdeskrafterna. De såsom planeringsarbeten bedrivna förrättningarna torde nämligen i annat fall ha kommit att ingå bland distriktets löpande arbeten.

Egnahemsstyrelsen: Samordningen av planeringsarbetena och det löpande arbetet har i stort sett givit goda erfarenheter. Sålunda tjänar beredskapsplaneringen det ändamålet att vara en utjämnande faktor med avseende på arbetstillgång och arbetsbelastning. Den nuvarande bristen på lämpliga arbetskrafter måste dock stundom verka hämmande på den ena eller andra verksamheten, och det blir då i första hand beredskapsplanläggningen som får stå tillbaka.

Skogsstyrelsen: Styrelsen vill framhålla betydelsen av att vid iråkad arbetslöshet ha tillgång till en reserv av redan planlagda arbeten. Under senaste kris på 1930-talet beviljades bidrag till skogsvårdsåtgärder och skogsvägar för minskande av arbetslösheten. Då någon förhandsplanering ej skett och vissa företag, särskilt vägarna, krävde tidsödande planläggning, kunde företagen ofta icke igångsättas i tillräckligt god tid. Arbetena inom skogsbruket för lindring av arbetslösheten finge därför största omfattningen först i krisens slutskede.

Det må erinras om att beredskapsarbeten, som planläggas inom skogsbruket äro ekonomiskt lönande samt av produktiv och samhällsgagnande karaktär. Tillgången på arbeten av dylik art i skogarna är praktiskt taget obegränsad. De företag, som nu planläggas torde i sinom tid bliva utförda, även om arbetslöshet ej skulle uppstå. Planeringsarbetena komma därför under alla förhållanden till nytta.

Generalpoststyrelsen: Det må framhållas, att planeringsarbetena givetvis — oavsett att utarbetandet av erforderliga ritningar etc. anförtratts åt hos styrelsen icke anställda tekniker — åsamka styrelsen och särskilt dess II byrå, som handlägger ärenden rörande fastigheter m. m., ett betydande merarbete, i all synnerhet på grund av det fortlöpande samarbete, som kräves med de utsedda arkitekterna i fråga om de olika utrymmenas utformning i detalj, dispositionen av för postverkets eget behov till en början icke erforderliga lokaler m. m. Samråd med byggnadsstyrelsen och andra myndigheter i byggnadsfrågorna, avgivande av föreskrivna kvartalsredogörelser m. m. innebär också merarbete, som bidrager till att tidvis någon tillfällig befattning måste uppehållas. Även för styrelsen underställda myndigheter medföra planeringsarbetena helt naturligt arbetsökning i form av förberedande utredningar av skilda slag.

En del av de ökade arbetsuppgifter, som detaljplaneringen för investeringsreserven medför, skulle väl sedermera påkallas vid byggnadsfrågornas behandling med sikte på medelsanvisning i normal ordning. Arbetet skulle

emellertid då i regel kunna utspridas över längre tid och förläggas till för det löpande arbetet i övrigt lämpliga tidpunkter.

Slutligen må framhållas, att det på grund av den upprepade framflyttningen av i investeringsreserv ingående arbetens igångsättande icke lär kunna undvikas, att uppgjorda planeringshandlingar i vissa fall bliva föråldrade och måste omarbetas. Detta föranleder, förutom extra kostnader för arkitekter m. fl., dubbelarbete för generalpoststyrelsen och postverkets av planeringsarbetena berörda tjänsteställen.

Vattenfallsstyrelsen: Styrelsens anslagsbehov har på grund av den ansträngda kraftbalansen ökat avsevärt under de senaste åren. Ökningen har framtvingsats av de oväntat stora anspråken på kraftförsörjningen. Det bereder under sådana förhållanden speciella svårigheter att därjämte planera och förbereda investeringsreserver, särskilt som det sedan något år råder brist på kvalificerad teknisk och administrativ personal. Därjämte räknar styrelsen med att på grund av arbetet med investeringsreserverna viss förse- ning uppkommit i fråga om de löpande arbetena.

Revisorernas
uttalande.

Upprättandet av årliga investeringsplaner för allmänna arbeten ingår som ett viktigt led i strävandena att vid inträffande ekonomiska kriser säkerställa sysselsättningsmöjligheter i tillräcklig omfattning. Genom detaljplanering av de särskilda investeringsobjekten åsyftas, att dessa skola kunna tas i anspråk utan onödigt dröjsmål.

Det måste enligt revisorernas mening anses naturligt, att åtgärder för vidmakthållande av en arbetsmarknadspolitisk beredskap icke underlåtas från det allmännas sida. En i lämplig omfattning bedriven förtidsplanering synes ägnad att göra denna beredskap effektiv.

Såsom i det föregående framhållits, skola i investeringsreserven för ett visst år i princip upptagas arbeten, vilka beräknas komma till utförande under de närmaste 2 å 3 åren, oavsett om arbetslöshet råder eller ej. Genom att en relativt lång tid sålunda kan disponeras för planläggningsarbeten, vinner den fördelen, att uppgjorda förslag vid behov hinna överarbetas och kompletteras. Å andra sidan kunna emellertid, sedan ett första förslag upprättats, de tekniska och ekonomiska förutsättningarna hava ändrats i sådan omfattning, att helt nya beräkningar måste utföras. Förtidsplaneringen medför då en merkostnad. Sannolikheten för att en dylik merkostnad skall uppkomma blir givetvis mindre, ju kortare tid som förflyter mellan arbetets planerande och utförandet.

Enligt revisorernas mening skulle det vara av värde, om i lämpligt sammanhang kunde publiceras redogörelser, vilka på ett överskådligt sätt utvisade i vilken omfattning och efter vilken tid de i investeringsreserv intagna arbetena överförts till ordinarie arbeten respektive påbörjats eller slutförts.

Av de uppgifter, som varit för revisorerna tillgängliga, vill det synas, som om åtminstone inom vissa områden svårigheter förelegat att omsätta investeringsreserven i den takt, som förutsatts. Att investeringsföretag, vilka genom att upptagas i vederbörande myndigheters ordinarie arbetsprogram tiller-

känts en hög angelägenhetsgrad, under de senaste åren kommit till utförande endast i relativt begränsad omfattning, synes också bestyrkt av vad budgetredovisningarna innehålla om storleken av å riksstat anvisade men icke utnyttjade anslag för investeringsändamål. Sålunda kvarstodo vid utgången av budgetåren 1943/44—1945/46 av dylika anslag under statens affärsverksfonder, luftfartsfonden, statens allmänna fastighetsfond, försvarets fonder samt väg- och vattenbyggnadsväsendets förrådsfond outnyttjade belopp å tillhopa omkring 320 respektive 350 och 440 miljoner kronor, av vilka belopp den övervägande delen torde vara att hänföra till byggnads- och anläggningsföretag samt material- och maskinbeställningar. De i driftbudgeten ingående anslagen till vägunderhåll och vägbyggnader uppvisade vid samma tidpunkter reservationer om 85 respektive 70 och 87 miljoner kronor. Även om de sålunda eftersatta objekten icke skulle i fråga om sin lokala fördelning eller i vissa andra hänseenden helt svara mot de arbetsmarknads-situationer, för vilka investeringsreserverna konstruerats, vilja revisorerna dock ifrågasätta, om icke vid övervägandena rörande den omfattning, som i fortsättningen bör givas dessa reserver, viss hänsyn borde tagas till storleksordningen av ifrågavarande ordinarie arbeten, vilka i regel torde kunna väntas bli igångsatta så snart förhållandena det medgiva. I detta sammanhang torde vidare kunna erinras om de betydande investeringsbehov, som visats föreligga inom den enskilda byggnadsverksamheten. Det synes även kunna ifrågasättas, om icke genom de under senaste tid gjorda utfästelserna rörande leveranser till utlandet förutsättningarna för bedömandet av den arbetsmarknadspolitiska utvecklingen i viss mån ändrats.

Under hänvisning till vad sålunda anförts vilja revisorerna förorda, att planeringen av allmänna arbeten anpassas till föreliggande behov och att sådan förtidsplanering begränsas, vilken icke är strängt motiverad ur arbetsmarknadssynpunkt.

§ 16.

Revisorerna, som under sina resor iakttagit att i flera fall arbeten å allmänna vägar påbörjats såsom beredskapsarbeten men sedermera — till följd av att sysselsättningsmöjligheterna på den allmänna marknaden förbättrats — i ofullbordat skick nedlagts, hava något närmare undersökt omfattningen av sådana arbeten. Från statens arbetsmarknadskommission hava revisorerna erhållit vissa uppgifter rörande den 28 september 1946 nedlagda ställiga beredskapsarbeten avseende vägföretag.

Av uppgifterna framgår, att under åren 1945 och 1946 sammanlagt 74 vägföretag blivit nedlagda. Vid dem hava intill den 1 juli 1946 arbeten utförts för sammanlagt 19,3 miljoner kronor och kostnaderna för färdigställande beräknas till 33,4 milj. kronor. Före år 1945 hava 18 företag nedlagts, vid vilka arbete utförts för tillhopa 5 milj. kronor, medan färdigställandet beräknas draga en ytterligare kostnad av 4,7 milj. kronor. Större delen av företagen

Arbetsmarknadskommissionens ofullbordade vägföretag.

hava sålunda blivit nedlagda under de två senaste åren, då arbetslösheten varit obetydlig.

Från statens arbetsmarknadskommission hava revisorerna inhämtat, att åtskilliga av de under sommaren 1946 redovisade nedläggandena äro att betrakta som en säsongföreteelse för den del av året, då tillgången på arbete i öppna marknaden är störst. För att med det ringa antal arbetare, som för närvarande sysselsättas i beredskapsarbeten, ernå största möjliga nytta av det utförda arbetet och även för att driva arbetena på tekniskt-ekonomiskt lämpligaste sätt har kommissionen sökt att såvitt möjligt disponera arbetsstyrkan till ett successivt färdigställande av påbörjade företag.

Från och med den 1 januari 1944 är kronan väghållare på landet. Kronan har därigenom från de förutvarande vägdistrikten övertagit byggande och underhåll av allmänna vägar.

Enligt vägstadgan den 30 juni 1943 (nr 437) skola för att tjäna till ledning vid fördelningen av de medel, som beviljas för olika vägbyggnadsändamål, för varje län i mån av behov upprättas och fastställas särskilda flerårsplaner. I flerårsplanernas upprättande deltaga, förutom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vederbörande länsstyrelse, länsvägnämnd och vägnämnd. Planerna fastställas av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen eller i vissa fall av Kungl. Maj:t. Härvid skall hänsyn tagas till vägbehoven i olika delar av riket och möjligheterna att tillgodose dessa behov inom ramen för de medel, vilka under den tid, varom fråga är, kunna påräknas för arbeten av det slag planen avser. Företagen upptagas i den ordning, som betingas av angelägenhetsgraden. Fördelningen på olika år skall ske så, att arbetena kunna bedrivas i en ur ekonomisk synpunkt lämplig arbetstakt samt vägförvaltningens personal och maskiner effektivt utnyttjas.

Under nu rådande brist på arbetskraft och material hava emellertid de i flerårsplanerna upptagna vägföretagen icke kunnat fullföljas i avsedd omfattning. Vid utgången av budgetåret 1945/46 utgjorde sålunda reservationerna tillhopa 29,2 milj. kronor på anslagen till anläggning av bygdevägar, till anläggning av ödebygdsvägar, till byggade av huvudvägar och till ombyggnad av bygdevägar och ödebygdsvägar, d. v. s. de anslag, som främst skulle kunna komma i fråga för finansiering av färdigställningskostnader för påbörjade vägföretag. Även på övriga väganslag funnos vid budgetårets ingång stora reservationer. På grund av byggnadsregleringens skärpning under de senaste åren och med hänsyn till de små väganslag, som tidigare under krigsåren utgått, finns det också bland de vägföretag, som på sin tid påbörjades av vägdistriktet med bidrag av ordinarie medel, ett stort antal ofullbordade arbeten. Färdigställandet av dessa torde i första hand hava beaktats vid disponerandet av de ordinarie väganslagen.

Revisorerna vilja erinra om att frågan om färdigställande av företag, som nedlagts på grund av minskad arbetslöshet, tidigare varit föremål för riksdagens prövning. Sålunda beviljade 1924 års riksdag anslag till färdigställande av vissa utav södra Sveriges statsarbeten och utav Norrlands statsarbeten på sin tid påbörjade arbetsföretag (kungörelserna 1924: 317 resp.

176). Vid 1937 års riksdag (prop. 302 s. 32) medgavs arbetslöshetskommissionen — om ock med tvekan — rätt att för slutförande av företag som påbörjats under arbetslöshetskrisen under förra hälften av 1930-talet anställa specialarbetare i större utsträckning än som eljest vore fallet vid dylika arbeten.

Riksdagens revisorer år 1937 behandlade i sin berättelse (s. 56—61) frågan om färdigställande av dessa arbeten varvid revisorerna funne det angeläget, att utredning i ämnet omedelbart igångsattes, vilket icke föranledde någon riksdagens åtgärd.

I sina anslagsäskanden för budgetåret 1938/39 hemställde arbetslöshetskommissionen om 2,2 miljoner kronor till färdigställande å öppna marknadens villkor av dessa arbeten. Vid 1938 års riksdag framhöll emellertid departementschefen (prop. 285 s. 26), att erforderliga medel till färdigställande av vägföretagen torde kunna ställas till förfogande i den ordning, som i allmänhet gällde om dylika arbeten, därvid behörig hänsyn givetvis jämväl borde tagas till angelägenhetsgraden av olika företag. Då kommissionen, i avvaktan på att medel för ändamålet gjordes tillgängliga, ansågs vara oförhindrad att disponera reservationsanslaget till reservarbeten m. m. även för tillgodoseende av berörda syfte, syntes särskilt färdigställandeanslag icke vara av behovet påkallat.

I två likalydande motioner I: 338 och II: 486 till 1938 års riksdag framhölls önskvärdheten ur trafiksynpunkt av att arbetslöshetskommissionens vägarbeten snarast möjligt färdigställdes. Riksdagen (skrivelse nr 405) erinrade i anledning härav om att riksdagens revisorer år 1937 jämväl beaktat ifrågavarande spörsmål samt att av departementschefens nämnda uttalande framginge, att möjligheter förefunnes för ett snabbare slutförande av vägarbetena, än som skulle kunna ske med hänvisade reservarbetare. I anslutning till vad departementschefen sålunda anfört och det motionsvis framförda yrkandet ansåg riksdagen, att slutförandet borde bedrivas med all den skyndsamhet, som ur trafiksynpunkt befundes nödvändig. I den mån omständigheterna så påkallade, torde därvid jämväl anslaget till reservarbeten, såvida icke hänvisad arbetskraft på grund av försämrat arbetslöshetsläge stode till förfogande, böra anlitas för arbetenas slutförande enligt öppna marknadens villkor.

Av ovanstående redogörelse framgår, att flera såsom beredskapsarbeten påbörjade vägföretag måst nedläggas i ofullbordat skick, beroende på att sysselsättningsmöjligheterna på den allmänna marknaden förbättrats. Å nämnda vägföretag hava betydande kostnader nedlagts, vilka ofta icke kommit till avsedd nytta för vägtrafiken. En allvarlig olägenhet är, att dessa ofullbordade arbeten delvis spolieras, särskilt genom tjällossning och vattenflöden samt genom igenväxning, vilken i sin tur bland annat bidrager till att sprida ogräs till omgivande marker. Härtill kommer att de ofullbordade arbetena, där de beröra trafikerade vägar eller andra trafikleder, kunna utgöra farliga trafik hinder. Självfallet måste även återupplagandet av ett dy-

Revisorernas
uttalande.

likt vägarbete, som under längre tid befunnit sig i ofullbordat skick, medföra extra kostnader till stora belopp. Det framstår därför såsom en angelägenhet av vikt, att för tillvaratagande av de värden, som redan nedlagts, dessa väganläggningar i största möjliga utsträckning färdigställas. Sedan staten numera övertagit det allmänna vägväsendet på landet, borde det vara lättare att organisera vägbyggnaden på sådant sätt, att såväl behovet av vägar som arbetstillfällen för arbetslösa tillgodoses.

Vid bedömning av frågan i vilken ordning i förhållande till andra vägföretag dessa ofullbordade vägföretag skola färdigställas, bör enligt revisorernas mening hänsyn tagas icke blott till deras angelägenhet ur enbart trafiksynpunkt utan även och kanske främst till storleken av redan nedlagda kostnader å företaget. Av särskild vikt är, att de företag, å vilka endast en ringa kostnad återstår, snarast möjligt färdigställas. I den mån färdigställandet av nedlagda företag enligt dessa bedömningsgrunder prövas angelägnare än påbörjandet av nya vägarbeten, böra färdigställningsarbetena injämkas i flerårsplanerna.

§ 17.

Statens
byggnads-
lånebyrå.

I proposition nr 211 till 1933 års riksdag upptogs i anslutning till vissa anslagsäskanden till arbeten för motverkande av arbetslösheten även frågan om främjande av bostadsbyggandet i riket. Enligt förslag av särskilda bostadsproduktionssakkunniga skulle tilläggsån av statsmedel beviljas för bostadsbyggnad i städer och stadsliknande samhällen. För handhavande å statens vägnar av verksamhetens administration skulle inrättas ett provisoriskt organ, statens byggnadslånebyrå, till vars prövning låneansökningarna skulle överlämnas. Byggnadslånebyrån förutsattes ha fyllt sin uppgift, när hela lånestocken börjat löpa som amorteringslån, vid vilken tidpunkt den löpande verksamheten borde helt överflyttas till statskontoret, som skulle handha medelsförvaltningen. Departementschefen tillstyrkte i huvudsak de sakkunnigas förslag.

Sedan frågan varit föremål för behandling och beslut av riksdagen, utfärdades den 16 september 1933 kungörelse angående lån till främjande av bostadsbyggnad i städer och stadsliknande samhällen samt den 24 november 1933 instruktion för statens byggnadslånebyrå. Denna har sedermera ändrats, bland annat år 1935 i anslutning till ny kungörelse angående tertiärlån samt kungörelse om lån och bidrag av statsmedel för beredande av hyresbostäder åt mindre bemedlade, barnrika familjer, samt år 1939 i samband med kungörelse om statsbidrag till anordnande av pensionärshem. Den 4 december 1942 utfärdades ny, ännu gällande instruktion för byrån.

I proposition nr 251 till 1941 års riksdag framlades ett vittomfattande program innefattande delvis helt nya lånebestämmelser i syfte att verksamt bekämpa de av byggnadskrisen framkallade svårigheterna på arbets- och bostadsmarknaden. Förslagen, som i allt väsentligt byggde på 1940 års byggnadskostnadssakkunnigas betänkande i ämnet, antogs av riksdagen, som

för budgetåret 1941/42 under fonden för låneunderstöd ställde ett anslag av 60 000 000 kronor till förfogande för utlämnande av tertiärlån. Åtgärderna, som förutsatte att fastighetskostnaderna skulle återföras till den före krigsutbrottet gällande nivån, syftade till en bostadsbyggnadsverksamhet motsvarande omkring hälften av 1939 års volym.

De nya bestämmelserna rörande tertiärlåneverksamheten sammanfördes i kungörelsen den 28 juni 1941 angående tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet. Enligt kungörelsen kunde statslån beviljas för främjande av sådana med hänsyn till läget på bostadsmarknaden önskvärda byggnadsföretag, som hade till ändamål uppförande eller ombyggnad av byggnader, avsedda att innehålla huvudsakligen mindre, men rymliga bostadslägenheter (flerfamiljshus) eller att utgöra egnahem (enfamiljshus). Lånen beviljades av statens byggnadslånebyrå. 1942 utökades de bostadsfrämjande åtgärderna genom dels ändrade grunder för tertiärlåneverksamheten, dels utlämnande av tilläggs lån för stödjande av viss bostadsbyggnadsverksamhet. I anslutning härtil erhöll statens byggnadslånebyrå ökade arbetsuppgifter.

De lån och bidrag, som för närvarande beviljas av byggnadslånebyrån, äro:

- 1) tertiär- med därtill hörande tilläggs lån;
- 2) bostadsanskaffningslån med därtill hörande tilläggs lån samt familjebidrag.

Vidare har byggnadslånebyrån att mottaga och bereda ansökningar om statsbidrag till anordnade av pensionärshem. Sistnämnda art av ärenden avgöras av Kungl. Maj:t i socialdepartementet. Byrån har därjämte att årligen uppgöra förslag till byggnadskvoter för de flesta större orter samt för vissa mindre orter med särskilt livlig bostadsbyggnadsverksamhet. I samband med den byggnadsreglering, som tillämpas sedan augusti 1943, utgör byggnadslånebyrån även beredande organ i byggnadstillståndsärenden i vad avser bostadsbyggnader för såväl byggnadsberedningen som statens arbetsmarknads-kommission. Byrån utövar slutligen viss rådgivnings- och upplysningsverksamhet.

Byggnadslånebyrån förfogar icke över några lokala organ. Låneverksamhet må förekomma endast i kommun — dit räknas även municipalsamhälle och köping, som ej utgör egen kommun — vilken åtagit sig att kostnadsfritt förmedla lån. Såsom förmedlingsorgan fungerar drätselkammare respektive kommunal- eller municipalnämnd.

Tertiär- och tilläggs låneverksamheten regleras i en kungörelse den 29 juni 1946 (nr 551). Enligt densamma beviljas lån av byggnadslånebyrån. Ansökan om lån skall ingivas till förmedlingsorganet, som har att skyndsamt insända ansökan till byggnadslånebyrån med yttrande. Byrån har att meddela preliminärt beslut, huruvida lån beviljas, och i så fall till vilket belopp samt på vilka villkor och under vilka förutsättningar lån må komma att utgå. Sedan byggnadsföretaget fullbordats, har den åt vilken lån preliminärt beviljats att senast å dag, som byggnadslånebyrån bestämmer, till förmedlings-

organet ingiva till byggnadslånebyrån ställd framställning om slutligt beslut i låneärendet. Ansökan insändes med yttrande till byggnadslånebyrån. Sedan denna efter verkställd granskning av byggnadsföretaget ur olika synpunkter fattat slutligt beslut i ärendet, har låntagaren att till förmedlingsorganet ingiva till byggnadslånebyrån ställd framställning om utfående av beviljat lån. Efter granskning av handlingarna har byrån att hos statskontoret anmäla att lån må utbetalas.

Bostadsanskaffningslån med därtill hörande tilläggs lån samt familjebidrag har till ändamål att åt mindre bemedlade, barnrika familjer bereda billiga bostäder i dels hyreshus, dels egnahem. Verksamheten regleras av kungörelsen den 4 september 1935 (nr 512) om lån och bidrag av statsmedel för beredande av hyresbostäder åt mindre bemedlade, barnrika familjer, kungörelsen den 27 maj 1938 (nr 247) om lån och bidrag av statsmedel för beredande av bostäder i egnahem åt mindre bemedlade, barnrika familjer samt kungörelsen den 30 juni 1942 (nr 572) om tilläggs lån för beredande av bostäder åt mindre bemedlade, barnrika familjer. Ansökningsförfarandet är i stort sett detsamma som i fråga om tertiärlån.

För att den byggande i tillräckligt god tid skall kunna erhålla viss trygghet för att byggnadsritningarnas beskaffenhet eller valet av konstruktioner och material ej kommer att utgöra hinder för beviljande av lån, har byggnadslånebyrån berett möjlighet för den byggande att beträffande såväl tertiärlån som bostadsanskaffningslån erhålla förhandsgranskning av de ritningar och den tekniska beskrivning, som skola biläggas låneansökan. Om lån skall sökas hos byrån, kan förhandsgranskning även erhållas i samband med ansökan om byggnadstillstånd.

Gällande bestämmelser angående bidrag till anordnande av pensionsärs hem återfinnas i kungörelsen den 22 juni 1939 (nr 462). Statsbidrag beviljas av Kungl. Maj:t och äro avsedda för anordnande av billiga hyresbostäder åt mindre bemedlade åldringar och invalider. Bidrag kan beviljas allenast kommun, kommunalförbund eller s. k. allmännyttigt bostadsföretag. Ansökan om statsbidrag ställes till Kungl. Maj:t men ingives till byggnadslånebyrån, som har att bereda ärendet och därefter med eget yttrande överända detsamma till socialdepartementet.

Enligt 1942 års instruktion är arbetet inom byggnadslånebyrån fördelat på tre avdelningar, nämligen sociala avdelningen, tertiärlåneavdelningen och kansliavdelningen.

Å sociala avdelningen handläggas ärenden angående bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer samt ärenden rörande pensionärs hemmen enligt bestämmelserna i ovannämnda kungörelser. Denna verksamhet fick redan från början en betydande omfattning. Under tiden 1 juli 1935—30 juni 1945 ha bostadsanskaffningslån beviljats med sammanlagt ca 188 miljoner kronor, tilläggs lån med tillhoppa ca 22 miljoner kronor. Verksamheten har under samma tid avsett ett totalt lägenhetsantal av ca 20 000.

Bidragsgivningen för anordnande av pensionärshem, som påbörjades under budgetåret 1939/40, har därefter fått en alltmera ökande omfattning.

Denna ökning hänför sig särskilt till tiden från och med budgetåret 1942/43, då reviderade bidragsbestämmelser trädde i kraft.

Antalet ansökningar om bostadsanskaffningslån för egnahem uppgick år 1943 till 1967, 1944 till 2 795 samt 1945 till 3 850. Motsvarande antal för hyreshus uppgick för respektive år till 69, 58 och 58. Antalet ansökningar om förhandsgranskning utgjorde 685 år 1943, 1 080 år 1944 samt 992 år 1945, medan antalet ansökningar om statsbidrag för uppförande av pensionärshem uppgick till 89, 91 och 109 för respektive år.

Tertiärlåneavdelningens verksamhet regleras genom bestämmelserna i ovannämnda kungörelse den 29 juni 1946 (nr 551) om tertiärlån och tilläggs lån för vissa bostadsbyggnadsföretag. Medel till tertiärlån har under 1937/38—1944/45 anvisats med ca 357 miljoner kronor, medan beträffande tilläggs lånen under tiden 1942/43—1944/45 anvisats ca 93 miljoner kronor.

Till belysande av den alltmer ökade omfattning, denna tertiärlåneverksamhet fått, må nämnas, att antalet ansökningar om tertiärlån avseende preliminärt beslut uppgick för en- och tvåfamiljshus år 1943 till 2 321, 1944 till 3 714 och år 1945 till 6 536. För flerfamiljshus utgjorde motsvarande antal 1 694, 1 823 och 1 927. Antalet ansökningar om slutligt beslut uppgick för en- och tvåfamiljshus till 1 088 år 1943, 1 782 år 1944 och 2 119 år 1945 samt för flerfamiljshus till respektive 589, 1 116 och 1 229. Antalet ansökningar om förhandsgranskning utgjorde 1 804 år 1943, 4 490 år 1944 samt 6 529 år 1945. Till och med oktober 1946 hade under året inkommit 5 379.

Av en inom byggnadslånebyrån gjord sammanställning angående antalet till byråns tertiärlåneavdelning inkomna ärenden, som icke expedierats den 1 april 1946, samt deras fördelning efter ankomsttid framgår, att i genomsnitt 3,0 procent av de under oktober 1945 inkomna ärendena ännu kvarlägo. Motsvarande uppgifter för under december 1945, januari, februari och mars 1946 inkomna ärenden uppgingo i genomsnitt till respektive 7,8, 14,1, 26,4 och 82,1 procent.

Den genomsnittliga behandlingstiden av ansökningar, ej kombinerade med byggnadstillstånd, om förhandsgranskning för tertiärlån utgjorde för ärenden, inkomna i oktober 1945, avseende enfamiljshus 10 dagar, tvåfamiljshus 16 och flerfamiljshus 15 dagar. I kombination med byggnadstillstånd uppgick tiden till respektive 18, 17 och 21 dagar. I oktober 1946 uppgick motsvarande tid för ansökan, ej kombinerad med byggnadstillstånd, till 14 dagar för enfamiljshus, 18 för tvåfamiljshus och 17 för flerfamiljshus samt för ansökan, kombinerad med byggnadstillstånd, till respektive 17, 22 och 17 dagar. I april 1946 var motsvarande tid respektive 38, 41 och 40 dagar.

Å den egentliga kansliavdelningen handläggas framställningar till Kungl. Maj:t, remissutlåtanden i allmänhet, organisationsfrågor, personalärenden m. m. Till kansliavdelningen höra emellertid även arkitektavdelningen, tekniska avdelningen, utredningsavdelningen och ombudsmannaexpeditionen.

Arkitektavdelningen handlägger ärenden rörande granskning av ritningar i inkommande ansökningar om lån och bidrag i olika former samt om bygg

nadstillstånd. Avdelningen arbetar för bättre planlösningar för bostadslägenheter samt utövar rådgivningsverksamhet härutinnan.

Tekniska avdelningen har att tekniskt granska byggnadsprojekt för bostadshus, till vilka statliga lån sökas. Den tekniska granskningen av byggnadsprojekten, som omfattar de ritningar och den tekniska beskrivning, som biläggas låneansökningarna, syftar till att bringa ned byggnadskostnaderna genom fortlöpande övervakning av att byggnadsmaterialen väl tillvaratages och utnyttjas på sådant sätt, att byggnaderna erhålla hög teknisk standard och varaktig funktionsduglighet. Å avdelningen fullgöres även den förhandsgranskning för bostadsanskaffningslån och tertiärlån, vilken byrån enligt vad ovan närmare utvecklats har att fullgöra.

De allmänna principerna för den tekniska granskningen grunda sig på ett antal utredningar, som verkställt av tekniska avdelningen och närmast föranletts av den vid olika tidpunkter aktuella materialsituationen.

Tekniska avdelningen handhar vidare kontrollen över att byggnadsarbetena utföras i enlighet med de fordringar i fråga om rationella konstruktioner och arbetsmetoder, som uppställts som villkor för statligt lån.

Till följd av att den övervägande delen av bostadsproduktionen i landets tätorter finansieras med lån eller bidrag från byggnadslånebyrån har det befunnits lämpligt, att byrån i samband med sin granskning av de ifrågasatta byggnadsföretagens angelägenhet samt materialåtgången för desamma beredes tillfälle granska till byggnadsberedningen respektive statens arbetsmarknadskommission inkommande ansökningar om byggnadstillstånd för bostadshus över en viss minimistorlek. Samtliga härmed sammanhängande arbetsuppgifter ha anförtrotts tekniska avdelningen.

Samtliga ärenden rörande byggnadstillstånd för bostadshus i de s. k. kvotorterna granskas av avdelningen beträffande materialåtgången och konstruktionernas utformning, oberoende av huruvida statligt lån skall sökas eller ej. Ärenden, som avse landets övriga orter, granskas endast i de fall statligt lån skall sökas. Sedan granskning skett föredragas ärendena inför statens arbetsmarknadskommission eller byggnadsberedningen.

Antalet ansökningar om byggnadstillstånd uppgick år 1943 till 1 031, 1944 till 5 197 samt 1945 till 8 637. Under år 1946 hade t. o. m. oktober inkommit 9 188. Enligt en inom byggnadslånebyrån gjord sammanställning, avseende den procentuella fördelningen av ansökningar om byggnadstillstånd på olika kategorier våren 1946, avsågo 75 procent av sökandena att även söka lån. 25 procent av hela antalet ansökningar om byggnadstillstånd voro kombinerade med förhandsgranskning för tertiärlån.

I fråga om sättet för ingivande av ansökan om byggnadstillstånd må vidare i detta sammanhang anföras följande. Sedan 1 oktober 1944 gäller den ordningen, att ansökningar, avseende arbeten i städer och köpingar, där statens byggnadslånebyrå har förmedlingsorgan, skola ingivas till förmedlingsorganet, vare sig statligt lån skall sökas hos byrån eller ej. Ansökningar, avseende bostadsbyggnadsarbeten av annan art, skola — vare sig statligt

lån skall sökas eller ej — i likhet med ansökningar för andra arbeten än bostadsbyggnadsarbeten ingivnas till vederbörande länsarbetsnämnd.

Länsarbetsnämnden avger yttrande över ansökan och vidarebefordrar den-
na till statens arbetsmarknadskommission.

Prövningen av ansökningar om byggnadstillstånd är uppdelad mellan Kungl. Maj:t och arbetsmarknadskommissionen på så sätt, att Kungl. Maj:t förbehållit sig avgörandet av ärenden rörande dels arbeten å statens byggnader och anläggningar, dels arbeten, för vilkas utförande ansökan hos Kungl. Maj:t om bidrag eller lån gjorts eller äro avsedda att finansieras med lån, som kommun med Kungl. Maj:ts tillstånd upptager eller för vilket kommun med sådant tillstånd ingår borgen. Övriga ärenden angående byggnadstillstånd har kommissionen befogenhet att själv avgöra. Om kommissionen emellertid finner beslut i ärende inom denna grupp böra med hänsyn till arbetets omfattning eller andra särskilda omständigheter meddelas av Kungl. Maj:t, äger kommissionen underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning. Underställning sker regelmässigt i sådant fall, i vilka byggnadskostnaderna beräknas till 500 000 kronor eller däröver. Även i övrigt använder kommissionen emellertid i stor utsträckning underställningsförfarandet. Kommissionens egna beslut i ärenden om byggnadstillstånd kunna besvärsvägen bringas under Kungl. Maj:ts prövning.

Inom utredningsavdelningen handläggas vidare statistiska ärenden och verkställas särskilda utredningar. Avdelningen uppgör bland annat årligen förslag till byggnadskvoter för de flesta större orter samt för vissa mindre orter med särskilt livlig bostadsbyggnadsverksamhet. Dessa kvoter, som fastställas av Kungl. Maj:t, ange huru stor del av byggnadsprogrammets totala antal bostadslägenheter, som kan tilldelas varje ort, och beräknas med ledning av uppgifter om inflyttning, hushållsbildning m. m. Kvoterna utgöra riktpunkter för de tillståndsgivande myndigheternas meddelande av byggnadstillstånd för bostadsbyggnadsarbete å respektive ort.

Till de regelbundet återkommande undersökningar, som verkställas inom avdelningen, kunna även räknas de i samråd med byråns förmedlingsorgan företagna inventeringarna av tillgången på tomtmark. Avdelningen har även till behandling upptagit frågan om utvecklingen av det framtida bostadsbehovet, närmast förutsäلتningarna för utvecklingen av befolkning samt hushålls- och bostadsbestånd. Undersökningarna hava omfattat dels framskrivningar av befolkningen dels bedömningar av det framtida behovet av olika lägenhetstyper.

Den av statens byggnadslånebyrå bedrivna verksamheten har under de gångna krigsåren nått en betydande utveckling. Detta gäller i första hand den statliga låne- och bidragsverksamheten, som under denna tid blivit av dominerande betydelse för realiserande av det program, statsmakterna uppdragit för bostadsproduktionen. Sammanställningar rörande den under budgetåret 1945/46 bedrivna statliga stödverksamheten avseende tertiärlån och bostadsanskaffningslån jämte i förekommande fall tilläggsån samt bidrag

Revisorerens
uttalande.

till anordnande av pensionärshem utvisa, att densamma omfattat omkring 90 procent av den totala bostadsproduktionen i tätorterna. Under samma budgetår inkommo till byrån ansökningar om preliminära tertiär- och tillläggs-lån till ett antal av ca 10 800, avseende ett belopp å sammanlagt ca 277 miljoner kronor, samt om bostadsanskaffningslån till ett antal av ca 4 400 och till ett belopp av ca 77 miljoner kronor. Nya viktiga arbetsuppgifter ha vidare tilldelats byggnadslånebyrån i samband med den byggnadsreglering, som tillämpats sedan slutet av år 1943. Sålunda har byrån dels att årligen upprätta och till Kungl. Maj:t avgiva förslag till byggnadskvoter för vissa orter i riket, dels att såsom beredningsinstans till statens arbetsmarknadskommission och i vissa fall Kungl. Maj:t handlägga ärenden rörande byggnadstillstånd för bostadsbyggnader.

Den hastiga tillväxt av byggnadslånebyråns verksamhet, vilken inträtt särskilt efter byråns omorganisation år 1942, har givetvis medfört svårigheter att snabbt handlägga och avgöra förekommande ärenden. Av den ovan lämnade redogörelsen ävensom av de uppgifter i övrigt, vilka revisorererna tagit del av, framgår emellertid att byrån i allmänhet lyckats väl bemästra dessa svårigheter. Någon mera avsevärd fördröjning av byråns handläggning av dessa ärenden har sålunda i allmänhet icke kunnat förmärkas. Endast i vissa undantagsfall har en viss eftersläpning iakttagits, vilken emellertid ofta berott på omständigheter, över vilka byrån icke kunnat råda, t. ex. att vederbörande kommunala förmedlingsorgan dröjt med anbefalld komplettering av handlingar eller ärendenas säsongmässiga anhopning under året. Sådana ansökningar om förhandsgranskning för tertiärlån, vilka kombinerats med ansökan om byggnadstillstånd, synas dock i vissa fall ha blivit föremål för en relativt lång handläggning, innan beslut meddelats. Den genomsnittliga behandlingstiden för dylika ärenden, vilka inkommo till byrån under april 1946, var sålunda för enfamiljshus 38 dagar, tvåfamiljshus 41 dagar samt flerfamiljshus 40 dagar. En omständighet, som i hög grad torde ha bidragit till rådande förhållanden beträffande handläggningen av dessa ärenden, synes vara byggnadslånebyråns otillfredsställande lokalutrustning, vilken förhindrat ett rationellt utnyttjande av personalen. Enligt uppgift från byrån skulle en förkortning av behandlingstiden för dessa ärenden till hälften vara möjlig, därest lokalförhållandena kunde på ett tillfredsställande sätt ordnas.

Som ovan utvecklats har byggnadslånebyrån att såsom beredningsinstans till arbetsmarknadskommissionen handlägga ärenden rörande vissa byggnadstillstånd för bostadsbyggnader, varvid byrån särskilt har att beakta dels angelägenheten av byggnadsföretaget, dels ock frågor rörande materialåtgång, konstruktioner m. m. Yttrande över ansökan ur arbetsmarknadssynpunkt avgives av vederbörande länsarbetsnämnd. Fråga har i detta sammanhang uppkommit, huruvida icke viss förenkling i avseende å handläggningen av dylika ärenden skulle kunna genomföras, därigenom att tillståndsgivningen i vad avser vissa enklare ärenden beträffande bostadsbyggnader anförtroddes länsarbetsnämnderna. Härigenom skulle behandlingstiden för ansökningar om byggnadstillstånd av nu ifrågakvarade slag kunna i viss mån

förkortas samtidigt som förfaringssättet i övrigt skulle kunna förenklas. Vidare skulle en viss arbetslättnad för såväl byggnadslånebyrån som arbetsmarknadscommissionen vara att vinna. Enligt uppgift från byggnadslånebyrån ha även möjligheterna att genom rationalisering av arbetet inom byrån nedbringa tiden för handläggningen av tillståndsärendena varit föremål för övervägande inom byrån, men ännu icke föranlett positiva åtgärder.

Det är givetvis önskvärt att handläggningen av de ärenden, varom här är fråga, icke onödigt fördröjes. Revisorerna hava därför velat ytterligare understryka de synpunkter byggnadslånebyrån på sätt ovan antytts vid skilda tillfällen berört samt framhålla önskvärdheten av att byrån i samråd med arbetsmarknadscommissionen upptar ovannämnda spörsmål om förenkling av tillståndsgivningen och handläggningen i övrigt till närmare övervägande.

§ 18.

Allmänna arvsfonden tillskapades i samband med antagandet av lagen den 8 juni 1928 om arv, vilken lag trädde i kraft den 1 januari 1929. Sedan gammalt hade för den svenska staten förelegat arvsrätt till sådan kvarlåtenskap, till vilken någon arvinge på grund av lag eller testamente ej funnits. Dessa s. k. danaarv redovisades å en särskild inkomsttitel på riksstatens inkomstsida och togos i likhet med övriga statsinkomster i anspråk för löpande statsutgifter. Genom den nya lagstiftningen begränsades arvsrätten på så sätt, att kusiner och avlägsnare skyldemän uteslötos från arvsrätt. I anslutning härtill föreskrevs i 5 kap. 1 § nämnda lag, att arv, till vilken ingen arvinge funnes, skulle tillfalla »en fond, benämnd allmänna arvsfonden».

Allmänna
arvsfonden.

Gällande bestämmelser om allmänna arvsfonden återfinnas — förutom i 5 kap. lagen den 8 juni 1928 om arv — i lagen samma dag om allmänna arvsfonden samt i kungörelsen den 8 september 1939 med vissa föreskrifter om utbekommande av understöd ur allmänna arvsfonden.

Enligt dessa bestämmelser skall den egendom, som i arv tillfaller fonden, så ock egendom, som må tillfalla fonden genom gåva eller testamente, utan sammanblandning med andra medel förvaltas av statskontoret såsom en särskild fond för främjande av barns och ungdoms vård och uppfostran. Av medel, som under ett räkenskapsår influtit, skall vid årets utgång en tredjedel läggas till fonden. Återstoden skall jämte årets avkastning från och med nästföljande år vara tillgänglig för utdelning. Tillgängliga medel må dock, såvitt omständigheterna därtill föranleda, läggas till fonden.

Uppgiften att bevaka allmänna arvsfondens rätt till arv har ålagts kammaradvokatfiskalsämbetet. Testamente, som upprättats till förmån för annan än fonden, skall därför underställas nämnda ämbete för godkännande. Föreligger enligt ämbetets mening anledning till klander mot sådant testamente, skall frågan därom hänskjutas till Konungeus prövning.

Å andra sidan kan arv, som tillfallit fonden, där så med hänsyn till om-

ständigheterna anses billigt, av Konungen med riksdagens samtycke helt eller delvis avstås till arvlåtarens skyldeman eller annan, som stått arvlåtaren nära.

Understöd ur fonden utdelas av Konungen. Beträffande själva ansökningsförfarandet har föreskrivits, att den som vill komma i åtnjutande av understöd ur de medel, vilka vid ett räkenskapsårs utgång finnas tillgängliga för utdelning, har att senast den 31 mars samma år till socialdepartementet ingiva till Kungl. Maj:t ställd ansökan, innehållande upplysningar om de förhållanden, å vilka framställningen grundas, och åtföljd av de handlingar, som till stöd därför kunna åberopas.

Vad beträffar villkoren för erhållande av understöd finnes — utöver den allmänna bestämmelsen om fondens ändamål, nämligen främjande av barns och ungdoms vård och fostran — allenast föreskrivet, att understöd ej må utlämnas för åtgärd, vars bekostande åligger stat eller kommun. De principer, som tillämpats vid utdelande av understöd ur arvsfonden, hava sålunda utformats genom praxis.

Efterföljande sammanställning utvisar den utveckling, fonden alltsedan sin tillkomst undergått:

Budgetår	Inkomster		Utgifter		Behållning vid budget- årets slut Kr.
	Arvsmedel Kr.	Intresse o. övriga ink. Kr.	Understöd Kr.	Övriga utgifter Kr.	
1928/29	2 573	6	—	—	2 580
1929/30	147 491	2 274	—	15 031	137 314
1932/33	974 335	76 971	458 950	55 064	2 069 063
1935/36	1 560 941	120 007	392 956	29 566	4 117 633
1938/39	1 354 019	167 731	1 074 007	139 315	4 503 631
1941/42	1 300 918	174 993	838 976	77 236	6 068 695
1944/45	1 803 213	254 516	1 088 448	30 215	8 341 135
1945/46	1 324 673	1 202 195	1 344 945	124 413	8 480 038

Till belysande av innebörden av de ovan återgivna bestämmelserna rörande fondens användning må framhållas följande.

I det förslag till lag om allmänna arvsfonden, som år 1925 avgavs av lagberedningen i samband med dess förslag till lag om arv, föreslogs, att fonden skulle användas för »understöd av åtgärder till främjande av samhällets barnavård» samt att för utdelning tillgängliga medel i första hand skulle tilldelas kommuner eller landsting, som ville för barns vård och uppfostran inrätta anstalter, vilkas bekostande icke enligt lag ålåge kommunen eller landstinget. Därest ansökan från kommun eller landsting ej förelåge eller sådan ansökan prövades icke kunna bifallas, skulle tillgängliga medel kunna tilldelas förening eller stiftelse, vilkens verksamhet finge anses vara till gagn för samhällets barnavård. I sin motivering till de sålunda föreslagna bestämmelserna, vilka anknöto till lagen den 6 juni 1924 om samhällets barnavård, erinrade lagberedningen om att nämnda lag i 5 kap. innehölle bestämmelser om anstalter för barnens vård och uppfostran och att dessa

anstalter utgjordes av barnhem och skyddshem. Lagberedningen framhöll vidare, hurusom upprättandet av de senare anstalterna, vilka avsåge beredande av uppfostran åt vanartade barn, gjorts obligatoriskt för varje landstingsområde samt för varje stad, som ej deltog i landsting, medan i fråga om barnhemmen — vilka utgjordes av dels för stadigvarande vård och uppfostran av barn avsedda anstalter, som icke vore att hänföra till skyddshem eller allmän uppfostringsanstalt, och dels s. k. upplagningshem, d. v. s. anstalter för tillfällig vård och observation av barn eller för vård av späda barn och deras mödrar — icke föreskrivits någon motsvarande skyldighet utan överlämnats åt kommunerna och landstingen att i samarbete med den enskilda offervilligheten förfara allteftersom förhållandena krävde. Med hänsyn härtill och då enligt ett vid ifrågavarande tidpunkt på Kungl. Maj:ts prövning beroende förslag till omorganisation av allmänna barnhusets verksamhet barnhuset skulle äga stödja upprättandet av barnhem huvudsakligen genom bidrag till driftkostnaderna, borde enligt lagberedningens mening härtill komma bidrag från arvsfonden till anläggningar av sådana hem. Härigenom skulle en avsevärd ekonomisk hjälp kunna bringas kommunerna i deras strävanden för den samhälleliga barnavården.

Vid den sedermera av lagrådet företagna granskningen av lagberedningens ifrågavarande förslag framställdes icke någon anmärkning mot detsamma, såvitt avsåg reglerna för arvsfondens användning.

I de yttranden, som härefter avgåvos över förslaget av direktionen för allmänna barnhuset och av statens inspektör för fattigvård och barnavård, gjordes gällande, att fondens ändamål enligt förslaget vore alltför begränsat. Bestämmelserna om arvsmedlens användning borde enligt den senares mening erhålla en formulering, som möjliggjorde, att medel kunde erhållas till alla sådana åtgärder till barns och ungdoms välfärd, som avsåges i 2 § 2 mom. av lagen om samhällets barnavård och som sålunda ej enligt lag ålåge kommuner eller landsting. Härigenom skulle understöd kunna lämnas ej allenast åt barnhem och anstalter till stöd för hemuppfostran — till vilka finge räknas barnkrubbor, barnträdgårdar, arbetsstugor, barnavärn etc. — utan även exempelvis till barnavårdscentralen, anordningar för undervisning i barnavård samt andra åtgärder, som kunde befinnas ändamålsenliga.

I samband med anmälan i statsrådet av lagrådets yttrande anförde vederbörande departementschef bland annat:

Allmänna arvsfondens uppgift skulle vara att främja sådana allmännyttiga ändamål, som regelmässigt tillgodosåges icke genom anslag av allmänna medel utan på den privata offervillighetens väg. Lagberedningen hade föreslagit, att fondens egendom skulle användas för understöd av åtgärder till främjande av samhällets barnavård. I detta avseende hade departementschefen icke kunnat helt ansluta sig till beredningens uppfattning. I det förslag departementschefen nu framlade hade därför ändamålet för fonden angivits på ett i viss mån avvikande sätt.

Efter en redogörelse för innehållet i de av direktionen för allmänna barnhuset och av statens inspektör för fattigvård och barnavård avgivna yttrandena anförde departementschefen vidare:

Av dessa uttalanden, vilka gjorts efter det lagrådets yttrande avgivits, framginge, att behovet av att inrätta nya barnhem och upptagningshem för ändamål, som avsåges i lagen om samhällets barnavård, vore vida mindre än man tidigare haft anledning antaga. Vid sådant förhållande syntes det vara väl grundat att giva bestämmelsen om användandet av arvsfondens medel en mera vidsträckt avfattning än den föreslagna. På sätt statens inspektör för fattigvård och barnavård yttrat, borde understöd ur fonden lämpligen kunnat utgå till alla sådana åtgärder till barns och ungdoms välfärd, som avsåges i lagen om samhällets barnavård. Vidare syntes — särskilt om det skulle visa sig att avsevärda belopp komme att inflyta till fonden — hinder icke böra möta mot användande av fondens medel till sådana åtgärder för befrämjande av barns och ungdoms fostran, som icke fölle inom den sociala barnavården, exempelvis till utdelande av studiebidrag. I enlighet med vad sålunda anförts, hade i lagtexten fondens ändamål angivits vara att främja barns och ungdoms vård och fostran. Därjämte hade föreslagits, att understöd ej finge lämnas för åtgärd, vars bekostande enligt lag ålåge stat och kommun, vari då inbegreps jämväl landsting.

Det för riksdagen framlagda lagförslaget (prop. 1928: 17) hade i vad angår fondens ändamål samma lydelse som den nu gällande lagen.

I detta sammanhang må erinras om en vid 1931 års riksdag väckt motion, vari hemställdes, att riksdagen ville besluta, att allmänna arvsfondens medel finge användas till främjande av barns och ungdoms vård och fostran även genom understöd åt barnrika familjer. I anledning av denna motion, vilken icke föranledde till någon riksdagens åtgärd, uttalade första lagutskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande, att, då lagens ord »främjande av barns och ungdoms vård och fostran» icke uteslöte att dylik hjälp lämnades jämväl inom hemmet, redan med gällande bestämmelser möjlighet funnes att med hänsyn till fondens ställning i skälig mån tillgodose det i motionen angivna syftet.

Vidare väcktes vid 1939 års riksdag en motion, vari yrkades, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa, att fondens medel måtte i större utsträckning än hittills användas dels som direkt stöd åt barnrika familjer, dels som stipendier för studier och yrkesutbildning. Motionen föranledde icke någon riksdagens åtgärd.

I detta sammanhang må lämnas en närmare redogörelse för vissa av de principer, vilka vunnit tillämpning vid utdelande av understöd ur allmänna arvsfonden.

Härvid är till en början att märka, att fondens medel i första hand förbehållits ändamål och institutioner, som syfta till att mera direkt främja barns och ungdoms vård och fostran. Däremot hava understöd ej plägat beviljas i fall, då det primära syftet varit att lämna hjälp exempelvis åt barnens mödrar (förlossningsavdelning vid sjukstuga), samt i regel ej heller eljest, då ett understöd blott indirekt skulle komma barn eller ungdom till godo.

Ett utmärkande drag för arvsfondens understödsverksamhet har ända från början varit, att driftbidragsformen av principiella skäl undvikits; i några få fall hava dock på grund av särskilda förhållanden driftbidrag utgått. Dessa

fall få emellertid betraktas som undantag från en allmän regel, vars upprätthållande framför allt moliverats av olämpligheten att arvsfonden skulle binda sig för årligen återkommande bidrag till visst eller vissa ändamål. Tidigare hava understöd ofta lämnats till reparationsarbeten, även om de ej stått i samband med utförda om- eller tillbyggnader. Emellertid har det ur flera synpunkter — särskilt svårigheterna att bedöma nyttan och nödvändigheten av ifrågasatta reparationer samt omöjligheten att öva kontroll över fastigheternas skötsel — visat sig icke vara lämpligt och ändamålsenligt, att arvsfonden bidrager till kostnaderna för reparationer, som i många fall hava karaktären av rena underhållsarbeten.

Frågan, i vilken utsträckning bidrag för visst ändamål kan erhållas ur arvsfonden, kan givetvis ej på förhand besvaras. Emellertid må nämnas, att de understöd till anordnande eller ombyggnad av sommarkolonier, som beviljats, i regel utgått med omkring två tredjedelar av hela kostnaden, dock att i vissa fall jämkningar vidtagits såväl uppåt som nedåt, beroende på om sökanden saknat respektive haft möjligheter att på annat sätt anskaffa resterande belopp. Emellertid har i en del fall även förekommit, att smärre understöd beviljats för täckande av hela kostnaden, exempelvis för anskaffande av inventarier eller dylikt. Principiellt torde det likväl kunna sägas, att understöd ur arvsfonden i allmänhet ej kunnat påräknats, med mindre viss del av kostnaderna täckts av medel, som sökanden själv anskaffat från annat håll.

Under årens lopp hava understöd ur fonden i främsta rummet tilldelats olika slag av barnhem, anstalter till stöd för hemuppfostran, d. v. s. barnavårdscentraler, barnkrubbor och barnträdgårdar samt sommarkolonier för barn. I den mån medel funnits tillgängliga för utdelning, hava understöd tilldelats jämväl föreningar, stiftelser och institutioner av inbördes olika slag, vilkas verksamhet varit till gagn för barn och ungdom. Bland understöd till institutioner av sistnämnda slag märkas bidrag till sådana ändamål som exempelvis anordnande av hem för springpojkar samt för annan såväl manlig som kvinnlig ungdom i uppväxtåldern, inrättande av skolhem för läroverksungdom, uppförande av sportstugor för scoutsammanslutningar och andra ungdomsorganisationer, anordnande av konvalescenthem för medellösa barn, inrättande av barnavårdsavdelningar i anslutning till husmodersskolor, anordnande av demonstrationskurser i barnavård m. m.

I fråga om beviljande ur fonden av understöd till enskilda möta rent allmänt sett jämförelsevis stora svårigheter såväl med avseende å kontroll över användningen av beviljade understöd som med hänsyn till vanskligheten att bland ett stort antal sökande utvälja de mest förtjänta. Delvis till följd härav har arvsfonden kommit att inrikta sin understödjande verksamhet i denna del på att bistå den ungdom, som icke på annat sätt kunnat erhålla hjälp till studier eller yrkesutbildning.

Fördelningen av de ur allmänna arvsfonden intill utgången av budgetåret 1945/46 utdelade medlen på de olika ändamål, som tillgodosetts genom understöd, framgår av nedanstående sammanställning. I tabblån hava de olika

ändamål. för vilka understöd utgått, uppdelats i två huvudgrupper, nämligen understöd till institutioner och understöd till enskilda. Huvudparten av de utdelade medlen hava som synes tillfallit den förstnämnda gruppen.

Budgetår	Understöd till institutioner				Understöd till enskilda		Summa
	Barnhem	Anstalter till stöd för hemuppföstran	Barnkolonier	Diverse institutioner	Barnrika familjer	Studier och yrkesutbildning	
1930/31	69 600		2 000	12 000	8 685	—	92 285
1931/32	153 817		61 000	38 200	56 650	2 445	312 112
1932/33	294 450		45 400	119 030	85 680	10 750	555 310
1933/34	243 240		133 300	44 347	41 440	19 015	481 342
1934/35	204 390		139 700	99 300	600	23 750	467 740
1935/36	277 126		142 040	81 620	400	69 895	571 081
1936/37	240 993		464 840	109 855	3 315	100 105	919 108
1937/38	434 164		243 400	118 335	7 200	112 010	915 109
1938/39	270 303	114 539	614 925	97 900	3 000	94 045	1 194 712
1939/40	273 210	105 500	428 769	84 145	500	98 700	990 824
1940/41	199 732	84 250	187 192	119 200	—	114 150	704 524
1941/42	240 579	109 000	341 662	94 500	—	120 940	906 681
1942/43	487 711	37 000	263 122	117 614	8 500	123 700	1 037 647
1943/44	222 465	92 500	358 802	253 560	11 000	126 000	1 064 327
1944/45	246 953	229 435	506 491	115 800	5 050	142 300	1 246 029
1945/46	60 054	394 960	686 219	320 843	23 000	120 100	1 605 176

Sedan allmänna arvsfondens tillkomst hava stat och kommuner kommit att utsträcka sin stödjande verksamhet till ett flertal nya områden, vilka tidigare fallit inom ramen för arvsfondens verksamhet. I sådant hänseende må exempel erinras om statens och kommunernas förpliktelser enligt lagen den 18 juni 1937 om barnbidrag och lagen den 11 juni 1943 om förskottering av underhållsbidrag till barn. Vidare har staten på sätt framgår av kungörelsen den 22 juni 1945 (nr 507 och 508) åtagit sig att lämna bidrag såväl till uppförande eller inrättade av barnhem som till driften av desamma. Till driften av barnkolonier liksom till driften av anstalter för halvöppen barnavård utgår numera statsbidrag. Särskilda anslag hava även anvisats till fria resor för barn. Vidare må nämnas att staten alltsedan år 1937 lämnat bidrag till vissa kostnader enligt barnavårdslagen m. m. Slutligen är att märka att staten genom kungörelse den 22 juni 1945 (nr 489) åtagit sig lämna bidrag till psykisk barn- och ungdomsvård liksom enligt kungörelse den 28 juni 1946 (nr 552) till stipendier för bedrivande av studier vid allmänna läroverk m. fl. läroanstalter.

I detta sammanhang må vidare erinras om den i anslutning till allmänna arvsfonden bildade allmänna arvsfondens livräntefond. Avsikten med denna fond har varit att bereda ekonomiskt stöd åt nödlidande släktingar till avliden, vars kvarlåtenskap uppburits av allmänna arvsfonden. Genom särskilda Kungl. Maj:ts beslut hava vid skilda tillfällen ytterligare medel överförts till fonden. Fondens behållning uppgick vid utgången av budgetåret 1945/46 till 476 972 kronor.

Till följd av det rikliga tillflödet av arvsmedel till allmänna arvsfonden har fonden kunnat bedriva en understödsverksamhet av betydande omfattning. Sedan fondens tillkomst hava influtit arvsmedel med tillhoppa närmare 20 miljoner kronor. Under samma tid hava från fonden utlämnats understöd till olika ändamål med sammanlagt omkring 12 miljoner kronor. Fondens behållning uppgick vid utgången av budgetåret 1945/46 till 8 480 000 kronor.

Revisorernas
uttalande.

Såsom ovan framhållits, har med avseende å arvsfondens användning föreskrivits, att understöd ej får utgå för åtgärd, vars bekostande åligger stat och kommun. Vid bestämmelsens tillkomst åsyftades i första hand, att understöd skulle kunna lämnas till alla sådana åtgärder till barns och ungdoms välfärd, som antingen avsåges i barnavårdslagen, såsom barnhem, anstalter till stöd för barnuppfostran — till vilka finge räknas barnkrubbor, barnträdgårdar, arbetsstugor — barnavårdscentraler m. m., eller ock fölle utom den sociala barnvården, exempelvis utdelande av studiebidrag.

Utvecklingen har emellertid medfört, att det allmänna i alltmera ökad omfattning kommit att påtaga sig kostnaderna för nya uppgifter på barnavårdens och ungdomsvårdens områden. Sålunda hava bland annat anvisats särskilda riksstatsanslag till inrättande och drift av barnhem samt stipendier för bedrivande av studier vid vissa läroanstalter.

Syftet med tillskapandet av allmänna arvsfonden har, såsom nämnts, varit att bidraga till främjandet av barns och ungdoms vård och fostran. Samtidigt med att fondmedlen ökats har emellertid till följd av den ovan antydda utvecklingen fondens verksamhetsområde kommit att till väsentliga delar beskåras. En dylik utveckling måste givetvis för arvsfondens del framstå såsom mindre lycklig. Med hänsyn härtill bör enligt revisorernas mening tagas under övervägande, huruvida icke fondens verksamhet bör utsträckas till att omfatta nya uppgifter på hithörande område.

§ 19.

I förordningen den 9 juni 1871 angående fattigvården stadgades, att fattigvårdssamhälle, som på grund av 1 § lämnat fattigvård åt någon, som hade hemortsrätt inom annat samhälle, vore berättigat att av detta samhälle erhålla ersättning för fattigvården ävensom för begravningskostnad, om sådan erfordrats.

Kommuner-
nas ersätt-
ningsskyldig-
het i visst
fall enligt
fattigvårds-
lagen och
barnavårds-
lagen.

I sitt den 19 februari 1915 avgivna betänkande med förslag till lag om fattigvården föreslog fattigvårdslagstiftningskommittén, att från bestämmelsen om ersättningsplikt för hemortskommun skulle undantagas kostnader för följande ändamål, nämligen

dels fattigvård, som bestått i bekostande åt skolbarn av kläder, underhåll eller annat, som avsåge att sätta dem i tillfälle att begagna skolundervisningen, läkarhjälp eller medicin, som lämnats annorledes än i förening med vård å sjukvårdsanstalt, varför ersättning skulle utgå, förlossningshjälp eller begravningskostnad,

dels ock fattigvård av annat slag än här nämnts, som icke omfattat längre tid än 30 dagar.

Såsom motivering till detta förslag anförde kommittén bland annat följande:

Genom att införa ett stadgande, enligt vilket kostnaden för understöd av nu angivna slag undantages från ersättning, skulle tydligen ett stort antal tvisteämnen mellan kommunerna röjas ur vägen, och stadgandet skulle alltså komma att få en väsentlig betydelse med hänsyn till minskande av fattigvårdsprocesserna mellan kommunerna. Även om utvägar ej saknas att med andra medel minska antalet av tvister, torde dock intet medel vara så effektivt som att låta vistelsekommunen själv vidkännas dylika tillfälliga kostnader. Kommittén har ej kunnat göra undersökning om de utgifter, som försorsakats av de ovan angivna understödsfallen; en sådan skulle stött på alltför stora svårigheter. Men det torde såsom visst kunna antagas, att vårdkostnadens belopp varit jämförelsevis ringa i varje särskilt fall. Någon större förskjutning av fattigvårdstungan torde alltså ej behöva befaras genom ett dylikt stadgande. I den mån en förskjutning kommer att äga rum, faller den ökade bördan på städer och köpingar, i vilka det relativt största antalet av understödstagare från annan kommun befinnes sig. Medel till motverkande i denna riktning synas emellertid ej några större betänkligheter böra möta, då i förhållande till den ekonomiska bärkraften stadskommunernas utgifter för fattigvården i allmänhet äro väsentligt lägre än landskommunernas. Med en begränsning till ovan angivna fall torde man ej behöva befara, att vistelsekommunen skall undandraga sig att lämna erforderlig hjälp eller att söka skjuta detta åliggande över på annan kommun. Medel till motverkande av försök i sådan riktning finnas för övrigt i fattigvårdssökandens besvär rätt samt i myndigheternas rätt och skyldighet att vid behov ingripa. Fördelen av att genom ett sådant stadgande kunna väsentligt inskränka fattigvårdstvisternas antal torde därför här få vara avgörande.

Samtidigt föreslog kommittén, att ifrågavarande slag av fattigvård icke skulle föranleda hinder för förvärv av hemorts rätt, och anförde såsom motivering för detta förslag följande:

Det ligger enligt kommitténs uppfattning nära till hands att låta frågorna om fattigvårds ersättande och om dess inverkan på hemortsrättsförvärv behandlas enligt samma regler. Ett dylikt samband har också i dansk och norsk fattigvårdslagstiftning gjort sig gällande, till följd varav inverkan i hemortsrättsavseende där ej tillagts fattigvård, som icke ersättes av hemortskommunen. Då dylik tillfällig fattigvård icke ersättes, blir det ej genom hemortskommunens eget medgivande eller genom rättegång vid dess meddelande utrett, att fattigvården verkligen utgått och ännu mindre att den varit obligatorisk. Den omständigheten, att en person kommer i behov av dylik tillfällig fattigvård, kan ej heller sägas med nödvändighet utvisa en sådan brist i försörjningsförmågan hos honom, att han ej bör kunna förändra hemorts rätt. Kommittén har på grund härav ansett lämpligt att låta fattigvård, varom här är fråga, vara utan inverkan på hemortsrättsförvärv, vadan sådan inverkan enligt förslaget tillagts endast obligatorisk fattigvård av mera stadigvarande beskaffenhet.

Vid framläggande av proposition i ämnet (nr 135) till 1918 års lagtima riksdag anförde föredragande departementschefen, att den av kommittén

omfattade principen, att fattigvård av mera tillfällig beskaffenhet icke borde medföra rätt till ersättning från hemortskommunen, vore i stort sett riktigt och borde läggas till grund för lagstiftning. I fråga om den utsträckning, i vilken denna princip borde komma till tillämpning, ansåge emellertid departementschefen, att förslaget att fattigvård, som lämnats under högst 30 dagar, icke skulle ersättas lämpligen icke borde genomföras. Förslaget förordades därför i den begränsade omfattning, nu gällande lag innehåller.

Mot vad sålunda i propositionen föreslogs framställde riksdagen icke någon erinran.

Enligt nu gällande bestämmelser, vilka inrymmas i 50 § 2 mom. lagen den 14 juni 1918 om fattigvården i paragrafens lydelse enligt lag den 11 juni 1926, må en vistelsekommun icke erhålla ersättning från hemortsrättskommunen för fattigvård, som bestått i bekostande på skolbarn av kläder, underhåll eller annat, som avser att sätta dem i tillfälle att begagna skolundervisningen, läkar- eller förlossningshjälp eller medicin, då hjälpen eller medicinen lämnats annorledes än i förening med vård å anstalt, eller begravningshjälp.

Även om hjälp av ovannämnda slag föranletts av behov enligt 1 § fattigvårdslagen är densamma undantagen från ersättningsskyldighet kommunerna emellan, och fattigvård av detta slag utgör ej heller hinder för förvärv av hemortsrätt.

Enligt 62 § barnavårdslagen skola i fråga om ersättning av hemortskommun för utgift för omhändertaget barn de bestämmelser, vilka äro meddelade i fattigvårdslagen, äga motsvarande tillämpning.

Frågan om ändring av ovan berörda bestämmelser angående kommunernas inbördes ersättningsskyldighet i vad avser av vistelsekommun lämna fattigvård har vid flera tillfällen upptagits till behandling. Sålunda väcktes vid 1928 års riksdag motion om sådan ändring av fattigvårdslagen, att i 50 § 2 mom. samma lag omförmäld fattigvård — med undantag av fattigvård som bestått i begravningshjälp — jämväl skulle ersättas av hemortskommunen. Vid ärendets behandling i riksdagen beslöt första kammaren på andra lagutskottets hemställan avslå motionen, varemot andra kammaren fattade beslut i enlighet med en vid utskottets utlåtande fogad reservation med yrkande om utredning rörande lämpligheten av påyrkade ändringar av fattigvårdslagen. Enär besluten ej kunde sammanjämkas, ansågs frågan vid 1928 års riksdag vara förfallen. Även vid 1929 och 1930 års riksdagar väcktes motioner i samma ämne utan att desamma föranledde någon riksdagens åtgärd. Riksdagens ställningstagande i frågan föranleddes bland annat av att pågående utredning rörande det interkommunala skatteutjämningsproblemet ännu icke blivit slutförd.

Syftet med här ifrågavarande bestämmelser har, såsom framgår av vad ovan anförts, varit att i möjligaste mån undanröja tvisteämnen mellan kommunerna och på så sätt bidra till minskande av antalet fattigvårdsprocesser. Förhoppningarna härutinnan hava emellertid icke infriats. Erfarenhe-

Revisorernas
uttalande.

terna under den tid, dessa stadganden varit i tillämpning, giva tvärtom vid handen, att desamma i stor utsträckning bidragit till uppkomsten av dylika processer. Anledningen härtill torde enligt revisorernas mening vara, att föreskrifterna i fråga äro ägnade att medföra en orättvis fördelning av kostnaderna för ifrågavarande vård kommunerna emellan. Från dessas sida hava också tendenser förmärkts att på olika sätt kringgå bestämmelserna. Det är sålunda icke ovanligt, att exempelvis en vistelsekommun — i avsikt att på en omväg bereda sig ersättning av hemortskommunen för fattigvårdskostnad, som avses i 50 § 2 mom. fattigvårdslagen — i stället för att direkt likvidera en dylik utgift — tillhandahåller vederbörande hjälpsökande ett kontant belopp att av denna användas efter gottfinnande, för vilken sistnämnda kostnad ersättning kan avkrävas hemortskommunen med stöd av 50 § 1 mom. samma lag. Uppenbart torde vara att härigenom skapas irritationsmoment, som ofta icke kunna avvecklas annorledes än genom process kommunerna emellan.

Även för den enskilda hjälpsökanden kunna bestämmelserna vara till nackdel. Det torde sålunda ligga i sakens natur, att en vistelsekommun i möjligaste mån söker begränsa tilldelningen av understöd, för vilka ersättning icke kan erhållas av hemortskommunen; stundom torde även kunna inträffa, att vistelsekommunen helt underlåter att lämna sådant understöd.

Då syftet med nu ifrågavarande stadganden sålunda till stor del förfelats, torde det enligt revisorernas mening böra tagas under övervägande, huruvida icke en ändring av nu berörda bestämmelser kan befinnas påkallad.

§ 20.

Fattigvårds-
och barna-
vårdskonsu-
lenternas
verksamhet.

Alltsedan det borgerliga samhället övertagit ansvaret för de fattigas vård och försörjning, har den närmast statliga uppsikten över denna verksamhet åvilat länsstyrelserna. Denna inspektionsverksamhet, vilken första gången föreskrevs i 1847 års fattigvårdsförordning, utövades ursprungligen genom de länsstyrelsen underställda kronofogdarna och länsmännen. I samband med tillkomsten av 1918 års fattigvårdslag kom den lokala statliga inspektionen ävensom den statliga upplysnings- och rådgivningsverksamheten för de kommunala socialvårdsmyndigheterna att anförtros särskilda tjänstemän, konsulenter, vilka underställdes dels länsstyrelserna dels ock den centrala fattigvårds- och barnavårdsinspektionen. År 1926 utvidgades denna till att omfatta även barnavården.

Antalet fattigvårdskonsulenter utgjorde ursprungligen åtta. Från och med ingången av år 1920 utökades antalet till nio. På grund av den stora arbetsbörda, som åvilade konsulenterna, utökades antalet distrikt från och med den 1 oktober 1945 till tretton. Beträffande Gotlands län omhänderhas de på fattigvårds- och barnavårdskonsulent ankommande åliggandena och befogenheterna av assistenten hos statens inspektör för fattigvård och barnavård.

Enligt gällande personalförteckning äro konsulenterna extra ordinarie tjänstemän i lönegrad Eo 23. Konsulent, åt vilken icke kan beredas arbets-

rum med telefon i av staten upplåten lokal, äger åtnjuta expensersättning med 500 kronor för år. Konsulent äger vidare erhålla ersättning för kostnader, som han styrker sig hava haft för anlåtande av biträde vid fullgörande av honom i tjänsten åvilande skriv- och expeditjonsarbete, konsulenten i åttonde (från och med den 1 oktober 1945 tolfte) distriktet med högst 1 800 kronor för år samt envar av konsulenterna i övriga distrikt med högst 625 kronor för år.

Genom beslut den 31 maj 1946 har Kungl. Maj:t för varje distrikt fastställt de belopp, vilka må utgå till reseersättningar under budgetåret 1946/47 och som icke må utan Kungl. Maj:ts medgivande överskridas. Dessa belopp variera fränsett Gotlands län mellan lägst 2 600 kronor (i åttonde och nionde distriktet) och högst 3 400 kronor (i tredje distriktet). I fråga om kostnader, som konsulent visat sig hava haft för interurbana telefonsamtal, gäller att dessa ersättas utan begränsning från annan ort än bostadsorten, medan kostnader för dylika samtal från bostadsorten ersättas högst intill vissa fastställda belopp, vilka för budgetåret 1946/47 variera mellan lägst 200 kronor och högst 250 kronor.

För att giva konsulentverksamheten en behöflig förstärkning i fråga om barnavården anknötos de hos länens barnavårdsförbund anställda barnavårdsombuden från och med den 1 juli 1942 provisoriskt till den statliga inspektionen. Barnavårdsombudens främsta uppgift var att tillhandagå kommunerna vid placering av omhändertagna barn i fosterhem, en uppgift, som föll inom ramen för allmänna barnhusets verksamhet. Ombuden avlönades med allmänna barnhusets medel. Sedermera hava ombudens verksamhet fastare anknutits till den statliga organisationen i och med att under år 1945 vid länsstyrelserna inrättats särskilda befattningar såsom barnavårdsassistenter i lönegrad Eo 17, vilka i stort sett övertagit ombudens arbetsuppgifter.

Konsulenternas tjänsteåligganden framgå av Kungl. Maj:ts instruktion den 8 maj 1925, nr 134, för dessa befattningshavare. Enligt denna har konsulent att tillhandagå länsstyrelserna inom distriktet i allt vad som rör länsstyrelsernas befattning med fattigvård, barnavård och ungdomsskydd i distriktets kommuner. Därvid åligger det särskilt konsulenten att utöva uppsikt över kommunernas fattigvård, barnavård och ungdomsskydd.

Konsulent skall vidare på socialstyrelsens vägnar och under styrelsens ledning utöva tillsyn över tillämpningen, i vad på barnavårdsnämnden ankommer, av förordningen om mödrahjälp. Å länsstyrelsens vägnar har han att övervaka att de förpliktelser, vilka enligt lagen om barn utom äktenskap och med stöd därav utfärdade föreskrifter åligga barnavårdsnämnderna, behörigen fullgöras. Konsulent har även att avgiva yttranden i de frågor rörande fattigvård, barnavård, ungdomsskydd och mödrahjälp, vilka av länsstyrelserna, socialstyrelsen eller statens inspektör för fattigvård och barnavård till honom hänskjutas, ävensom att verkställa granskning av barnavårdsnämndernas ansökningar om statsbidrag till vissa för skyddsuppföstran omhändertagna barn.

Det sagda gäller på konsulent ankommande uppsikt och tillsyn. Härutöver

åligger det konsulent att lämna fattigvårdsstyrelserna och barnavårdsnämnderna upplysningar och råd i allt vad som rör kommunernas fattigvård och barnavård. Vidare har han att med upplysningar och råd tillhandagå såväl barnavårdsnämnderna beträffande de förpliktelser, som åligga dem enligt lagen om barn utom äktenskap, förordningen om mödrahjälp och lagen om förskottering av underhållsbidrag till barn, som ock nykterhetsnämnderna i fråga om deras åligganden enligt lagen om behandling av alkoholister.

Än vidare skall konsulenten på begäran tillhandagå föreningar och enskilda, vilka inom distriktet utöva frivilligt understöds- eller barnavårdsarbete, med upplysningar och råd.

Genom resor i distriktet skall konsulenten göra sig underrättad om förhållandena på det område, som är föremål för hans verksamhet. Ledningen av denna reseverksamhet tillkommer socialstyrelsen, som på förslag av konsulenten för varje halvårsperiod fastställer resplan, upptagande de kommuner, som under denna tid skola besökas. Han äger under resa fritt och obehindrat tillträde till bland annat samtliga inom distriktet befintliga fattigvårds- och barnavårdsanstalter och andra för fattigvårds- eller barnavårdsändamål upplåtna lokaler. I vissa angivna hänseenden har han övervakningsskyldighet beträffande förhållandena i dessa anstalter och skall i övrigt ägna all uppmärksamhet åt anstalternas beskaffenhet och föreslå de åtgärder, som kunna erfordras, för att anstalterna må bliva ändamålsenliga. Då fråga är om upprättande av ny anstalt eller ombyggnad av förutvarande, skall konsulenten granska uppgjorda planer och föreslå de ändringar i dem, som synas honom nödiga, för att anstalten skall fylla avsett ändamål. Bland konsulentens uppgifter i övrigt må nämnas, att han bör i samråd med länsstyrelserna och socialstyrelsen verka för att kommunerna, då sådant synes ändamålsenligt, träffa överenskommelser om upprättande av gemensamma fattigvårds- och barnavårdsanstalter samt andra gemensamma anordningar för fattigvården och barnavården.

I fråga om de arbetsuppgifter, som åligga de ovan nämnda barnavårdsassistenterna, gäller enligt i kungörelsen den 19 oktober 1945 (nr 679) med närmare bestämmelser angående barnavårdsassistenterna vid länsstyrelserna, att assistenterna närmast under länsstyrelserna skola handhava den tillsyn över barnavårdsanstalterna och fosterbarnsvården, som enligt gällande författningar ankommer å länsstyrelsen. Härutinnan hava assistenterna sålunda övertagit de förutvarande barnavårdsombudens främsta arbetsuppgifter. Vidare hava assistenterna att lämna viss medverkan vid intagning av barn i barnhem, att taga viss befattning med förmedling och undersökning av fosterhem, att tillhandagå myndigheter och enskilda med råd och upplysningar i barnavårdsfrågor, särskilt rörande barnavårdsanstalter och fosterbarnsvård, samt att i mån av tillfälle därtill biträda länsstyrelsen vid handläggningen jämväl av andra ärenden rörande barnavård än nu sagts.

I fråga om nu nämnda uppgifter åligger det assistent särskilt att genom inspektioner och på annat sätt hålla sig noggrant underrättad om förhållandena vid barnavårdsanstalterna i länet samt att genom resa och på annat

sätt hålla sig noggrant underrättad om förhållandena på fosterbarnsvårdens område, varvid uppmärksamhet särskilt skall ägnas fosterbarnsinspektörernas verksamhet.

Barnavårdsassistent skall fortlöpande samverka med fattigvårds- och barnavårdskonsulenten i distriktet samt vid behov samarbeta med övriga institutioner på barnavårdens område.

Socialstyrelsen äger att hos länsstyrelsen påkalla biträde av barnavårdsassistenten för utförande av särskild inspektion eller annan angelägenhet på barnavårdens område.

Av det ovan anförda framgår att fattigvårds- och barnavårdskonsulenterna utöva sin verksamhet dels genom expeditjonsarbete, dels ock genom upplysningsverksamhet och personliga inspektionsresor i orterna.

För att belysa expeditjonsarbetets omfattning och utveckling hava revisorerna uppgjort följande sammanställning utvisande dels antalet under år 1945 diarieförda ärenden, vari även redovisas antalet från föregående år balanserade ärenden, dels antalet under samma år utgående skrivelser.

Distrikt	Under året diarieförda ärenden (jämfte från föreg. år balanserade)	Därav från		Utgående skrivelser	Besökta kommuner (enligt resplan)
		statliga myndigheter	övriga		
1. distriktet	902	453	449	1 095	47
2. »	882	526	356	835	69
3. »	620	351	269	814	70
4. »	831	587	244	751	104
5. ¹ »	160	85	75	141	35
6. »	882	385	497	1 145	44
7. »	755	438	317	930	66
8. ¹ »	82	49	33	52	23
9. ¹ »	90	64	26	126	18
10. »	638	345	293	679	105
11. ¹ »	115	94	21	78	8
12. »	746	467	279	884	64
13. »	808	609	199	888	37
Summa	7 511	4 453	3 058	8 418	

Till jämförelse må nämnas att antalet under åren 1940—1944 inom samtliga konsulentdistrikt diarieförda ärenden utgjorde 5 774, 6 345, 6 789, 6 391 resp. 7 241, varjämte antalet under samma år från konsulenterna utgående skrivelser var 6 460, 7 330, 7 383, 7 019 resp. 8 409.

Vid bedömning av omfattningen av konsulenternas expeditjonsarbete bör uppmärksammas, att en avsevärd del av detta fullgöres per telefon eller vid personliga besök hos konsulenterna och sålunda icke kommer till synes i diarierna. En viktig och ofta tidskrävande del av arbetet består sålunda exempelvis i att behandla klagomål från enskilda hjälpsökande, vilka direkt vänt sig till konsulenterna, eller i konferenser med representanter för olika organisationer på fattigvårdens och barnavårdens område.

¹ fr. o. m. 1/10 1945.

Tyngdpunkten i konsulenternas verksamhet har varit avsedd att ligga i deras personliga besök i kommunerna. 1907 års fattigvårdslagstiftningskommitté uttalade härvid det önskemålet, att kommun borde besökas av konsulent minst vartannat år. Av intresse är att utröna hur lång tid som för närvarande förflyter mellan två på varandra följande konsulentbesök i en och samma kommun. En beräkning, som av socialstyrelsen gjorts på grundval av antalet under åren 1941—43 besökta kommuner har visat att i genomsnitt 3,5 år förflytit mellan två dylika besök. För de olika distrikten utgjorde för samma tid motsvarande siffra:

Distrikt nr	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Antal år	3.5	4.0	2.7	5.4	4.0	4.4	2.5	3.1	1.5

En motsvarande beräkning för 1945 års besök ger vid handen att detta år varje kommun besöktes med ett mellanrum av i genomsnitt ca 3 år 2 månader.

För att utröna hur besöksfrekvensen ställer sig för kommuner belägna inom samma län, har följande sammanställning upprättats, utvisande antalet under år 1945 besökta kommuner, fördelade efter den tid, som förflytit sedan senaste konsulentbesök i kommunen.

L ä n	Antal kommuner, besökta med tidsintervall av												
	-0.5 år	-1 år	-1.5 år	-2 år	-2.5 år	-3 år	-3.5 år	-4 år	-4.5 år	-5 år	-5.5 år	-6 år	Över 6 år
Stockholms län	—	—	—	—	1	2	2	2	2	3	—	1	1
Uppsala »	—	—	—	—	—	2	7	4	2	—	—	—	1
Södermanl. »	1	1	1	2	3	8	4	11	4	1	2	1	—
Östergötl. »	—	3	—	2	—	4	—	6	1	11	1	1	5
Jönköpings »	—	—	—	3	11	29	3	—	2	—	1	—	—
Kronobergs »	1	—	—	—	—	14	12	—	—	—	—	—	—
Kalmar »	—	1	—	2	—	4	—	6	—	10	—	—	—
Gotlands »	—	—	—	—	1	9	5	2	—	—	—	—	—
Blekinge »	1	—	1	2	1	6	1	2	—	—	—	2	1
Kristianstads »	—	—	—	2	7	21	10	3	13	1	2	1	—
Malmöhus »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	4	9
Hallands »	—	—	—	—	—	34	3	—	—	—	—	—	—
Göteborgs o. Bohus län	—	1	—	—	3	4	9	5	2	1	—	—	—
Älvsborgs län	—	—	2	1	—	—	1	7	11	6	14	3	1
Skaraborgs »	—	—	—	—	—	—	—	23	18	29	5	—	25
Värmlands »	—	—	—	—	—	8	12	6	—	1	—	2	—
Örebro »	—	—	3	2	2	7	—	—	—	—	—	—	1
Västmanlands »	—	—	—	3	9	5	4	—	—	1	—	—	—
Kopparbergs »	—	—	—	—	6	12	1	—	—	—	—	—	—
Gävleborgs »	—	—	—	1	7	6	4	1	—	1	1	—	—
Västernorrlands län	—	—	—	—	—	9	7	2	3	—	—	—	—
Jämtlands län	—	—	—	2	4	8	8	2	—	—	—	—	—
Västerbottens »	—	1	8	9	3	1	1	—	—	—	—	—	—
Norrbottens »	—	4	5	3	1	1	—	—	—	—	—	—	—

Av de fall, där tidsintervallen i ovanstående sammanställning överstiger sex år, redovisas ett flertal kommuner, där en avsevärd tid förflytit mellan två på varandra följande konsulentbesök.

Sålunda hade en kommun i Östergötlands län icke besökts på ca 10 år samt två andra kommuner icke på ca 8 år. I Blekinge län hade ca 9 år flutit mellan två besök i en och samma kommun, medan i Örebro län redovisas ett fall på ca 11,5 år. Även i Skaraborgs län förekomma tidsintervaller för ett flertal besök på intill 9 à 11 år samt i Malmöhus län på ca 7,5 år.

Från skilda håll ha tid efter annan — under hänvisning till den stora arbetsbalansen för konsulenterna — framställningar gjorts i fråga om en förstärkning av konsulentorganisationen.

Sålunda har socialstyrelsen upprepade gånger och senast i skrivelse till Kungl. Maj:t den 28 augusti 1944 hemställt om åtgärder i syfte att minska konsulenternas arbetsbörda. Sistnämnda framställning ledde till att antalet distrikt från och med den 1 oktober 1945 utökades till tretton.

Även socialvårdskommittén har i sitt betänkande om barnavårdsanstalter och fosterbarnsvård uttalat, att någon tvekan enligt kommitténs mening icke förelåge om att antalet konsulenter vore för ringa. Kommittén framhöll, att redan de arbetsuppgifter, som nu tillkomme konsulenterna och som år för år ökat utan motsvarande lindring i andra avseenden, hotade att växa konsulenterna över huvudet. Därest den utvidgade inspektions- och kontrollverksamhet, omfattande icke blott barnhem utan även ett stort antal anstalter för halvöppen barnavård och barnkolonier, vilken kommittén funne oundgängligen nödvändig, väsentligen skulle vara beroende av konsulenternas medverkan, så måste detta ske på bekostnad av deras åligganden i övrigt, försåvitt ej en kraftig utvidgning av konsulentorganisationen komme till stånd. Trots kommitténs planer på inrättande av nya tillsynsbefattningar hos länsstyrelserna sade sig kommittén icke kunna underlåta att starkt betona angelägenheten av en snar ökning av konsulenternas antal. Den rådande ordningen vore enligt kommitténs mening varken försvarlig ur socialvårdens synpunkt eller rimlig med hänsyn till konsulenterna själva, varjämte den i realiteten innebure, att samhället ställde stora anspråk på konsulenternas verksamhet utan att samtidigt skapa de nödvändiga förutsättningarna härför.

Även ungdomsvårdskommittén framhöll i sitt betänkande angående psykisk barna- och ungdomsvård, att genomförandet av organisationen av den psykiska barna- och ungdomsvården komme att påskynda bland annat lösningen av den aktuella frågan om en ökning av antalet fattigvårds- och barnavårdskonsulenter.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att en mycket betungande arbetsbörda kommit att åvila fattigvårds- och barnavårdskonsulenterna. Från skilda håll har även detta förhållande tid efter annan påtalats.

Revisorernas
uttalande.

Uppenbart är att ju mer omfattande och mångförgrenad vår socialvård blivit, desto mer maktpåliggande hava även konsulenternas arbetsuppgifter framstått. Det oaktat befinner sig konsulentorganisationen efter att hava fungerat i över 25 år relativt sett på samma ståndpunkt i fråga om utrustning med konsulentbefattningar och expeditionella resurser som vid verk-

samhetens början. Sålunda må nämnas, att konsulenterna väsentligen äro hänvisade till att själva utföra registrerings- och övrigt skrivarbete.

Enligt revisorernas mening bör stor vikt fästas vid den förtrogenhet med ortsförhållandena, konsulenterna kunna förvärva. Endast genom de personliga kontakter, som skapas genom besök i orterna, kan konsulenternas uppsynsverksamhet få en riktigare och efter det aktuella behovet bättre anpassad inriktning än genom skriftväxling. Konsulenternas personliga iakttagelser torde även vara av avgörande betydelse för en verkligt effektiv tillsyn över handhavandet av fattigvård, barnavård, mödrahjälp m. m. samt över vårdförhållandena å ålderdomshem och barnhem, varigenom även missförhållanden i tid kunna upptäckas, rättas eller förebyggas. I åtskilliga kommuner har man ofta svårt att överblicka den omfattande lagstiftning, som direkt eller indirekt berör fattigvårdsstyrelsernas och barnavårdsnämndernas verksamhet, varför konsulenternas tillsyn blir i allt högre grad påkallad.

Emellertid har konsulenternas reseverksamhet efter hand kommit att alltmer inskränkas främst till följd av den ökade bundenheten vid expeditjonsarbetet men även genom exempelvis begränsning av reseanslagen. Såsom revisorerna ovan påvisat, hava konsulenterna att i avsevärd utsträckning besvara remisser och framställningar samt att avgiva utlåtanden i olika ärenden till såväl statliga och kommunala myndigheter av skilda slag som enskilda institutioner och privatpersoner. Härigenom har det vid konsulentorganisationens tillkomst uttalade önskemålet, att kommunerna i riket borde besökas av konsulent minst vartannat år, kommit att alltmer träda i bakgrunden. Med nuvarande arbetsbelastning torde sålunda i genomsnitt 3 å 4 år förflöta mellan två på varandra följande konsulentbesök inom en och samma kommun. Såsom ovan påvisats, redovisas i ett icke obetydligt antal fall än längre tidsintervaller. I ett fall har exempelvis förekommit, att kommun icke besökts på 11 år. Den snäva begränsning i rätten att använda telefon, som för närvarande tillämpas, framstår såsom ett ytterligare hinder i kontakten med kommunerna.

De partiella reformer — främst tillsättande av länsstyrelsernas barnavårdsassistentbefattningar och utökningen av antalet distrikt — som genomförts, kunna icke sägas ha i nämnvärd mån löst frågan om konsulenternas arbetsbelastning. Rådande förhållanden ha även fått en ökad aktualitet med hänsyn till de viktiga reformer på socialvårdens område, som de senare åren genomförts eller äro på väg att genomföras. Här må exempelvis nämnas, att konsulenterna anförtrotts nya betydelsefulla arbetsuppgifter, vilka sammanhånga med barnavårdsnämndernas befattning med ärenden i anledning av den nya lagstiftningen om villkorlig dom, villkorlig frigivning och åtalseftergift samt med utvidgningen av tillämpningsmöjligheterna i förebyggande syfte av 22 § d) i barnavårdslagen. Även i avseende å den nya lagstiftningen om den psykiska barn- och ungdomsvården ha konsulenterna tilldelats viss befattning. Det är uppenbart att den praktiska utformningen och framgången — i vad på de kommunala myndigheterna beror — vid tillämpningen av dessa viktiga reformer äro till stor del beroende av den ef-

fektiva rådgivning, som konsulenterna kunna giva respektive kommunala myndigheter i den aktuella situationen.

Mot bakgrunden av vad ovan anförts synes det revisorerna angeläget att åtgärder vidtagas i syfte att avhjälpa nu rådande otillfredsställande förhållanden med avseende å fattigvårds- och barnavårdskonsulentorganisationen.

§ 21.

Enligt beslut vid 1936 och 1937 års riksdagar genomfördes en omläggning av skyddshemsväsendet inom riket, varvid staten övertog ansvaret för och ledningen av detsamma. Landstingens och vissa städers befattning med skyddshemsvården upphörde därmed. Omorganisationen åsyftade bland annat en differentiering av klientelet med hänsyn till ålder, vanartsgrad och psykisk beskaffenhet. I sistnämnda avseende skulle bland skyddshemmen finnas särskilda hem eller avdelningar av hem för vård uteslutande av själsligt abnorma elever. Dessa hem förutsattes skola hava i huvudsak samma organisation som övriga skyddshem. I överensstämmelse härmed stadgades i barnavårdslagen, att särskilda skyddshem eller avdelningar av skyddshem skulle finnas för omhändertagna, vilka vore själsligt abnorma. Tillsyn över verksamheten skulle utövas av skyddshemsinspektören under överinseende av socialstyrelsen. Från och med den 1 juli 1946 benämnas skyddshemmen skolor tillhörande barna- och ungdomsvården. Enligt stadgan den 28 juni 1946 för dessa skolor, vilken stadga ersatt den tidigare skyddshemsstadgan, utövas tillsynen över verksamheten vid skolorna under överinseende av socialstyrelsen av chefen för dess skolbyrå (skolbyråchefen), vilken jämväl är inspektör för nämnda skolor. Själva vården av elever i skolor för själsligt abnorma är dessutom underkastad inspektion av inspektören för sinnessjukvården.

Lövstahemmet.

För vården av själsligt abnorma manliga skyddshemselever har staten upprättat ett hem, Lövstahemmet, i Vagnhärads kommun i Södermanlands län. För vården av själsligt abnorma flickor finnas de av Stockholms stadsmission ägda hemmen vid Skarvik-Tallåsen, omkring 5 km från Lövstahemmet.

Beslut om Lövstahemmets inrättande fattades av 1938 års riksdag, och hemmet togs i bruk år 1940.

Anstalten planerades till en början för 60 elever, fördelade med 25 å en skolhemsavdelning och 35 å en yrkeshemsavdelning, med möjlighet till framtida utbyggnad. I av 1936 års Hallutredning den 10 december 1937 avgivet betänkande rörande vården av själsligt abnorma manliga skyddshemselever samt av vanartade sinnesslöa gossar m. m., vilket betänkande låg till grund för 1938 års proposition i ämnet (nr 198), anfördes beträffande ifrågavarande anstalts organisation, bland annat, att det vore angeläget att möjligheter skapades för en rationell medicinsk och pedagogisk differentiering av elevmaterialet. I likhet med vad som vore fallet vid jämförbara anstalter borde barnen i skolåldern avskiljas från de äldre eleverna och sammanföras i en

såsom skolhem anordnad del av anstalten. Den för äldre elever avsedda anstaltsdelen borde vara belägen på ett ur differentieringssynpunkt betryggande avstånd från skolhemmet och organiseras såsom ett internat med lämpliga arbetsterapeutiska anordningar. Anstaltens båda avdelningar — skolhems- och arbetshemsavdelningen — borde stå under gemensam ledning och anstalten sålunda erhålla karaktären av ett kombinerat skol- och arbetshem. Under erinran om att 1937 års riksdag fattat beslut om upprättande vid skyddshemmet för psykiskt abnorma flickor, Skarvik-Tallåsen, av en särskild observations- eller nykomlingsavdelning, avsedd att utgöra den första förläggningen för varje å hemmet nyintagen elev, intill dess ledningen hunnit bilda sig en uppfattning om den för eleven lämpligaste behandlingen, förordades inrättandet av en motsvarande avdelning vid ifrågavarande anstalt. Platsbehovet å observationsavdelningen, som syntes skola fylla en synnerligen viktig uppgift vid den närmare psykiatriska undersökningen, beräknades till 10 platser, i huvudsak avsedda för det äldre klientelet. Observationsavdelningen avsåges jämväl för intagning av svårbehandlade elever från skyddshemmen i övrigt för bedömning av elevernas själstillstånd och därav föranlett vårdbehov. Det framhölls vidare, att åtskilliga elever, särskilt bland det äldre klientelet, åtminstone tidvis syntes vara i behov av vård å slutan avdelning. Med hänsyn härtill hade övervägts möjligheten att inrätta en slutan avdelning för vård av sådana elever (affektlabila, impulsiva, amoraliska, sexuellt opålitliga samt elever med rymningstendenser m. m.). Med den begränsade omfattning, som till en början anstalten avsågs bära givas, kunde emellertid anordnandet av en slutan avdelning icke komma i fråga.

Platsantalet vid Lövestahemmet visade sig snart otillräckligt. Alltsedan november 1940 hade hemmet varit överbelagt, vilket medfört dels lång väntetid för blivande elever, dels att utskrivning i vissa fall måste äga rum tidigare än som varit önskvärt. Riksdagen beslöt därför år 1942, i överensstämmelse med ett i propositionen nr 286 framlagt förslag, att skolhemmet skulle utökas med en skolhemspaviljong med 7 vårdplatser samt arbetshemmet med dels en slutan paviljong med 12 vårdplatser för de farligaste eleverna och för dem, som av någon anledning en tid borde effektivt skiljas från de övriga, dels ock en öppen paviljong med 8 vårdplatser, vilken sistnämnda paviljong skulle vara avsedd att tjäna som bostad för de elever, som snart skulle utskrivas.

Revisorerna hava avlagt besök å Lövestahemmet samt vid hemmen i Skarvik-Tallåsen.

Lövestahemmet är beläget å kronoegendomen Lövesta i Vagnhärads kommun vid östra stranden av sjön Sillen, 2 km från landsvägen Trosa—Gnesta och 7 km från Vagnhärads järnvägsstation. Egendomen har en areal av cirka 200 hektar, varav omkring 53 hektar tomt och åker, omkring 2 hektar äng, omkring 138 hektar skogsmark samt omkring 8 hektar impediment.

Å Lövestahemmet, vilket för närvarande disponerar 90 elevplatser, intagas dels sådana elever, vilka på grund av sin psykiska abnormitet visat sig endast i ringa mån mottagliga för den med uppfostringsarbetet å de vanliga

skyddshemmen avsedda verkan, dels sådana, som av samma anledning menligt inverka å uppfostringsarbetet av andra elever å dessa hem, dels också själsligt abnorma skyddshemselever, vilka av andra orsaker kräva medicinsk-psykiatrisk behandling. Dessutom intagas å ifrågavarande anstalt minderåriga vanartade, vilka omhändertagits för skyddsuppfostran, men som vid den preliminära undersökning, vilken skall föregå definitivt intagande å skyddshem, befinnas vara på grund av psykisk abnormitet i behov av vård å psykopatanstalt.

De vid Lövstahemmet intagna eleverna äro i åldern 9—21 år. Detta skyddshemsklientels speciella art har motiverat en i hög grad differentierad vård. Ur förläggningssynpunkt äro eleverna sålunda fördelade på följande avdelningar, varvid varje avdelning inrymmts i en särskild byggnad:

- en kroppssjuke- och observationsavdelning,
- en slutna avdelning för svårhanterliga elever,
- en större avdelning för medelklientelet,
- en övergångsavdelning för lätthanterliga elever.

Eleverna vid skolhemsavdelningen äro förlagda i fem små paviljonger med plats för 7 å 8 pojkar vardera. Varje paviljong har egen mathållning samt står under ledning av en vårdarinna, som jämte ett biträde ombesörjer vården av eleverna. Hemkaraktern har genom dessa anordningar blivit så intim som det är möjligt att åstadkomma på en anstalt. Eleverna sammanföras endast i skolan och vid utförande av vissa arbetsuppgifter.

Ledningen vid Lövstahemmet handhaves av en psykiatriskt och pediatriiskt särskilt skolad läkare, vilken även fungerar som läkare vid de förutnämnda hemmen för själsligt abnorma flickor i Skarvik-Tallåsen. Han är även psykiatrisk rådgivare hos inspektören för skolor tillhörande barna- och ungdomsvården. Den övriga personalen vid hemmet utgöres bland annat av 2 avdelningsföreståndare, 2 folkskollärare, 1 yrkeslärare, 1 tillsyningsman, 1 biträdande lärarinna tillika husmor, 1 arbetsledare, 1 trädgårdsmästare, 1 rättare, 1 ladugårdsförman, 1 avdelningssköterska, 5 vårdare, 1 kameralbiträde, 6 skötare, 1 gårdskar, 2 kokerskor och 8 biträden.

Enär som ovan nämnts klientelet på Lövstahemmet består av synnerligen svårskötta individer, ha avvikelser därifrån förekommit i stor utsträckning. Enligt av skolbyråchefen i socialstyrelsen lämnad uppgift har antalet rymningar, vilka i sig innefatta en eller flera avvikna elever, från anstalten uppgått till 35 under år 1941, 60 under år 1942, 38 under år 1943, 32 under år 1944, 37 under år 1945 samt 64 under år 1946 till och med den 4 november. Under år 1940 — hemmet togs i bruk under juli sagda år — förekommo inga rymningar. Avvikelserna, som i regel ägt rum nattetid, hava mestadels företagits från yrkeshemsavdelningen av de äldre och svårhanterligare eleverna. Skolhemsavdelningens och övergångsavdelningens elever hava däremot ytterst sällan gjort sig skyldiga till rymningar. Avvikelserna synas i flertalet fall hava skett i grupper. Endast i undantagsfall hava individuella avvikelser förekommit. Några större svårigheter för deras genomförande synas icke

hava förelegat. Hemmet är en öppen anstalt, och någon inhägnad omkring dess område förekommer icke, med undantag för den slutna avdelningen, vilken är omgiven av ett cirka 2 meter högt taggtrådsstängsel. Bristen på personal synes ävenledes hava underlättat rymningarna. Den enda förefintliga bevakningsanordningen utgöres av en nattvakt, vilken emellertid icke verkställer någon nattpatrullering, utan tillbringar natten sovande i ett för honom avsett rum.

De från Lövstahemmet företagna avvikelserna synas mestadels hava kombinerats med brott, särskilt egendomsbrott, såsom inbrottsstölder och stölder av bilar och cyklar. Revisorerna hava från landsfiskalen i Trosa landsfiskalsdistrikt ävensom från landsfiskalerna i de närbelägna Daga och Öknebo landsfiskalsdistrikt erhållit vissa uppgifter, ägnade att belysa ifrågavarande rymnings- och brottsfrekvens. Av uppgifterna framgår, att de vid de olika tillfällena sålunda förövade brotten ofta begåtts av samma elev eller elever. Vissa grupper av förrymda elever hava i stor utsträckning opererat tillsammans. I allmänhet synas stöldturnéerna hava börjat inom Trosa eller Daga distrikt samt fortsatt till andra län.

Enligt de från Trosa landsfiskalsdistrikt inkomna uppgifterna hade antalet av till landsfiskalen i distriktet anmälda rymningar av elever från Lövstahemmet uppgått under 1943 till 23, under 1944 till 32, under 1945 till 40 samt januari till och med oktober 1946 till 35. I avvikelserna under år 1946 hava deltagit 97 elever. Av upprättad förteckning över de elever, som sålunda avvikit från hemmet, framgår bland annat, att en elev rymt åtta gånger, en fem gånger, fyra fyra gånger, tre tre gånger och tolv två gånger. Under åren 1945 och 1946 hade förekommit ett 40-tal inbrottsstölder och andra brott, begångna under rymningar. Anmälningarna fördela sig till tiden sålunda:

1945		
7/2	3 elever	inbrottsstöld
18/5	2 »	stöld
12/6	2 »	»
9/9	2 »	inbrottsstölder
17/9	2 »	inbrottsstöld
6/10	2 »	inbrottsstölder
19/11	3 »	stöld
19/11	2 »	cykelstöld
20/11	4 »	inbrottsstölder
31/12	5 »	bilstölder
1946		
17/2	2 elever	inbrott och egenmäktigt förfarande
19/3	5 »	inbrottsstölder
21/3	1 elev	»
1/4	3 elever	»
8/4	8 »	stöld och inbrottsstöld

12/4	4 elever	.....	inbrottsstöld
23/4	4 »	.....	stöld och inbrottsstöld
31/5	2 »	.....	inbrottsstöld m. m.
1/6	3 »	.....	stöld och inbrottsstöld
13/6	3 »	.....	inbrottsstöld
17/7	2 »	.....	»
21/7	2 »	.....	»
23/7	3 »	.....	cykelstöld
28/7	2 »	.....	inbrottsstöld
30/7	1 elev	.....	»
31/7	1 »	.....	»
6/8	1 »	.....	»
17/8	2 elever	.....	»
2/9	5 »	.....	stöld
15/9	5 »	.....	»
16/10	3 »	.....	inbrottsförsök och egenmäktigt förfarande
16/10	3 »	.....	stöld
20/10	4 »	.....	inbrottsstöld
27/10	4 »	.....	»

Vad beträffar Daga landfiskalsdistrikt har från 1940 och intill mitten av juni 1945, såvitt landsfiskalen kunnat finna, något brott av elever från Lövstahemmet icke förövats inom detta distrikt, men därefter hava brottens antal avsevärt stigit. Sålunda hava från och med juni 1945 till och med oktober 1946 inom distriktet förövats omkring 20 brott — huvudsakligen cykel- och bilstöld — av från Lövstahemmet avvikna elever, varvid sammanlagt deltagit ett 50-tal elever. Vid ett tillfälle hava sex elever, vid två andra tillfällen fem elever deltagit i samma brott.

Antalet till landsfiskalen i Öknebo distrikt under tiden maj 1945 till och med september 1946 anmälda brott, som begåtts av elever från Lövstahemmet, utgjorde omkring 20. Brotten hava även i dessa fall utgjorts huvudsakligen av cykel- och bilstöld, men även stöld av sprit, pengar, matvaror m. m. har förekommit. I samband med tillgreppen har även i vissa fall skadegörelse ägt rum.

Elevernas rymningar hava utgjort ett betydande irritationsmoment för befolkningen i trakten omkring Lövsta. Förutom oro och obehag förorsakas allmänheten tid efter annan ekonomiska förluster på grund av elevernas stöld m. m., för vilka ersättning icke hittills kunnat erhållas. En stark olustkänsla har gjort sig allt mer märkbar i bygden, vilket utlöst ett flertal opinionsyttringar. Sålunda har påtalats det oförståeliga i att elever, som upprepade gånger rymt från anstalten, få behålla sin rörelsefrihet för att vid första tillfälle ånyo avvika därifrån. Vidare har framhållits det olämpliga i att Lövstahemmet förlagts så nära Stadsmissionens skyddshem för flickor vid Skarvik-Tallåsen, vilket haft till följd att samtidiga rymningar vid flera tillfällen skett från Lövsta och sistnämnda hem.

Vid revisorernas besök å Skarvik-Tallåsens hem för själsligt abnorma flickor uppgav föreståndarinnan å Tallåsen bland annat, att hemmet haft åtskilliga besök av elever från Lövstahemmet, vilka tidvis med endast några dagars mellanrum uppsökt hemmet. I åtskilliga fall synas samma pojkar regelbundet ha återkommit. Undantagsvis ha även flickorna tagit initiativet och uppsökt pojkarna. Särskilt nattetid hade hemmet besökts av pojkar från Lövsta, vilka klättrat upp på balkongen och kastat sten in genom fönstren till flickorna. Vid flera tillfällen hade elever från Lövsta hämtat flickor från Tallåsen och fört dem med sig till den närbelägna skogen. I en del fall lära enligt uppgift intima förbindelser ha inletts. Vid ett tillfälle år 1946 hade två pojkar från Lövstahemmet hämtat två 15-åriga elever från Tallåsen, som följt med dem till Lövsta, där de uppehållit sig å höskullen 2 dygn, varvid de livnärts med kålrötter och brödsdivor, som pojkarna anskaffat.

I detta sammanhang få revisorerna erinra om att Kungl. Maj:t i proposition (nr 266) till 1945 års vårriksdag föreslagit en utbyggnad av Långanäs yrkes- och ungdomshem med 30—35 nya platser genom inrättande därstädes av en sluten avdelning, speciellt avsedd för psykiskt abnorma och äldre svårskötta debila elever. Riksdagen har bifallit ifrågavarande förslag. Då byggnadstillstånd till utförande av härför erforderliga byggnadsarbeten erhållits helt nyligen, torde det dröja ännu någon tid, innan den nya avdelningen kan tagas i bruk.

Revisorernas
uttalande.

Av den lämnade redogörelsen framgå, att eleverna vid Lövstahemmet i stor utsträckning avvika från hemmet. I åtskilliga fall ha avvikelserna varit förknipade med brottsliga handlingar, såsom inbrottsstöld, stöld av bilar och cyklar samt skadegörelse å egendom. I allmänhet synas avvikelserna, vilka nästan uteslutande förekomma bland de äldre, mest svårskötta eleverna, ha företagits av grupper, i vilka samma elever ofta förekomma. Rymningarna ha i regel skett nattetid från den s. k. slutna avdelningen.

Den ökade rymningsfrekvensen har i förening med de brott och det ohägn i övrigt, som därav föranletts, medfört allvarliga olägenheter. För ortsbefolkningen ha sålunda dessa rymningar kommit att utgöra ett ständigt irritationsmoment. Saken har gång efter annan påtalats av de kommunala myndigheterna i orten, vilket bland annat föranlett landsfogden i länet att i maj innevarande år hos anstaltsstyrelsen hemställa, att styrelsen måtte taga under övertvägande åtgärder till förhindrande av de olovlige avvikelserna. Denna framställning har ännu icke besvarats. Förhållandena framstå desto mer betänklige som svårigheter föreligga att av eleverna utfå gottgörelse för den skada å egendom, som i regel förorsakas i samband med rymningarna. Frågan har i detta sammanhang uppkommit, huruvida icke staten i någon form borde ersätta de förluster, som uppstått. Nämnas må, att exempelvis anstaltsstyrelsen för Bona enligt särskilt Kungl. Maj:ts beslut erhållit generellt medgivande att under vissa förutsättningar utbetala ett belopp av högst 100 kronor till varje målsägare för skada, som åsamkats under elevernas avvikelser från anstalten.

Det är uppenbart, att även arbetet med den bättre delen av klientelet inom hemmet måste bliva lidande av de ständigt återkommande rymningarna, vilka lätt kunna verka förledande på dessa elever. Ett effektivt avskiljande av de sämre elementen i syfte att förhindra dessas påverkan på de bättre eleverna framstår ur dessa synpunkter som i hög grad önskvärt.

En bidragande orsak till nu rådande förhållanden torde vara Lövstahemmets läge i omedelbar närhet av Skarvik-Tallåsens hem för psykiskt abnorma flickor, vilket vid Lövstahemmets tillkomst bland annat motiverades av möjligheten att kunna utnyttja gemensam läkare för de båda hemmen. Erfarenheten har emellertid visat, att det närbelägna flickhemmet utövat en stark dragningskraft på pojkar, vilka tidvis ofta samt i regel nattetid uppsökt hemmet. Vid vissa tillfällen ha pojkar i samband med rymningar uppsökt flickhemmet och därifrån fört med sig flickor. Enligt uppgift från flickhemmet har i vissa fall även konstaterats, att intimt umgänge inletts med flickorna. De ständiga besöken vid flickhemmet ha medfört avsevärda svårigheter för personalen därstädes att upprätthålla ordning och säkerhet samtidigt som uppfostringsarbetet av flickorna i hög grad försvårats. Av de uppgifter, som lämnades revisorerna vid besök å flickhemmet, ha revisorerna kommit till den bestämda uppfattningen, att särskilda åtgärder nu måste vidtagas för att förhindra nämnda kommunikation mellan de båda hemmens klientel.

Som ovan antytts utgöres elevmaterialet vid Lövstahemmet till övervägande del av sådana elever, vilka på grund av sin psykiska egenart, sitt häftiga lynne och sin oberäknelighet äro särskilt svårskötta. Härtill kommer att Lövstahemmet till följd av tvångsuppfostringsinstitutets avskrivning i viss utsträckning fått mottaga klientel, vilket tidigare skulle ha placerats på uppfostringsanstalt. Platsbristen å sinnessjukhusen har även medfört, att elever, vilka rätteligen bort överföras till dessa, måst kvarstanna å hemmet. Revisorerna, som äro väl medvetna om att ett klientel av nu angiven beskaffenhet måste vara särskilt svårhanterligt, vilja även giva anstaltsledningen sitt erkännande för det i många avseenden förtjänstfulla och uppoffrande arbete, ledningen utfört, ävensom för det intresse, den visat vid fullgörande av sina uppgifter. Emellertid ha revisorerna icke kunnat undgå att få det intrycket, att möjligheterna att komma till rätta med den mindre grupp elever, vilken främst synes vara upphovet till det nu rådande tillståndet på hemmet, icke alltid tillvaratagits. Den slutna avdelning, vilken tydligen inrättats speciellt med tanke på det mest svårskötta elevklientelet, synes sålunda endast i begränsad omfattning ha kommit till användning och kan för övrigt med hänsyn till sin konstruktion och belägenhet knappast anses kunna fylla sagda ändamål. Det har även visat sig, att elever, vilka vistats å denna avdelning, utan större svårighet kunnat avvika. Den här tillämpade bevakningsanordningen med sovande nattvakt förefaller med hänsyn till att de flesta avvikelser ske nattetid tämligen illusorisk.

Revisorerna äro sålunda av den uppfattningen, att ovan angivna förhållanden icke längre kunna fortgå på Lövstahemmet utan att effektiva åtgärder snarast böra vidtagas för avhjälpan av de påtalade missförhållandena.

§ 22.

Iakttagelser
beträffande
livsmedels-
kontrollen.

Enligt gällande bestämmelser utövas genom livsmedelskontrollen tillsyn av beskaffenheten hos livsmedel, som saluföras, av lokaler och redskap, som användas för livsmedels beredning, förvaring, transport och försäljning, samt av hälsotillståndet hos personer, som äro sysselsatta i livsmedelshandlingen.

Den lokala livsmedelskontrollen åvilar under tillsyn av vederbörande länsstyrelse hälsovårdsnämnderna i samverkan med tjänsteläkarna och länsveterinärerna. Viss befattning med livsmedelskontrollen tillkommer även polis- och tullmyndigheterna, lantbruksstyrelsen samt statens institut för folkhälsan.

Vad angår tjänsteläkarnas befattning med den allmänna livsmedelskontrollen föreskrives i 2 § hälsovårdsstadgan, att stadsläkaren eller, där flera sådana äro antagna, förste stadsläkaren och, där stadsläkare ej finnes, annan läkare, som utses av magistraten, skall vara ledamot av hälsovårdsnämnden. Möter hinder för magistraten att till ledamot av nämnden utse läkare, må dock annan lämplig person utses. I 3 § i stadgan föreskrives att provinsialläkare eller extra provinsialläkare som har sin station inom samhälle, där enligt sistnämnda lagrum hälsovårdsstadgans föreskrifter för stad äro gällande, skall vara ledamot av hälsovårdsnämnden på stället, där ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnar. För såväl städerna som landsbygden gäller, enligt 2 § 6 mom. och 37 § i stadgan, att förste provinsialläkaren i länet äger, även om han icke är ledamot av nämnden, att vara tillstädes vid nämndens sammanträden och deltaga i överläggningarna, men ej i besluten, ävensom att, där han så begär, få sin mening antecknad till protokollet. Vad sålunda är stadgat gäller dock ej för stad, där det finnes stadsläkare, som är likställd med förste provinsialläkare. På landet tillkommer enahanda befogenhet provinsialläkaren i det provinsialläkardistrikt, inom vilket hälsovårdsområdet är beläget, samt, om hälsovårdsområdet tillhör extra provinsialläkardistrikt, extra provinsialläkaren i detta distrikt. Enligt 3 § och 38 § hälsovårdsstadgan äger bland annat förste provinsialläkaren, på landet även vederbörande provinsial- eller extra provinsialläkare, påkalla sammanträde med hälsovårdsnämnd. Ovan har omnämnts, att nämndens årsberättelse skall avgivas för stad till förste provinsialläkaren eller, i vissa fall, till medicinalstyrelsen, och på landet till provinsial- eller extra provinsialläkaren.

Enligt allmänna läkarinstruktionen den 19 december 1930 skall provinsial-, extra provinsial-, stads-, köpings- och municipalläkare, bland annat, giva noga akt på de förhållanden, vilka kunna inverka på befolkningens hälsa, och för sådant ändamål taga kännedom om bland annat beskaffenheten av vatten, som användes till dryck eller matlagning, samt födoämnen och njutningsmedel ävensom ägna tillsyn åt efterlevnaden av de för allmänna hälsovården meddelade föreskrifter. Där försumlighet i sådant avseende eller eljest sanitära missförhållanden iakttagas av honom, bör han efter sakens beskaffenhet söka bereda rättelse eller ock anmäla förhållandet hos

förste provinsialläkaren. Jämväl denne har enligt läkarinstruktionen att vaka över iakttagandet av de för allmänna hälsovården meddelade bestämmelserna och hör under sina tjänsteresor sammanträffa och samråda bland annat med ordförande i hälsovårdsnämnder. Finner han på grund av skedd anmälan eller eljest, t. ex. under inspektionsresa, att hälsovårdsnämnd underlåter att fullgöra sina åligganden, och kan han ej åstadkomma rättelse, äger han att anmäla förhållandet hos länsstyrelsen. Under sina tjänsteresor företaga förste provinsialläkarna i stor utsträckning inspektioner av bland annat lokaler för livsmedels beredning, förvaring och försäljning. Förste stadsläkarna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Norrköping hava att för dessa städer fullgöra förste provinsialläkares tjänsteåligganden, i den mån ej annorlunda är föreskrivet.

Även veterinärerna äro tilldelade viktiga uppgifter med avseende å livsmedelskontrollen. Enligt allmänna veterinärinstruktionen den 17 november 1933 åligger det länsveterinär bland annat att på sätt instruktionen närmare bestämmer utöva tillsyn över den animala födoämneskontrollen inom länet samt att rörande denna tillhandagå länsstyrelsen och kommunala myndigheter med råd och anvisningar samt insamla och bearbeta statistiska uppgifter. Missförhållanden, varom han erhållit vetskap, skall han bringa till länsstyrelsens kännedom ävensom föreslå åtgärder för deras avhjälpande. Han har att på anmodan av hälsovårdsnämnd eller polismyndighet verkställa undersökning av levande eller döda djur, kött och därav beredda födoämnen ävensom mjölk samt häröver avgiva begärt intyg. Anlitas länsveterinär av kommunal myndighet för undersökning eller för avgivande av utlåntande eller förslag rörande födoämneskontroll, äger han med vederbörande överenskomma om förrättningens utförande och ersättning härför. Göres framställning härom hos länsstyrelsen, äger denna att, om ärendets allmänna vikt så anses påfordra, anmoda länsveterinären att i sin resplan upptaga förrättningen. Vidare skall länsveterinär bland annat, enligt av länsstyrelsen godkänd resplan, omfattande hela eller del av länet, en gång årligen företaga inspektioner såväl av allmänna och enskilda slakteriinrättningar samt för kontroll av animala födoämnen upprättade anstalter, vilka icke stå direkt under medicinalstyrelsens inspektion, som av korvfabriker, matvarubutiker och lagerlokaler, mejerier, margarinfabriker och andra med de nu nämnda jämförliga lokaler inom länet. Han har att till länsstyrelsen avgiva de rapporter och framställningar, vartill dessa inspektioner kunna föranleda.

Angående distriktsveterinärs befattning med livsmedelskontrollen stadgas i instruktionen endast att han har att tillhandagå hälsovårdsnämnder och polismyndighet inom distriktet med undersökningar och intyg, såsom för länsveterinär är föreskrivet. Beträffande stadsveterinär föreskrives däremot att han skall ägna sorgfällig uppmärksamhet åt den animala födoämneskontrollen inom staden och vad med sagda kontroll äger samband.

Vad beträffar förste provinsialläkarnas och länsveterinärernas årliga inspektionsresor har medicinalstyrelsen i cirkulärskrivelse den 24 januari

1934 till samtliga förste provinsialläkare och länsveterinärer i riket anmodat länsveterinärerna att vid uppgörande av resplan för sådan resa i vad den rör livsmedelsinspektionen söka samverka med vederbörande förste provinsialläkare. Denna samverkan bör främst avse att förhindra att vissa lokaler bliva föremål för dubbelinspektion och att i övrigt fördela föremålen för förste provinsialläkarens och länsveterinärens inspektioner, där dessa sammanfalla. I cirkulärskrivelsen framhålles slutligen önskvärdheten av att förste provinsialläkarna och länsveterinärerna delgiva varandra sina inspektionsberättelser. I skrivelse den 5 september 1934 till länsstyrelsen i Stockholms län har medicinalstyrelsen rörande tillämpningen av cirkulärskrivelsen anfört bland annat följande. Skrivelsen avsåge att understryka nödvändigheten av intim samverkan mellan förste provinsialläkare och länsveterinärer i de delar av deras tjänsteåligganden, som i viss mån sammanfölla. Då det gällde fördelningen av föremålen för de olika funktionärernas inspektioner, syntes det böra hållas i minne, att jämlikt gällande instruktioner förste provinsialläkaren hade den mest omfattande inspektionsuppgiften, under det att länsveterinärens tillsyn av de lokaler, där animala födoämnen tillverkades, bereddes och förvarades, i främsta rummet avsåge varornas sundhet. Därest därför förste provinsialläkaren ansåge sig hava anledning att ur sina allmänhygieniska synpunkter besiktiga sådan lokal, syntes länsveterinärens inspektion av densamma böra och kunna anstå till ett senare år. Härigenom torde kunna undvikas såväl missförstånd mellan funktionärerna i fråga som ock den irritation av allmänheten, som kunde följa av en dubbelinspektion inom loppet av relativt kort tid. Skulle emellertid förhållandena så påkalla, borde det icke bereda alltför stor svårighet att i dessa enstaka fall ordna så, att inspektionen skedde av båda funktionärerna samtidigt.

I skrivelse till medicinalstyrelsen den 4 augusti 1941 har länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län påtalat bland annat den rådande oklarheten beträffande tjänsteläkarnas och länsveterinärernas arbetsområden. På initiativ av förste provinsialläkaren hade övervakningen över födoämneshygien inom länet fördelats sålunda att förste provinsialläkaren inspekterade samtliga matvarubutiker och livsmedelsfabriker inom landstingsområdets städer samt kommuner och samhällen, där 1 kap. hälsovårdsstadgan gällde, dock med undantag av mejerier och slakterier, varjämte den animala varukontrollen vore undandragen honom, medan länsveterinären inspekterade samtliga mejerier och slakterier, oavsett deras belägenhet, och inom orter, där 2 kap. hälsovårdsstadgan gällde, samtliga företag och lokaler för födoämnes hantering och försäljning, varjämte han utövade tillsynen över den animala varukontrollen i hela länet.

I skrivelsen föreslog länsstyrelsen även sådana ändringar i veterinärinstruktionen, att distrikts- och stadsveterinärerna kunde på effektivare sätt tagas i anspråk i den allmänna hälsovårdens tjänst. Av särskild vikt vore därvid att möjlighet bereddes distriktsveterinärerna att företaga för ändamålet erforderliga tjänsteresor.

Av den ovan lämnade redogörelsen framgår, att den lokala livsmedelskontrollen anförtrotts hälsovårdsnämnderna i samverkan med tjänsteläkarna och tjänsteveterinärerna.

Revisorernas
uttalande.

Vad angår läkarnas och veterinärernas befattning med livsmedelskontrollen är att märka, att enligt gällande instruktioner tjänsteläkarna tilldelats de mest omfattande inspektionsuppgifterna. Medan sålunda enligt allmänna läkarinstruktionen livsmedelskontrollen i dess helhet ingår som ett led i tjänsteläkarnas allmänna tillsyn över hälso- och sjukvården, har länsveterinären enligt allmänna veterinärinstruktionen såsom speciell uppgift fått sig anförtrord den animala livsmedelskontrollen. Distriktsveterinärerna hava endast i mycket begränsad omfattning tilldelats uppgifter sammanhängande med den veterinära tillsynen i hälsovårdsområden, där stadsveterinär icke finnes tillsatt.

Revisorerna hava uppmärksammat, att någon klar gränsdragning icke föreligger mellan läkarnas och veterinärernas uppgifter i vad avser deras befattning med den lokala livsmedelskontrollen. Genom cirkulär den 24 januari 1934 har visserligen medicinalstyrelsen sökt åvägabringa viss samverkan mellan vederbörande förste provinsialläkare och länsveterinär i syfte att undvika dubbelinspektion. Sålunda hava länsveterinärerna uppmanats att vid uppgörande av resplan för resa, i vad denna rör livsmedelsinspektionen, söka samverka med vederbörande förste provinsialläkare. Trots detta synas gällande bestämmelser å hithörande område hava givit upphov till en skiftande praxis och medfört stor osäkerhet i tillämpningen inom skilda delar av landet. Önskvärdheten av närmare anvisningar för inspektionsverksamheten har även understrukits bland annat av länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län i skrivelse till medicinalstyrelsen den 4 augusti 1941 samt av medicinalstyrelseutredningen i dess den 5 februari 1946 avgivna betänkande angående den centrala organisationen av det civila medicinal- och veterinärväsendet.

Vad beträffar den veterinära tillsynen synes förtjäna övervägas, huruvida icke distriktsveterinärerna böra tagas i anspråk för nu ifrågavarande uppgifter i större utsträckning än som för närvarande sker. Betydelsen av de under senare år gjorda veterinärmedicinska rönen på olika områden motiverar sålunda att distriktsveterinärerna i större utsträckning än vad hittills varit fallet anlitas inom den allmänna hälsovården.

Enligt revisorernas mening synas således skäl tala för att frågan rörande en klarare utformning av kontrollen över livsmedelshanteringen i vad gäller ovan berörda spörsmål upptages till närmare prövning.

§ 23.

I sitt den 20 september 1934 avgivna betänkande med utredning och förslag angående sänkning av läkemedelspriserna, revision av apoteksvarustadgan m. m. (SOU 1934: 35) förordade apotekssakkunniga av år

Fonden för
reglering av
läkemedels-
prisen m. m.

1931 bland annat en omläggning av systemet för uttaxering för gemensamma ändamål m. m. av avgifterna. Syftet var att åstadkomma en teknisk utjämning och begränsning av apotekens inkomster utan att betaga apoteksinnehavarna deras intresse av att förbättra apotekens ekonomi. Avgifterna skulle utgå i visst förhållande till omsättningens storlek. De skulle i första hand täcka de belopp, som erfordrades för apotekarpensioneringsfonden och en ålderstilläggs-kassa. Överskottet, som komme att fluktuerera från år till år i förhållande till omsättningen, borde föras till en läkemedelsfond med huvudändamål att möjliggöra en sänkning av läkemedelspriserna för dem, som varaktigt brukade läkemedel. Genom antydda avgiftssystem skulle apoteksväsendets ekonomi kunna betraktas som en enhet och hänsyn alltså icke behöva tagas till de enskilda apotekens ekonomi. Oaktat läkemedelspriserna vore enhetliga för alla apotek, skulle man enligt de sakkunnigas mening med det föreslagna avgiftssystemet lättare kunna gripa sig an taxesänkingsproblemet och samtidigt bereda apoteksinnehavarna ekonomisk trygghet, överflytta affärsrisken från de enskilda apoteken till apoteksväsendet samt förbättra de mindre och minsta apotekens ekonomi. Det skulle vara görligt att för varje år säkert uppskatta möjligheterna till taxesänkningar eller motivera taxehöjningar.

Sedan medicinalstyrelsen jämlikt Kungl. Maj:ts uppdrag framlagt förslag till grunder för bestämmande av avgifter från apoteken till pensioneringsändamål m. m., utfärdades föreskrifter i ämnet genom kungl. brev den 7 februari 1936 med ändringar av den 30 december 1936 och den 30 oktober 1941. Föreskrifterna avveko delvis från nämnda sakkunnigas förslag. Enligt nu gällande föreskrifter är apoteksinnehavare skyldig att erlægga en allmän avgift till bestridande av utgifter för apoteksväsendets gemensamma ändamål, såsom pensionering av apoteksinnehavare och å apotek anställda, beredande av ålderstillägg jämte vissa andra löneförmåner åt apotekens farmaceutiska personal, beredande av ersättning för hållande av filialapotek, täckande i vissa fall av förlust av apoteksrörelse samt hållande av enhetliga läkemedelspris å apoteken i riket och reglering av priserna.

Allmänna avgiften utgår på apotekets rörelsevinst eller, därest rörelsen är uppdelad på moder- och filialapotek, på apotekens sammanlagda rörelsevinst.

I avgiftssystemet infördes en ortsguppering genom brev den 17 april 1942, vilket skulle gälla under åren 1941 och 1942. Genom särskilda beslut, senast den 1 februari 1946, har Kungl. Maj:t sedermera förordnat, att brevet skulle äga fortsatt tillämpning intill utgången av år 1946. Jämlikt brevet utgår allmänna avgiften på rörelsevinst, som överstiger:

på A-, B- och C-ort	11 000 kronor	
» D-, E- och F-ort	11 500	»
» G- och H-ort	12 000	» och
» I-ort	12 500	» , med

10 %	av de första	1 000 kronorna,
30 %	» nästa	2 000 kronor,
50 %	» »	3 000 »
70 %	» »	3 000 » och
90 %	av återstoden.	

Fördelningen av orterna å nämnda Ortsgrupper sker enligt samma grunder som gälla beträffande fördelningen av orterna i riket å de i civila avlöningsreglementet upptagna Ortsgrupperna med iakttagande att, där rörelsen är uppdelad på moder- och filialapotek, det avgiftsfria grundbeloppet bestämmes i förhållande till den ort, å vilken moderapoteket är beläget.

Har rörelsen varit uppdelad på moder- och filialapotek, skall från den sålunda beräknade allmänna avgiften såsom ersättning för hållande av filialapotek avdragas 1 800 kronor för varje i rörelsen ingående filialapotek. Där- est allmänna avgiften ej förslår till beredande av dylik ersättning, skall det felande beloppet utgå från fonden för reglering av läkemedelsprisen m. m.

Av de allmänna avgifterna skola i första hand bestridas utgifterna från fonden för apoteksinnehavares pensionering och föreningen apotekarkårens ålderstilläggs-kassa samt de belopp, som erfordras för pensionsförsäkring och understöd av apotekens icke-farmaceutiska personal, för beredande av ersättning för hållande av filialapotek samt för täckande av förlust å apoteksrörelse. Återstoden skall tillföras fonden för reglering av läkemedelsprisen m. m., vilken förvaltas av medicinalstyrelsen.

Enligt reglementet för sistnämnda fond skola de till fonden influtna medlen — däri inbegripet upplupen avkastning — sedan vissa förvaltningskostnader bestritts, avsättas, till dess de uppgå till visst av Kungl. Maj:t bestämt belopp. Avsatta medel skola tills vidare användas till gäldande av sådana utgifter, för vilkas bestridande allmänna avgifter äro avsedda men ej förslå. Uppgå de avsatta medlen till det av Kungl. Maj:t bestämda beloppet, skola de till fonden inflytande medlen, sedan förvaltningskostnader bestritts, tills vidare användas till reglering av läkemedelsprisen på sätt Kungl. Maj:t bestämmer. Har nämnda belopp uppnåtts, skall medicinalstyrelsen göra anmälan därom till chefen för socialdepartementet och, om styrelsen finner skäl därtill föreligga, framlägga förslag dels till sådan ändring av gällande grunder för läkemedelstaxering å apotek, att läkemedelsprisen nedbringas, dels ock till användning av de medel, som tills vidare skola användas till reglering av läkemedelsprisen. Det belopp, vartill fonden skulle växa, innan åtgärder för sänkning av läkemedelsprisen skulle vidtagas, har sedermera av Kungl. Maj:t fastställts till 3 miljoner kronor.

Revisorerna hava från medicinalstyrelsen erhållit uppgifter om dels apotekens sammanlagda omsättning under ett vart av åren 1937—1945 och dels fondens för reglering av läkemedelsprisen m. m. ställning vid utgången av ett vart av nämnda år. Uppgifterna lämnas i följande uppställning i runda tal.

År	Apotekens sammanlagda omsättning Kronor	Fondens ställning 31 december kronor
1937	51 000 000	1 068 000
1938	53 000 000	2 863 000
1939	57 000 000	4 445 000
1940	59 000 000	3 556 000
1941	63 000 000	4 237 000
1942	69 000 000	6 502 000
1943	81 000 000	11 344 000
1944	91 000 000	18 056 000
1945	99 000 000	26 877 000

Enligt uppgift från medicinalstyrelsen ha från fonden utom förvaltningsutgifter endast bestritts 5 496 kronor under år 1940 och 215 kronor under år 1941 till utredningar, som haft samband med uttagande från apoteken av allmänna avgifter, samt till en utredning angående verkningarna av olika tänkbara förändringar i gällande medicinaltaxegrunder m. m. Sistnämnda utredning föranledde emellertid icke någon medicinalstyrelsens åtgärd, då enligt kungl. brev den 22 december 1939 från och med den 1 januari 1940 ändrade grunder för läkemedels taxering å apotek trädde i tillämpning. Dessa inneburo, att apotekarna principiellt icke skulle äga tillgodoräkna sig någon vinst på den del av en saluhållen varas inköpspris, varmed detta ökat sedan 1938 års utgång. Bland annat på grund härav minskade fondens behållning under år 1940. Den senare utvecklingen blev emellertid ej så ogynnsam, som förutsetts, framför allt beroende på den starka ökningen av apotekens omsättning.

Enligt brev den 12 mars 1943 åligger det medicinalstyrelsen att årligen senast den 31 oktober till chefen för socialdepartementet lämna uppgift om bland annat fondens inkomster och utgifter under närmast föregående kalenderår. I den redogörelse för fonden för kalenderåret 1945, som medicinalstyrelsen lämnat i skrivelse den 26 oktober 1946, har styrelsen även upptagit frågan om ändring av medicinaltaxegrunderna samt om användning av fondens medel. Styrelsen har härvid framhållit att styrelsen dittills, trots fondens starka tillväxt under senare år, icke ansett sig böra framlägga förslag i detta hänseende, då vissa faktorer, som starkt påverkat apoteks rörelsen under krisåren, tett sig mycket labila och från tid till annan mycket svårbedömbara. Framför allt åsyftade styrelsen de sedan den 1 januari 1940 gällande provisoriska grunderna för läkemedels taxering å apotek, den abnormt kraftiga stegringen av apotekens omsättningssummor, de ökade omkostnader, som föranletts av apotekspersonalens krav på löneökningar, samt de försörjningssvårigheter, som förelegat beträffande läkemedlen. Styrelsen har vidare erinrat om att särskilda sakkunniga den 7 juni 1946 tillkallats för att verkställa utredning angående apoteksväsendet, droghandeln och läkemedelsindustrin samt att i direktiven för de sakkunnigas arbete angivits att utredningen

särskilt skall inriktas på åtgärder till läkemedlens förbilligande. Styrelsen har i anledning härav velat underställa statsrådets prövning frågan, huruvida uppdraget om ifrågavarande fondmedels användning bör av styrelsen fullgöras eller anförtros åt de sakkunniga.

I proposition (nr 312) till årets riksdag har Kungl. Maj:t framlagt förslag till allmän sjukförsäkring m. m. Enligt detta skulle läkemedlen utbrytas ur sjukförsäkringen samt i fråga om kostnaderna därför lösas i huvudsaklig överensstämmelse med de förslag, som framlagts i en av särskilda sakkunniga utarbetad promemoria (läkemedelspromemorian).

De sakkunnigas förslag bygger på den principen, att den enskilde under vissa villkor skall få rätt att å apoteken erhålla läkemedel kostnadsfritt eller till nedsatt pris samt att apoteken direkt från statsverket skola utfå ersättning motsvarande de belopp, med vilka de enskildas kostnader för läkemedel sålunda nedbringats. Förslaget avser endast läkemedel, som utlämnas från apotek till enskild person, som ej vårdas å sjukvårdsinrättning. Vidare skola läkemedlen i fråga finnas upptagna i en av medicinalstyrelsen fastställd läkemedelsförteckning samt hava ordinerats av läkare genom recept. Kostnadsfritt skola utlämnas läkemedel, som ordinerats för sockersjuka eller allvarlig blod- eller kärleksjukdom och som enligt läkemedelsförteckningen må utlämnas kostnadsfritt. Övriga i förteckningen upptagna läkemedel skola tillhandahållas mot halva kostnaden. I propositionen uttalas, att de närmare detaljerna torde i sinom tid underställas riksdagens prövning i särskild ordning. Lagen om allmän sjukförsäkring är avsedd att träda i kraft den 1 juli 1950.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att fonden för reglering av läkemedelsprisen m. m. under de senaste två åren vuxit med 7 å 8 miljoner kronor om året. Vid utgången av år 1945 uppgick den till i runt tal 26,8 miljoner kronor. Revisorerna anse sig böra räkna med att fonden, om medicinaltaxegrunderna tills vidare i huvudsak bliva oförändrade i avvaktan på förslag i ämnet från 1946 års läkemedelsutredning, årligen alltfort kommer att tillföras relativt betydande belopp.

Revisorernas
uttalande.

Fonden har ännu icke använts till sitt syfte att reglera läkemedelsprisen, vilket synes hava varit avsikten, så snart fonden uppnått en storlek av 3 miljoner kronor. Anledningen härtill har enligt medicinalstyrelsen varit svårigheterna att under tidigare rådande krisförhållanden bedöma utvecklingen inom apoteksväsendet. Medicinalstyrelsen har innevarande höst underställt chefens för socialdepartementets prövning frågan om åtgärder i anledning av fondens tillväxt.

Revisorerna vilja framhålla, att — även om i samband med sjukkasereformens genomförande åtgärder från statsmakternas sida äro att förvänta för att minska de sjukas kostnader för läkemedel — det icke längre torde kunna anföras bärande skäl för att dröja med de åtgärder i samma syfte, som kunna bliva möjliga genom att taga fondens medel i anspråk. Såsom redan apotekssakkunniga av år 1931 anført, synas därvid de varaktigt sjukas kostnader för läkemedel i första hand böra nedbringas. Huruvida härvid viss

rabattgivning bör ifrågakomma eller läkemedlen bära tillhandahållas kostnadsfritt eller om förmånen bör gälla vissa bestämda läkemedel eller vissa grupper sjuka, kan icke utan särskild utredning avgöras. Det bör uppdragas åt medicinalstyrelsen att till Kungl. Maj:t avgiva förslag i ämnet. Det tekniskt-administrativa förfarande, som kan behöva komma i fråga vid en sådan användning av fondens medel, synes icke innebära svårigheter av den grad, att de böra förhindra frågans lösning.

§ 24.

Vården av
vissa straffri-
förklarade.

I 1826 års kungl. brev till hovrätterna förklarades, att om någon för brott tilltalad och därom övertygad person, såsom befunnen vansinnig, icke bleve till ansvar fälld, domstolen ej skulle giva någon vidare föreskrift om hans framtida vårdande än att till vederbörande överlämnades att om honom taga vård så att han ej bleve vådlig för allmänna säkerheten. Tidigare hade det förekommit, att i samband med domen förordnats om straffriförklarads förvaring. Intagning på hospital hade sedan länge varit bruklig, men även hänvisning till tukthus eller fängelse hade emellanåt skett.

Efter tillkomsten av 1826 års brev, vilket ålade de administrativa myndigheterna att ombesörja den vård, som kunde befinnas erforderlig för de straffriförklarade, blev deras intagande å hospital regel. Omkring sekelskiftet började emellertid från psykiatriskt håll invändningar att resas häremot, närmast av det skälet att skyldigheten att för vård mottaga de s. k. kriminalpatienterna i viss mån verkade hämmande på hospitalens utveckling i riktning mot större jämställdhet med vanliga sjukhus. Det förordades sålunda, att, efter utländskt mönster, särskilda anstalter för vården av kriminella sinnessjuka upprättades eller sinnessjukavdelningar ordnades vid fängelserna. Samtidigt framhölls, hurusom vården av de straffriförklarade, då plats icke kunnat omedelbart beredas dem å hospital, lämnade åtskilligt att önska. Det förekom på många håll att de straffriförklarade i avbidan på hospitalsplats förvarades i de vanliga fängelserna. På andra håll förfor man så att den straffriförklarade sändes till sin hemort, där fattigvårdsmyndigheterna fingo taga hand om honom. Detta förfaringssätt resulterade emellertid mången gång endast i att den straffriförklarade överhuvud taget icke kom i åtnjutande av någon vård.

Genom kungl. brev den 6 juni 1900, föranlett av ett av 1899 års statsrevisorer gjort uttalande, anbefal'des medicinalstyrelsen avgiva utlåtande, huruvida allmänna föreskrifter borde utfärdas om vad som borde iakttagas i fråga om förvarande av sådana häktade och för brott tilltalade personer, vilka på grund av sinnessjukdom förklarats otillräkneliga men som på samma gång såsom vådliga för den allmänna säkerheten av domstol överlämnats till vederbörande Konungens befallningshavande. I utlåtande den 30 maj 1901 anförde medicinalstyrelsen, bland annat, att de straffriförklarade med hänsyn till den stora platsbristen icke borde givas förtursrätt till intagning å de statliga sinnessjukhusen, vilken borde tillkomma akut insjuknade andra patienter, som vore i avsaknad av vård. Medicinalstyrelsen avstyrkte såle-

des på det bestämdaste varje åtgärd, som kunde komma att på något sätt försvåra tillträde till hospital och asylor för det säkerligen ej obetydliga antal sinnessjuka, som för det dåvarande nödgades vistas i egna eller andras hem, ehuru de på grund av sjukdomens natur eller i följd av samhällsvårdlighet vore i trängande behov av anstaltsvård. Emellertid hade medicinalstyrelsen ansett sig böra söka en utväg, varigenom å ena sidan lättare tillträde till offentlig sinnessjukanstalt skulle kunna beredas ifrågavarande sinnessjuka utan att, å andra sidan, därigenom övriga sinnessjukas berättigade intressen lede skada. Medicinalstyrelsen ansåge sig hava funnit en sådan utväg i inrättandet av särskilda, för kriminalpatienter avsedda avdelningar vid något eller några av statens hospital. Dessa avdelningar skulle vara avsedda, bland annat, för sådana sinnessjuka, vilka förklarats för begånget brott otillräkneliga och vilka skulle å nämnda avdelningar kvarbliva, såvida de ej efter närmare observation befundes kunna och böra utskivas eller till vanliga hospitals- eller asylavdelningar överflyttas.

Reformkraven på ifrågavarande område ledde till inrättandet dels av en särskild kriminalasyl vid Växjö hospital och dels av s. k. fasta paviljonger vid några sinnessjukhus, vilka voro avsedda för farliga sinnessjuka överhuvud och ej enbart för kriminalpatienter. Sedermera tillkommo även sinnessjukavdelningarna vid fångvården. Dessa kommo helt naturligt att utnyttjas även för vården av sådana straffriförklarade, som icke omedelbart kunde överföras till hospital. Den principiella inställningen att vården av de straffriförklarade borde ankomma å den allmänna sinnessjukvården och omhänderhavas efter vanliga psykiatriska grunder övergavs dock icke. Det visade sig emellertid ganska snart att exspektanstiden, som de straffriförklarade fingo tillbringa å fångvårdens sinnessjukavdelningar, blev allt längre. Vården av de straffriförklarade kom följaktligen att i realiteten i mycket stor utsträckning falla på fångvårdens sinnessjukavdelningar.

1929 års sinnessjuklagstiftning åstadkom härutinnan icke någon ändring. Vid förarbetena till lagstiftningen lades huvudvikten vid det missförhållandet att några närmare regler om hur vården av de straffriförklarade skulle åstadkommas icke funnes. Ett huvudsyfte med den nya lagstiftningen var fördenskull att skapa garanti för att straffriförklarad, som var i behov av sinnessjukvård, också kom i åtnjutande av sådan vård.

I 47 § sinnessjuklagen stadgades sålunda beträffande icke häktad straffriförklarad, vilken enligt föreliggande utlåtande förklarats vara i behov av vård å sinnessjukhus, att vederbörande länsstyrelse så snart utslaget vunnit laga kraft skulle förordna om hans intagande för vård å det statens sinnessjukhus, som medicinalstyrelsen på anmälan av länsstyrelsen bestämde. Kunde plats å sådant sjukhus ej omedelbart erhållas, skulle den straffriförklarade i avbidan på dylik plats genom länsstyrelsens försorg för vård intagas å sinnessjukavdelning vid fångvården. Anledningen till denna föreskrift var att man ville skapa säkerhet för att den straffriförklarade bleve omedelbart omhändertagen.

Såsom en följd av vissa missförhållanden på förevarande område genom-

fördes år 1937 en del ändringar i reglerna om vård åt straffriförklarade. Därvid upphävdes bestämmelsen att straffriförklarad, som vistades på fri fot men vore i behov av vård å sinnessjukhus, skulle kunna intagas å sinnessjukavdelning vid fångvården. I stället infördes den bestämmelsen, att dylik straffriförklarad skulle utan dröjsmål intagas å det statens sinnessjukhus medicinalstyrelsen bestämde.

Före den 1 januari 1946 gällde enligt 5 kap. 5 § första stycket strafflagen, att gärning, som begåtts av den, som vore avvita eller vilken förståndets bruk genom sjukdom eller ålderdomssvaghet vore berövat, skulle vara strafflös. Detta stadgande hade kvarstått praktiskt taget oförändrat alltsedan tillkomsten av vår gällande strafflag år 1864. Under den tid detsamma varit gällande hade dess tillämpning undergått upprepade förändringar, varvid utvecklingen, som väsentligen kommit att bestämmas av den medicinska sakkunskapen, gått i riktning mot en allt större utvidgning av området för den straffrättsliga otilräkneligheten. Enligt senaste praxis ha under 5 kap. 5 § strafflagen hänförts — förutom sinnessjuka och höggradigt intellektuellt undermåliga — åtskilliga s. k. psykopater.

I strafflagberedningens den 31 december 1942 avgivna betänkande angående strafflagens tillräknelighetsbestämmelser, sinnesundersökning m. m. (SOU 1942: 59) föreslogs, att 5 kap. 5 § strafflagen skulle erhålla sådan ändrad lydelse att endast gärning, som begåtts under inflytande av sinnessjukdom eller sinnesslöhet, skulle medföra straffrihet. Beredningen, som hävdade, att psykopaterna intoge en annan ställning i samhället än de sinnessjuka och sinnesslöa, avsåg härmed att förhindra att psykopaterna på grund av sin sinnesbeskaffenhet friades från ansvar.

Beträffande vården av de straffriförklarade anförde strafflagberedningen, bland annat, att ur synpunkten av det förtroende såsom sjukvårdsanstalter, vilket sinnessjukhusen måste eftersträva, det för sinnessjukvården varit till nackdel att behöva emottaga de kriminella och eljest asociala element som de straffriförklarade, särskilt psykopaterna, ofta representerade. För såväl de å sinnessjukhusen intagna som för deras anhöriga kunde inblandningen av kriminalpatienter i det vanliga sjukhusklientelet verka besvärande. Ofta vore dessa element också svårhanterliga och ur disciplinär synpunkt besvärliga och de kunde därigenom försvåra vårdarbetet. I fråga om de straffriförklarade psykopaterna tillkomme vidare, att den lämpliga behandlingen för dem i huvudsak måste inriktas efter andra synpunkter än dem som vore tillämpliga i vårdarbetet i övrigt. Med tanke på såväl det sist anförda som den rådande platsbristen på sinnessjukhusen, ansåge beredningen det ligga nära till hands att föreslå en särskild anstalt för vården av straffriförklarade. Skulle en dylik anstalt omhändertaga jämväl de kriminalpatienter, som vårdades å de vanliga sinnessjukhusen, skulle emellertid enligt beredningen krävas nybyggnadsarbeten av ansevärd storlek. Enligt beredningen torde det under rådande förhållanden icke låta sig göra att bygga nya anstalter för dessa patienter. Icke heller syntes det kunna ifrågakomma att sammanföra de straffriförklarade till något redan befintligt sinnessjukhus. Häremot tala-

de bland annat den omständigheten att de straffriförklarade representerade alla möjliga kategorier av psykisk abnormitet, och den specialisering av vissa anstalter som vore genomförd skulle då icke komma de straffriförklarade till godo. Omhändertagandet av de straffriförklarade, som vore i behov av vård å sinnessjukhus, borde därför, ansåge beredningen, såsom dittills ankomma på den allmänna sinnessjukvården.

I flera yttranden från läkarhåll över strafflagberedningens ovannämnda betänkande förordades, att sinnessjukvården helt skildes från psykopatvården. Sjukhuschefen vid Ryhovs sjukhus anförde exempelvis, att det måste anses i hög grad upprörande, att vården av de psykiskt sjuka skulle kombineras med omhändertagande för förvaring av allehanda kriminella element samt att det syntes vara ett oavvisligt krav, att sinnessjukhusen befriades från psykopaterna och att de asociala imbecilla omhändertoges på specialanstalter. Likartade uttalanden förelågo från åtskilliga andra sjukhuschefer.

Fångvårdsstyrelsen anförde i sitt yttrande över beredningens förslag bland annat följande.

Vad psykopaterna och de lindrigt intellektuellt undermåliga behöva är icke sjukvård utan pedagogisk fostran, yrkesutbildning och eftervård. De allmänna sinnessjukhusen, i huvudsak avsedda för ett helt annat klientel, äga icke tillräckliga förutsättningar att kunna omhändertaga dessa intagna på ett sådant sätt, att de under anstaltsvistelsen kunna effektivt beredas för ett socialt liv i frihet. Detta beror bl. a. på sinnessjukhusens bristande differentieringsmöjligheter, som leda till att straffriförklarade psykopater ofta nog måste sammanföras med straffriförklarade, som äro sinnessjuka. Olämpligheten av ett dylikt sammanförande har vid flerfaldiga tillfällen påtalats även från läkarhåll. I de fall, där psykopater eller oligofrena placeras i särskilda anstalter, möter den olägenheten, att å dessa med hänsyn till vårdkapaciteten mycket stora anstalter ett sammanförande sker av inbördes mycket olika patienter, unga och gamla, djupt förkomna och tillfällighetsbrottslingar. Även med en uppdelning av klientelet på olika avdelningar kan det icke undgås, att en gemensamhet skapas, som även med sorgfällig övervakning medför moraliska och sociala vådor. Även arbetsförhållandena inom sinnessjukvården äro av naturliga skäl icke tillrättlagda för ett klientel, som i första hand måste erhålla yrkesutbildning och tränas att arbeta efter mönster, som så nära som möjligt ansluter sig till det fria arbetslivets förhållanden.

Hur värdefull och oumbärlig den medicinska expertisen än är i fråga om behandling av människor, som förete avvikelser från det normala, kunna medicinska åtgärder åtminstone icke på medicinens nuvarande stadium avlägsna konstitutionella eller anlagsbetingade brister i personligheten. Sinnessjukvården nödgas därför inför dessa fall i huvudsak lita till psykologisk och pedagogisk behandling. Sådan behandling kan med större framgång praktiseras på anstalter, som icke ha sjukvård som sin väsentligaste uppgift. Erfarenheten från verksamheten på förvarings- och ungdomsanstalter bestyrker detta.

Medicinska fakulteten vid universitetet i Uppsala yttrade i ifrågavarande hänseende, bland annat, att det otvivelaktigt vore riktigt att den ståtliga sinnessjukvården hade stora svårigheter med det ständigt ökande antalet straffriförklarade psykopater, vilka icke passade på de för sinnessjuka avsedda avdelningar, där de måste vårdas, vilket medförde svårigheter för dem och

för de där vårdade sinnessjuka. Ökningen av de straffriförklarade psykopaterna på de statliga sinnessjukhusen hade gått med en oroväckande hastighet och syntes särskilt ha vållat de statliga sjukhus stora svårigheter, som vore belägna i närheten av de stora städerna, vilkas kommunala sinnessjukhus på grund av ett mellan staten och städerna upprättat avtal vore befriade från skyldigheten att vårda straffriförklarade. Sammanförandet av kriminella psykopater och icke kriminella sinnessjuka på gemensamma vårdavdelningar vore enligt fakultetens mening från humanitär och medicinsk synpunkt utomordentligt olämpligt. Enahanda synpunkter framfördes av medicinalstyrelsen i dess yttrande.

Sjukhuschefen vid Sidsjöns sjukhus ansåg, att en närmare utredning vore önskvärd av frågan, om icke i större utsträckning än som skedde vissa straffriförklarade, företrädesvis grava psykopater, borde vårdas på särskilda sjukhus eller sjukavdelningar. För det dåvarande funnes vid S:t Sigfrids sjukhus och Sidsjöns sjukhus specialavdelningar för mera svårskötta kriminella psykopater, men man kunde tänka sig ett fortsättande på den inslagna vägen i och med inrättande av ett särskilt sjukhus även för andra straffriförklarade, vilkas psykiska egenskaper indicerade sådan vård. Till dessa sjukhus kunde även hänvisas andra samhällsbesvärliga psykopater än straffriförklarade. Bland nu ifrågavarande kategorier funnes många, som mindre väl lämpade sig för vård gemensamt med andra sjuka, på vilka de kunde utöva ett ogynnsamt inflytande. På ett eventuellt specialsjukhus kunde också behovet av pedagogisk fostran och ordnad yrkesutbildning av de intagna bättre tillgodoses.

Vid remiss till lagrådet den 22 december 1944 av ett inom justitiedepartementet upprättat förslag till bland annat lag om ändring i 5 kap. strafflagen anförde departementschefen rörande psykopaternas behandling, att möjlighet alltjämt borde finnas att i viss utsträckning förklara psykopater fria från straff och i stället hänvisa dem att omhändertagas inom sinnessjukvårdens ram. Enligt departementschefens mening borde frågan, huruvida och i vad mån psykopater skulle straffriförklaras, avgöras med hänsyn till styrkan av det medicinska vårdbehov, som i varje fall kunde anses föreligga. Om detta vårdbehov vore dominerande, borde straffriförklaring äga rum. I enlighet med dessa överväganden upptogs i det till lagrådet remitterade förslaget i första stycket av 5 kap. 5 § strafflagen en bestämmelse av innehåll att jämväl gärning, som begåtts av någon som till sin sinnesbeskaffenhet så avveke från det normala att han borde omhändertagas för särskild vård, skulle vara strafflös.

I propositionen 1945: 207 med förslag till lag om ändring i 5 kap. strafflagen m. m. gavs efter hemställan av lagrådet, som fann det mindre egentligt att från vårdbehovet sluta till den tilltalades ansvarighet, åt första stycket av 5 § sådan utformning i förevarande hänseende att gärning, som begåtts av den som till sin sinnesbeskaffenhet vore att jämställa med sinnessjuk, skulle vara strafflös. Föredragande departementschefen uttalade därvid, att den av lagrådet förordade gränsdragningen icke i sak företedde någ-

ra nämnvärda skiljaktigheter i förhållande till det remitterade förslaget, och att den som i fråga om känslö- och viljelivet företedde så grava avvikelser från det normala som lagrådet åsyftade i regel vore i behov av medicinsk vård. I sitt utlåtande (nr 36) i anledning av propositionen fann första lagutskottet, som i likhet med lagrådet ansåg att vårdbehovet ej finge vara avgörande för frågan huruvida straffrifyrklarung av psykopater borde ske, ett förtydligande av lagtexten erforderligt. Utskottet anförde därvid, att inom fackkretsar olika meningar syntes råda om innebörden och avgränsningen av begreppet psykopati och att många läkare härunder innefattade icke endast de rent konstitutionella psykopaterna utan även vissa organiska defekt-tillstånd och svårare neurotiska sjukdomstillstånd. Även strafflagberedningen hade ansett, att dessa defekt- och sjukdomstillstånd borde medföra strafffrihet. Beredningen hade emellertid menat, att det medicinska språkbruket skulle medgiva att också beteckna dem som sinnessjukdom. Det vore främst dylika och andra därmed jämförliga, med sinnessjukdom nära likartade fall, som utskottet åsyftade, när det förordade en bestämmelse om att även vissa andra psykiskt abnorma än sinnessjuka och sinnesslöa skulle kunna på grund av sin sinnesbeskaffenhet helt frias från ansvar. I likhet med lagrådet ansåge utskottet det emellertid omöjligt att ens genom vetenskaplig beskrivning draga en klar skiljelinje mellan de fall som här avsåges och övriga fall av psykopati. Utskottet förordade med hänsyn till det anförda, att de psykiska abnormtillstånd, vilka vid sidan av sinnessjukdom och sinnesslöhet skulle kunna medföra straffriande verkan, i lagtexten betecknades såsom »annan själslig abnormitet av så djupgående natur att den måste anses jämställd med sinnessjukdom». Förslaget bifölls av riksdagen och lagändringen trädde i kraft den 1 januari 1946.

För närvarande finnas inom landet fyra specialavdelningar för vård av straffrifyrklarade, nämligen två s. k. säkerhetspaviljonger, avsedda för vård av farliga eller våldsamma patienter, vid varldera av Sätters sjukhus och S:t Gertruds sjukhus i Västervik samt två specialavdelningar, avsedda huvudsakligen för kriminella psykopater, vid varldera av S:t Sigfrids sjukhus i Växjö och Sidsjöns sjukhus i Sundsvall.

Revisorerna ha från vederbörande sjukhuschefer införskaffat vissa uppgifter angående ifrågavarande specialavdelningar, varav inhämtats bland annat följande.

Specialavdelningen vid S:t Sigfrids sjukhus, som togs i bruk år 1906, har för närvarande 100 vårdplatser. Beläggningen å avdelningen under åren 1941—1945 framgår av nedanstående sammanställning.

Å r	Intagna	Försöks- utskrivna	Återintagna efter försöks- utskrivning	Avvikna	Återintagna efter avvikande
1941	40	21	13	10	8
1942	34	33	13	8	8
1943	59	37	21	4	8
1944	36	55	28	5	5
1945	42	79	37	16	13

Avvikandena ha skett såväl från avdelningen som under frigång och utarbete. De till specialavdelningen hörande promenadgårdarna begränsas av murar, som äro 3,60 meter höga. Fönstren till den s. k. isoleringsavdelningen äro utanför försedda med rundjärnsgaller. Fönstren till övriga underavdelningar ha järnbeslag i spröjsarna. Alla fönster, med undantag för den avdelning, som är avsedd huvudsakligen för frigångare, äro dessutom skruvade utifrån med träskruvar. Särskilda föreskrifter gälla för frigång, som ej får utsträckas in på den del av området, där kvinnoavdelningarna äro belägna. Deltagande i gudstjänster och besök vid biografföreställningar i sjukhusets festsal ske efter särskilt tillstånd av vederbörande överläkare. Specialavdelningen har sina egna verkstäder förlagda inom densamma. Å huvudsjukhusets verkstäder ha patienter från specialavdelningen tidigare i regel icke tillåtit arbeta, men för närvarande är en patient därifrån sysselsatt där med bokbinderi. Denna patient har emellertid frigång. Specialavdelningens utarbetare gå i särskilda arbetslag med sjukvårdare från specialavdelningen som övervakare. Några patienter, som ha frigång, arbeta i trädgård och ladugård tillsammans med patienter från huvudsjukhusets mansavdelning. Enligt sjukhuschefens mening är specialavdelningens förläggning till sjukhuset förknippad med flera olägenheter. Specialavdelningen är synnerligen olämpligt placerad i mitten av sjukhusområdet, vilket medför ett alltför livligt samröre mellan specialavdelningens patienter och sjukhusets övriga patienter, särskilt kvinnliga patienter. Dessutom är en avsevärd mängd kriminalpatienter frigående å sjukhusområdet, vilket ingalunda är ägnat att öka trivseln för där boende befattningshavare och övriga, som måste uppehålla sig där. Specialavdelningen med dess patienter ses icke utan olustkänslor av sjukhuspersonalen och traktens invånare; de många rymningarna bidraga icke till att förbättra situationen.

Säkerhetspaviljongen vid Sätters sjukhus inrättades år 1912 av landstinget och övertogs år 1935 av staten. Vid avdelningen finnas för närvarande 37 vårdplatser. Under åren 1942—1946 ha intagits respektive 1, 3, 1, 5 och 4 patienter. Sedan specialavdelningen öppnats, ha endast fyra rymningar förekommit, nämligen en 1921, två 1924 och en 1946. Försöksutskrivningar äga icke rum från denna avdelning, då den är s. k. fast paviljong och avsedd för de mest svårskötta och farliga sinnessjuka. Vid förbättring i tillståndet bli dessa patienter förflyttade till specialavdelningarna vid Sidsjöns eller S:t Sigfrids sjukhus eller också till vanlig sinnessjukavdelning. Avdelningens fönster äro gallerförsedda; ytterdörrarna äro plåtbeslagna, försedda med två lås (mot promenadgårdarna omgivna av $3\frac{1}{2}$ —4 meter höga träplank) samt med regler, skötta av portvakt, mot egentliga ingången. De flesta patienter vårdas i enkelrum, försedda med låsta och reglade dörrar. Endast 10 patienter ligga på gemensam övervakningssal med två nattvakter. Patienterna få lämna avdelningen endast på grund av trängande skäl och då i sällskap med minst två sjukskötare. Annan vistelse utom avdelningen förekommer icke. Endast en del av patienterna få vistas i gemensamt dagrum, där radio finnes. Två sådana dagrum finnas, då specialavdelningen är upp-

delad i tvenne underavdelningar. Ingen kontakt finnes mellan specialavdelningens patienter och sjukhusets andra patienter. Verkstäder förekomma icke på avdelningen, enär patienterna därstädes på grund av sin farlighet icke kunna tillåtas bruka verktyg av något slag.

Säkerhetspaviljongen vid S:ta Gertruds sjukhus, som inrättades år 1913 av landstinget och övertogs år 1935 av staten, har för närvarande 34 vårdplatser. Beläggningen å sjukhuset av straffriförklarade åren 1941—1946 framgår av nedanstående sammanställning.

	Intagna	Försöks- utskrivna	Återintagna efter för- söksutskriv- ningen
1941	9	7	2
1942	19	8	3
1943	24	12	5
1944	19	13	4
1945	17	16	3
t. o. m. ^{11/11} 1946	9	13	3

Några rymningar från specialavdelningen ha icke förekommit under ovan-nämnda tid. Vid avdelningen äro särskilda säkerhetsåtgärder till förhindrande av rymningar vidtagna (promenadgångar med 4,30 meter höga murar, galler för fönstren m. m.). Frigång förekommer icke vid avdelningen.

Specialavdelningen vid Sidsjöns sjukhus började beläggas våren 1943. En viss gradering av psykopaterna skedde genom att hit överfördes de svåraste fallen från Växjö. Specialavdelningen mottager för närvarande 102 patienter. Beläggningen å avdelningen under åren 1943—1946 framgår av följande sammanställning:

	Intagna	Försöks- utskrivna	Återintagna efter för- söksutskriv- ningen	Avvikna	Återintagna efter avvikande
1943	115	7	—	5	5
1944	20	33	16	20	20
1945	38	72	34	13	13
t. o. m. ^{11/11} 1946	29	38	32	34	34

Avvikandena ha skett från själva avdelningen under frigång, permission, promenad och utarbete. Dörrarna å avdelningen äro försedda med lås, och under nattetid låsas ytterdörrarna dessutom med särskilt lås. De i paviljongens mitt befintliga trappnedgångarna äro i nedre botten försedda med låsta gallergrindar. Fönstren äro smårutiga och ha inbyggt järngaller, varjämte utanför fönstren finnes ett tjockare järngaller. Ävenså ha å verkstäder insatts särskilda spärrhakar å fönstren för att ge ökad säkerhet vid vädring. Fönstren stängas med trekantslås. Tre promenadgårdar finnas till paviljongen, vilka äro omgivna av 3,80 meter höga murar. Patientavdelningarna äro

små, i regel bestående av 16 à 17 patienter. Övervägande delen av patienterna ligga på enkelrum, som hållas låsta under natten. Flertalet patienter åtnjuta icke frigång. Endast 29 patienter ha för närvarande dylik förmån. Å tre av specialavdelningens sex avdelningar förekommer aldrig frigång. Tillstånd till permission till staden medges mycket sparsamt. Patienterna från fem avdelningar ha rätt att deltaga i gudstjänster och nöjestillställningar i sjukhusets festsal och även i midsommardansen i det fria. Å specialavdelningen finnas 3 verkstäder, nämligen konfektionsskrädderi, bokbinderi och kuvertverkstad. För att tillgodose patienternas behov av annan sysselsättning måste de placeras å sjukhusets övriga verkstäder och ekonomilokaler samt i utearbete. Härigenom komma de i beröring med sjukhusets övriga patienter. Såväl härunder som under frigång ha en del av patienterna möjlighet att träffa även kvinnliga patienter och knyta icke önskvärda bekantskaper.

Slutligen finnas specialavdelningar för asociala imbecilla, inrättade omkring år 1930 i ombyggda kaserner. De för män avsedda anstalterna utgöras av en byggnad av Källshagens sjukhus i Vänersborg med 283 vårdplatser och Salberga sjukhus i Sala med 384 platser. Den kvinnliga motsvarande anstalten är Västra Marks sjukhus i Örebro med 350 platser.

Medicinalstyrelsen lät per den 1 maj 1946 inventera antalet straffriförklarade, fördelade efter vissa brottskategorier och diagnos. Enligt de sammanställda preliminära siffrorna hade sedlighetsbrott begåtts av 379 män och 8 kvinnor, våldsbrott av 446 män och 35 kvinnor, egendomsbrott av 876 män och 168 kvinnor samt övriga brott av 198 män och 52 kvinnor.

Fördelade efter diagnos blevo de större grupperna:

Schizofreni	497 män och 40 kvinnor
Ålderpsykosor och arteriosklerotisk demens	103 » » 3 »
Psykopati	393 » » 84 »
Imbecillitet	469 » » 88 »
Imbecillitet och psykopati	220 » » 30 »

Revisorernas
uttalande.

De psykiskt abnorma brottslingar, som icke äro sinnessjuka eller sinnesslöa, utgöras huvudsakligen av psykopater och i lättare grad intellektuellt undermåliga. Av den ovan lämnade redogörelsen framgår, att den hittillsvarande anordningen att vårda dylika straffriförklarade tillsammans med sinnessjuka är behäftad med avsevärda olägenheter. Förekomsten av kriminella psykopater å vissa sinnessjukhus är ägnad att i allmänhetens ögon äventyra dessas anseende och sålunda motverka den strävan till effektivisering av sinnessjukvården, vilken för närvarande pågår och som bland annat tagit sig uttryck i den nyligen av medicinalstyrelsen utarbetade tioårsplanen för sinnessjukvårdens utbyggande i riket. Med hänsyn till det förtroende såsom sjukvårdsanstalter, vilket sinnessjukhusen böra eftersträva, måste det därför vara till väsentlig nackdel för dessa att nödgas emottaga de kriminella och eljest asociala element, som de straffriförklarade, särskilt psykopaterna, ofta representera. Även med en uppdelning av klientelet på olika av-

delningar kan det icke undvikas att en gemensamhet skapas, varigenom det kriminella ofta ganska aktiva klientelet kan komma att ogynnsamt påverka de övriga patienterna och utgöra en ständig oroskälla för dessa. Vidare torde det tidsödande arbetet med de kverulerande straffriförklarade i viss mån inkräkta på läkarnas omsorg om övriga patienter, som oftast äro i högre grad i behov av psykoterapi än de straffriförklarade. Även i avseende å vården av de kriminella själva medför det nuvarande systemet vissa nackdelar. Sålunda måste den starka begränsningen av deras rörelsefrihet menligt inverka på möjligheterna att bereda dem yrkesutbildning, särskilt avpassad efter deras speciella behov. Slutligen utgöra de ofta förekommande rymningarna från sinnessjukhusen av kriminalpatienter givetvis ett starkt irritationsmoment i första hand för ortsbefolkningen, men även för allmänheten i övrigt.

Enligt revisorernas mening skulle avsevärda fördelar såväl för de straffriförklarade själva som för övriga patientkategorier vara att vinna, därest vården av de straffriförklarade avskildes från sinnessjukvården i övrigt. Ett genomförande av en fullständig dylik differentiering förutsätter, att frågan om inrättande av särskilda anstalter för straffriförklarade upptages till övervägande. På anstalter av nu antytt slag skulle bevakningen kunna ordnas på ett effektivare sätt än vad som för närvarande är möjligt vid sinnessjukhusen, där under nuvarande förhållanden hänsyn måste tagas till övriga kategorier av patienter. Härigenom liksom även genom att vederbörande anstaltsområde väl inhägnades skulle rymningar i hög grad försvåras. Å andra sidan skulle måhända ökad rörelsefrihet kunna medges de straffriförklarade därigenom att de komme att vistas inom ett större, avskilt område, varigenom även tillfälle till jordbruksarbete och allehanda yrkesutbildning skulle kunna beredas på ett helt annat sätt än som för närvarande är möjligt. Att avskilja *alla* straffriförklarade från övriga patienter på sinnessjukhusen och omhändertaga dem på särskilda anstalter synes dock knappast behöva ifrågakomma, utan torde ett dylikt avskiljande böra äga rum allenast för psykopaterna, vilka för sinnessjukhusen utgöra det mest svårskötta klientelet bland de straffriförklarade. Även om efter den senaste vidtagna ändringen av strafflagens tillräknelighetsbestämmelser ett jämförelsevis större antal psykopater, som begå brott, hädanefter icke torde komma att straffriförklaras, lära dock de svårare fallen bland dem förbliva strafflösa. Å andra sidan är det givetvis tänkbart att även andra grupper av psykopater än straffriförklarade, t. ex. sådana villkorligt dömda, beträffande vilka den villkorliga domen förenats med föreläggande för den dömde att viss tid vistas å dylik anstalt, skulle kunna ifrågakomma till vård å ifrågavarande anstalter.

På grund av vad sålunda anförts få revisorerna hemställa, att frågan rörande möjligheterna att bereda vård åt de straffriförklarade psykopaterna å särskilda specialanstalter upptages till närmare prövning.

§ 25.

Tjänstebostäder för ogift personal vid Sidsjöns sjukhus i Sundsvall.

Med bifall till Kungl. Maj:ts i propositionen nr 176 gjorda framställning beslöt 1938 års riksdag, att i Sundsvall skulle i huvudsaklig överensstämmelse med ett i propositionen framlagt förslag uppföras ett nytt sinnessjukhus, förlagt till det s. k. Sidsjöområdet, för en beräknad kostnad av högst 10 400 000 kronor. Samtidigt anvisade riksdagen för arbetenas påbörjande under budgetåret 1939/40 1 000 000 kronor. Medel ställdes därefter successivt till byggnadsstyrelsens förfogande för uppförande i styrelsens regi av ifrågavarande sjukhus. Olika sjukhusanläggningar färdigställdes under de följande åren.

Med skrivelse till Kungl. Maj:t den 21 april 1941 överlämnade byggnadsstyrelsen ritningar till återstående vid sjukhuset planerade byggnader, däribland bostadshus för ogift personal (sköterskor och skötare). Styrelsen framhöll därvid, bland annat, att samtliga dessa byggnader av styrelsen i skrivelse den 30 augusti 1940 beräknats draga en kostnad av sammanlagt 1 973 000 kronor. I avsikt att icke överskrida nyssnämnda kostnad trots de prisstegringar, som därefter inträffat, hade styrelsen för avsikt att uppföra personalbostäderna, med undantag av portvaksbyggnaden, av trä i stället för sten. Enligt styrelsens mening vore det ändamålsenligast, att även dessa byggnader utfördes i styrelsens egen regi.

Framställningen remitterades till 1940 års civila byggnadsutredning, som i skrivelse den 14 maj 1941 anförde, bland annat, att de företedda kostnadsberäkningarna innebure ett kubikmeterpris för bostadsbyggnaderna av trä av omkring 70 kronor. Detta pris nödgades utredningen beteckna såsom högt. Särskilt framträdde detta i de angivna priserna för olika ledningsarbeten, vilka låge högre än vad fallet vore i fråga om bostadshus i allmänhet. Utredningen — som funne ett pris av 65 kronor per kubikmeter, oberäknat kostnaderna för utvändiga ledningar, utgöra den högsta kostnad, som skäligen borde beräknas för dylika trähus på byggnadsorten — hölle därför före, att den upptagna kostnadssumman för i remissen avsedda byggnader kunde nedsättas med omkring 110 000 kronor utöver det belopp av sammanlagt 57 000 kronor, som utredningen med anledning av föreslagna reduktioner i övrigt angivit.

Genom beslut den 28 juni 1941 uppdrog Kungl. Maj:t åt byggnadsstyrelsen att i huvudsaklig överensstämmelse med de av styrelsen uppgjorda ritningarna med däri av 1940 års civila byggnadsutredning föreslagna avvikelser låta för en kostnad av högst 1 555 000 kronor uppföra personalbostäder, växthus och obduktionsbyggnad vid Sidsjöns sjukhus.

Sedan byggnadsstyrelsen i skrivelse den 29 september 1941 framhållit att ifrågavarande byggnader icke kunde uppföras för angivna belopp, 1 555 000 kronor, förklarade Kungl. Maj:t genom beslut den 12 december 1941 hinder icke möta för byggnadsstyrelsen att, där så befundes oundgängligt, uppföra personalbostäder, växthus och obduktionsbyggnad till en kostnad överstigande 1 555 000 kronor.

I skrivelse den 27 april 1942 anmälde byggnadsstyrelsen, att det vid den detaljerade kostnadskalkyl över byggnadsförslaget, som av styrelsen uppgjorts, visat sig, att dittills anvisade medel icke skulle komma att förslå. Styrelsen framhöll därvid, bland annat, att styrelsen genom vittgående besparingsåtgärder och förenklingar i arbetenas utförande skapat en medelsreserv i syfte att kompensera de prisstegringar på byggnadsmaterial, som inträtt efter krigsutbrottet och som alltjämt fortginge. De ursprungligen till 10 400 000 kronor beräknade totalkostnaderna skulle på grund av dylika fördyringar och med det utförande av byggnaderna, som ursprungligen avsetts, enligt styrelsens beräkningar hava kommit att uppgå till 14 000 000 kronor. Genom medelsreserven hade styrelsen emellertid lyckats begränsa denna slutsiffra för byggnadsföretaget med omkring 2 000 000 kronor. Styrelsens förhoppningar att på detta sätt kunna helt kompensera prisstegringarna hade emellertid svikits på grund av en del förhållanden, som ej kunnat förutses. Sålunda beräknade styrelsen, att den omständigheten, att frågan om personalbostäderna m. m. vid sjukhuset gjordes till föremål för granskning och bearbetning av 1940 års civila byggnadsutredning, föranlett en försening av byggnadsföretagets slutförande med omkring 9 månader. Denna försening innebure, förutom i styrelsens skrivelse den 29 september 1941 angivna merkostnader för själva bostadshusen med 100 000 kronor på grund av prisstegringar å materialier, körslor m. m. samt utgifter för arbetenas bedrivande under ogynnsam årstid, jämväl ökade kostnader för administration och arbetsledning samt fördröjt färdigställande av vägar, stängsel, planeringsarbeten, yttre ledningar och vissa arbeten även i övriga byggnader, som i annat fall kunnat samordnas med arbetena för bostadshusen. För bostadshusen uppkomna merkostnader beräknades närikenom uppgå till sammanlagt 185 000 kronor. Merkostnaden för uppvärmning i under arbete varande byggnader utgjorde enligt styrelsens beräkning 120 000 kronor. Ökningen i levnadskostnadsindex hade även medfört utbetalande av dyrtidstillägg på till arbetare utgående löner. Härför beräknades ett belopp av 175 000 kronor. Styrelsen hemställde därför att ett belopp å sammanlagt 480 000 kronor måtte ställas till styrelsens förfogande.

Genom kungl. brev den 30 juni 1942 medgavs att byggnadsstyrelsen finge disponera ett belopp av 480 000 kronor för färdigställande av Sidsjöns sjukhus.

Sedan byggnadsstyrelsen i skrivelse den 28 december 1942 hemställt om anvisande av ytterligare 170 000 kronor, utgörande merkostnader på grund av ytterligare prisstegringar, medgav Kungl. Maj:t genom brev den 2 april 1943, att styrelsen finge disponera ett för ändamålet å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 anvisat reservationsanslag å nämnda belopp.

Revisorerna hava avlagt besök vid Sidsjöns sjukhus och därvid ägnat särskild uppmärksamhet åt den ogifta personalens tjänstebostäder.

Revisorernas
uttalande.

Dessa inrymmas i 9 tvåvåningshus av trä (därav 7 för kvinnlig och 2 för manlig personal), ordnade i smärre grupper och helt avskilda från sjuk-

huset. Lägenheterna utgöras av ett rum och alkov för översköterskor samt av enkelrum för skötare, sköterskor och ekonomipersonal. Samtliga bostäder äro belägna efter ena sidan av en genom varje våning löpande korridor. Pentry, w. c., städskrubb och rum för linneförråd äro placerade på motsatt sida av korridoren. Inom samtliga lägenheter finnas kapprum, garderober och tvättställ. Gemensamt badrum är anordnat i källaren av varje hus.

Revisorerna hava funnit lägenheterna allt för knappt tillmätta. Enkelrummen hava sålunda en golvyta av allenast 8,9 m² och rum med alkov 17,1 m². Ljudisoleringen i bostäderna är bristfällig, vartill i hög grad bidrager att trögolven äro utan beläggning. Varmvatten saknas i lägenheterna. Utrymmet i varje pentry är otillräckligt och utrustningen ofullständig. Ytterligare må anmärkas, att till varje bostadshus allenast finnes en ingång. Isolering och dränering av grundmurarna äro otillfredsställande.

Revisorerna hava under § 28 framställt vissa erinringar mot civila byggnadsutredningens verksamhet. Därvid har anförts, bland annat, att utredningen för åstadkommande av en allmän standardsänkning inom den offentliga byggnadsverksamheten genomdrivit besvärningar av förslag, som underställts dess granskning, samt utarbetat vissa allmänna normer att iakttagas vid planläggning och genomförande av byggnadsföretag. Revisorerna hava vidare framhållit, att de resultat, vartill dessa åtgärder lett, icke varit i allo lyckliga. Vad föreliggande sjukhusanläggning beträffar, hava även där i enlighet med yttrande av byggnadsutredningen inskränkningar i besparingssyfte vidtagits, som måste betecknas såsom mindre lämpliga. Särskilt gäller detta den ogifta personalens tjänstebostäder. Det torde vara uppenbart, att personalen vid sinnessjukhusen för att kunna på ett tillfredsställande sätt sköta sin tjänstgöring under fritid är i behov av vila och avkoppling i en trivsamt miljö. Trångboddheten i lägenheterna i förening med de bristfälliga bekvämligheterna är emellertid icke ägnad att skänka personalen den trevnad, som densamma rimligtvis bör kunna göra anspråk på. Den otillfredsställande ljudisoleringen medför även, att personal med nattarbete icke får tillfälle till erforderlig vila. Enligt revisorernas mening har den i förevarande fall genomförda besparingspolitiken icke varit lycklig. Den jämförelsevis låga bostadsstandarden och bostadsbyggnadernas mindre gedigna utförande torde i framtiden framtvinga dyrbara ombyggnads- och underhållsarbeten.

Å vad sålunda förekommit, hava revisorerna velat fästa riksdagens uppmärksamhet.

§ 26.

Anställnings-
registret.

I kungörelsen den 30 april 1943, nr 218, har stadgats skyldighet för arbetsgivare att under vissa förhållanden göra anmälan om anställande av arbetstagare. Dylig anmälan skall avgivas, om anställningen är avsedd att vara minst fyra veckor samt göras till utmätningsmannen i anställningsorten eller i Stockholm till överståthållarämbetet.

Kungl. Maj:t äger, i den mån särskilda omständigheter därtill föranleda, meddela befrielse från anmälningsskyldighet. För närvarande gäller att anmälningsskyldighet skall av statliga verk och inrättningar samt av lands- ting, kommuner, församlingar, skoldistrikt med flera kommunala bildningar fullgöras endast såvitt angår arbetare i statens eller den ifrågavarande sam- fällighetens tjänst. Genom särskilt Kungl. Maj:ts beslut har befrielse medde- lats Stockholms stad beträffande vissa arbetare, anställda enligt det s. k. allmänna kommunalarbetsavtalet och det s. k. sjukhusavtalet.

Anmälan skall som regel avgivas i två exemplar å särskild blankett (an- ställningskort) senast en vecka efter anställningens början. Blanketter till- handahållas av postverket och befordras avgiftsfritt med posten. Utmät- ningsmannen skall förvara det ena exemplaret av anställningskortet i ett alfabetiskt ordnat register och översända det andra till länsstyrelsen eller, där arbetstagaren är mantalsskriven inom annan utmätningmans tjänstgö- ringsområde, till denne, som har att vidarebefordra detsamma till länssty- relsen i mantalsskrivningsorten. Till länsstyrelsen inkommande anställnings- kort skola ordnas alfabetiskt i särskilt register. Ur anställningsregistret skall uttagas kort angående anställning, som på grund av inkommen anmälan om annan senare anställning kan antagas hava upphört tidigare än under närmast föregående kalenderår. Annat kort förvaras under en tid av fem år.

Som påföljd för försummad anmälningsskyldighet gäller enligt förenämnda kungörelse, att den som underlåter att behörigen fullgöra anmälnings- skyldighet straffas med böter å högst 100 kronor. Till straff dömes icke, om omständigheterna giva vid handen att ett tillfälligt förbiseende förelegat eller att anmälningsskyldigheten icke kunnat fullgöras inom stadgad tid.

Tillkomsten av nu nämnda bestämmelser utgör ett led i den serie av åt- gärder, vilka efter beslut av bland annat 1943 års riksdag vidtagits för att främja en effektivare skattebetalning och en grundligare taxeringskontroll. Närmast åsyftade man att komma till rätta med de brister i restindrivning- en av utskylder, vilka hade sin främsta grund däri, att indrivningsmyndig- heterna hade stora svårigheter att snabbt vinna kunskap om den restfördes arbetsanställning.

I avseende å detta spörsmål uttalade de sakkunniga, vilkas betänkande låg till grund för proposition i ämnet.

Ett undanröjande av nu berörda olägenhet synes emellertid endast kunna ske på ett sätt, nämligen genom att arbetsgivarna åläggas skyldighet att i viss utsträckning anmäla arbetsanställning. Förslag i sådan riktning hava även tidigare framkommit, bland annat framlades sådant förslag av 1936 års uppördskommitté. Det är givet, att en dylik föreskrift skulle för arbetsgi- varna, framför allt de större, innebära åtskilligt besvär. Emellertid fram- står för de sakkunniga såsom en ofrånkomlig förutsättning för vinnande av en bättre ordning i fråga om uppörden, att en ändring ernås i nu berörda avseende. Såsom förut påpekats skulle det båda föga att söka utveckla skatte- förmedlingsrörelsen, om man icke samtidigt skärpte kontrollen å de noto- riska skatteskokarna. Anmärkas må ock, att den nu förevarande utred-

ningen avser att söka vinna en sådan förbättring av uppbörden att frågan om uppbördens verkställande vid inkomstkällan därmed åtminstone tills vidare kan få anstå. Ett genomförande av förslaget om uppbörd vid inkomstkällan kan enligt vad som allmänt erkännes icke äga rum, med mindre arbetsgivarna i betydande utsträckning tagas i anspråk för ändamålet. Kan man undgå en dylik mera långt gående reform genom nu ifrågasatta åtgärder, vill det synas som om det ökade besvär för arbetsgivarna, som anmälningsskyldighetens fullgörande innebär, dock skulle vara acceptabelt då man därigenom undgår nyssberörda väsentligt mera omfattande arbetsuppgifter.

I detta sammanhang må även erinras om att 1944 års uppbördsberedning i sitt betänkande med förslag till omläggning av uppbördsförfarandet förutsatt, att de s. k. anställningsregistren och de i vissa län förda mantalsregistren skulle komma att försvinna i och med den nya folkbokföringens genomförande samt ersättas av folkbokföringsavdelningarnas register.

Revisorerna hava velat undersöka de möjligheter anställningsregistren hittills erbjudit i syfte att förbättra restindrivningen. I cirkulärskrivelse till samtliga länsstyrelser och överståthållarämbetet hava revisorerna därför infordrat uppgifter, ägnade att belysa denna fråga.

För att anställningsregistren skola kunna rätt fullgöra sin funktion är det givetvis av avgörande betydelse att arbetsgivarna iakttaga den föreskrivna anmälningsskyldigheten. De inkomna yttrandena ge emellertid vid handen, att brister genomgående föreligga i detta avseende. Länsstyrelsen i Östergötlands län beräknar sålunda att endast ca 75 procent av länets arbetsgivare avge vederbörlig anmälan. Genomgående har åtskillnad gjorts mellan arbetsgivare med större antal anställda, å ena sidan, samt småföretag med endast ett fåtal anställda samt privatpersoner, å andra sidan. I fråga om den förstnämnda kategorien kan sägas att anmälningsskyldigheten på det hela taget iakttagits, medan beträffande den andra gruppen, vilken innefattar hantverkare, mindre jordbrukare och andra småföretagare, privatpersoner med anställd hemhjälp och tillfällighetsarbetare m. m., anmälningsskyldigheten i väsentlig utsträckning eftersatts. I de flesta fall har det visat sig, att sådana arbetsgivare helt sakna kännedom om anmälningsskyldigheten. Ofta hava arbetsgivare, vilka icke tidigare ägt kännedom om anmälningsskyldigheten, fått vetskap om densamma först i och med att någon anställd blivit föremål för indrivningsåtgärder, varvid vederbörande uppbördsman i samband härmed påtalat arbetsgivarens försummelse. På grund av den rådande bristen på arbetskraft hava överenskommelser ofta ingåtts mellan arbetsgivare och arbetstagare för att kringgå föreskrifterna om anmälningsskyldighet. Enligt vad som uppgivits av t. ex. länsstyrelserna i Stockholms och Gävleborgs län förekommer sålunda, att arbetstagare uppställa som villkor för antagande av anställning att anmälan ej göres till registret. Då utredning om sådana avtal kunnat förebringas, synes inom Gävleborgs län landsfiskalerna hava föranstaltat om åtal mot arbetsgivarna i fråga. Det förekommer även, att man avtalar om anställningsperioder om 4 veckor i taget med ett kortare uppehåll mellan varje period.

Som ovan nämnts torde emellertid den vanligaste orsaken till arbetsgivar-

nas försumlighet i avseende å anmälningsskyldighetens fullgörande vara bris-
tande kännedom om densamma. Av intresse är därför att veta, huruvida
särskilda åtgärder av länsstyrelserna vidtagits i syfte att få kännedom om
anmälningsplikten spridd bland arbetsgivarna. Dyliga åtgärder kunna an-
tingen vara av generell art, såsom kungörelser eller annonsering, eller avse
åtgärder i enskilda fall, såsom anmaningar, föranstaltande om åtal m. m.
Det har visat sig, att medan vissa länsstyrelser i stor utsträckning vidtagit
dyliga åtgärder, andra däremot icke alls eller allenast i obetydlig mån sökt
rikta uppmärksamheten på arbetsgivarnas skyldighet i förevarande hänse-
ende. De från länsstyrelserna inkomna svaren giva vid handen, att åtal mot
försumliga arbetsgivare anhängiggjorts i ytterst liten utsträckning. Åtal hava
sålunda överhuvud icke förekommit i Kronobergs, Skaraborgs och Öster-
götlands län.

Beträffande åtgärder, som av länsstyrelse, magistrat eller annan myn-
dighet eller samfällighet vidtagits för att hos arbetsgivarna inpränta skyl-
digheten att göra anställningsanmälan må anföras följande.

I Kristianstads län har länsstyrelsen icke själv genom kungörelser, annon-
sering eller på annat sätt sökt förmå arbetsgivarna fullgöra sin anmälnings-
skyldighet. Däremot har genom magistratens försorg i Kristianstad vid flera
tillfällen annonser införts i ortspressen i nyssnämnt syfte. Åtal har efter an-
mälan av utmättningsman förekommit endast i några enstaka fall.

Även i Kopparbergs län hava, bortsett från att i ett landsfiskalsdistrikt
annonsering skett på kommunens bekostnad, inga särskilda generella åtgär-
der vidtagits. Samma är förhållandet i Göteborgs och Bohus län. Genom
intervju i en daglig tidning i Göteborg hade uppmärksamheten riktats på den
föreskrivna anmälningsskyldigheten, vilket föranledde en påtaglig ökning av
antalet inkomna kort. Stickprovsgranskning har någon gång skett på så
sätt att inkomna deklARATIONER med tillhörande löneuppgifter jämförts med
anställningsregistret.

Länsstyrelsen i Västmanlands län har uppgivit, att några särskilda åtgär-
der icke av länsstyrelsen vidtagits, när dyliga åtgärder icke förutsatts i för-
fattningen. Icke heller länsstyrelserna i Hallands och Jönköpings län hava
vidtagit särskilda åtgärder.

Länsstyrelsen i Blekinge län har genom kungörelser, som ett antal gånger
införts i länets tidningar, erinrat arbetsgivarna om deras skyldighet. Detta
synes hava medfört, att åtskilliga arbetsgivare i behörig ordning fullgjort sin
anmälningskyldighet. Utmättningsmännen i länet hava därjämte erinrats om
att de borde undersöka, huruvida anmälningskyldigheten fullgjorts, samt
i förekommande fall anmoda vederbörande arbetsgivare att iakttaga de med-
delade föreskrifterna.

Länsstyrelsen i Uppsala län har vid ett tillfälle genom annonsering i ords-
pressen erinrat arbetsgivarna om deras skyldighet, varjämte länsstyrelsen
uppper sig hava föranstaltat om förnyad kungörelse med särskilt framhål-
lande av att försumlighet medför anmälan till åtal. Härjämte hava vid de
årliga inventeringar, som genom länsstyrelsens försorg verkstälts hos utmät-

ningsmännen, dessa anmodats att i cirkulärskrivelser till fjärdingsmännen uppmana dem att i största utsträckning tillhålla arbetsgivarna att fullgöra sin anmälningsskyldighet.

I Stockholm har överståthållarämbetet vid skilda tillfällen under kungörelsens första giltighetstid annonserat i dagspressen och lämnat meddelanden i radio. Anmaningar i form av cirkulärskrivelser tillsändas sådana arbetsgivare, vilka enligt uppgift från uppbördsmän eller vad som eljest blivit känt icke avgivit anmälan. Skulle arbetsgivare trots upprepade anmaningar med slutligt hot om åtal vägra fullgöra sina skyldigheter, verkställas åtal i laga ordning.

Under förarbetena till nu gällande föreskrifter rörande anställningsregister uttalades, att det hos länsstyrelsen förda registret med fördel skulle kunna användas icke blott i syfte att främja en snabb och effektiv restindrivning utan även överhuvud då det gällde att lämna upplysning, huruvida en viss person vore anställd inom länet samt var han i förekommande fall vore anställd. Det visar sig också, att registret inom samtliga länsstyrelser fått en viss betydelse även för länsstyrelsens handläggning av frågor om avskrivning eller avkortning av kronoutskylder, vid handläggningen av mantalsskrivnings- och taxeringsmål, vid polismyndighets efterlysningsarbete m. m. Härjämte bruka även vissa statliga och kommunala myndigheter, såsom riksbanken, riksförsäkringsanstalten, barnvårdsnämnder, familjebidragsnämnder m. fl. förfråga sig hos registret. Även för bevakning gentemot försumliga låntagare, t. ex. beträffande värnpliktslån, har registret kommit till användning.

Såsom särskilt lämpligt framhölls även att anställningsregistret fördes i anslutning till länsvis upprättade mantalsregister, vilka kunde erhållas genom att vid utskrift av personkort en kopia därav samtidigt utskreves. Dylika register hava funnits upplagda vid länsstyrelserna i Stockholms, Kalmar och Västernorrlands län, men komma enligt uppgift vid genomförandet av den nya folkbokföringen att ersättas av hjälpkortsregistren vid länsbyråerna.

Beträffande det hos länsstyrelsen förda registrets betydelse för närvarande som hjälpmedel för efterspaning med flera nyss angivna ändamål hava delade meningar uttalats.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län har sålunda uttalat att det hos länsstyrelsen förda registret kommit till användning endast för besvarande av förfrågningar från ett jämförelsevis litet antal skatteindrivningsmyndigheter och vissa riksbankens avdelningskontor. Förfrågningarnas antal hava hållit sig omkring 20 à 25 per månad. Dessa hava enligt länsstyrelsen ofta måst besvaras med besked om att den person, varom uppgift begärts, icke kunnat återfinnas i registret. Med hänsyn härtill och till det förhållandet att registret även för uppbördsavdelningens arbete med granskning av anmälningar till avkortning av utskylder varit av jämförelsevis ringa nytta anser länsstyrelsen, att det hos länsstyrelsen förda registret icke fyller något ändamål av större betydelse.

Länsstyrelsen i Kronobergs län uppger, att resultatet av registrets begagnande knappast kan anses tillfredsställande. Vid avkortningar och avskrivningar av utskylder hava i ej så få fall fortsatta indrivningsåtgärder kunnat anbefallas med hänsyn till de upplysningar registret innehållit, men vidtagna indrivningsförsök å de arbetsorter, registret utvisar, hava i många fall lämnat negativt resultat. Några mera betydande resultat hava därför enligt länsstyrelsen icke vunnits genom registrets anlitande. Förfrågningar från utmätningsmän m. fl., om viss person funnes upptagen i registret, hava i flertalet fall måst besvaras nekande. Arbetet med registrets aktualisering vore ganska betydande. Det måste därför enligt länsstyrelsens mening anses tveksamt, om värdet av registret uppväger med detsamma förande förenat arbete.

Enligt vad länsstyrelsen i Jönköping uppgivit, är registrets betydelse för länsstyrelsens eget arbete skäligen begränsat. På grund av registrets bristande fullständighet kan det icke anses fylla sina funktioner på fullt tillfredsställande sätt. Även länsstyrelsen i Hallands län anser registrets användning inom länsstyrelsen mycket begränsad. Endast vid avkortnings- och avskrivningstillfällen, för placering av vissa taxeringsuppgifter och vid direkta förfrågningar från andra myndigheter har det för länsstyrelsens del visat sig hava någon egentlig praktisk betydelse. Dess värde härvidlag kan dock ifrågasättas med hänsyn till det tidsödande arbetet att hålla detsamma aktuellt. För utmätningsmännen är det däremot ovärderligt, vilket framgår därav, att vissa fjärdingsmän lagt upp egna register för vissa distrikt.

Vad slutligen angår frågan om anställningsregistrets framtida betydelse, särskilt med hänsyn till de beslutade uppbörds- och folkbokföringsreformer, hava delade meningar uttalats av länsstyrelserna.

Sälunda anser länsstyrelsen i Jönköpings län att det med hänsyn till uppbördsreformen, svårigheten att effektivt övervaka att anmälningsskyldigheten fullgöres samt det förhållandet att registrets förande är förenat med icke obetydliga kostnader för statsverket och besvär för allmänheten, bör tagas under övervägande, huruvida icke anställningsregistret bör slopas.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län har framhållit att sedan nu restförda utskylder blivit slutredovisade anställningsregistret torde komma att sakna större praktisk betydelse. Det hos länsstyrelsen förda registret torde utan större olägenhet omedelbart kunna undvaras, medan frågan om ett bibehållande av utmätningsmännens register föreslås skola tagas upp till prövning om något år, då frågan om dess betydelse för det nya uppbörds- och restindrivningssystemet bättre kan bedömas. Även länsstyrelserna i Västernorrlands län, Gävleborgs län, Blekinge län, Jönköpings län, Kopparbergs län, Kronobergs län samt Jämtlands län hava framhållit, att registrets värde till följd av uppbördsreformen torde komma att minskas.

Flera länsstyrelser hava uttalat sig för ett bibehållande av det nuvarande systemet även efter de nya reformernas ikraftträdande.

Överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län anse sålunda, att registret kommer att spela en stor roll vid övervakningen över att arbetsgi-

varna fullgöra sin löneavdragsskyldighet och överhuvud taget för kontroll över de skattskyldiga. Likartade motiv hava även anförts av ett stort antal övriga länsstyrelser, som uttalat sig för registrets bibehållande. Vissa länsstyrelser hava emellertid tillstyrkt registrets bibehållande allenast under förutsättning, att de hos länsstyrelserna förda befolkningsregistren icke komme att innehålla aktuella uppgifter om anställningsförhållandena.

Revisorernas
uttalande.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår har anställningsregistret icke kommit att på avsett sätt fylla sitt egentliga ändamål, nämligen att till ledning för restindrivningen snabbt lämna upplysning om den skattskyldiges arbetsanställning. Den främsta orsaken till detta förhållande synes vara, att arbetsgivarna i stor utsträckning försumma att fullgöra den föreskrivna anmälningsskyldigheten. Särskilt gäller detta arbetsgivare med ett mindre antal anställda. Till väsentlig del torde försumligheten bero på ren okunnighet om gällande bestämmelser. Kontrollen över efterlevnaden av föreskrifterna synes även på vissa håll hava varit bristfällig. Det förefaller revisorerna anmärkningsvärt, att myndigheterna i allmänhet — trots kännedomen om registrets bristande effektivitet — i så ringa utsträckning använt sig av möjligheten att genom kungörelser, meddelanden i radio och i dagspressen bland allmänheten sprida kännedom om den föreskrivna anmälningsskyldigheten.

Genomförandet av den nya reformen på uppboräsväsendets område har aktualiserat frågan om ett bibehållande av anställningsregistret. Nämnas må att redan i samband med registrets tillkomst uttalades att detsamma allenast vore att anse såsom ett provisorium i avvaktan på en kommande uppborädsreform. Då det förefaller sannolikt, att anställningsregistret efter uppborädsreformens ikraftträdande kommer att få minskad betydelse, bör det enligt revisorernas mening tagas under öfvervägande, huruvida icke detsamma kan avskaffas, sedan någon erfarenhet vunnits angående verkningarna av folkbokförings- och uppborädsreformerna.

SJÄTTE HUVUDTITELN.

Kommunikationsdepartementet.

§ 27.

I anslutning till ett av överrevisorerna för väg- och vattenbyggnadsväsen- Åtgärder för
det gjort uttalande rörande behovet av en utredning av frågan om en de- viss decentrali-
centralisering av vägadministrationen framhöllo riksdagens revisorer under lisering av
§ 18 i sin berättelse för år 1945 önskvärdheten av att en ökad decentrali- administration av
sation av vägadministrationen komme till stånd. Under åberopande av vissa allmänna
åtgärder, som vidtagits i syfte att decentralisera förvaltningen och att för- vägvesendet.
enkla expeditionsarbetet, uttalade revisorerna, att en ytterligare decentralise-
ring och förenkling av expeditionsarbetet syntes erforderlig och möjlig. Re-
visorerna förklarade sig förutsätta, att frågan härom vore föremål för väg-
och vattenbyggnadsstyrelsens oavlåtliga uppmärksamhet och att de åtgärder
vidtoges, vartill förhållandena kunde giva anledning.

Överrevisorerna hava i sin den 27 november 1946 avgivna berättelse rö-
rande överrevisorernas verksamhet under budgetåret 1945/46 på nytt upp-
tagit frågan om en decentralisering av vägadministrationen samt i samband
härmed låtit verkställa en jämförande utredning beträffande antalet befatt-
ningshavare inom vägväsendet före och efter förstatligandet av den allmänna
väghållningen. Utredningen, som verkställdes av väg- och vattenbyggnadssty-
relsen, avser personalens ställning den 1 juli 1943 och den 1 juli 1946 och
omfattar alla de befattningshavare, som voro respektive äro anställda eller
eljest sysselsatta med uppgifter rörande den allmänna väghållningen på lan-
det och i de städer, där kronan numera är väghållare. Personal avsedd ute-
slutande för enskild väghållning, vägväsendet i de städer som själva äro
väghållare, vägtrafik, lufttrafik, enskilda järnvägar, hamnbyggnader samt
vattenledningar och avlopp redovisas sålunda icke. Vid jämförelsen har
hänsyn icke tagits till den personal, som tillkom genom omorganisatio-
nen den 1 juli 1946, enär den utökning av personalen, som sistnämnda
omorganisation medförde, huvudsakligen avser andra arbetsuppgifter än väg-
hållningen.

Vad först angår personalen per den 1 juli 1943 utvisar utredningen följande. Antalet heltidsanställda befattningshavare hos vägdistrikten uppgick till 690 ³/₄. Antalet vägstyrelseordförande och vägstyrelseledamöter samt vägmästare (de senare ett mindre antal), vilka tjänstgjorde som sekreterare, kassörer, kassakontrollanter och dylikt, utgjorde 228. Dessa befattningshavare voro emellertid icke fullt sysselsatta med nu ifrågakomma uppgifter. Räknat

i heltidstjänster har denna arbetskraft av styrelsen uppskattats till 114 tjänster, vilket innebär att varje befattningshavare i genomsnitt hade halvtidstjänstgöring. Mängden av det arbete som i övrigt presterades av ordförande och ledamöter samt av vägstämмоordförande och vägstämмоombud kan enligt styrelsen icke uppskattas. Styrelsen har utgått från att detta arbete kan »kvittas» mot det som utföres av de nuvarande vägnämnderna och länsvägnämnderna. Vissa vägdistrikt anlätade för kontors- och sekreterargöromål skrivbyråer och kommunalkontor. Mängden av det arbete, som utförts på sådant sätt, kan icke med säkerhet angivas men har av styrelsen approximativt beräknats motsvara 15 heltidstjänster. Antalet befattningar vid vägingenjörsorganisationen m. m. har beräknats till $181\frac{1}{2}$. Härtill komma kontrollanter vid byggnadsföretag till ett antal av 19. Länsstyrelsernas befattning med den allmänna väghållningen under vägdistriktstiden har av vägförstatligandekommittén beräknats motsvara 32 heltidstjänster. Enligt uppgift av ordföranden i vägförrättningsmännens förening kan den organisation av vägförrättningsmän jämte hos dem anställda biträden, som under 1943 fanns för vägväsendet på landet, beräknas motsvara ungefär 100 heltidstjänster. Antalet tjänstemän för den allmänna väghållningen vid väg- och vattenbyggnadsstyrelsen var vid nämnda tid 146. Det totala antalet heltidstjänster den 1 juli 1943 inom den allmänna väghållningen på landet och i de städer, där kronan numera är väghållare, har i enlighet med det anförda av styrelsen beräknats till $1\ 298\frac{1}{4}$.

Vad därefter angår den nuvarande organisationen, utvisar utredningen, att antalet tjänstemän och arbetsledare för den allmänna väghållningen vid vägförvaltningarna per den 1 juli 1946 uppgick till $1\ 294\frac{1}{2}$. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens personal för den allmänna väghållningen på landet uppgick vid samma tid till 277. Styrelsen har beräknat, att länsstyrelsernas arbete med vägväsendet efter förstatligandet minskat i sådan mån, att det numera kan anses motsvara 12 heltidstjänster. Antalet vägförrättningsmän och hos dem anställda biträden, som nu arbeta för vägväsendet på landet, har av styrelsen beräknats motsvara 50 heltidstjänster. I enlighet härmed har antalet befattningar inom den allmänna väghållningen per den 1 juli 1946 av styrelsen uppskattats till $1\ 633\frac{1}{2}$.

Utredningen giver sålunda vid handen, att antalet befattningshavare inom den allmänna väghållningen stigit från $1\ 298$ den 1 juli 1943 till $1\ 633$ den 1 juli 1946 eller således med 335 man.

Beträffande jämförelsen mellan den äldre och den nuvarande vägorganisationen har styrelsen anförat följande. Den nu pågående investeringsutredningen hade icke förekommit under vägdistriktstiden. Detta vore en uppgift som tillkommit efter och oberoende av förstatligandet. Den personal, som nu vore sysselsatt härmed, borde därför frånräknas. Den 1 juli 1946 hade 142 befattningshavare varit anställda uteslutande för nämnda uppgift. Inom styrelsen påginge sedan några år uppläggning av en broliggare och undersökning av broars bärighet. Detta arbete, som likaledes tillkommit oberoende av förstatligandet, hade den 30 juni 1943 nyss påbörjats och sysselsatte då 10 per-

soner. Samma dag 1946 sysselsattes därmed 21 personer. Antalet hade således ökats med 11, vilka befattningshavare vid nu ifrågakomna jämförelse borde frånräknas. Med hänsyn till det nu anförda borde personalökningen efter förstatligandet beräknas till (335 — 142 — 11 =) 182 man. Det finge också erinras om att styrelsen numera övertagit en väsentlig del av den vägbyggnadsverksamhet, som under vägdistriktens tid ombesörjts av arbetsmarknadskommissionen.

Överrevisorerna erinra, att i den av styrelsen angivna nuvarande personalen inginge 84 befattningshavare (60 vid styrelsen och 24 vid vägförvaltningarna), som uteslutande vore sysselsatta med den genom 1943 års omorganisation friställda förrådsrörelsen och som i den äldre organisationen motsvarades av 18 tjänstemän. Då syftet med förrådsrörelsens friställande var att förbilliga inköpen och detta syfte uppnåtts i sådan mån, att kostnaderna för denna personal vida understeg de vunna besparingarna vid förrådsinköpen, borde de 66 nytillkomna tjänstemännen vid förrådsrörelsen vid jämförelsen frånräknas. Personalökningen efter förstatligandet borde sålunda enligt överrevisorerna beräknas till 116 (182 — 66) man. Överrevisorerna påpeka, att en huvudsaklig del av denna personalökning vore att hänföra till ökningen av den personal, som vore sysselsatt inom styrelsen.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har ansett det icke vara möjligt att göra någon fullständig och rättvisande jämförelse mellan lönekostnaderna före och efter förstatligandet. Överrevisorerna framhålla, att en sådan kostnadsjämförelse icke heller erfordrades för det av överrevisorerna med jämförelsen avsedda syftet. Överrevisorerna upplysa emellertid, att de årliga lönekostnaderna för det ökade antalet befattningshavare (116) kunde med ledning av inhämtade uppgifter om de genomsnittliga lönekostnaderna för vägpersonalen approximativt beräknas till ungefär 830 000 kronor.

Överrevisorerna hava i anslutning till den verkställda utredningen anført följande.

Väghållningsarbetet har väl ökat i omfattning sedan den 1 juli 1943. Dåvarande organisation var emellertid i huvudsak avpassad med hänsyn till fredsförhållandena. Den verkställda jämförelsen mellan personaluppsättningen den 1 juli 1943 och samma dag 1946 kan därför från sistnämnda synpunkt icke anses missvisande.

Överrevisorerna ha med denna jämförelse icke avsett att fälla något omdöme om ändamålsenligheten av vägväsendets förstatligande, vilken fråga ju får bedömas även ur andra synpunkter än den här berörda. Syftet med jämförelsen har endast varit att erhålla material för att utreda orsakerna till den uppkomna personalökningen och därmed erhålla grund för ett bedömande av de åtgärder, som med hänsyn till den fortsatta utvecklingen böra vidtagas för att begränsa arbetsbördan för den administrativa personalen och motverka den ytterligare ökning av densamma, som eljest torde vara att förvänta på grund av vägtrafikens ökning.

Till en början må framhållas att arbetsbördan för den administrativa personalen alltsedan förstatligandet varit och alltjämt är mycket betydande. Personalen är sålunda uppenbarligen icke för stor i förhållande till arbetsbördan. Det ökade personalbehovet måste följaktligen ha sin grund i en ökning av arbetsbördan. Då väghållningsarbetenas omfattning nu icke är större

utan snarare väsentligt mindre än före kriget, särskilt i betraktande av den ringa vägbyggnadsverksamheten efter förstatligandet, torde man få utgå från att den konstaterade ökningen av arbetsbördan och personalbehovet beror av själva omorganisationen och det nya sättet för förvaltningens handhavande. Överrevisorerna vilja därvid särskilt fästa uppmärksamheten på konsekvenserna av övergången från en starkt decentraliserad till en starkt centraliserad förvaltning. Att en centralisering av förvaltningen är ägnad att medföra dubbelarbete och därmed en ökning av den totala arbetsbördan för organisationen i dess helhet lär vara otvivelaktigt. Ett centralt avgörande av ett ärende måste ju regelmässigt föregås av en lokal utredning, därvid vederbörande lokalförvaltning i allmänhet måste sätta sig in i ärendet lika ordentligt som om den själv skulle avgöra detsamma. Därefter går ärendet till det centrala verket, där ärendet på nytt grundligt penetreras av två eller flera tjänstemän. Den ökade arbetsbördan ligger emellertid icke bara däri att ärendet måste grundligt behandlas på två håll. Härtill kommer att den lokala förvaltningen måste skriftligen utförligt sammanfatta sina synpunkter på ärendet. En dylik skriftlig sammanfattning hade i de flesta fall icke behövts, om ärendet avgjorts lokalt. Det är tydligt att man vid 1943 års omorganisation underskattade den ökning av arbetsbördan för den administrativa personalen, som centraliseringen skulle medföra. Personaluppsättningen anpassades därför efter den arbetsbörda, som vid tiden för förstatligandet åvilade den föregående organisationens administrativa personal.

En centraliserad förvaltning ansågs vid förstatligandet nödvändig för vinnande av erforderlig enhetlighet och med hänsyn till svårigheten att besätta alla de 24 vägdirektörsposterna med personer, som vore fullt kompetenta att omhänderha en decentraliserad förvaltning. Överrevisorerna, som redan i sin föregående årsberättelse upptog frågan om en decentralisering av vägadministrationen, framhöll i nämnda berättelse att ifrågakarande skäl för en centraliserad förvaltning visserligen alltjämt gjorde sig gällande men ansågo att en decentralisering från väg och vattenbyggnadsstyrelsen till vägförvaltningarna i åtskilliga avseenden skulle utan våda kunna äga rum. Överrevisorerna förordade därför att denna fråga av styrelsen gjordes till föremål för särskild utredning. Styrelsen, som givit uttryck åt en liknande mening, har numera givit vägförvaltningarna något vidgade befogenheter med avseende å vissa upphandlingar samt infordrat uppgifter från vägdirektörerna i vilka hänseenden enligt deras mening en decentralisering kan äga rum.

Det är, såsom överrevisorerna anförde i sin föregående berättelse, uppenbart att hela vägadministrationen till följd av centraliseringen arbetar tungt och att personalens tid i alltför stor utsträckning tages i anspråk för skriftväxling till men för personalens huvudsakliga uppgifter. Överrevisorerna vilja icke göra gällande att man genom en decentralisering kan vinna någon mera väsentlig minskning av personaluppsättningen. Däremot skulle man därigenom kunna uppnå en minskning av styrelsens nu alltför stora arbetsbörda. Det kan icke vara ändamålsenligt att de dubbla män i styrelsen, som nu handha ledningen av den statliga vägorganisationen, skoja vara belastade med handläggningen av en sådan mängdald av löpande ärenden, att de omöjliga kunna få tillräcklig tid att övertänka huru den fortsatta utvecklingen bör gestaltas. För vinnande av erforderlig lättnad i arbetsbördan torde därför en ganska omfattande decentralisering vara nödvändig, och denna bör ske så skyndsamt som möjligt. Exempelvis bör upprättande av programhandlingar, prövning av anbud och antagande av entreprenör för smärre beläggnings- och broföretag, som nu i stor utsträckning sker i styrelsen även om företagen äro mycket små, lämpligen överflyttas till vägförvaltningarna. Även upprättande av förslag till mindre broar bör i större utsträckning än

hittills kunna överflyttas på vägförvaltningarna. Vidare torde detalj- och arbetsritningar böra upprättas av vederbörande entreprenör såsom tidigare var vanligt och endast granskningen ankomma på konstruktionsbyrån. Avsyningen av smärre vägföretag, som utförts på entreprenad, torde regelmässigt böra anförtros vägförvaltningarna. Det torde näppeligen kunna åberopas några bärande skäl varför styrelsen skall belastas med dylika ärenden. En fullständig utredning torde giva vid handen, att de anförda exemplen på ärenden, som utan olägenhet kunna överflyttas till vägförvaltningarna, kunna mångfaldigas. Det kan väl beträffande sådana grupper av ärenden, där erforderlig enhetlighet ännu icke vunnits, synas önskvärt att bibehålla ett centralt avgörande för att därigenom framtvinga enhetlighet. Den oenhetlighet som kan befaras uppkomma vid en decentralisering lär emellertid kunna motverkas genom styrelsens kontrollerande verksamhet. Överrevisorerna ifrågasätta givetvis icke någon fullständig decentralisering av vägadministrationen, så att styrelsen endast blir ett kontrollerande verk. Det är emellertid uppenbart att avgörandet av en stor mängd ärenden kan utan större olägenhet för det allmänna överflyttas på vägförvaltningarna.

Att centraliseringen i många fall medfört betydande fördelar för det allmänna skall icke bestriktas. Såsom ett exempel härpå må nämnas det förtjänstfulla sätt, varpå förrådsrörelsen inom styrelsen handhåfts efter förstattligandet. Redan i sin föregående berättelse konstaterade överrevisorerna att de priser, som tillämpats vid förrådsbyråns upphandlingar, voro låga och ej sällan väsentligt lägre än de, till vilka vägdistriktet kunnat verkställa sina inköp. Enligt en nyligen företagen utredning är prisskillnaden beträffande åtskilliga effekter högst betydande. Sålunda har i förhållande till de priser, som tillämpats vid vägdistriktets inköp, uppnåtts en besparing av 2,03 miljoner kronor enbart på inköp av vissa effekter med ett sammanlagt värde av 10,5 miljoner kronor. Då den årliga omslutningen inom förrådsrörelsen är mycket större än vad som framgår av sistnämnda tal, torde den årliga besparing, som vunnits genom förrådsrörelsens friställande, uppgå till väsentligt större belopp än angivna 2,03 miljoner kronor. Såvitt överrevisorerna kunna finna har besparingen uppnåtts utan att kravet på kvalitet eftersatts. I några få fall ha dock anmärkningar framförts till överrevisorerna beträffande kvaliteten hos vissa effekter. Den angivna besparingen har åstadkommits — förutom genom enhetliga inköp för hela vägväsendet — bland annat genom att förstattligandet möjliggjort en förbilligande standardisering. Medan exempelvis antalet hyvelskär, som användas inom vägväsendet, under vägdistriktets tid uppgick till omkring 80, är antalet nu endast 8. Motsvarande siffror för krossplattor äro 70 resp. 4. Att en sådan standardisering minskat tillverkningskostnaderna är klart. De lägre priser som förrådsrörelsen kunnat uppnå ha i flera fall kommit även andra statliga verk till godo. Det må vidare framhållas att de enorma svårigheter inköpsverksamheten haft att brottas med under de sista åren helt visst icke kunnat bemästras, om icke förrådsrörelsen vid vägväsendet friställts såsom en självständig affär. Det skulle exempelvis icke ha varit möjligt för ett vägdistrikt att på samma sätt som för ett stort statligt verk importera sådana effekter, som det mött svårigheter för enskilda firmor att inköpa från främmande land på grund av där gällande inskränkningar i utförseln. Icke heller torde det ha varit lätt för ett enstaka vägdistrikt att uppnå några mera avsevärda jämkningar i de numera mycket långa leveranstider, som säljarna förbehålla sig. Detta har däremot lyckats för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

Det torde vara ställt utom tvivel, att den i samband med förstattligandet av den allmänna väghållningen genomförda centraliseringen av vägadministra-

Revisorernas
uttalande.

tionen medfört en väsentlig ökning av expeditionsarbetet för personalen. Det är påtagligt, att tjänstemännen, trots en betydande förstärkning av den administrativa personalen, i alltför stor utsträckning tagas i anspråk för skriftväxling till men för personalens huvudsakliga uppgifter. Visserligen har handläggningen av en del vägärenden under senaste tid överflyttats till vägförvaltningarna, vilka även i övrigt erhållit ökade befogenheter. Det är emellertid uppenbart, att dessa och vissa andra åtgärder i syfte att minska och förenkla expeditionsarbetet icke äro till fyllest. En väsentligt ökad decentralisering av förvaltningen torde därför vara ofrånkomlig för vinnande av en effektiv ledning och kontroll av väghållningsarbetena. En sådan decentralisering framstår såsom särskilt angelägen med hänsyn till behovet att motverka den ökning av arbetsbördan för den administrativa personalen, som den hastigt fortgående intensifieringen av vägtrafiken är ägnad att medföra.

Sedan personalen vid vägförvaltningarna numera vunnit erforderlig förtrogenhet med arbetsuppgifterna och viss enhetlighet ernåtts genom den centraliserade förvaltningen, torde en decentralisering utan större olägenheter kunna genomföras i betydande utsträckning. Så t. ex. böra upprättande av programhandlingar, prövning av anbud och antagande av entreprenör för smärre beläggnings- och broföretag — vilka ärenden nu i stor utsträckning handläggas i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen även om företagen äro små — lämpligen överflyttas till vägförvaltningarna. Även upprättande av förslag till mindre broar bör i större utsträckning än hittills kunna anförtros vägförvaltningarna. Vidare torde avsyningen av smärre vägföretag, som utförts på entreprenad, regelmässigt böra ankomma på vägförvaltningarna. De anförda exemplen på ärenden, som utan olägenhet kunna överflyttas på vägförvaltningarna, torde kunna mångfaldigas. Med hänsyn såväl härtill som till vikten av att en decentralisering genomföres i den utsträckning så kan ske utan större olägenhet för det allmänna, vilja revisorerna förorda att frågan härom skyndsamt bringas till sin lösning.

§ 28.

Civila
byggnads-
utredningens
verksamhet.

Under § 19 i sin berättelse redogjorde 1945 års revisorer för vissa iakttagelser beträffande 1940 års civila byggnadsutredning — i det följande kallad C.B.U. — verksamhet. Med uppskattande av de allmänna strävanden C.B.U. företrätt framförde revisorerna i detta sammanhang vissa erinringar mot planläggningen av det nya landsstatshuset i Halmstad.

Den uppfattningen synes numera vara allmänt omfattad, att C.B.U:s åtgöranden i fråga om den offentliga byggnadsverksamhetens planläggning och utförande icke varit i allo lyckliga, liksom även att resultaten av verksamheten icke heller till alla delar motsvarat de förväntningar, som ställts på utredningen. Revisorerna hava därför funnit sig böra underkasta C.B.U:s verksamhet en förnyad granskning i syfte att söka utröna om denna kritik kan anses äga fog och, om så skulle vara fallet, var anledningarna till mindre önskvärda resultat äro att söka. Ett klarläggande härutinnan synes stats-

revisorerna kunna vara av värde i så måtto att, om missgrepp konstateras, ett upprepande därav för framtiden må kunna undvikas.

Vid sin hemställan om bemyndigande att tillkalla de sakkunniga, som sedermera antogo benämningen C.B.U., anförde chefen för kommunikationsdepartementet i huvudsak följande. Ofta gaves åt de offentliga byggnaderna en högre standard än som vore nödvändigt för att tillfredsställa skäliga såväl praktiska som estetiska krav. Det vore därför icke uteslutet att i vissa fall besparingar skulle kunna ernås genom en förenkling av byggnadsstandarden. I många fall syntes såväl arbets- och lärosalar som tjänsterum och bostäder kunna göras mindre, inredningen enklare, utförandet mindre solitt, utan att därigenom några olägenheter av betydelse skulle behöva uppstå, varken beträffande byggnadens ändamålsenlighet eller livslängd. En annan utväg till förbilligande syntes vara en viss standardisering. Det syntes kunna ifrågasättas, huruvida icke arbetet på att förbilliga statens byggnadsverksamhet skulle underlättas och effektiviseras, om en särskild undersökning i ämnet företogs. Utredningen borde syfta till att erhålla enhetliga riktlinjer för en förenkling och standardisering av den statliga civila byggnadsverksamheten. Det borde även undersökas i vad mån gällande normer och föreskrifter invercade onödigt fördyrande å byggnadsverksamheten och därför kunde tänkas böra revideras. Några närmare riktlinjer i övrigt syntes icke böra uppställas, då det förutsattes att alla föreliggande möjligheter och uppslag i angivet syfte förutsättningslöst komme att undersökas.

C.B.U. synes vid sin verksamhet hava ställt sig de sålunda lämnade direktiven till efterrättelse. De sålunda åsyftade åtgärderna avsågo främst att åstadkomma en allmän standardsänkning inom den offentliga byggnadsverksamheten, såväl beträffande utrymmesstandard som i fråga om materialstandard och standard beträffande teknisk — speciellt sanitetsteknisk — utrustning. För att nå detta mål genomdrev C.B.U. starka beskrningar av förslag som underställdes dess granskning samt utarbetade vissa allmänna normer, vilka borde iakttagas vid planläggning och genomförande av byggnadsföretag. Vederbörande fackmyndighet bereddes endast undantagsvis tillfälle att yttra sig rörande C.B.U:s åtgärder och förslag. De resultat, vartill dessa lett, kunna icke i allo betecknas som lyckliga. Särskilt ogynnsamma synas verkningarna hava varit av C.B.U:s strävanden att sänka den första anläggningskostnaden genom uteslutande av reservlokaler samtidigt med att storlekarna för alla rum nedskuros till ett sådant minimum, att möjligheter saknas att i dem tillgodose nytillkommande utrymmesbehov. Att detta inneburit bristande förtänksamhet har redan visat sig.

Till exemplifiering av det nu sagda må anföras följande.

Marinförvaltningens ämbetshus var färdigt att tagas i bruk hösten 1942; en avsevärd tillbyggnad måste igångsättas hösten 1943. Veterinärmedicinska anstalten inflyttade i sin nybyggnad våren 1944; utrymmesknappheten har tvingat anstalten att hemställa om anslag till en betydande utbyggnad. Tillbyggnaden vid Göteborgs landsstatshus togs i bruk hösten 1943; redan på

våren samma år hade dock åt byggnadsstyrelsen måst uppdragas att vidtaga utredning rörande fortsatt tillbyggnad. Sådan är nu under uppförande.

Det är onekligen ägnat att väcka förvåning, att C.B.U. icke i högre grad än som skett förutsåg de senare årens avsevärda expansion inom statsförvaltningen eller sökte sörja för tillgodoseendet av uppkommande lokalbehov genom lämpliga åtgärder. Lyckligare hade förvisso varit om C.B.U. på ett vidsynt sätt genomdrivit en ur såväl ekonomiska som andra synpunkter förtänksamt planerad byggnadsverksamhet.

Olägenheterna av reservlokalers uteslutande från byggnadsprogrammen hava utan tvivel gjort sig särskilt märkbara genom att det aktuella utrymmesbehovet genomgående beräknats alltför snävt. Den metod, varav C.B.U. begagnade sig vid beräkningarna, nämligen att upprätta detaljerade möbleringsplaner för de särskilda rummen, är visserligen i princip riktig och uppgives sedan länge hava använts inom bland annat byggnadsstyrelsen. Det förefaller emellertid som om C.B.U. alltför ensidigt beaktat önskemålet att nå fram till det teoretiskt minsta och följaktligen billigaste tjänsterum, i vilket den vid planerandet avsedda befattningshavaren samt den för honom oundgängligen nödvändiga utrustningen skulle kunna inrymmas. Ett konsekvent genomförande av sådan utrymmesknapphet är emellertid ägnat att minska byggnadens praktiska användbarhet. Erfarenheten visar nämligen att tid efter annan omflyttningar av tjänstemännen inbördes påkallas av ändrade förutsättningar i det löpande arbetet. Sådana omflyttningar bliva i byggnader, som helt uppförts enligt C.B.U:s normer, i onödigt hög grad beroende av att ändrade rumsindelningar vidtagas, något som medför såväl direkta kostnader som störningar av arbetet. Från skilda håll har omvitnats att det knappt tillräckligt utrymme verkat tyngande och försvarande för arbetet. Förhållandet i fråga har hos personalen framkallat känslor av vantrevnad och olust, vilket i sin tur menligt påverkat vederbörandes förmåga att prestera ett fullgott och intresserat arbete.

Revisorerna hava vid besök inom marinförvaltningens ämbetshus måst konstatera, att erinringar av antytt slag icke äro helt obefogade, och måste för sin del ifrågasätta om ej psykologiska synpunkter stundom åsidosatts på ett sätt, som varit mindre välbetänkt.

Vilka besparingar den av C.B.U. genomdrivna sänkningen av materialstandarden kan hava medfört undandraget sig ett säkert bedömande. Några avsevärdare belopp torde det emellertid svårligen kunna röra sig om. Besparingar genom sänkning av materialstandarden kunna icke vinnas utan att byggnadsverkets kvalitet och hållbarhet bliva lidande, och kunna därför befaras medföra ökade utgifter för det fortsatta underhållet. Detta gäller icke endast byggnadernas konstruktiva delar, utan i än högre grad sådana byggnadsdetaljer som fönsterbänkar samt målning, väggbeklädnad och golvbeläggning m. m. i utrymmen, som äro utsatta för stark förslitning eller där kraven på vårdat underhåll måste ställas höga. De byggnader, som uppförts i enlighet med C.B.U:s direktiv, äro ännu så nya, att närmare erfarenheter rörande kostnaderna för deras årliga underhåll saknas. Det bör påpekas att

de under krigsåren rådande förhållandena framtvingade användning av ersättningsmaterial, varför det troligen kommer att bli omöjligt att tillförlitligt bedöma i vad mån eventuellt onormalt höga framtida underhållskostnader äro att hänföra till den avsiktliga standardsänkningen.

C.B.U. sökte vidare nedbringa anläggningskostnaderna genom förenklingar beträffande byggnadernas tekniska utrustning, företrädesvis i fråga om ventilationsanläggningarna. Häremot restes från olika håll gensagor, och från myndigheter, i vilkas ämbetsbyggnader sådana förenklingar vidtagits, hava klagomål framförts. Det mest påtagliga fallet är nybyggnaderna på Ladugårdsgärde för militära förvaltningsmyndigheter. Bland den här tjänstgörande personalen konstaterades tämligen snart en sådan försämring av det allmänna hälso tillståndet, att försvarets sjukvårdsförvaltning fann sig föranlåten att vidtaga ingående undersökningar. Härvid befanns, att om en rimlig luftomsättning skulle kunna erhållas i de små rummen, detta medförde så starkt drag från fönstren, att även direkta hygieniska vådor uppstodo. Då personalen sökte skydda sig mot draget genom att i görligaste mån täta fönstren, inträdde i stället en luftförsämning, som i stor utsträckning bidrog till uppkomsten av sjukdomssymptom eller i varje fall medförde påtaglig nedsättning av arbetsförmågan. Det torde därför bli nödvändigt att bringa anläggningen i överensstämmelse med konstruktörens ursprungliga förslag om ventilation genom införande av förvärmad friskluft.

C.B.U:s ansträngningar hava som nämnts inriktats på att genom beskärningar av byggnadsprogrammen och förenklingar i utförandet ernå besparingar för statsverket. C.B.U:s granskningar och utredningar i förening med därav föranledda omarbetningar av ritningar m. m. hava givetvis dragit viss tid, under vilken byggnadskostnaderna stegrats, ofta i hastigt tempo.

I åtminstone en del fall kan det ifrågasättas om någon besparing överhuvud taget erhållits. Ett par belysande exempel må anföras. Förslag till nybyggnad åt veterinärmedicinska anstalten framlades för 1939 års riksdag. Kostnaden var då beräknad till 3 850 000 kronor och anslag beviljades för ändamålet. Utarbetandet av de slutliga ritningarna tog omkring ett år i anspråk, varför de fullständiga huvudritningarna förelåge först i oktober 1940. Med anledning av den redan då inträffade prisstegringen reviderades kostnadsberäkningarna, varvid en slutsumma av 4 440 000 kronor erhöles. På grundval av det då förefintliga ritningsmaterialet skulle byggnadsarbetet kunnat igångsättas omedelbart och troligen hava varit färdigställt på hösten 1942. Den prisstegring, som ägde rum under tiden 1940—1942, skulle hava medfört att byggnadskostnaderna för detta bygge i så fall hade stigit till högst 5 miljoner kronor. I stället för att omedelbart igångsätta byggnadsarbetena beslöts emellertid, att ritningsförslaget skulle underkastas C.B.U:s prövning. C.B.U. genomdrev allt fem av de i anläggningen ingående byggnaderna helt slopades och att avsevärda beskärningar gjordes beträffande vissa övriga, däribland huvudbyggnaden. Det förslag som slutligt fastställdes till utförande beräknades i juni 1941 komma att draga en kostnad av 3 670 000 kronor. Sedan nya ritningar m. m. upprättats kunde byggnadsarbetet påbörjas i maj månad 1942

och detsamma avslutas i april månad 1944. På grund av den alltjämt fortgående prisstegringen och av att ett skyddsrum tillkom utöver det fastställda förslaget uppgingo de slutliga kostnaderna till 4 425 000 kronor. Vid en jämförelse av här anförda siffror måste ihågkommas, att det utförda förslaget innebär väsentliga reduceringar i förhållande till 1940 års förslag. Dessa reduceringar äro så betydande att anstalten redan nu är i trängande behov av utvidgning. Den utvidgning, varom framställning för närvarande förberedes, motsvarar endast en del av det borttagna utrymmet, men beräknas i allt fall komma att draga en kostnad av omkring 600 000 kronor.

Även med avseende å nybyggnaderna för karolinska institutets teoretiska institutioner visar det sig att den tidsspillan, som varit förbunden med besparingssträvandena, medfört ogynnsamma konsekvenser. Sedan utredning genom allmän arkitekttävlan verkstälts och det vid denna tävlan med första pris belönade förslaget blivit närmare överarbetat, hemställde byggnadsstyrelsen den 1 februari 1938 om anslag å 8 miljoner kronor samt om godkännande av samtidigt överlämnade huvudritningar. Ritningarna fastställdes men medel anvisades icke. På grund av krigsutbrottet uppsköts byggnadsarbetets igångsättande ytterligare, och byggnadsstyrelsen erhöi den 17 maj 1940 uppdrag att med hänsyn till de inträdda statsfinansiella förhållandena granska planerna i syfte att nedbringa kostnaderna. Denna granskning utfördes i samråd med institutet och ett reviderat förslag i ärendet överlämnades den 21 januari 1941 till Kungl. Maj:t. Genom uteslutande av byggnaden för hygieniska institutioner, vilken uppgått i statens institut för folkhälsan, reducering av utrymmet i övrigt med ca 10 procent samt förenkling av vissa tekniska anordningar beräknades kostnaderna kunna nedbringas till 7 740 000 kronor. Den prisstegring, som inträtt sedan det första förslaget framlades, hade således medfört, att trots nyssnämnda betydande begränsning av byggnadsprogrammet endast en besparing av 260 000 kronor eller 3,25 procent av den 1938 beräknade byggnadskostnaden kunnat ernås. Det reviderade förslaget granskades av C.B.U., som i februari 1942 framlade ett nytt förslag, enligt vilket även byggnaden för den rättsmedicinska institutionen samt byggnaden för amanuensbostäder skulle utgå, de anatomiska och histologiska samt farmakologiska och fysiologiska institutionerna skulle sammanföras till gemensamma byggnader varjämte väsentliga reduktioner och förenklingar i övrigt skulle vidtagas. Mot förslaget att sammanföra institutioner två och två till gemensamma byggnader anmälde dock reservation av ledamoten av C.B.U., herr Markelius, C.B.U:s förslag förkastades av institutets lärarkollegium, och universitetskanslern fann sig därför böra hemställa, att frågan om nybyggnad måtte tills vidare uppskjutas. Den 30 juni 1943 erhöi emellertid byggnadsstyrelsen uppdrag att låta uppgöra ritningar och entreprenadhandlingar till administrations- och biblioteksbyggnaden. Byggnadsarbetena för denna igångsattes under senare delen av år 1944. Det vidare utbyggandet har därefter pågått och avses skola vara avslutat så tidigt, att inflyttning kan ske före den 1 juli 1948. Vid planerandet har av C.B.U:s besparingsyrkanden endast förslaget om sammanförande av anatomiska och histologiska institu-

tionerna till en byggnad och uteslutandet av amanuensbostäderna vunnit beaktande. I övrigt har det den 21 januari 1941 framlagda programmet i huvudsak följts; rättsmedicinska institutionens byggnad har, i stället för att uteslutas, med anledning av rättsläkarväsendets omorganisation måst givas ökad omfattning. Kostnaden för anläggningen i dess helhet beräknas uppgå till omkring 11 500 000 kronor.

Av de anförda exemplen framgår, att under tider av starkt stigande byggnadskostnader ett uppskov med byggnadsföretagens igångsättande kan medföra icke avsedda konsekvenser. Liknande erfarenheter hava gjorts under andra perioder av prisstegring, bland annat under förra världskriget. Det hade tvivelsutan varit önskvärt, att C.B.U. beaktat detta förhållande.

Emellertid utgör beträffande karolinska institutets nybyggnadsfråga den sålunda uppkomna kostnadsökningen icke den enda olägenhet, som förorsakats av detta byggnadsföretags uppskjutande. Enligt det mellan kronan och Stockholms stad träffade s. k. markavtalet skall karolinska institutets nuvarande fastighet i kv. Glasbruket å Kungsholmen överlämnas till staden, vilken i byte skall lämna kronan bland annat det s. k. Gamla rådhuset. Tidpunkten för av- och tillträden har i avtalet beträffande kv. Glasbruket bestämts till den 1 juli 1946 med rätt för kronan att uppskjuta överlämnandet intill den 1 juli 1948, beträffande Gamla rådhuset till ett år efter den dag, då staden övertagit kv. Glasbruket. Enär karolinska institutet icke kan lämna sina nuvarande lokaler förrän år 1948, kan kronan avtalsenligt tillträda Gamla rådhuset först år 1949. Sistnämnda byggnad skall emellertid upplåtas såsom lokal åt högsta domstolen samtidigt med processreformens genomförande den 1 januari 1948. För att kunna tjäna detta nya ändamål måste byggnaden underkastas genomgripande restaurerings- och ändringsarbeten, vilka komma att taga avsevärd tid i anspråk. På grund härav är det för kronan nödvändigt att erhålla dispositionsrätt över byggnaden tidigare än markavtalet medgiver. Stockholms stad har förklarat sig villig tillmötesgå kronans önskemål under villkor att motsvarande utrymme genom kronans försorg ställes till stadens förfogande för tiden intill den avtalsenliga avträdesdagen. Under nu rådande förhållanden låter detta sig icke göra på annat sätt än genom att för ändamålet uppföres en provisorisk kontorsbyggnad, vilken beräknas draga en kostnad av 1 miljon kronor. Det är dessutom beklagligt att detta omfattande byggnadsföretag skall hava framtvingits vid en tidpunkt, då knapphet i fråga om arbetskraft och byggnadsmaterial gör sig så starkt gällande att tillstånd för vidtagande av även synnerligen välbehövligen byggnadsarbeten måste vägras.

C.B.U. har i enlighet med sina direktiv utöver den direkta granskningsverksamheten även utarbetat förslag till normer för den offentliga byggnadsverksamheten samt till omarbetning av vissa tidigare tillämpade normer och bestämmelser.

De normer, som avse statliga ämbetsbyggnader, hava föregående års statsrevisorer berört, och 1946 års riksdag har i skrivelse den 11 juni 1946, nr 212 punkt 9, anhållit att Kungl. Maj:t ville taga dem under förnyat övervägande. Genom kungl. brev den 1 november 1946 har byggnadsstyrelsen numera an-

befallts verkställa en översyn av ifrågavarande normer samt inkomma med de förslag, som därav kunna föranledas.

Den 15 februari 1943 avgav C.B.U. ett betänkande, betecknat I, med förslag till ändringar i Kungl. Maj:ts byggnadsstadga samt till föreskrifter rörande planläggning och utförande av byggnad för vissa vårdanstalter och folktandpolikliniker. De framförda förslagen hava i allt väsentligt beaktats beträffande byggnadsstadgan men i övriga delar väckt starkt motstånd från hörda myndigheter. I dessa delar är betänkandet alltså föremål för behandling av 1945 års vårdhemssakkunniga.

I ett andra betänkande, betecknat II, framlade C.B.U. den 15 december 1944 förslag till föreskrifter rörande planläggning och utförande av byggnad för lasarett, sanatorium, epidemisjukhus m. fl. Ledamoten Lindh hade till detta betänkande i särskilt yttrande anfört, att de utarbetade normerna icke borde givas karaktär av föreskrifter utan allenast borde vara direktiv till medicinalstyrelsen och byggnadsstyrelsen att i huvudsak följas vid ämbetsverken tillkommande granskningsverksamhet. Förslaget att utfärda tvingande föreskrifter rörande tillåtet maximum av utrymme och standard i övrigt har av alla hörda myndigheter genomgående tillbakavisats såsom i hög grad olämpligt. Däremot har i allmänhet vitsordats att värdefulla utredningsresultat och beaktansvärda synpunkter framlagts. De i betänkandet angivna allmänna riktlinjerna torde i viss omfattning beaktas av centrala sjukvårdsberedningen och statens sjukhusutredning.

Beträffande skolbyggnader hava förslag till föreskrifter av samma art som de här nämnda icke framlagts av C.B.U., men vissa normer hava tillämpats vid granskningar av denna underställda förslag. Härvid påyrkade C.B.U. beskränningar av rumsstorlekar och rumshöjder i en utsträckning, som hotat medföra såväl praktiska som hygieniska olägenheter. Särskilt ur hygieniska synpunkter hava betänkligheter anförts mot påyrkad nedpressning av rumshöjden i klassrummen, då denna medfört försämrade såväl belysnings- som ventilationsförhållanden. Dessa normer torde icke kunna fasthållas utan väsentliga jämkningar.

Ej heller den del av C.B.U:s verksamhet, som avsett att åstadkomma en allmän normgivning för statlig eller kommunal offentlig byggnadsverksamhet, kan alltså anses hava varit fruktbärande.

Anledningen till detta ogynnsamma slutomdöme rörande C.B.U:s verksamhet synes emellertid icke vara att söka i bristande nit och intresse från de sakkunnigas sida utan bör säkerligen hänföras till andra förhållanden. I detta sammanhang torde det vara av intresse att erinra om att icke heller tidigare verkställda försök att med anlitan av särskilt tillkallade sakkunniga nedbringa omkostnaderna för den offentliga byggnadsverksamheten lett till några mera positiva resultat. Sålunda torde de s. k. byggnadssakkunniga inom kommunikationsdepartementet under åren 1920—1921, vilka utgjordes av två synnerligen kompetenta byggnadstekniker, ej hava lyckats åstadkomma några avsevärda besparingar.

Den frågan uppställer sig onekligen om icke detta upprepande av i stort

sett mindre tillfredsställande resultat tyder på att det föreliggande problemet blivit angripet från felaktiga utgångspunkter. Det är ovedersägligt att en både väl och sparsamt verkställd planläggning av den offentliga byggnadsverksamheten måste taga hänsyn till en mångfald, delvis svårbestämbara, faktorer, som ingripa i varandra. Härvid spela såväl byggnadstekniska som driftstekniska, hygieniska, psykologiska och humanitära synpunkter in, varjämte förhandenvarande konjunkturläge på arbets- och penningmarknaderna måste tillmätas betydelse. Det är vidare klart, att uppkommande lokalbehov äro i hög grad avhängiga av administrativa och organisatoriska frågor, som beröra de särskilda institutionernas arbetsområden och arbets sätt. C.B.U. synes väsentligen hava inskränkt sig till att behandla en del detaljfrågor av rent byggnadsteknisk natur. Härvid har icke den samlade erfarenhet, som de olika fackmyndigheterna besitta och vilken torde vara oundgänglig för problemens allsidiga bedömning, blivit utnyttjad så som vederbort. Det synes bland annat egendomligt, att C.B.U. vid sina i samband med granskningsarbetet utförda omarbetningar av ritningsförslag underlåtit att anlita den högt kvalificerade sakkunskap inom dessa myndigheter, som vid anfordran skulle hava ställts till dess förfogande.

Man nödgas ifrågasätta om icke sakkunnigutredningar av den art, som C.B.U. företrädde, i första hand böra rikta sin uppmärksamhet på de administrativa och organisatoriska förhållanden samt på de arbetsmetoder, som bilda grundvalen för uppkommande lokalbehov, liksom ock på det samband, som otvivelaktigt råder mellan driftskostnader och lokalbestånd, för att där efter i samråd med respektive fackmyndigheter söka uppdraga de ur olika synpunkter lämpliga riktlinjerna för den offentliga byggnadsverksamheten. En sakkunnig instans — vilken måste förutsättas hava en vidare överblick av och möjligheter att inverka på förvaltningsväsendet i dess helhet än de byggnadsfrågor handläggande myndigheterna — skulle sannolikt på så sätt kunna ernå större och mer bestående arbetsresultat än genom enbart ingripande från fall till fall mot densamma för granskning underställda ritningsförslag.

§ 29.

Enligt § 2 i instruktionen den 15 juni 1935 (nr 354) för länsarkitektorganisationen (ändr. 1944: 399) åligger det länsarkitekt att tillvarataga det allmännas bästa i fråga om byggnads- och stadsplaneväsendet inom distriktet. Länsarkitekten skall därvid vaka över att gällande bestämmelser efterlevas och att en sund utveckling av byggnadsväsendet befordras samt biträda byggnadsstyrelsen och länsstyrelsen i deras motsvarande åliggande i detta hänseende enligt 124 § byggnadsstadgan.

Beträffande mera speciella arbetsuppgifter åligger det länsarkitekt att biträda länsstyrelsen med granskning av ärenden rörande stadsplane- och byggnadsväsendet, att närmast handhava tillsynen över kronans under byggnadsstyrelsens förvaltning ställda byggnader, att biträda byggnadsstyrelsen i ärenden rörande byggnadsminnesvården samt att i övrigt fullgöra de uppdrag,

Länsarkitekternas arbetsbalans.

som byggnadsstyrelsen eller länsstyrelsen anförtror honom. Vidare stadgas i instruktionen, att länsarkitekt skall i den mån tjänsten i övrigt medger tillhandagå myndigheter och enskilda med uppgörande av förslag till planer av skilda slag av samhällelig bebyggelse m. m. samt med råd och upplysningar i alla frågor rörande stadsplane- och byggnadsväsende. För det arbete, länsarkitekten i detta hänseende utför, utgår ersättning av uppdragsgivaren enligt särskild taxa, vilken ersättning tillfaller statsverket.

Länsarkitekterna äro anställda hos byggnadsstyrelsen men tjänstgöra hos länsstyrelserna.

Under senare år har arbetsbördan å länsarkitektkontoren ökat avsevärt, vilket medfört att ärendena ofta icke kunnat behandlas inom rimlig tid. Detta förhållande har varit föremål för justitieombudsmannens uppmärksamhet.

Revisorerna hava med anledning härav ansett det vara av intresse att lämna en redogörelse för arbetsbelastningen å länsarkitektkontoren. Antalet handlagda gransknings- och uppdragsärenden under vart och ett av åren 1940—1945, i avrundat tal, ävensom antalet balanserade sådana ärenden vid utgången av nämnda år samt den 1 oktober 1946 framgår av följande uppställning.

Å r	Granskningsärenden		Uppdragsärenden	
	handlagda	balanserade	handlagda	balanserade
1940	16 240	381	600	472
1941	15 730	412	620	478
1942	18 590	383	660	504
1943	21 810	376	760	608
1944	25 580	633	860	668
1945	29 790	1 025	880	839
¹ / ₁₀ 1946	—	1 890	—	900

Av de lämnade uppgifterna framgår, att antalet handlagda granskningsärenden under senare år väsentligt ökat men att antalet balanserade sådana ärenden likväl under de senaste två åren företett en avsevärd stegring. Även antalet arkitektuppdrag har ökat, vilket sammanhänger med att kommunerna i allt större omfattning anlita länsarkitektkontoren.

Byggnadsstyrelsen har framhållit, att den växande arbetsbalansen föranletts av brist på personal. Gällande personalförteckning upptog 24 länsarkitekter i lönegrad C 5, 20 biträdande länsarkitekter i lönegrad Eo 24 och 26 assistenter i lönegrad Eo 21. Härtill komme biträdespersonal i stor utsträckning. Av dessa befattningar hade emellertid 4 biträdande länsarkitekttjänster och 13 assistentbefattningar trots ledigförklarande och upprepad annonsering icke kunnat besättas. Därjämte komme ytterligare en assistentbefattning att bli vakant den 1 januari 1947 på grund av innehavarens övergång till kommunal anställning. På grund av den ökade arbetsbalansen hade styrelsen i cirkulärskrivelse till länsarkitekterna den 1 november 1946 framhållit, att det syntes bli nödvändigt att länsarkitekterna avvisade sådana erbjudna uppdrag, som kunde hindra, att granskningsärendena handlades inom rimlig tid.

I sina anslagsäskanden för budgetåret 1947/48 har byggnadsstyrelsen hemställt om höjd lönegradsplacering för de biträdande länsarkitekterna från Eo 24 till Eo 28 och för assistenterna från Eo 21 till Eo 24, samt att de skulle erhålla benämningarna förste byråarkitekt respektive byråarkitekt. Samtidigt föreslår styrelsen, att ytterligare 2 biträdande länsarkitektbefattningar inrättas. Den ena befattningen skulle placeras i Uppsala för att från länsarkitekten avlasta arbetet med ärendegranskningar m. m., i syfte att denne skulle kunna ägna sig åt kontorets betydelsefullaste uppgift nämligen frågor om samhällsbildningen och initiativärenden. Den andra befattningen skulle placeras i Halmstad, där ett omfattande planeringsarbete erfordrades för sommarbebyggelsen vid kusten, som efter kriget ånyo tagit fart.

Länsarkitekternas granskningsärenden äro av mycket olika beskaffenhet. Revisorerna ha ansett det vara av intresse att närmare belysa, i vilken omfattning olika grupper av granskningsärenden ingå i länsarkitekternas arbete. För detta ändamål hava revisorerna från byggnadsstyrelsen erhållit approximativa uppgifter i detta hänseende beträffande samtliga länsarkitektkontor. Uppgifterna redovisas i nedanstående sammanställning.

L ä n	Stadsplaner	Byggnadsplaner	Avstyckningsplaner	Utomplansbestämnelser	Allmänna vägar	Tomtindelningar	Avstyckningar	Byggnadsordningar	Byggnadstilstånd	Andra slag av ärenden	Summa
Stockholms län	72	80	36	5	1	253	2 793	1	1 021	144	4 406
Uppsala »	17	5	6	6	—	54	212	—	56	71	427
Södermanlands »	51	4	16	9	—	98	452	—	49	225	904
Östergötlands »	45	—	15	2	—	132	480	—	294	107	1 075
Gotlands »	51	4	16	9	—	98	452	—	49	225	904
Jönköpings »	53	14	7	2	—	112	706	4	549	217	1 664
Kronobergs »	23	17	10	3	1	55	388	1	171	166	835
Blekinge »	16	9	6	—	2	33	360	5	249	217	897
Kalmar »	30	8	12	3	—	68	590	—	95	182	988
Kristianstads »	38	4	54	7	6	163	556	4	404	350	1 586
Malmöhus »	76	7	12	10	2	257	635	4	112	173	1 288
Göteborgs o. Bohus län .	67	10	82	1	6	209	2 448	4	1 066	280	4 173
Hallands län	34	6	17	1	1	31	511	—	161	68	830
Älvsborgs »	43	17	83	13	—	81	378	1	377	185	1 178
Skaraborgs »	42	2	28	5	—	102	458	8	150	252	1 047
Värmlands »	29	6	32	1	17	82	438	1	235	221	1 062
Örebro »	31	13	2	5	8	86	337	—	194	225	901
Kopparbergs »	27	17	7	10	3	87	372	2	241	76	842
Västmanlands »	37	4	7	—	6	60	273	1	228	681	1 297
Gävleborgs »	29	20	48	3	—	45	417	—	108	64	734
Jämtlands »	6	—	2	3	1	23	123	2	99	95	354
Västernorrlands »	13	10	13	—	2	39	564	—	364	91	1 096
Västerbottens »	30	—	4	8	2	97	296	6	303	146	892
Norrbottnens »	25	19	8	—	3	62	456	3	205	444	1 225
Summa	885	276	523	106	61	2 327	14 695	47	6 780	4 905	30 605

Av sammanställningen framgår, att avstyckningsförrättningar till en mycket stor del ingå bland ärendena. De avstyckningsförrättningar, varom här är fråga, avse fastigheter inom samhällen eller områden å landsbygden, vilka

angivas i 19 kap. 5 § andra stycket jorddelningslagen, bland annat områden med byggnadsplan, utomplansbestämmelser eller avstyckningsplan. Förrättningarna skola fastställas av länsstyrelsen, som därvid inhämtar yttrande från länsarkitekten. Övriga avstyckningsförrättningar fastställas av överlantmätaren.

Förfarandet vid avstyckningar, som fastställas av länsstyrelsen, är följande.

Efter skriftlig ansökan av sakägaren företages förrättningen av vederbörande förrättningsman, i regel distriktslantmätaren. Förrättningsmannen skall som regel 30 dagar efter avslutad förrättning insända karta och handlingar till överlantmätaren, som efter granskning översänder förrättningsakten till länsstyrelsen. Från länsstyrelsen remitteras akten till länsarkitekten för yttrande, varefter förrättningen, sedan akten därifrån återkommit, av länsstyrelsen upptages till slutlig prövning. Efter fastställelse å förrättningen översändes förrättningsakten till överlantmätaren för vederbörlig införing i jordregistret, varefter akten slutligen återställes till förrättningsmannen, som har att utlämna karta till vederbörande markägare med bevis om fastställelsen och den nya fastighetsbeteckningen.

Bestämmas fastighetsgräns i samband med avstyckning, får avstyckningsförrättningen ej avslutas, innan den förrättning, varvid gränsfrågan behandlats, blivit genom laga kraft ägande beslut fastställd. Fastställelseprövningen i fråga om gränsbestämningen åligger vederbörande ägodelningsdomare eller eventuellt ägodelningsrätten. Vid avstyckning för sammanläggning fastställes avstyckningsförrättningen villkorligt av länsstyrelsen men blir ej gällande, förrän ägodelningsdomaren förordnat om sammanläggning. I båda sistnämnda fall tillkommer sålunda ytterligare en prövande myndighet, med därav föranledda ytterligare remisser och tidsutdräkt. Förekommer gränsbestämning i samband med avstyckning för sammanläggning, blir fastställelseförfarandet än mera omständligt med än ytterligare omgångar och tidsutdräkt.

Beträffande den tidsåtgång, som avstyckningsförrättningar för närvarande normalt kräva, har en år 1945 verkställd preliminär utredning visat följande. Avstyckningar för bostadsändamål, i den mån inga komplicerande moment tillkomma, kräva i regel 2,5 månader från ansökan till förrättningens avslutning. Inom vissa delar av landet är denna tid avsevärt längre. Länsstyrelsens fastställelse tager i anspråk omkring 3,9 månader i medeltal för landet. Sakägare få sålunda vänta omkring ett halvår från det ansökan göres tills fastställelse meddelas. Av denna tid åtgår således största delen till fastställelseprövningen.

I den mån gränsbestämning tillkommer eller avstyckning sker under villkor om sammanläggning ökas denna tid ytterligare med tidsåtgången hos ägodelningsdomare eller i ägodelningsrätten, vilken även är betydande. Det är sålunda icke övanligt att fastställelsen kan dröja något år efter ansökan. Om — som ofta är fallet där tätortsbebyggelse väntas — avstyckningsförbud råder, tillkommer ytterligare tiden för att erhålla dispens från detta. Slutligen kan anmärkas, att med det på senare år växande antalet förrättningar och

den ökade balansen av ej slutförda sådana, de angivna tidsperioderna visa en tendens att kraftigt öka.

Under hela denna tid kan ej fastighetsägaren erhålla lagfart och i allmänhet ej heller byggnadskredit, varför byggandet ofta måste vänta. Den olägenhet detta innebär för vederbörande med nuvarande svårigheter på bostadsmarknaden är uppenbar. Den långa tidsutdräkten för avstyckningar är i allmänhet opåräknad av vederbörande och kullkastar ofta hans byggnadsdispositioner. Som ovan visats, måste denna tidsutdräkt i första hand tillskrivas tungroddheten i fastställelseförfarandet, om vars nytta meningarna äro delade. Förfarandet vid dessa förrättningar är alltså synnerligen omständligt och tidsödande, och från olika håll hava framställts önskemål, att handläggningen av sådana ärenden förenklas. Sålunda har framhållits, att ur mätningsteknisk synpunkt liksom ur fastighetsredovisningssynpunkt en tillfredsställande granskning endast kan ske å lantmäterikontor. Det har även ifrågasatts, om en sådan granskning erfordras efter den ingående prövning, som sker av förrättningsmannen.

I fråga om avstyckningar inom områden med avstyckningsplan och byggnadsplan hava i och med den granskning, som föregått planens godkännande eller fastställande, stadsplane- och byggnadssynpunkterna fått komma till uttryck. Länsstyrelsens och länsarkitektens granskning inskränker sig här till att avse avstyckningens överensstämmelse med i planen givna anvisningar. Det har ifrågasatts, om dessa ärenden behöva remitteras till länsarkitekten för granskning.

Avstyckningar förekomma även i stor utsträckning inom områden, för vilka länsstyrelsen fastställt utomplansbestämmelser. Dessa meddelas för områden, för vilka byggnadsplan tills vidare ej ansetts böra upprättas. Sådana bestämmelser omfatta allt större områden av landsbygden, ofta rena jordbruksområden. Härigenom komma även avstyckningar för jordbruk och skogsbruk att falla under länsstyrelsens fastställelseprövning och därmed under länsarkitektens granskning. Avstyckningar för sist angivna ändamål borde emellertid rimligen icke tynga länsarkitekternas verksamhet till förfång för de stora och viktiga arbetsuppgifter, för vilka länsarkitektensinstitutionen tillskapats. Det har också ifrågasatts, om icke länsarkitektens granskning beträffande samtliga avstyckningar å områden, för vilka utomplansbestämmelser gälla, borde påfordras endast där överlantmätare eller distriktslantmätare anse sådan erforderlig.

Vidare har framhållits att avstyckningar inom områden, för vilka länsstyrelsen i avvaktan på upprättande av avstycknings- eller byggnadsplan förordnat om byggnads- och avstyckningsförbud, icke borde remitteras till länsarkitekt, där denne redan vid behandling av ärende om tillstånd till avstyckning varit i tillfälle att yttra sig och länsstyrelsen i anledning därav meddelat tillstånd.

Slutligen har påpekats, att då lantmäteriväsendet inom en nära framtid torde förstatligas och i samband därmed en omorganisation av såväl lantmäterikontoren som distrikten skall äga rum, de avstyckningsförrättningar, som

därefter verkställas under överinseende av den statligt anställda lantmätaren, borde vinna laga kraft i analogi med vad som gäller tomtmätningar. I varje fall borde all fastställelseprövning av avstyckningsförrättningar kunna återföras till överlantmätaren. I så fall skulle länsarkitekten helt befrias från granskning av avstyckningsförrättningar i den mån icke lantmätaren eller överlantmätaren önskar inhämta dennes yttrande.

Utöver den lättnad i arbetsbalansen, som inskränkning av länsarkitekternas befattning med avstyckningsförrättningar komme att medföra, bör övervägas om icke ytterligare avlastning av arbetsuppgifterna kan ske exempelvis beträffande granskning av tomtindelningar och uppgörande av vissa planer.

Bostadsfastigheter kunna bildas genom tomtindelning och tomtmätning, vilket utgör det inom städer, köpingar och municipalsamhällen regelmässiga sättet för bildande av bostadsfastigheter. Tomtindelning avser plan över indelning av byggnadskvarter i lämpliga tomter i anslutning till fastställd stadsplan eller byggnadsplan. Tomtindelning antages av byggnadsnämnd, sedan tomtindelningsförslaget varit utställt för granskning minst 14 dagar. Här efter sändes förslaget till länsstyrelsen, som remitterar tomtindelningen till överlantmätare och länsarkitekt för granskning. Efter fastställelse, som meddelas av länsstyrelsen, sändes förslaget till registerföraren för registrering av tomterna i tomtförteckningen. Granskningstiden för en tomtindelning varierar och kan uppgå till 4 à 6 månader. Samtliga de tomtindelningsförslag, som upprättats av förrättningsman med högskolebildning och därefter granskats av byggnadsnämnd, som har tillgång till byggnadskonsulent eller arkitekt, synas kunna fastställas av länsstyrelsen utan förutgången remiss till länsarkitekt så framt tomtindelningsförslaget godkänts av berörda parter. Det bör undersökas om icke härigenom viss avlastning i arbetsbalansen kunde uppnås.

I avseende å uppgörande av byggnadsplaner synes böra erinras om att stadsplaneutredningen i sitt år 1945 framlagda betänkande i fråga om behörighetsvillkor för upprättande av stadsplaner uppställt krav på fullständig examen vid teknisk högskolas avdelning för arkitektur, väg- och vattenbyggnad eller lantmåteri samt väl vitsordad verksamhet inom stadsbyggnadsväsendet. Uppgörande av byggnadsplaner synes därför i viss utsträckning på sätt ofta sker med fördel kunna avlastas på det statliga lantmåteriet och privatpraktiserande arkitekt- och väg- och vattenbyggnadsbyråer. Några större olägenheter synas därför icke behöva uppkomma genom den av byggnadsstyrelsen i skrivelse till länsarkitekterna den 1 november 1946 enligt ovan gjorda rekommendationen att låta erbjudna uppdrag i vad de avse uppgörande av vissa byggnadsplaner få anstå till förmån för granskningsärenden. Utvecklingen visar också att planläggning såsom utgörande integrerande del av fastighetsbildningen särskilt då fråga är om mindre uppgifter med fördel kan och bör utföras i samband härmed av fastighetsbildaren.

Revisorerna vilja slutligen erinra om, att frågan om länsarkitektsinstitutionens arbetsuppgifter nära beröras av nu pågående omläggning av lagstiftningen om fastighetsbildning och stadsplaner m. m. samt av lantmåteriväsendets förstatligande.

I anledning av ett av stadsplaneutredningen 1942 framlagt betänkande med förslag till åtgärder för snabbare handläggning av stadsplane- och tomtindelningssärenden m. m. (SOU 1942: 27) genomfördes en lag den 30 januari 1943 (nr 543) om ändringar i vissa delar av stadsplanelagen och kungörelse samma dag om ändring i vissa delar av byggnadsstadgan.

Vidare har stadsplaneutredningen förordat närmare bestämmelser angående bland annat regionsplanering av områden, som ligga inom olika kommuner. Därjämte föreslås, att det i gällande lagstiftning förekommande stomplaneinstitutet, som icke kommit till användning i avsedd utsträckning framför allt på grund av de därmed förbundna alltför långt gående rättsverkningarna, skulle ersättas av ett generalplaneinstitut. Bland övriga ifrågasatta ändringar må nämnas, att avstyckningsplanerna skulle slopas och ersättas med byggnadsplaner. I fråga om länsarkitekterna framhålles i betänkandet, att de i praktiken helt avkopplats från granskningsarbetet beträffande stadsplaneförslag, som skola fastställas av Kungl. Maj:t, vilken utveckling utredningen icke funne tillfredsställande. Avvägningen av länsarkitekternas arbete med granskning och med uppdrag borde bliva föremål för särskild utredning. Vidare vore det av vikt, att staten icke anlidade länsarkitekterna för husbyggnadsuppdrag i sådan omfattning, att deras övriga och ur allmän synpunkt mera betydelsefulla tjänsteåligganden komme i fara att eftersättas.

Byggnadsstyrelsen har i utlåtande den 31 december 1945 över stadsplaneutredningens sistnämnda betänkande framhållit, att utredningens förslag komme att medföra avsevärt ökat behov av tillgång till kvalificerade personer, som kunde upp göra nya och revidera äldre, föråldrade planer.

Frågan om ändrad stadsplanelagstiftning torde sannolikt föreläggas 1947 års riksdag.

Länsarkitekternas arbetsuppgifter ha också berörts i ett den 9 mars 1946 avgivet betänkande med förslag till rationalisering av länsstyrelsernas arbets sätt m. m. Häri framhålles, att det framstode såsom oegentligt och beklagligt, att vad som borde vara länsarkitekternas primära arbetsuppgifter, nämligen granskning av planförslag och överhuvud taget sysslande med planfrågor, på grund av snäva ekonomiska hänsyn faktiskt ofta måste sättas i andra rummet efter andra uppdrag. Till följd härav uppstode alltjämt ute i länen mångenstädes en ur allmän synpunkt olämplig bebyggelse, vilket för visso i längden vore ägnat att medföra en kapitalförstöring av mycket betydande storleksordning. Om länsarkitekterna i fortsättningen skulle kunna fullgöra sina viktigaste funktioner, måste antingen deras arbetsuppgifter på ett rationellt sätt begränsas eller organisationen icke obetydligt förstärkas.

Slutligen vilja revisorerna erinra om att fastighetsbildningssakkunniga den 1 september 1944 avgivit ett betänkande (SOU 1944: 46), vari föreslås ändrade regler för avstyckning från fastighet och om sammanläggning av fastighet. Bland annat syfta förslagen till att vid dessa förrättningar de jordbrukspolitiska synpunkterna mera skola beaktas.

Revisorernas
uttalande.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att arbetsmängden å länsarkitektkontoren under senare år undergått en stark ökning samt att ärendena ofta icke bliva behandlade inom rimlig tid. Vidare beräknas den förestående omläggningen av lagstiftningen om stadsplaner och andra planer för tätbebyggelse m. m. medföra en ytterligare avsevärd arbetsbelastning för länsarkitekterna. Innan en förstärkning av länsarkitektorganisationen kommer till stånd, bör emellertid enligt revisorernas mening utredas, om och i vad mån en lättning i länsarkitekternas arbetsbörda kan vinnas genom inskränkning av deras befattning med vissa arbetsuppgifter, exempelvis granskning av vissa tomtindelningar och avstyckningsförrättningar samt uppgörande av vissa byggnadsplaner. I detta sammanhang vilja revisorerna fästa uppmärksamheten på att lantmäteriväsendet inom kort kommer att helt förstatligas och i samband därmed omorganiseras, varigenom större förutsättningar skapas för att fastställelseförfarandet beträffande avstyckningsförrättningar i sin helhet kan anförtros åt lantmäteriororganisationen.

SJUNDE HUVUDTITELN.

Finansdepartementet.

§ 30.

I 1939 års statsverksproposition berördes under rubriken Utgifter å driftbudgeten, För flera huvudtitlar gemensamma frågor, punkten 2, vissa frågor om ändring av tillämplighetsområdet för olika anslagstyper.

Anslagsformer vid anvisande av statsbidrag till byggnadsändamål.

Inledningsvis erinrade chefen för finansdepartementet om riksstatens uppgift att utgöra en hushållningsplan för ett visst budgetår, varav följde, att de å staten upptagna anslagen borde såvitt möjligt motsvara de utgifter, som väntades under året. Denna princip hade emellertid för den svenska budgetens del i viss utsträckning brutits genom införandet av reservationsanslag, alltså anslag, vilka i motsats till övriga anslagstyper — obetecknade anslag och förslagsanslag — normalt stode till förfogande även budgetåren närmast efter det, för vilket anslaget uppförts å riksstaten.

Vidare anförde departementschefen, att den för det svenska budgetsyste- met typiska anslagsformen reservationsanslag erbjöde obestridliga fördelar dels vid finansieringen av större engångsutgifter fördelade över ett flertal år, under förutsättning att hela kostnadssumman lämpligen kunde täckas genom en enda anslagsanvisning, dels vid engångsanvisningar av medel till bidrag och dylikt, när tidpunkten för utbetalningen framstode såsom oviss, dels slutligen vid fortlöpande medelsanvisning till materialanskaffning m. m., när skäl förelåge att lämna en viss frihet vid utgifternas tidsfördelning. I övrigt skulle obetecknade anslag respektive förslagsanslag i regel med lika fullt fog kunna ifrågakomma. Reservationsanslag hade emellertid i svensk budgetpraxis vunnit en mycket vidare användning än den som ur de angivna synpunkterna framstode såsom motiverad. Då därtill eu tendens till fortgående ökning av utestående reservationer framträtt, hade under det då avslutade budgetarbetet ansetts motiverat att taga tillämpningsområdet för de olika anslagsformerna under omprövning i syfte att vinna en bättre anpassning av anslagen efter de faktiska utgifterna.

Vid en granskning av de dåvarande reservationsanslagen hade det i åtskilliga fall ansetts möjligt och lämpligt att övergå till obetecknade anslag. En förändring i sådan riktning hade sålunda ansetts motiverad, om de dit- tillsvarande reservationsanslagen brukat lyftas till hela eller nästan hela sitt belopp under den ifrågavarande statsregleringsperioden. De föreslagna om- läggningsarna hade med denna utgångspunkt prövats från fall till fall.

En annan linje för avskaffande av reservationsanslag, som jämväl prövats, anknöte till den ordning som redan tillämpats beträffande, bland annat, bidrag till torrlägningsföretag. Riksdagen medgåve här årligen, att under det kommande budgetåret finge beviljas bidrag från statens avdikningsanslag å tillhopa högst visst belopp, samt anvisade för varje budgetår statens avdikningsanslag såsom förslagsanslag. Denna ordning syntes departementschefen hava innefattat bestämda fördelar gentemot den förut tillämpade, då avdikningsanslaget varit uppfört såsom ett reservationsanslag.

Därest reservationsanslag omvandlades till förslagsanslag av senast angivnen typ, hade särskild vikt ansetts böra tillmätas bestämmandet av ifrågakommande verksamhets omfattning, enär en utvidgning komme att för efterföljande budgetår, då utfästelserna om utgifterna skulle infrias, nödvändig-göra uppförandet på riksstaten av i motsvarande grad förhöjda anslagsbelopp. En omläggning av ifrågavarande slag hade närmast syntts böra komma i fråga beträffande vissa reservationsanslag under nionde huvudtiteln.

Statsutskottet framhöll i utlåtande nr 14, bland annat, att utskottet vid behandlingen av ifrågavarande spörsmål icke kunnat undgå att känna en viss tveksamhet, huru de föreslagna reformerna på olika områden — närmast beträffande vidgad användning av förslagsanslag — skulle komma att i praktiken verka. Vid en eventuell omläggning av ett reservationsanslag till förslagsanslag vore det emellertid av vikt, att anslagsberäkningen från myndigheternas sida skedde med största noggrannhet, så att anslaget så nära som möjligt anslöte sig till det verkliga behovet. I sak syntes utskottet vissa skäl tala för de av departementschefen framförda synpunkterna, och otvivelaktigt vore, att, såsom budgettekniken utvecklats sig, en större smidighet kunde vinnas genom en tillämpning av nämnda synpunkter beträffande användningen av olika anslagstyper. Riksdagen anslöt sig till den uppfattning, som kommit till uttryck i utskottets förenämnda utlåtande.

I enlighet med nu angivna riktlinjer blevo i riksstaten för budgetåret 1939/40 ett flertal anslag, som tidigare anvisats i form av reservationsanslag, uppförda såsom obetecknade anslag. Beträffande reservationsanslag avseende bidrag till fortlöpande statsunderstödd verksamhet genomfördes emellertid en förändring till förslagsanslagsnatur endast beträffande två anslag under nionde huvudtiteln, nämligen anslaget till byggande av odlingsvägar (nybyggesvägar) och statens skogsutdikningsanslag.

Under femte huvudtiteln finnas uppförda ett flertal statsbidragsanslag till byggnadsändamål, exempelvis bidrag till kommuner med flera för skilda anordningar på social-, hälso- och sjukvårdens områden, vilka anslag undantagslöst äro anvisade såsom reservationsanslag.

Anslagen till statsbidrag till byggnadsändamål under åttonde huvudtiteln utgå omväxlande i form av reservationsanslag och förslagsanslag. Såsom reservationsanslag äro sålunda anvisade anslagen till bidrag till inrättande av skolhem för lärjungar vid högre läroanstalter och bidrag till skolhemsbyggnader och deras inredning, medan däremot anslaget till bidrag till vissa

byggnadsarbeten vid folkskolor m. m. samt anslagen till bidrag till inrättande av centrala verkstadsskolor m. m., flygmekanikeravdelningar och sjömansskolor uppförts såsom förslagsanslag.

Beträffande ovannämnda anslag till vissa byggnadsarbeten vid folkskolor m. m. må erinras, att övergången till de av 1945 års riksdag beslutade nya grunderna för erhållande av bidrag från dessa anslag innebar en betydelsefull förändring av hittills tillämpad utbetalningsordning. De nya bestämmelserna skilja sig nämligen från de tidigare gällande bland annat därigenom, att bidragen skola utbetalas i samband med byggnadsföretagens utförande i stället för under loppet av tjugufem år. Till följd härav kommer anslagsbelastningen i högre grad än förut att påverkas av variationer i byggnadsverksamhetens omfattning. En ifrågasatt anordning av innebörd att riksdagen årligen skulle bemyndiga Kungl. Maj:t att bevilja statsbidrag till ett visst högsta belopp har av praktiska skäl ansetts mindre lämplig (prop. nr 367/1945).

I detta sammanhang må även framhållas, att riksdagen innevarande år godkänt av Kungl. Maj:t förordade grunder för statsbidrag till nybyggnad samt till om- och tillbyggnad m. m. av tjänstebostäder för folkskolans lärare. Då ifrågavarande bidragssystem avses skola tillämpas först från och med budgetåret 1947/48, har någon medelsanvisning för ändamålet ännu icke skett. 1941 års lärarlönesakkunniga, vilkas förslag lagts till grund för proposition i ämnet, hava emellertid föreslagit, att det nya anslaget till byggnadsbidrag skall få karaktär av förslagsanslag, dock att riksdagen för varje år skall maximera de sammanlagda bidragsbelopp, som av Kungl. Maj:t må beviljas.

Under nionde huvudtiteln förekomma anslag till bidrag till kostnader för vissa byggnader och anläggningar i form av såväl reservationsanslag som förslagsanslag. Exempel på reservationsanslag utgöra anslagen till bidrag till gödselvårdsanläggningar och till uppförande av siloanläggningar. Såsom förslagsanslag äro uppförda, bland annat, anslagen till byggande av odlingsvägar, statens avdikningsanslag samt statens skogsutdikningsanslag. Riksdagen har i fråga om samtliga dessa förslagsanslag fastställt det sammanlagda bidragsbelopp, som av Kungl. Maj:t årligen må beviljas.

I detta sammanhang må vidare erinras, att även under sjätte huvudtiteln finnas uppförda vissa reservationsanslag till statsbidrag till byggnader och anläggningar.

De av Kungl. Maj:t för 1939 års riksdag framlagda synpunkterna på användningen av olika anslagsformer inneburo bland annat att för vissa slag av utgifter borde skapas en sådan anslagsform, att bättre överensstämmelse erhöles mellan det å riksstaten uppförda anslaget och de utgifter, som under budgetåret väntades.

Revisorerna hava uppmärksammat att någon bestämd princip beträffande anslagsformen icke kommit till tillämpning vid anvisande av bidrag till kommuner med flera till byggnadsändamål av skilda slag. Under vissa hu-

Revisorernas
uttalande.

vudtitlar hava sålunda dessa bidrag anvisats att utgå av reservationsanslag, medan beträffande andra huvudtitlar såväl förslagsanslag som reservationsanslag kommit till användning. Gemensamt för nu ifrågavarande anslag är emellertid att de utgå enligt av Kungl. Maj:t och riksdagen fastställda grunder. Enligt revisorernas mening synas skäl tala för att dessa anslag böra givas förslagsanslags natur, varvid i varje särskilt fall lämpligen bör prövas, huruvida maximering bör ske av det bidragsbelopp, Kungl. Maj:t årligen äger bevilja. Därest ifrågavarande reservationsanslag ersattes med förslagsanslag, skulle även med all sannolikhet betydande förenklingar kunna vinnas beträffande myndigheternas bokföring och redovisning av dessa anslag.

På grund av det anförda anse därför revisorerna det önskvärt, att en översyn av anslagen till nu ifrågavarande ändamål kommer till stånd.

§ 31.

Iakttagelser
angående
kronoupp-
börden.

Revisorerna hava från riksräkenskapsverket erhållit dels uppgifter om resultatet av den ordinarie uppbörden av 1945 års kronoutskylder samt av värnskatt för budgetåret 1945/46, vilka uppgifter redovisas i bilagda tabell, dels fullständig redogörelse för uppbördens och restindrivningens förlopp i avseende å 1941 och senare års kronoutskylder.

Av dessa uppgifter framgår, att antalet i rätt tid guldna debetsedlar utvisar en fortgående procentuell ökning i fråga om 1941, 1942 och 1943 års kronoutskylder. Sålunda hava av 1941 års kronoutskylder guldits 72,78 procent av antalet utfärdade debetsedlar, av 1942 års kronoutskylder 74,65 procent och av 1943 års kronoutskylder 75,28 procent. I fråga om 1944 års kronoutskylder inträffar en nedgång jämfört med närmast föregående års utskylder, i det att endast 74,74 procent av antalet utfärdade debetsedlar betalades i rätt tid. Vad angår 1945 års kronoutskylder, har en förbättring inträtt, i det att 76,27 procent guldits i rätt tid. Såsom tidigare iakttagits, är uppbördsresultatet i detta hänseende avsevärt bättre för landsbygden än för magistratsstäderna, i det att å landsbygden 80,37 procent av debetsedlarna betalats i rätt tid, medan i magistratsstäderna motsvarande siffror utgjort 68,96 procent.

Vidare framgår beträffande det influtna beloppet, att av 1941 års debiterade kronoutskylder 90,21 procent influtit i rätt tid och av 1942 års kronoutskylder 90,38 procent. I fråga om de därpå följande tre årens utskylder har en procentuell minskning av det influtna beloppet inträffat, i det att icke fullt 90 procent influtit i rätt tid. I motsats till vad som är fallet i fråga om antalet i rätt tid guldna debetsedlar, utvisa magistratsstäderna beträffande det influtna beloppet ett något bättre resultat än landsbygden. Sålunda har av utskylderna för åren 1941, 1942 och 1943 influtit genomsnittligt något över 1 procent mer i magistratsstäderna än å landsbygden. För 1944 och 1945 års utskylder har en utjämning ägt rum, i det att skillnaden nedgått till endast $\frac{1}{2}$ procent.

Revisorerna hava tidigare påtalat, att kronouppbörden i magistratsstäder-

na icke alltid är tillfredsställande och i samband därmed ifrågasatt olika åtgärder. Bland annat borde magistratens befattning med uppbörden upphöra, då denna låge mycket vid sidan om magistratens egentliga arbetsuppgifter. I samband med uppbördsreformen hava emellertid i de större magistratsstäderna från och med den 1 juli 1946 inrättats särskilda uppbördsverk med en kronokamrerare som chef. Dessa uppbördsverk hava helt övertagit magistratens befattning med uppbörden. I övriga magistratsstäder hava uppbörder inordnats under den för landsbygden gällande ordningen.

Nedanstående sammanställning utvisar vad som den 31 december 1945 återstod oredovisat av 1941—1945 års kronoutskylder och 1941/42—1944/45 års värnskatt.

L ä n	Debetsedlar	Belopp
Stockholms stad	354 121	48 956 939
Stockholms län	152 648	19 927 598
Uppsala »	39 118	4 034 516
Södermanlands »	51 218	5 725 110
Östergötlands »	98 789	7 414 096
Jönköpings »	42 740	4 099 865
Kronobergs »	17 743	1 531 896
Kalmar »	49 420	4 338 360
Gotlands »	9 957	1 029 344
Blekinge »	41 291	3 860 964
Kristianstads »	36 049	3 250 257
Malmöhus »	166 001	13 581 313
Hallands »	24 660	2 195 594
Göteborgs o. Bohus län	208 925	22 625 252
Älvsborgs län	78 984	7 021 700
Skaraborgs »	37 120	3 554 966
Värmlands »	94 220	8 004 517
Örebro »	76 412	7 994 810
Västmanlands »	70 705	7 075 966
Kopparbergs »	78 252	6 977 862
Gävleborgs »	86 533	7 041 915
Västernorrlands »	109 126	9 692 285
Jämtlands »	49 679	4 768 632
Västerbottens »	54 261	4 568 288
Norrbottnens »	91 637	6 623 521
Summa	2 119 609	215 895 566

Fördelningen av dessa restantier från de olika årens utskylder framgår av följande sammanställning.

Å r	Debetsedlar	Belopp
1941	26 805	2 573 556
1942	101 457	9 728 217
1943	333 394	33 517 883
1944	879 904	89 697 685
1945	778 049	80 378 225
Summa	2 119 609	215 895 566

1945 års kronoutskylder inklusive 1945/46 års värn-

L ä n (Lb = landsbygd och föggeristäder St = magistratsstäder)	Antal utfärdade debetsedlar		Debiterat belopp Kronor		
	krono- utskylder	värn- skatt	krono- utskylder	värn- skatt	summa
Stockholms stad	456 302	418 368	212 617 639	147 846 249	360 463 888
Stockholms län	Lb 208 049	143 697	51 020 114	26 033 335	77 053 449
	St 21 032	16 193	4 909 892	2 456 772	7 366 664
Uppsala »	Lb 56 638	37 632	9 200 681	3 850 224	13 050 905
	St 34 145	29 472	11 742 033	6 265 064	18 007 097
Södermanlands »	Lb 76 930	51 898	14 814 600	6 528 072	21 342 672
	St 46 309	38 680	14 349 010	7 329 961	21 678 971
Östergötlands »	Lb 117 769	82 248	20 554 286	8 746 647	29 300 933
	St 85 550	74 265	23 613 617	14 007 317	37 620 934
Jönköpings »	Lb 131 617	96 008	23 491 424	10 453 369	33 944 793
	St 23 886	20 626	7 068 516	3 490 458	10 558 974
Kronobergs »	Lb 81 198	56 403	11 570 594	4 526 127	16 096 721
	St 11 045	8 856	2 795 506	1 309 944	4 105 450
Kalmar »	Lb 110 272	72 629	16 541 173	6 610 551	23 151 724
	St 31 421	25 232	8 113 341	3 882 615	11 995 956
Gotlands »	Lb 27 051	17 886	3 395 261	1 117 036	4 512 297
	St 8 592	6 994	2 552 096	1 158 714	3 710 810
Blekinge »	Lb 57 167	38 475	7 549 769	2 992 778	10 542 547
	St 29 191	24 910	7 745 032	3 684 395	11 429 427
Kristianstads »	Lb 138 453	97 687	23 091 003	10 133 594	33 224 597
	St 18 414	15 672	6 608 240	3 410 337	10 018 577
Malmöhus »	Lb 150 754	110 829	31 543 967	15 040 179	46 584 146
	St 201 788	180 417	66 517 433	42 606 712	109 124 145
Hallands »	Lb 68 572	48 589	9 820 236	4 309 530	14 129 766
	St 27 515	23 492	8 748 474	4 531 629	13 280 103
Göteborgs o. Bohus »	Lb 115 314	75 048	17 845 536	8 059 925	25 905 461
	St 210 584	183 347	79 159 470	52 753 476	131 912 946
Älvsborgs »	Lb 157 579	112 719	24 601 414	11 190 577	35 791 991
	St 61 140	51 843	19 436 802	10 016 658	29 453 460
Skaraborgs »	Lb 136 562	95 988	22 226 332	9 575 643	31 801 975
	St 18 532	15 939	5 289 666	2 635 918	7 925 584
Värmlands »	Lb 139 705	95 739	25 858 160	10 967 688	36 825 848
	St 30 176	24 445	8 957 965	4 149 872	13 107 837
Örebro »	Lb 106 216	74 964	22 592 863	10 180 783	32 773 646
	St 48 716	38 393	13 785 762	7 179 619	20 965 381
Västmanlands »	Lb 68 274	52 325	15 308 865	6 706 364	22 015 229
	St 38 263	34 065	15 929 695	8 051 795	23 981 490
Kopparbergs »	Lb 152 927	97 635	27 927 477	11 716 862	39 644 339
	St 10 015	8 427	9 278 812	5 100 224	14 379 036
Gävleborgs »	Lb 134 833	91 922	23 306 734	9 322 244	32 628 978
	St 30 580	25 899	6 654 735	4 295 229	10 949 964
Västernorrlands »	Lb 140 283	95 374	22 278 750	8 491 222	30 769 972
	St 22 437	17 656	7 457 450	3 498 626	10 956 076
Jämtlands »	Lb 80 769	46 560	10 284 384	3 732 623	14 017 007
	St 12 837	10 245	4 316 582	2 080 460	6 397 042
Västerbottens »	Lb 114 860	74 587	16 109 456	5 374 116	21 483 572
	St 16 261	13 193	5 499 466	2 336 347	7 835 813
Norrbottens »	Lb 110 026	74 458	18 717 398	6 227 072	24 944 470
	St 10 798	8 378	3 439 555	1 411 684	4 851 239
Landsbygd	2 681 818	1 841 300	469 650 477	201 888 581	671 537 038
Städer	1 505 529	1 315 007	558 586 789	345 490 075	902 078 864
Hela riket	4 187 347	3 156 307	1 026 237 266	547 376 636	1 573 613 902

skatt: resultatet av den ordinarie oppbörden.

Influtet under oppbørdstermin eller ved oppbørdsstämna									
Debetsedlar				B e l o p p					
kronoutskylder		vårnskatt		kronoutskylder		vårnskatt		summa	
antal	%	antal	%	kronor	%	kronor	%	kronor	%
316 234	69-30	303 764	72-61	193 336 280	90-93	134 011 150	90-64	327 347 430	90-81
151 168	72-66	102 091	71-05	43 845 559	85-94	22 216 520	85-34	66 062 079	85-74
14 395	68-44	11 032	68-13	3 965 498	80-77	2 006 472	81-67	5 971 970	81-07
47 248	83-42	30 463	80-95	8 394 727	91-24	3 440 940	89-37	11 835 667	90-69
24 738	72-45	22 090	74-95	10 532 152	89-70	5 662 408	90-38	16 194 560	89-93
64 346	83-64	42 519	81-93	13 579 946	91-67	5 872 649	89-96	19 452 595	91-14
34 369	74-22	29 719	76-83	12 832 574	89-43	6 623 793	90-37	19 456 367	89-75
101 020	85-78	68 761	83-60	19 128 314	93-06	8 041 224	91-93	27 169 538	92-73
57 692	67-44	51 289	69-06	20 799 913	88-08	12 320 519	87-96	33 120 432	88-04
114 323	86-86	83 077	86-53	21 854 593	93-03	9 637 686	92-20	31 492 279	92-77
17 845	74-71	16 014	77-64	6 387 987	90-37	3 185 197	91-25	9 573 184	90-66
70 554	86-89	48 082	85-25	10 758 555	92-98	4 125 958	91-16	14 884 513	92-47
8 860	80-22	7 270	82-09	2 556 813	91-46	1 208 854	92-28	3 765 667	91-72
92 554	83-93	59 941	82-53	15 231 632	92-08	6 006 665	90-87	21 238 297	91-74
22 702	72-25	18 594	73-69	7 134 080	87-93	3 471 497	89-41	10 605 577	88-41
23 357	86-35	15 281	85-44	3 078 819	90-68	993 618	88-95	4 072 437	90-25
6 458	75-16	5 620	80-35	2 277 384	89-24	1 046 087	90-28	3 323 471	89-56
43 213	75-59	28 451	73-95	6 889 964	91-26	2 551 351	85-25	9 441 315	89-55
20 277	69-46	18 037	72-41	6 682 363	86-28	3 228 656	87-63	9 911 019	86-71
116 603	84-22	81 248	83-17	21 243 074	92-00	9 280 451	91-58	30 523 525	91-87
13 778	74-82	12 203	77-86	6 079 751	92-00	3 144 293	92-20	9 224 044	92-07
130 444	86-53	94 907	85-63	29 636 368	93-95	14 037 890	93-34	43 674 258	93-75
138 867	68-82	128 593	71-28	60 706 893	91-26	39 006 605	91-55	99 713 498	91-38
59 415	86-65	41 671	85-76	9 193 541	93-62	3 989 382	92-57	13 182 923	93-30
20 431	74-25	19 053	81-10	8 089 303	92-47	4 239 020	93-54	12 328 323	92-83
89 891	77-95	56 112	74-77	15 584 813	87-33	6 961 262	86-37	22 546 075	87-03
123 419	58-61	109 972	59-98	70 811 992	89-45	46 931 893	88-96	117 743 885	89-25
132 515	84-09	92 646	82-19	22 479 244	91-37	10 067 604	89-97	32 546 848	90-93
44 074	72-09	38 134	73-56	17 579 864	90-45	9 156 206	91-41	26 736 070	90-77
118 076	86-47	81 793	85-21	20 542 582	92-43	8 785 892	91-75	29 328 474	92-22
14 076	75-96	12 458	78-16	4 809 797	90-93	2 412 799	91-54	7 222 596	91-13
109 980	78-73	74 112	77-41	23 408 668	90-53	9 904 753	90-31	33 313 421	90-46
20 743	68-74	17 227	70-47	7 751 403	86-53	3 642 935	87-78	11 394 338	86-93
86 994	81-90	60 915	81-26	20 682 519	91-55	9 239 953	90-76	29 922 472	91-30
36 418	74-76	28 531	74-31	12 290 842	89-16	6 476 899	90-21	18 767 741	89-52
54 818	80-29	42 073	80-41	13 843 027	90-42	6 028 143	89-89	19 871 170	90-26
27 212	71-12	24 868	73-00	14 110 485	88-58	7 217 615	89-64	21 328 100	88-94
133 731	87-45	79 305	81-22	25 432 264	91-07	10 557 750	90-10	35 990 014	90-78
7 964	79-52	6 483	76-93	8 980 698	96-79	4 959 898	97-25	13 940 596	96-95
101 388	75-20	69 179	75-26	20 576 887	88-29	8 240 678	88-40	28 817 565	88-32
21 979	71-87	19 219	74-21	5 971 883	89-74	3 885 813	90-47	9 857 696	90-02
96 239	68-60	65 657	68-84	18 462 411	82-87	7 077 658	83-35	25 540 069	83-00
15 699	69-97	12 654	71-67	6 593 758	88-42	3 158 336	90-27	9 752 094	89-01
58 823	72-83	30 284	65-04	8 423 814	81-91	2 885 736	77-31	11 309 550	80-68
9 522	74-18	7 229	70-56	3 754 049	86-97	1 825 654	87-75	5 579 703	87-22
89 651	78-05	57 554	77-17	14 260 693	88-52	4 630 459	86-16	18 891 152	87-93
12 452	76-58	10 473	79-38	4 952 510	90-05	2 112 142	90-40	7 064 652	90-16
69 045	62-75	46 768	62-81	14 978 880	80-03	4 828 855	77-55	19 807 735	79-41
8 078	74-81	5 962	71-16	2 971 069	86-38	1 237 314	87-65	4 208 383	86-75
2 155 396	80-37	1 452 890	78-90	421 510 894	89-75	179 403 077	88-87	600 913 971	89-48
1 038 282	88-96	936 488	71-22	501 959 341	90-19	312 172 055	90-36	814 131 396	90-25
3 193 678	76-27	2 389 378	75-70	923 470 235	89-99	491 575 132	89-81	1 415 045 367	89-92

Revisorernas
nttalande.

I det föregående hava revisorerna återgivit en redogörelse för utfallet av den ordinarie uppbörden av 1945 års kronoutskylder och 1945/46 års värnskatt ävensom vissa resultat av restindrivningen av kronoutskylderna. Av redogörelsen framgår, att vid den ordinarie uppbörden av 1945 års kronoutskylder 76,27 procent av antalet utfärdade debetsedlar guldits, vilket är det bästa resultat som uppnåtts under den tid, för vilken uppgifter härom kunnat erhållas, eller från och med år 1922. Beträffande det under den ordinarie uppbörden influtna beloppet, har detta uppgått till 89,99 procent av det debiterade, vilket innebär en förbättring i uppbördsresultatet i förhållande till de närmast föregående tre åren.

Av 1941 års kronoutskylder — för vilka utskylder preskriptionstiden numera utgått och slutlig redovisning sålunda föreligger — hava något över 98 procent av det debiterade beloppet influtit. Den slutliga skatteförlusten uppgår sålunda för dessa utskylder till icke fullt 2 procent. I detta sammanhang förtjänar nämnas, att i fråga om 1930 och 1933 års kronoutskylder, för vilka en liknande undersökning gjorts av 1936 års uppbördskommitté, den slutliga skatteförlusten beräknades uppgå till 3,7 procent för vardera av dessa års utskylder. Förbättringen sammanhänger givetvis till en del med att full sysselsättning i stort sett rått sedan en följd av år.

Av de lämnade uppgifterna framgår vidare, att vid 1946 års ingång de utestående restantierna utgjorde omkring 216 miljoner kronor, fördelade på ungefär 2 miljoner debetsedlar.

I november månad innevarande år har ordinarie uppbörd av kronoutskylder för sista gången ägt rum i den ordning, som föreskrives i uppbördsreglementet den 14 december 1917. Med ingången av år 1947 träder nämligen den nya uppbördsförordningen i kraft. Debitering och uppbörd av skatt kommer därefter att äga rum enligt helt nya regler. Sålunda kommer uppbörden av krono- och kommunalutskylder att äga rum i ett sammanhang. De debiterade kommunalutskylderna komma att utbetalas till kommunerna utan hänsyn till blivande restantier, vilka komma att drabba statsverket. Kommunerna bliva därmed helt oberoende av utfallet av uppbörden. Vid sådant förhållande synes det icke uteslutet, att kommunernas intresse för restindrivningen efter den nya uppbördsreformens genomförande kommer att minska.

Revisorerna hava tidigare vid skilda tillfällen påpekat, att restindrivningen på många håll icke fungerat tillfredsställande. En orsak härtill synes ofta hava varit att tillräcklig indrivningspersonal icke ställts till förfogande. Visserligen bör det nya uppbördsättet medföra en minskning av restantierna, men å andra sidan kommer indrivningen i det enskilda fallet att kräva avsevärt mera arbete än tidigare.

Med hänsyn till vad nu anförts, synes det revisorerna angeläget, att de myndigheter, som övervaka restindrivningen, hava sin uppmärksamhet riktad på att denna icke eftersättes.

§ 32.

I 1942 års statsverksproposition framhöll chefen för finansdepartementet vid behandlingen av inkomsterna å driftbudgeten (s. 33) att i anslutning till budgetarbetet upptagits frågan om en allmän översyn av de taxor, som olika statliga institutioner tillämpade vid utförandet av provningar, undersökningar och andra arbeten, ävensom vid registreringar. Syftet hade därvid i första hand varit att tillse i vilken utsträckning avgifterna beredde skälig ersättning för institutionernas kostnader. Vidare hade avsetts en prövning av frågan, om institutionerna, i den mån deras verksamhet uteslutande eller huvudsakligen bestode i att gå allmänheten tillhanda, kunde genom anpassning av taxorna bli självförsörjande i större utsträckning än vad som vore fallet. Från olika myndigheter och verk hade infordrats yttranden i ämnet och i förekommande fall förslag till åtgärder. Ytterligare utredningar eller överväganden i fråga om avgiftsrevisionen ifrågakomme beträffande ett flertal angivna inkomstitlar.

Översyn av
vissa statliga
taxor.

Den sålunda inledda taxerevisionen medförde för åtskilliga statliga verksamhetsområden en stegring av uppbörden, vilket kom till synes i riksstaterna för budgetåren 1942/43 och 1943/44. Såsom framgår av chefens för finansdepartementet uttalande i 1943 års statsverksproposition (inkomsterna, s. 43) avbröts emellertid det påbörjade arbetet med taxerevisionen i anledning av vidtagna åtgärder för stabilisering av pris- och lönenivån.

I cirkulär till statsmyndigheterna den 4 juni 1943 (SFS nr 311) föreskrev Kungl. Maj:t — under erinran att kungörelse om allmänt prisstopp utfärdats samma dag — att statsmyndigheter under den tid kungörelsen vore gällande icke skulle äga att höja av myndigheten för någon dess verksamhet fastställda taxor eller avgifter utan att samråd i ärendet ägt rum med statens priskontrollnämnd. Funne sig priskontrollnämnden icke kunna biträda därvid framfört förslag om taxe- eller avgiftshöjning, hade vederbörande myndighet att, därest förslaget vidhölls, hänskjuta ärendet till Kungl. Maj:ts avgörande.

Revisorerna hava beträffande några verksamhetsgrenar tidigare framhållit önskvärdheten av att institutionernas kostnader för ifrågavarande verksamhet motsvaras av inflytande inkomster. Sålunda föreslogs av 1943 års statsrevision en omprövning av de avgifter, som statens farmaceutiska laboratorium tillämpade för kontroll av farmaceutiska specialiteter samt av taxorna vid statens centrala frökontrollanstalt. Vidare framhölle 1944 års revisorer i samband med en granskning av den statliga provningsverksamheten angelägenheten av att åtgärder vidtoges för att vid statens provningsanstalt årligen föreliggande underskott måtte minska.

Innevarande års revisorer hava ur ovan angivna synpunkt granskat förhållandena vid vissa statliga institutioner. För flertalet av dessa redovisas inkomsterna å riksstatens inkomstsida under rubriken Uppbörd i statens verksamhet. Några institutioner redovisa inkomsterna å vederbörande utgiftsanslag under beteckningen Särskilda uppbördsmedel.

Beträffande några av inkomstitlarna under rubriken Uppbörd i statens verksamhet gäller, att statsverket tillföres inkomster som överstiga de utgifter som äro förenade med den ifrågakvarande verksamheten. Så är förhållandet med kontrollstämpelmedlen, vilka uppbåras av mynt- och justeringsverket vid åsättande av stämpel på vissa varor av ädel metall, samt med de avgifter som debiteras av statens biografbyrå såsom ersättning för granskning av biografbilder. Vid statens skeppsprovninganstalt har under flera budgetår ett mindre överskott redovisats.

Vid vissa institutioner äro taxorna så anordnade, att inkomsterna automatiskt anpassas efter stigande utgifter, genom att avgifterna beräknas efter myndighetens i varje särskilt fall eller för viss tidsperiod beräknade kostnad för visst uppdrag. Dylika ersättningsgrunder tillämpas exempelvis vid statens geotekniska institut och vid flygtekniska försöksanstalten. För statens väginstitut gäller, att ersättningar för utförda undersökningar böra så avpassas, att de lämna skäligt bidrag till institutets allmänna omkostnader utöver gottgörelse för av uppdragen direkt föranledda utgifter. Samma grunder tillämpas vid statens kriminaltekniska anstalt, där dock inkomster av uppdrag förekomma i allenast ringa omfattning.

Vid andra institutioner äro däremot taxorna icke på samma sätt rörliga. Åtskilliga ersättningsbelopp ha sålunda förblivit oförändrade under krigstiden, i vissa fall under betydligt längre tid. Då utgifterna för avlöningar och omkostnader regelmässigt stigit avsevärt under senare år, ha dessa institutioners utgifter för viss undersöknings- eller provningsverksamhet kommit att överstiga de därav inflytande inkomsterna.

Här nedan lämnas en redogörelse för revisorernas iakttagelser beträffande vissa av de institutioner, som granskningen omfattar. Förhållandet mellan å ena sidan inkomster av lotspenningar och å andra sidan utgifter för lotsväsendet upptages i annat sammanhang.

Sjökarteverket.

Inkomsterna vid sjökarteverket utgöras av dels försäljningsmedel för sjökort samt publikationen Svensk lots, dels ock avgifter för kontroll av lanternor och kompasser.

Försäljningspriset på sjökort och publikationer bestämmas av kartverkschefen med hänsyn tagen till i allmänhet gällande pris på dylika publikationer samt till att försäljningen bör lämna skäligt överskott utöver framställningskostnaden. Hänsyn tages därvid icke till kostnaderna för själva sjömätningarna och för ritnings- och gravyrarbetena. Höjning av priserna har företagits åren 1940 och 1941. Under budgetåren 1941/42—1944/45 har medelöverskottet utgjort 13,5 procent. Någon höjning överväges icke för närvarande.

Enligt sjökarteverkets instruktion åligger det ämbetsverket att i den ordning särskilt är stadgat utföra undersökningar av fartygslanternor, kompasser och andra nautiska instrument. Kontrollen utföres vid fem för ändamå-

let upprättade kontrollstationer, belägna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Kalmar och Sundsvall. Vid varje station finnes en föreståndare jämte viss biträdespersonal. Kostnaderna för kontrollorganisationen bestridas från sjökarteverkets avlönings- och omkostnadsanslag.

Avgifterna för kontrollen äro fastställda av Kungl. Maj:t år 1927 genom instruktion för sjökarteverkets kontrollstationer (SFS 1927 nr 300) och hava därefter icke undergått någon ändring. De uppgå för varje lanterna eller kompass till mellan 2 och 5 kronor jämte viss stämpelavgift.

Inkomsterna av kontroll av lanternor och kompasser samt de beräknade årliga kostnaderna för kontrollen framgå av följande uppställning.

	Inkomster	Utgifter
1938/39	14 941	ca 30 400
1941/42	14 548	» 41 100
1943/44	12 454	» 40 400
1944/45	11 193	» 41 100
1945/46	20 005	» 47 600

Utöver inflytande undersökningsavgifter tillföres statsverket inkomster genom stämpelavgifter på vid undersökningarna utfärdade certifikat. För budgetåret 1945/46 utgjorde stämpelinkomsten 12 684 kronor, motsvarande stämpelavgift för 6 342 undersökningsobjekt.

Statens bakteriologiska laboratorium.

	Inkomster	Utgifter
1938/39	399 425	712 946
1941/42	526 226	715 044
1943/44	736 463	852 756
1944/45	944 421	1 341 622
1945/46	1 249 587	1 378 726

Laboratoriets affärsdrivande verksamhet är huvudsakligen uppdelad på två grenar, nämligen dels tillverkning och handel med bakteriologiska preparat, dels verkställande av diagnostiska undersökningar. Härjämte har laboratoriet vissa vetenskapliga uppgifter samt har att svara för viss företrädesvis militär beredskap inom sitt verksamhetsområde.

För handeln med preparat gäller en prissättning, som bestämts genom medicinalstyrelsens beslut den 14 oktober 1940 med därefter gjorda ändringar.

Priserna på de av laboratoriet tillverkade preparaten äro så avvägda, att de direkta tillverkningskostnaderna väl täckas. Dessa priser hava hittills genomgående kunnat fastställas till lägre belopp än de som gälla för motsvarande utländska preparat. På grund av preparatens begränsade hållbarhet, varierande från 1 månad till 2 å 5 år, och då tillgången måste kunna garanteras även vid inträffande större epidemier, måste produktionen väsentligt överstiga vad som motsvarar normal förbrukning. Till följd härav

bli emellertid vissa partier av de tillverkade preparaten aldrig försålda. Under år då förbrukningen är ringa komma därför de allmänna omkostnaderna för laboratoriets preparattillverkning att överstiga inkomsterna av preparatens försäljning. Detta sammanhänger emellertid även med att vissa preparat, såsom ympämne mot smittkoppor och difteri för offentliga ympningar, utlämnas till ymparna utan ersättning.

Enligt en av medicinalstyrelsen år 1941 verkställd beräkning skulle endast omkring $\frac{1}{3}$ av kostnaderna för de vid laboratoriet tillverkade preparaten täckas av inflytande avgifter. Under de senaste budgetåren har dock laboratoriet erhållit avsättning för praktiskt taget hela tillverkningen, vilket haft till följd att inkomstsiffrorna för dessa år avsevärt stigit.

Prissättningen på importerade preparat har i allmänhet skett så att kostnaderna täckts och viss vinst uppkommit. För budgetåret 1937/38—1940/41 har vinsten beräknats till 22 procent.

Inkomsterna av diagnostiska undersökningar regleras genom en av medicinalstyrelsen den 27 april 1942 fastställd taxa. Även beträffande undersökningarna har ersättningen avvägts så att laboratoriets kostnader till väsentlig del blivit täckta. Jämväl i detta fall utföres emellertid en betydande del av arbetet utan ersättning.

Priserna ha i huvudsak förblivit oförändrade sedan 1930-talet. Dock har viss prishöjning skett år 1939 beträffande stelkrampsserum och under krigstiden såvitt gäller importerade preparat.

I olika sammanhang har övervägts, huruvida ej avgifterna vid statens bakteriologiska laboratorium borde anpassas i riktning mot att laboratoriet bleve självförsörjande. Denna fråga var sålunda år 1941 föremål för utredning vid laboratoriet och inom medicinalstyrelsen. En utredning i samma syfte har jämväl skett inom laboratoriet i oktober innevarande år. De företagna utredningarna ha dock icke resulterat i något positivt förslag om taxehöjning.

Vidare har professor Torsten Thunberg år 1942 för besparingsberedningens räkning utarbetat en promemoria angående de ekonomiska förhållandena vid laboratoriet. I promemorian ifrågasattes, att ersättningarna för laboratoriets prestationer skulle försöksvis höjas med 10 procent.

Det är att märka, att laboratoriets inkomster till väsentlig del härflyta från det allmänna, såväl staten som landsting och kommuner. I anslutning till besparingsberedningens utredning uttalade föreståndaren härom, att laboratoriet i blott ringa grad kunde sägas gå allmänheten tillhanda. Dess sera, ympämnen och diagnostiska preparat komme nämligen huvudsakligen till användning vid inrättningar, där kostnaderna bestredes av allmänna medel. I icke oväsentlig utsträckning utlämnades vidare vissa preparat antingen kostnadsfritt, exempelvis animalt ympämne för offentlig skyddskoppymning, eller mot ersättning för användning inom försvarsmakten, såsom ympämne mot tyfoidfeber och paratyfus. Blott till en mindre del ginge dessa preparat till förbrukning i enskild sjukvård, där kostnaderna bestredes av patienterna. De diagnostiska undersökningarna, som huvudsakligen avsåge

epidemilagens sjukdomar, könssjukdomar och tuberkulos, utfördes till övervägande del på prov, som insändes från epidemisjukhus eller andra allmänna sjukvårdsinrättningar. När sådana prov insändes från enskilda läkare, vore det i regel fråga om tjänsteläkare, och avgifterna bestredes då oftast av vederbörande kommun, trots att föreskrifter om deras ersättningskyldighet saknades. S. k. Wassermann-prov vore till övervägande del helt kostnadsfria. Endast i mindre utsträckning vore det enskilda personer som svarade för kostnaderna för laboratoriets diagnostiska undersökningar.

Enligt en av föreståndaren år 1946 lämnad uppgift torde högst $\frac{1}{10}$ av det totala inkomstbeloppet härröra från enskilda personer.

Föreståndaren har innevarande år på anmodan av medicinalstyrelsen verkställt utredning av frågan om laboratoriets möjligheter att organiseras som affärsdrivande verk. I skrivelse den 22 oktober 1946 har föreståndaren meddelat, att en sådan anordning är genomförbar. Den skulle emellertid förutsätta, att flera hittills icke inkomstbringande prestationer måste värdesättas och gottgörelse härför lämnas av statsmedel. Föreståndaren ville för sin del icke förorda övergång till en sådan ordning.

Statens rättskemiska laboratorium.

	Inkomster	Utgifter
1938/39	31 920	69 454
1941/42	19 784	83 409
1943/44	25 630	83 184
1944/45	30 160	103 992
1945/46	75 947	113 869

Rättskemiska laboratoriet har till uppgift att utföra de rättskemiska och andra rättsmedicinska undersökningar, vilka av medicinalstyrelsen påfordras. Å laboratoriet bör därjämte tillfälle beredas de anställda till självständig vetenskaplig forskning.

Den vid laboratoriet bedrivna verksamhet, för vilken statsverket tillföres inkomster enligt taxor, kan uppdelas i fyra skilda grupper.

För sådana rättsmedicinska undersökningar som avse likdelar, blodfläckar och dylikt bestämmes ersättningen enligt en av medicinalstyrelsen den 8 augusti 1919 fastställd taxa, vilken innehåller ersättningsbelopp, varierande mellan 10 och 100 kronor. I den mån dessa undersökningar hänföra sig till begångna brott eller dylikt inflyter betalning endast undantagsvis; inkomsterna härav bruka uppgå till cirka 300 kronor om året.

En andra grupp utgöres av undersökningar av blodprov i faderskapsmål. För dessa undersökningar har någon ersättningsgrund icke fastställts av medicinalstyrelsen. Ersättning för undersökning av två vuxna och ett barn debiteras i analogi med vad som gäller för närmast motsvarande undersökning enligt 1919 års taxa med 25 kronor jämte 4 kronor i stämpelavgift. Ersättningen gäldas av vederbörande barnafader under förutsättning att denne icke

åtnjuter fri rättegång, vilket beräknats vara förhållandet i omkring 15—30 procent av undersökningsfallen.

Ytterligare en grupp avser bestämningar av alkoholhalten i blod (s. k. rattfylleriärenden). Ersättningen utgår enligt medicinalstyrelsens beslut den 11 mars 1933 med 10 kronor för varje undersökning. Om åtal icke väckes mot den undersökte eller om han blir frikänd eller åtnjuter fri rättegång, stannar kostnaden på statsverket.

Sedan år 1945 utföras vid laboratoriet för sjukvårdsanstaltens räkning vissa blodgruppsundersökningar, s. k. RH-undersökningar. Ersättningen är enligt medicinalstyrelsens beslut den 31 januari 1945 bestämd till belopp mellan 3 och 15 kronor för varje undersökning.

Frågan om den lämpliga avvägningen av de ersättningsbelopp, som gälla enligt laboratoriets taxor, har varit föremål för övervägande senast år 1941. Föreståndaren för laboratoriet framhöll därvid, att taxan för undersökning av likdelar m. m. vore i behov av översyn men att en revision av denna taxa vore betydelselös på grund av de ringa belopp det därvid rörde sig om. I fråga om alkoholblodproven vore en höjning av taxan knappast motiverad med hänsyn till värdet av den för undersökningarna erforderliga arbetsprestationen och materialkostnaden. Undersökningarna i faderskapsärenden vore visserligen numera så omfattande, att en höjning av taxan kunde vara motiverad, men vederbörande barnafäders ekonomi vore ofta sådan att redan gällande ersättning bleve ganska betungande.

Med hänsyn till vad föreståndaren anfört fann medicinalstyrelsen icke skäl att vidtaga höjning av nämnda taxor.

I en av professorn Thunberg år 1942 på uppdrag av besparingsberedningen utarbetad promemoria angående de ekonomiska förhållandena vid rättskemiska laboratoriet ifrågasattes höjning av avgifterna för faderskapsundersökningar till förslagsvis 40 kronor för parter och ett barn. I promemorian framhölls samtidigt, att det därvid icke hade förelegat anledning att i sammanhanget beakta de sociala synpunkter som kunde vara av betydelse vid avgiftens bestämmande.

Enligt en av föreståndaren innevarande år till revisorerna lämnad uppgift kan — med hänsyn såväl till den omfattning varje undersökning i faderskapsärende numera har, sedan nya metoder för diagnostiken tillkommit, som till penningvärdets fall — en måttlig höjning av avgiften för dessa undersökningar anses befogad.

De jämförelsevis låga inkomsterna under budgetåret 1941/42 sammanhånga med att under krigstiden med dess starkt beskurna motorfordonstrafik antalet alkoholprovsundersökningar varit mycket ringa. Under budgetåret 1945/46 ha de nytillkomna RH-undersökningarna föranlett en betydande stegring av inkomsterna.

Statens farmaceutiska laboratorium.

Laboratoriet har till uppgift att på uppdrag av medicinalstyrelsen verkställa undersökningar inom de områden, som beröra tillverkning och försälj-

ning av läkemedel, däribland att kontrollera tillverkningen av och handeln med s. k. specialiteter (fabrikstillverkade, färdigpackade läkemedel). Härjämte utför laboratoriet bland annat vissa andra undersökningar beträffande läkemedel samt vissa forskningsuppgifter.

Laboratoriets inkomster härröra från avgifter i samband med specialitetskontrollen. Enligt kungl. kungörelsen den 15 juni 1934 (nr 306) angående handel med farmaceutiska specialiteter utgår avgift för registrering av farmaceutisk specialitet och därefter viss årlig avgift.

Av förarbetena till gällande bestämmelser framgår, att kontrollavgifterna ansetts bära täcka statsverkets samtliga kostnader för specialitetskontrollen. Senast vid 1938 års riksdag godkändes principen att erforderlig jämkning av avgifterna till laboratoriet borde tagas under övervägande, därest de för kontrollen inflytande medlen skulle visa sig otillräckliga eller överstiga behovet.

Taxehöjningar ha skett 1937, 1938 och 1939. Efter sistnämnda år har någon höjning icke vidtagits.

Frågan om kontrollavgifterna aktualiserades genom en socialdepartementets skrivelse den 24 november 1941 angående avgifterna överhuvud för de undersökningar, som utföras vid medicinalstyrelsens laboratorier. I anledning härav anförde medicinalstyrelsen i skrivelse till chefen för socialdepartementet i december 1941, att inkomsterna av kontrollen för åren 1939—41 i medeltal utgjort 71 300 kronor per år, och de årliga utgifterna i medeltal 133 000 kronor. För att täcka statens kostnader skulle alltså avgifterna behöva höjas med omkring 86 procent. En dylik höjning kunde beräknas medföra ökning av specialiteternas försäljningspris med 1 procent. Den nämnda höjningen borde enligt styrelsens mening komma till stånd.

År 1942 framlade medicinalstyrelsen ett definitivt förslag till höjning av taxorna för specialitetskontrollen. Styrelsen anförde därvid att kostnaderna för kontrollen kunde beräknas till omkring 128 000 kronor om året. Härav belöpte omkring 103 000 kronor på utgifter för avlöningar och omkostnader vid laboratoriet, omkring 4 000 kronor avsågo kostnaderna för specialitetsnämnden och återstoden utgjorde kostnader, som medicinalstyrelsen hade att vidkännas för kontrollen.

Medicinalstyrelsen föreslog höjning av ansökningsavgiften från 40 till 60 kronor och av årsavgiften för specialitet från 15 till 35 kronor.

I en av professorn Thunberg på uppdrag av besparingsberedningen år 1942 utarbetad promemoria rörande laboratoriets ekonomi förordades taxehöjning enligt medicinalstyrelsens berörda förslag.

Våren 1943 föreslog farmaceutiska laboratoriet ånyo en höjning av kontrollavgifterna. Förslaget godtogs av medicinalstyrelsen, men priskontrollnämnden ställde sig avvisande till detsamma. I propositionen nr 273 till 1943 års riksdag har chefen för socialdepartementet förklarat sig icke vara beredd att taga ställning till frågan om en översyn av specialitetslagstiftningen. Vid sådant förhållande syntes enligt departementschefens mening jämväl en prov-

ning av frågan om specialitetskontrollens organisation ävensom avgifterna för kontrollen böra tills vidare anstå.

1943 års statsrevision har lämnat en utförlig redogörelse för ifrågavarande förhållanden. En av revisorerna framlagd tablå, omfattande budgetåren 1933/34—1942/43, över å ena sidan inkomsterna av kontrollen och å andra sidan belastningen å laboratoriets avlönings- och omkostnadsanslag visar inkomster till ett sammanlagt belopp av 456 436 kronor och utgifter till sammanlagt 861 115 kronor. Revisorerna uttalade att det kunde konstateras att inflytande avgifter för specialitetskontrollen för det dåvarande icke ens till hälften täckte kostnaderna för densamma. Enligt revisorernas uppfattning borde en omprövning ske, huruvida icke avgifterna för kontrollen borde omedelbart höjas, oaktat de betänkligheter detta ur priskontrollsynpunkt tidigare ansetts medföra.

I avgivet remissyttrande motsatte sig priskontrollnämnden förslaget. Någon taxehöjning i anledning av nu berörda förslag har ej heller kommit till stånd.

Inkomsterna av specialitetskontrollen ha under de senaste åren ytterligare sjunkit. För de senaste fem åren ha de utgjort i medeltal 63 300 kronor per år.

Mynt- och justeringsverket.

Inkomsterna vid mynt- och justeringsverket redovisas under inkomstiteln Uppbörd i statens verksamhet dels under rubriken Inkomst av myntning och justering och dels under rubriken Kontrollstämpelmedel.

Kontrollstämpelmedlen debiteras med stöd av kungl. förordningen den 18 oktober 1912 (nr 366) angående kontroll å guld- och silverarbeten och utgör ersättning för den offentliga kontrollen av dylika arbetens halt av ädel metall. Avgiften, som senast bestämts år 1922 för guld- och silverarbeten och år 1923 för platinaarbeten, utgöres av kontrollavgift, beräknad efter föremålets vikt, samt extra proberingsavgift, som utgår med fast belopp för varje prov. Systemet att beräkna kontrollavgiften efter föremålets vikt medför att kontroll av tyngre föremål inbringar en förhållandevis stor inkomst under det att avgiften för kontroll av smärre föremål understundom icke täcker den del av kontrollkostnaderna, som belöper på det ifrågavarande föremålet. Kontrollavgiften och extra proberingsavgiften äro emellertid så bestämda att de sammanlagda årliga inkomsterna därav betydligt överstiga utgifterna för kontrollen.

Under budgetåren 1938/39—1945/46 ha kontrollstämpelmedlen uppgått till i genomsnitt omkring 500 000 kronor om året.

Justeringsverksamheten vid mynt- och justeringsverket utgöres av handelsjustering och precisionsjustering.

Handelsjustering avser justering av i handelslivet allmänt brukade mätstockar, målkärl, vikter, vågar m. fl. mätningsredskap. Avgifterna för handelsjustering ha bestämts av Kungl. Maj:t genom justeringstaxan den 5 juni 1936 (nr 279). Inkomsterna av handelsjusteringen ha under de senare åren

beräknats icke motsvara kostnaderna för densamma. Åren 1941 och 1942 har mynt- och justeringsverket hos Kungl. Maj:t föreslagit höjning av de i taxan bestämda ersättningsbeloppen med 20 procent. Dessa framställningar åsyftade att bereda kompensation för levnadskostnadsökningen åt justerarna i landsorten, vilka icke uppbära fast lön utan äga behålla de influtna justeringsavgifterna intill ett visst belopp. Sedan priskontrollnämnden avstyrkt höjning har emellertid framställningen icke upptagits till prövning.

Avgifterna för handelsjusteringen ha under åren 1938—1945 uppgått till i genomsnitt 37 200 kronor årligen, varvid dock är att märka att åren 1940—1944 medfört en nedgång i verksamheten.

Å en särskild avdelning utföres dels all precisionsjustering för hela riket, exempelvis justering av apoteksvågar och apoteksvikter, dels bestämning av längd, yta, rymd och vikt m. m. enligt kungörelsen den 22 juni 1934 (nr 365). Avgifterna för precisionsjustering äro fastställda i den ovannämnda justeringstaxan medan avgifterna för bestämning enligt kungörelsen nr 365/1934 bestämmas av mynt- och justeringsverket efter vad som finnes skäligt med hänsyn till arbetets omfattning och därmed förenade kostnader. Beloppen i den taxa, som i enlighet med nämnda bemyndigande fastställts av mynt- och justeringsverket, underkastas av verket tid efter annan omprövning. För närvarande överväges höjning av allenast enstaka belopp, men vid en allmän höjning av justeringstaxan torde även en revision av dessa avgifter bli aktuell.

Tillverkare av platina-, guld- och silverarbeten kunna hos mynt- och justeringsverket beställa halt- och ansvarsstampar mot avgift, som upptages i en av verket fastställd taxa. De för närvarande gällande avgifterna ha fastställts 1940, då en mindre höjning företogs av de belopp som i huvudsak gällt alltsedan 1926. Enär verkets kostnader för tillverkning av dessa stampar icke beräknats bliva täckta av därav inflytande inkomster, har mynt- och justeringsverket innevarande år underställt priskontrollnämnden ett förslag till revidering av desamma för att bringa taxan i ungefärligen samma nivå som privatföretagens. Prisförhöjning föreslogs i medeltal till 50 procent, men förslaget innehöll även sänkningar. Då priskontrollnämnden ställt sig avvisande till förslaget har någon höjning dock icke kommit till stånd.

Under budgetåren 1938/39—1945/46 uppgingo inkomsterna av s. k. guldmedsstampar till i genomsnitt 1 800 kronor om året.

Vid sidan av nu nämnda verksamhetsgrenar bedriver mynt- och justeringsverket även viss annan verksamhet, som tillför ämbetsverket inkomster, exempelvis medaljprägling, probering för haltbestämning å platina, guld och silver (ej den extra probering som enligt vad ovan nämnts utgår för kontroll av färdiga varor), prövning av vissa vägkonstruktioner m. m. För dessa arbeten beräknas gällande avgifter täcka de med verksamheten förenade kostnaderna.

Det må anmärkas, att personalen vid mynt- och justeringsverket som regel icke uteslutande sysselsättes i en speciell verksamhet utan utnyttjas för

ett flertal olikartade göromål. På grund härav och med hänsyn till uppdragens varierande omfattning är det icke möjligt att utan utförliga kostnadsberäkningar med någon större grad av noggrannhet bestämma, huru stor del av verkets sammanlagda utgifter för avlöningar och omkostnader som skall anses belöpa på den ena eller andra verksamhetsgrenen. De ovan lämnade uppgifterna om vissa verksamhetsgrenars lönsamhet äro därför grundade allenast på en ungefärlig uppskattning av kostnaderna.

Statens veterinärmedicinska anstalt.

	Inkomster	Utgifter
1938/39	270 486	534 010
1941/42	164 008	708 779
1943/44	257 440	909 744
1944/45	350 194	1 093 539
1945/46	296 190	1 068 800

Veterinärmedicinska anstalten har till uppgift dels att för myndigheters, sammanslutningars och enskildas räkning inom veterinärmedicinens och födoämneshygienens områden utföra praktiskt vetenskapliga undersökningar och andra arbeten som därmed äga samband, dels att bereda och tillhandahålla sera, vacciner och andra bakteriologiska preparat, dels ock att utöva vetenskaplig forskning inom området för sin verksamhet.

Enligt den för anstalten gällande instruktionen skall för undersökning, som begäres av kommunala myndigheter, sammanslutningar eller enskilda, ersättning utgå enligt en av Kungl. Maj:t fastställd taxa. Priserna på av anstalten tillhandahållna preparat bestämmas däremot av medicinalstyrelsen.

Vid tidigare prissättning ha avgifterna för bakteriologiska preparat ansetts böra motsvara anstaltens beräknade självkostnadspris. Beträffande avgifterna för utförda undersökningar har däremot det ungefärliga självkostnadspriset ansetts ligga alltför högt för att bli normerande för avgifterna; dessa ha i stället fastställts efter särskild prövning från fall till fall. Eftergivandet av självkostnadsprincipen beträffande undersökningarna har skett under beaktande av önskemålet att allmänheten ej av ekonomiska skäl borde avhållas från att anlita anstalten. Vidare har det för kampen mot de smittsamma husdjursjukdomarna och för ett allmänt främjande av veterinärmedicinens utveckling ansetts vara av vikt att ett omfattande och varierande undersökningsmaterial tillföres anstalten.

Sedan en omorganisation av anstalten genomförts från och med år 1944 ansågs det från anstaltens sida lämpligt att genomföra en översyn av taxorna. I skrivelser den 13 december 1944 till Kungl. Maj:t och till medicinalstyrelsen framlade anstaltsstyrelsen förslag till nya taxor för undersökningar av respektive preparat.

Beträffande avgifter för undersökningar föreslogs bibehållande i huvudsak av de tidigare gällande taxorna. Anstaltens förslag i denna del fastställdes

av Kungl. Maj:t genom beslut den 18 maj 1945. Någon ändring av undersökningsavgifterna har därefter icke företagits.

I avseende å priserna för de vid anstalten framställda bakteriologiska preparaten anförde styrelsen i sin skrivelse till medicinalstyrelsen att den tidigare tillämpade självkostnadsprincipen alltjämt borde upprätthållas. Enligt styrelsens beräkningar hade anstaltens självkostnader för framställning av bakteriologiska preparat, sera och vacciner ökats med omkring 20 procent sedan år 1939, då avgifterna senast blivit fastställda. På grund härav framlade styrelsen förslag om en generell prisförhöjning på i genomsnitt 20 procent. För av anstalten importerade utländska preparat borde priserna bestämmas så, att de motsvarade självkostnadspriset med tillägg av visst belopp, varierande mellan 25 och 50 procent.

I avgivet remissyttrande anförde statens priskontrollnämnd att prisförhöjningar, även om de vore av ringa omfattning, vid en tidpunkt som den dåvarande vore mindre lämpliga med hänsyn till gällande prisstopp. Enligt nämndens erfarenhet verkade också prishöjningar av institutioner, som vore knutna till det allmänna, särskilt irriterande. Nämnden avstyrkte därför framställningen.

Sedan medicinalstyrelsen den 21 februari 1945 fastställt taxeförslaget såvitt gällde importerade utländska preparat men på av priskontrollnämnden anförda skäl avslagit framställningen om generell prishöjning på av anstalten tillverkade preparat, anförde anstaltsstyrelsen besvär hos Kungl. Maj:t över medicinalstyrelsens beslut i vad anstaltsstyrelsens taxeförslag därigenom frångåtts. Genom beslut den 18 maj 1945 fann emellertid Kungl. Maj:t ej skäl göra ändring i medicinalstyrelsens överklagade beslut. Beträffande bakteriologiska preparat äro alltså de år 1939 fastställda priserna i huvudsak alltjämt gällande.

Inkomsterna vid veterinärmedicinska anstalten under budgetåret 1945/46 fördela sig på följande sätt:

Tillverkade preparat	174 480
Inköpta preparat	11 840
Diagnostiska undersökningar	82 980
Försålda djur	9 480
Diverse inkomster	17 410
Summa kronor	296 190

Det må framhållas, att enligt i olika sammanhang utfärdade bestämmelser anstalten är skyldig att i betydande utsträckning kostnadsfritt tillhandahålla preparat och utföra undersökningar. Under budgetåret 1945/46 ha de kvantiteter tuberkulin, som anstalten utan kostnad tillhandahållit medicinalstyrelsen, samt vissa å anstaltens kastsjukelaboratorium kostnadsfritt utförda blodprovs-, efterbörds- och mjölkprovsundersökningar motsvarat ett inkomstbelopp av 390 000 kronor, därest de för anstalten eljest gällande taxebestämmelserna tillämpats.

Statens centrala frökontrollanstalt.

	Inkomster	Utgifter
1938/39	243 340	427 789
1941/42	509 122	811 736
1943/44	818 708	1 104 722
1944/45	707 610	1 136 680
1945/46	691 104	1 179 423

Anstalten har till huvudsyfte att ombesörja utsädeskontroll. Härjämte bedrivs vid anstalten den vetenskapliga forskningen, vartill omständigheterna kunna giva anledning.

Enligt gällande instruktion äger anstalten att för analyser och andra arbeten uppbära ersättning enligt taxa, som fastställs av lantbruksstyrelsen enligt av Kungl. Maj:t bestämda grunder.

Vid inrättandet av frökontrollanstalten förutsattes, att kostnaderna för dess verksamhet skulle i stort sett täckas av inkomsterna vid anstalten. Denna princip har kommit till uttryck i kungl. brev den 31 december 1924 till lantbruksstyrelsen angående grunder för taxa för av anstalten utförda arbeten; i nämnda brev föreskrives, att avgifterna skola så avvägas, att inkomsterna av anstaltens verksamhet så vitt möjligt täcka utgifterna för densamma.

Ersättning för anstaltens arbeten har bestämts i av lantbruksstyrelsen fastställda taxor av den 7 april 1934, den 29 september 1941 och den 30 oktober 1941. Taxorna innehålla jämväl föreskrift om att rabatt i viss utsträckning må lämnas. Rabatt med 50 procent å fastställda avgifter medgives för närvarande för statliga institutioner, hushållningssällskap och skogsvårdsstyrelser. Samma rabatt åtnjuta enskilda lantbrukare, som insända prover direkt till anstalten. I kontrakt med större enskilda uppdragsgivare ha jämväl rabatter i viss utsträckning avtalats.

Kostnaderna för anstaltens verksamhet ha regelmässigt avsevärt överstigit de beräknade och ha till följd därav icke täckts av inflytande inkomster. Anstaltens föreståndare har i anledning härav framhållit, att detta förhållande i viss utsträckning förklaras av att anstalten fullgör uppgifter, som icke ansetts böra ersättas genom avgifter på den utsädeskontroll, som belöper på uppdragsgivare. Hit hörde anstaltens skyldighet att övervaka efterlevnaden av lagen angående handel med utsädesvaror ävensom den av anstalten bedrivna vetenskapliga forskningen. I samma riktning verkade den omständigheten att vissa speciella analyser vore så kostnadskrävande, att avsteg från principen om full täckning för analyskostnaderna vore nödvändigt, om dylika undersökningar överhuvud skulle komma till stånd. De medgivna rabatterna, särskilt för lantbrukare som insände prov direkt till anstalten, hade jämväl uppfattats såsom en form av statsbidrag till kontrollverksamheten, och kostnaderna härför borde icke överflyttas på andra uppdragsgivare.

Den bristande överensstämmelsen mellan inkomster och utgifter vid anstalten har emellertid även ansetts bero på att taxorna hållits för låga. Detta förhållande påpekades av 1932 års granskningsnämnd, vilken förordade en

justering uppåt av taxorna. Med anledning därav fastställde lantbruksstyrelsen den 21 september 1932 förhöjda taxor för anstalten ävensom för de med statsmedel understödda lokala frökontrollanstalterna, innefattande jämväl i förekommande fall sänkning av vissa utgående rabatter. Trots nämnda taxehöjningar ha emellertid de årliga underskotten alltmer ökats, beroende främst på ökade kostnader för avlöningar och omkostnader vid anstalten. Den 29 september 1941 fastställdes en ytterligare höjning på i genomsnitt 20—25 procent, och år 1943 begränsades den rabatt, som gällde för anstaltens största uppdragsgivare. Ej heller sistnämnda åtgärder ha emellertid åstadkommit minskning av underskotten.

1943 års statsrevision har lämnat en utförlig redogörelse för taxefrågan vid frökontrollanstalten. Enligt revisorernas mening syntes taxorna genomgående ha hållits för låga, varför åtgärder snarast borde vidtagas för genomförande av den från början förutsatta ordningen att kostnaderna för anstalten skulle bestridas av inkomsterna av dess verksamhet.

I remissyttrande över revisorernas uttalande anförde lantbruksstyrelsen, att styrelsen år 1943 erhållit Kungl. Maj:ts uppdrag att verkställa utredning rörande organisationen av den statliga och statsunderstödda frökontrollverksamheten. Därvid kunde de av revisorerna berörda förhållandena förväntas bli beaktade. Vid den ifrågavarande utredningen, för vilken redogörelse avlämnats av lantbruksstyrelsen i början av november innevarande år, har emellertid taxefrågan icke berörts. Enligt vad som uppgivits av anstaltens föreståndare överväger anstaltens styrelse att avlämna ett särskilt förslag om höjning av taxorna under första halvåret 1947.

Statens lantbrukskemiska kontrollanstalt.

	Inkomster	Utgifter
1939/40	5 740	65 102
1941/42	63 802	105 994
1943/44	176 702	154 840
1944/45	143 968	158 106
1945/46	157 190	181 439

Lantbrukskemiska kontrollanstalten har till uppgift att på begäran och, där så erfordras, efter provtagning verkställa undersökning (analys) av handelsvaror och andra ämnen, vilka äro av betydelse för jordbruket och dess binärningar. Vidare åligger det anstalten, bland annat, att självmant genom kontrollundersökning övervaka handeln med konstgödselmedel och fodermedel, att utarbeta eller pröva för det lantbrukskemiska kontrollväsendet erforderliga analysmetoder, ävensom att bedriva viss vetenskaplig forskning.

Anstalten trädde i verksamhet den 1 juli 1939. Dess huvudsakliga verksamhet har varit inriktad på kontroll av fodermedel, mjölk och mejeriprodukter samt vete, ävensom på jordundersökningar. På grund av den belastning, som den driftsanalytiska verksamheten förorsakat, har endast ringa tid blivit över för prövning av analysmetoder och vetenskaplig forskning.

Ersättning för analyser uppbäres enligt taxa, som fastställts av lantbruksstyrelsen efter förslag av anstaltens styrelse. Den för närvarande gällande taxan är daterad den 23 juli 1943 (lantbruksstyrelsens kung. nr 7). Den innebär i förhållande till tidigare taxa (av år 1940) en höjning för några vanligare analyser med från 6 till 20 procent, i enstaka fall med 50 procent.

I till taxan knutna särskilda bestämmelser föreskrives, att jordbrukare och utövare av vissa angivna binärningar till jordbruk ävensom större uppdragsgivare under viss angiven förutsättning äga åtnjuta rabatt å fastställda avgifter med 50 procent. Samma rabatt tillkommer statsinstitutioner och hushållningssällskap.

Rabatter ha utgått sedan gammalt; de tillämpades vid de kemiska stationerna, vilka tidigare ombesörjde ifrågakvarande verksamhet. I samband med inrättandet av en central lantbrukskemisk kontrollanstalt (prop. 1938: 211) förutsattes jämväl, att rabatter i viss utsträckning skulle lämnas, särskilt till jordbrukare. Definitiva bestämmelser härom förutsattes komma att utfärdas i administrativ väg.

Under budgetåret 1944/45 har värdet av lämnade rabatter uppgått till omkring 118 000 kronor. För budgetåret 1945/46 var motsvarande belopp omkring 111 000 kronor. Därest ersättning skulle ha utgått utan rabatt för samtliga anstaltens uppdrag skulle alltså anstalten ha redovisat ett betydande överskott.

Revisorernas
uttalande.

I de fall, då statliga myndigheter eller institutioner bedriva undersökningar, provningar m. m. under sådana former, att myndigheterna kunna sägas gå allmänheten till handa, har det vederlag, som uttages för lämnade prestationer, i regel ansetts böra avpassas så, att därav inflytande inkomster förslå till täckande av kostnaderna för myndigheternas verksamhet eller åtminstone den del av nämnda kostnader, som direkt belöper på den ifrågakvarande prestationen. I vissa fall har denna princip kommit till uttryck i instruktionen för vederbörande myndighet eller eljest uttalats av statsmakterna, exempelvis i samband med myndighetens inrättande. I andra fall åter har det ansetts ligga i sakens natur, att jämvikt bör vara rådande mellan inkomster och utgifter för viss undersökningsverksamhet.

Revisorerna ha tidigare undersökt här berörda förhållanden vid några statliga verksamhetsgrenar och därvid understrukt vikten av att nämnda princip upprätthålles. Innevarande års revisorer ha ur nu angivna synpunkt funnit sig böra utsträcka granskningen till att omfatta ett relativt stort antal hithörande myndigheter och institutioner.

Vid denna sin granskning ha revisorerna särskilt haft det förhållandet för ögonen, att de statliga myndigheternas utgifter för avlöningar och omkostnader undergått en successiv stegring, främst under krigsåren. Undersökningen har därigenom kommit att huvudsakligen inriktas på i vad mån en motsvarande höjning av respektive avgifter må hava kommit till stånd.

Av de taxor, som tillämpas av statliga myndigheter, äro åtskilliga så konstruerade, att inkomsterna stiga i proportion till kostnaderna, antingen i den

formen att avgifterna bestämmas direkt på grundval av myndighetens i varje särskilt fall beräknade kostnad för visst uppdrag eller ock så att ersättningsgrunderna med täta mellanrum underkastas omprövning ur nu ifrågavarande synpunkt.

Emellertid äro taxorna i åtskilliga fall icke så avpassade att staten kan sägas erhålla skälig ersättning för de kostnader, som äro förenade med åt allmänheten tillhandahållna prestationer. I en del fall kvarstå taxebeloppen oförändrade allt sedan en lång följd av år. I andra fall, vilka måhända utgöra flertalet, synes en jämkning av ersättningsbeloppen ha aktualiserats först i samband med den allmänna prisstegring, som inträffat under krigsåren. Från olika myndigheters sida ha under de senaste åren förslag om höjning av gällande taxor framlagts eller åtgärder i denna riktning övervägts. På vissa punkter ha även ändringar av gällande avgifter kommit till stånd. I åtskilliga fall ha emellertid taxorna bibehållits oförändrade. Därvid torde i första hand den synpunkten ha tillmätts betydelse, att avgifter för prestationer av hithörande slag såvitt möjligt icke borde undergå höjning samtidigt med att statsmakterna inriktade sina ansträngningar på att genom allmänt prisstopp söka bibehålla rådande prisnivå.

Enligt revisorernas mening kan emellertid i prisstoppet rimligtvis icke inläggas den innebörden, att staten skall lämna sina ifrågavarande prestationer till underpris. I den mån det kan påvisas, att avgiften för tillhandahållande av en viss prestation numera icke förslår till täckande av kostnaden för densamma, måste därför en prishöjning i princip få anses motiverad. Härvid är särskilt att märka, att de statliga taxor, varom här är fråga, från början genomgående torde ha fastställts med jämförelsevis låga belopp sammanhängande med att vid priskalkyleringen i allmänhet torde ha bortsetts från sådana utgiftsposter som hyresvärde av disponerade lokaler, löner till administrationspersonal, gemensamma omkostnader m. m. Såvitt angår avlöningskostnaderna är i detta sammanhang att märka, att genomförandet den 1 juli 1947 av den utav innevarande riksdag under höstsessionen beslutade löneregleringen kommer att medföra en avsevärd stegring av myndigheternas utgifter för avlöningar till personal.

Den avgiftsrevision, som revisorerna sålunda förorda, torde böra omfatta samtliga de taxor, som tillämpas av statliga myndigheter och institutioner. Därvid torde de av revisorerna ovan anförda exemplen kunna tjäna till ledning. Revisorerna äro medvetna om att lämpligheten av en viss taxa icke kan avgöras allenast genom en jämförelse mellan å ena sidan utgifterna för avlöningar och omkostnader vid institutionen och å andra sidan de av institutionen redovisade inkomsterna under en viss tidsperiod. Vid revisionen måste i stället från fall till fall beaktas de för varje institution rådande förhållandena, såsom vid institutionen bedriven vetenskaplig forskning, i vad mån prestationer utföras kostnadsfritt för andra statliga myndigheter, omsättningsvariation under olika år m. m. Därvid torde även böra beaktas i vad mån sociala skäl eller hänsyn till viss näringsgren eller dylikt kunna motiveras, att avgifterna hållas låga eller att rabatter medgivs. Revisorerna vilja

emellertid framhålla, att enbart den omständigheten, att sociala eller näringspolitiska faktorer äro för handen i samband med viss undersökningsverksamhet, icke i och för sig behöver utesluta en höjning av ersättningsbelopp, som fastställts exempelvis redan före kriget. Ett fasthållande vid äldre taxebelopp måste nämligen med hänsyn till den inträdda allmänna stegringen av prisnivån i realiteten innebära en relativ sänkning av ifrågavarande avgifter.

På grund av det anförda vilja revisorerna framhålla såsom angeläget, att den inledningsvis nämnda allmänna revisionen av det statliga taxeväsendet, som avbröts under krigsåren i anslutning till då vidtagna åtgärder för stabilisering av pris- och lönenivån, återupptages, helst i så god tid att förhöjda taxor i förekommande fall kunna tillämpas från och med ingången av nästa budgetår.

§ 33.

Det statliga
revisions-
väsendet.

Under § 27 i sin berättelse upptogo 1940 års statsrevisorer frågan om det statliga revisionsväsendet till behandling.

Beträffande granskningsverksamhetens allmänna inriktning framhöll revisorerna, att enligt gällande instruktioner den rent kamerala granskningen, d. v. s. granskningen av att samtliga utanordningar skett i behörig ordning och med iakttagande av gällande författningsföreskrifter, framstode såsom den för revisionen väsentliga uppgiften. Från det i och för sig värdefulla i en räkenskapsgranskning ur denna synpunkt ville revisorerna ej bortse. Emellertid framginge av gällande instruktioner att granskningen även skulle medgiva plats åt ett kontrollerande av att statens bästa i allmänhet iakttagits. Revisorerna, som framhöll, att någon granskning ur mera allmänna ekonomiska synpunkter överhuvud taget icke syntes förekomma, anförde i denna fråga ytterligare följande:

Av särskilt stort värde skulle det enligt revisorernas åsikt vara, om genom en rationalisering av revisionsverksamheten ökat utrymme kunde beredas för en granskning även ur allmänt ekonomiska synpunkter.

Enligt gällande instruktion för riksräkenskapsverket skall granskningen inom nämnda verk avse att kontrollera, förutom redogörelsernas överensstämmelse med fastställda formulär samt deras riktighet till siffran, att inkomsterna uppbäras och redovisas samt att utgifterna verkställas och bokföras i enlighet med riksstat, specialstater, utfärdade författningar och eljest givna stadganden ävensom att i övrigt vid förvaltningen av kronans medel och andra tillgångar gällande föreskrifter följas samt nödig sparsamhet och statens bästa iakttages. Sistnämnda tämligen vagt avfattade föreskrift skulle sålunda medgiva en mera allmän granskning ur den synpunkten att nödig sparsamhet och statens bästa iakttagits, ehuru denna synpunkt satts i andra hand. Att den egentliga räkenskapsgranskningen leder till åtgärder på grundval härav, torde också enligt vad revisorerna inhämtat höra till sällsyntheterna. Revisorerna hava kommit till den uppfattningen, att den granskning ur ekonomisk synpunkt av olika myndigheters medelsförvaltning, vartill instruktionen såsom nämnts medger viss möjlighet, kommit att ställas i skymundan för den rent kamerala kontrollen av gällande författningars efterlevnad. Detta förhållande synes emellertid icke kunna läggas ämbetsverket till

last. Det torde få betraktas som en konsekvens av gällande regler för anmärkningsprocessen. Helt naturligt kan det betraktelsesättet hava uppkommit, att den ur revisionssynpunkt »idealiska» anmärkningen är den, som är så utformad och byggd på sådana grunder, att dess riktighet erkännes och det anmärkta beloppet inlevereras eller att den med utsikt att stå sig kan genomgå anmärkningsprocessens olika stadier. Revisionsanmärkningen i denna form kan sägas vara revisionens av ålder vedertagna uttrycksmedel. För de kritiska iakttagelser av mera allmän ekonomisk natur, som borde kunna utvinnas ur granskningen, saknas däremot en vedertagen uttrycksform lika väl som erforderliga medel att åvägabringa rättelse. I detta sammanhang må nämnas, att i fall, då riksräkenskapsverkets revision i anmärkningsform påtalat slöseri eller mindre ändamålsenliga anordningar inom ramen av gällande författningsföreskrifter, kammarrätten regelmässigt avslagit anmärkningarna med hänvisning till att vederbörande redogörare överskridit sin befogenhet.

Mot bakgrunden av det nu anförda ter sig revisionsverksamhetens formella karaktär förklarlig. Icke desto mindre skulle det enligt revisorernas uppfattning med all sannolikhet medföra betydande fördelar för det allmänna, om revisionsverksamheten erhöle en mera allsidig inriktning än vad för närvarande synes vara fallet. Genom en dylik utvidgning av revisionsverksamheten till en granskning även ur allmänna ekonomiska synpunkter — varvid möjlighet givetvis bör beredas att i särskilda fall av betydelse anlita även speciell expertis — skulle revisionsmyndigheten efter hand erhålla allt större erfarenhet och därigenom ökad möjlighet att bedöma olika myndigheters ekonomiska förvaltning.

Revisorerna berörde även vissa andra frågor. Sålunda framhöll revisorerna att gemensamt för den revisionsverksamhet, som utövades av de i egentlig mening reviderande verken, vore det anmärkningsförfarande, som utmynnade i den s. k. anmärkningsprocessen. Sådana processer, som vore uppbyggda efter i huvudsak samma schema som det allmänna domstolsförfarandet, vore omständliga och tidsödande. Det vore ej ovanligt, att flera år förginge från det en anmärkning framställdes, till dess målet bleve slutligen avdömt. Enligt revisorernas uppfattning torde det tillämpade anmärkningsförfarandet i ett förhållandevis mycket stort antal fall kunna inbesparas och ersättas med ett mindre omständligt förfarande.

Revisorerna anförde vidare, att en av revisorernas viktigaste uppgifter torde vara att tillse, att de statliga granskningsmyndigheternas verksamhet bedreves på ett effektivt och i övrigt ändamålsenligt sätt. Om de granskande myndigheterna årligen lämnade revisorerna en utförlig redogörelse för sitt arbete under året och för de iakttagelser, som därvid gjorts, skulle revisorernas uppgift i nyssberödda hänseende betydligt underlättas.

Genom en ändring i riksräkenskapsverkets instruktion, hade ämbetsverket erhållit befogenhet att på förfrågan meddela erforderliga upplysningar beträffande tolkningen av författningsföreskrifter m. m. Revisorerna underströko önskvärdheten av att den direkta kontakten mellan redogörarna och revisionsmyndigheterna vidgades och ytterligare fördjupades.

Även i vissa andra hänseenden borde revisionsverksamheten enligt revisorernas mening kunna effektiviseras.

I yttrande över revisorernas nämnda uttalande framhöll riksräkenskapsverket (Del II s. 259 och 260), att möjligheter till iakttagelser ur andra synpunkter än de kamerala, vartill granskningen inom verket öppnade möjlighet, borde tillvaratagas bättre än som skett. Detta förutsatte emellertid tillgång till speciell sakkunskap och till arbetskrafter, rekryterade med delvis andra synpunkter för ögonen än dem verket dittills haft att anlägga. En längre driven saklig granskningsverksamhet torde däremot framför allt böra inriktas på möjligheterna att åstadkomma genomgående rationaliserings- och besparingsåtgärder inom förvaltningen. En ur sistnämnda synpunkter bedriven granskning syntes äga ett nära samband med den verksamhet, som utövats av de besparings- och organisationsutredningar, som tid efter annan verkstälts av särskilda sakkunniga. Att lägga en sådan verksamhet på riksräkenskapsverket torde ej komma i fråga.

I sitt utlåtande i anledning av statsrevisorernas förenämnda berättelse (nr 181 p. 9:o) anförde statsutskottet vid 1941 års riksdag i fråga om det statliga revisionsväsendet bland annat följande:

De av revisorerna framförda önskemålen beträffande den statliga revisionsverksamhetens effektivisering innefatta flera beaktansvärda uppslag. Detta gäller i första hand önskemålet, att vid revisionen av de statliga räkenskaperna granskningen måtte erhålla en mera allsidig inriktning än vad som för närvarande är fallet. Tydligt är att vid revisionsarbetet för närvarande endast de kamerala synpunkterna kunna i önskvärd utsträckning tillgodos, medan tillräckligt organisatoriskt underlag för sakrevision i egentlig mening saknas. Att detta innebär en kännbar svaghet beträffande medelskontrollen torde stå i öppen dager. Det synes utskottet därför önskvärt, att den statliga revisionen mera än hittills inriktas på en dylik granskning och att frågan om de härför erforderliga organisationsåtgärderna blir föremål för närmare utredning.

Efter att hava berört av revisorerna i övrigt framförda önskemål beträffande revisionsförfarandet yttrade utskottet slutligen:

Vissa av de av revisorerna framförda förslagen i syfte att åstadkomma en effektivisering av nuvarande revisionsförfarande torde utan ytterligare utredningar kunna omedelbart genomföras. Utskottet förutsätter därför, att dessa spörsmål av Kungl. Maj:t tagas under överbäggande. Andra av statsrevisorerna berörda frågor torde däremot vara av beskaffenhet att böra bliva föremål för utredning, vilken lämpligen bör utsträckas till att omfatta en allmän och allsidig översyn av det nuvarande statliga revisionsväsendet. Utskottet vill dock redan nu som sin mening uttala, att en reform på förevarande område icke bör rubba statsrevisorernas konstitutionella ställning eller påkalla ändring i deras granskningsrätt.

I anslutning härtill hemställde statsutskottet, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i fråga om det statliga revisionsväsendet.

Riksdagen beslöt ock att avlåta sådan skrivelse (nr 405), vari riksdagen gjorde till sina de uttalanden, som ingingo i statsutskottets utlåtande.

Enligt bemyndigande av Kungl. Maj:t tillkallades sakkunniga — 1941

års revisionsutredning — för utredning av frågan om upprättandet av en statens sakrevision.

I sitt betänkande (SOU 1942: 57) anförde utredningen bland annat, att utredningen kommit till den uppfattningen, att frågan om inrättandet av en statlig sakrevision torde kunna lösas utan att därigenom föregrepes vare sig en framtida lösning av de utav riksdagen berörda specialfrågorna eller en effektivisering i övrigt av statens revisionsväsen. Beträffande förhållandet mellan en Kungl. Maj:t underställd allmän sakrevision och statsrevisorerna anfördes i betänkandet följande:

Statens sakrevisions granskningsområde kommer att i stort sett sammanfalla med statsrevisorernas, om man bortser från de under riksdagen lydande banko- och riksgäldsverken. Olikheter i fråga om den konstitutionella ställningen samt verksamhetsformerna måste dock medföra vissa skiljaktigheter i fråga om de båda revisionsorganens verkningssätt.

Statsrevisorerna hava sålunda i egenskap av ett riksdagens organ att granska statsförvaltningen även ur andra synpunkter än de rent ekonomiska. Statens sakrevisions huvuduppgift avses däremot bliva granskning av förvaltningens ändamålsenlighet ur ekonomiska synpunkter, ehuru väl även härvidlag andra allmänna intressen böra ägnas erforderligt beaktande.

Såsom organ för riksdagen äro statsrevisorerna i sitt arbetssätt i så måtto principiellt bundna, att de icke kunna träda i direkt förbindelse med förvaltningsorganen i annan mån än genom inhämtande av upplysningar. Statens sakrevision förutsättes däremot komma att stå i omedelbar kontakt med myndigheterna och kunna genom förhandlingar och skriftväxling åstadkomma rättelse i sådana förhållanden, som befunnits vara ekonomiskt otillfredsställande.

Förslaget framlades av Kungl. Maj:t för 1943 års riksdag (prop. 164). Föredragande departementschefen anförde därvid (s. 4), att anordnande av en särskild sakrevision kunde betraktas som ett första led i den bland annat av riksdagen förordade effektiviseringen av det statliga revisionsväsendet, vilken borde fullföljas genom en allmän översyn av den statliga revisionsverksamhetens organisation. Den slutliga utformningen av den föreslagna sakrevisionen bleve i viss mån beroende bland annat av resultaten av denna allmänna översyn och av erfarenheterna av sakrevisionens samverkan med övriga revisionsorgan. Sakrevisionen kunde därför icke ges en fastare organisatorisk ram än som erfordrades för att en utgångspunkt skulle erhållas för det fortsatta arbetet på en effektivisering av revisionsverksamheten. I fråga om sakrevisionens förhållande till redan verksamma revisionsorgan, inriktade på i huvudsak kameral granskning, framhöll föredragande departementschefen, att formerna för samarbetet mellan de olika revisionsorganen icke borde i förväg bindas genom instruktionsbestämmelser. Erfarenheten torde få ge vid handen i vilken omfattning och på vilket sätt ett sådant samarbete lämpligen kunde bedrivas. Vad beträffar förhållandet mellan statens sakrevision och riksdagens revisorer uttalade departementschefen, att detta borde utformas så, att dubbelarbete undvekes och sakrevisionens erfarenheter komme statsrevisionen till godo. Lämpligen torde sak-

revisionen till Kungl. Maj:t böra överlämna arbetsredogörelser, avsedda att tillhandahållas statsrevisionen. Då Kungl. Maj:t funne omständigheterna därtill föranleda, borde vidare av sakrevisionen utarbetade utredningar kunna överlämnas till statsrevisionen. En direkt kontakt mellan revisionsorganens kanslier syntes lämpligen böra upprätthållas.

Riksdagen biföll propositionen (skrivelse nr 227) men framhöll, att statens sakrevision borde utbyggas med viss försiktighet. Att tillsviare betrakta detta revisionsorgan såsom en försöksinstitution funne riksdagen välbetänkt.

Beträffande förhållandet mellan statens sakrevision och statens organisationsnämnd må anföras följande.

Vid 1943 års riksdag beviljades också medel till särskilda organisationsundersökningar. Besparingsberedningen hade i sitt slututlåtande (SOU 1943: 13) uttalat sig angående rationalisering genom organisationsundersökningar. För rationalisering med hjälp av arbetsstudiemetoder hade inom beredningen tillsatts en särskild organisationsavdelning närmast inriktad på civila statsförvaltningens kontorsarbete. Dylka organisationsundersökningar hade genomförts eller påbörjats i flera ämbetsverk. Beredningen fann det utomordentligt angeläget, att det påbörjade rationaliseringsarbetet med all kraft och i vidaste omfattning fullföljdes. Säkerligen låge, inbegripet lokalförvaltningen och affärsverken, besparingar om 10-tals miljoner kronor inom det möjliga gränser.

I sitt betänkande angående inrättande av statens sakrevision framhöll 1941 års revisionsutredning, att det skulle kunna ifrågasättas att utan vidare överflytta ifrågavarande organisationsundersökningar på statens sakrevision. Det ville emellertid synas revisionsutredningen, att undersökningar av den typ, som igångsatts av besparingsberedningen, icke borde omedelbart övertagas av statens sakrevision. Dennas arbete skulle nämligen eljest komma att vid starten förryckas till nackdel för andra viktiga uppgifter. Det lämpligaste vore, att de redan igångsatta eller planerade undersökningarna rörande kontorsorganisationen finge fullföljas i särskild ordning, eventuellt genom en för ändamålet särskilt tillsatt utredningsnämnd.

I propositionen i ämnet (1943: 305) framhöll departementschefen, att inom den då nyinrättade statens sakrevisions kompetensområde otvivelaktigt fölle de av besparingsberedningen dittills bedrivna rationaliseringsutredningarna. Sakrevisionens organisation hade emellertid icke utformats med tanke på sådana undersökningar. I den mån revisionen funne anledning till dylka utredningar torde den i likhet med besparingsberedningen för ändamålet få använda sig av särskild sakkunskap. Det syntes därför icke osannolikt, att man vid sidan av sakrevisionen kunde vidmakthålla den expertorganisation, som redan uppbyggts, utan att därigenom någon dubbelning komme till stånd. Senare under samma år avgav Kungl. Maj:t proposition (nr 366) angående inrättande av en statens organisationsnämnd.

Riksdagen (skrivelse nr 514) framhöll, att genom inrättandet av organisationsnämnden viktiga arbetsuppgifter komme att bortfalla för statens kris-

revision, särskilt rationaliseringsarbetet inom försvarsväsendet. Därefter återstode för krisrevisionen väsentligen endast revisionen av krisorganen. Med hänsyn härtill hänsköt riksdagen, som ansåg att en sammanslagning av krisrevisionen och sakrevisionen borde komma till stånd, till Kungl. Maj:ts övervägande frågan om en avveckling av krisrevisionen såsom särskilt organ redan vid början av sakrevisionens verksamhet. Krisrevisionen upphörde med utgången av år 1943.

Genom beslut av 1946 års riksdag bereddades viss personal vid såväl statens sakrevision som statens organisationsnämnd en fastare anställning. I propositionen i ämnet (statsverkspropositionen VII s. 34) uttalades, att en sammanslagning av dessa organ i framtiden icke syntes utesluten.

Av de speciella frågor beträffande den statliga revisionsverksamheten, som berördes av 1941 års riksdag, har frågan om en omläggning av anmärkningsprocessen ännu icke blivit föremål för utredning. En mera fullständig förlöpande årlig redogörelse över den statliga revisionsverksamheten, varom samma riksdag likaledes gjorde framställning, har icke heller ännu kommit till stånd. I samband med nu pågående utredning om en omorganisation av riksräkenskapsverket lära, enligt vad revisorerna inhämtat, åtgärder i denna riktning komma att föreslås.

Vissa frågor, som nära beröra den statliga revisionsverksamheten hava i olika sammanhang varit föremål för behandling inom riksdagen.

Statens redogörarens ansvarighet för sina utbetalningar har sålunda behandlats av militieombudsmannen år 1931 och 1941 (ämbetsberättelsen 1932 s. 244 och 1942 s. 186). Samma fråga behandlades vid 1939 års riksdag i anledning av framställd interpellation (F K nr 16 s. 23) av chefen för finansdepartementet (F K nr 36 s. 1), som bland annat uttalade, att frågan om redogöraransvarets omfattning och utformning syntes förtjänt fortsatt allvarligt övervägande. I yttrande över interpellationen hade riksräkenskapsverket framhållit, att spørsmålet om redogöraransvaret endast utgjorde en del av den större frågan om förfarandet beträffande anmärkningar uppkomna vid granskning av statsräkenskaperna och att en mera genomgripande ändring i fråga om redogöraransvaret därför måste få betydelsefulla återverkningar på den kamerala revisionens verkningssätt och arbetsformer. I anledning av särskilda motioner (I: 282 och II: 442) upptogs frågan ånyo av 1945 års riksdag, som i skrivelse (nr 532) anhöll, att Kungl. Maj:tt måtte låta verkställa utredning angående redogöraransvaret inom statsförvaltningen jämte därmed sammanhängande frågor samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda. Frågan om redogöraransvaret har ännu icke blivit föremål för utredning.

En med det statliga revisionsväsendet sammanhängande fråga upptogs av riksdagens reviorer år 1942, som under § 20 av sin berättelse framförde vissa synpunkter rörande önskvärdheten av inrättandet av en särskild löne-domstol. Nämnade domstol borde övertaga kammarrättens samtliga befogen-

heter beträffande löne- och pensionsärenden m. m. ävensom vissa av regeringsrättens motsvarande uppgifter. Rätten att få löne- och pensionsfrågor prövade av allmän domstol borde upphöra i mål, som fölle under lönedomstolens prövning. Dess utslag borde vinna rättskraft på samma sätt som allmänna domstolars utslag. I skrivelse (nr 417) hemställde 1943 års riksdag, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående lämpligheten av att inrätta en särskild lönedomstol. I interpellation vid 1946 års riksdag (F K nr 9 s. 3 och 4) efterlystes nämnda utredning. I sitt svar anförde chefen för finansdepartementet (F K nr 23 s. 143 och 144), att det vore hans förhoppning, att utredningen skulle kunna sättas i gång inom en nära framtid.

Frågan om avskrivning av statens fordringar behandlades av riksdagens revisorer år 1936. Frågan upptogs av 1937 års riksdag i skrivelse (nr 311 p. 5), vari bland annat uttalades, att bestämmelserna om allmänna verks och myndigheters rätt till extra ordinarie avskrivningar vore fastställda i 1830 års förordning i ämnet. Dessa bestämmelser vore i flera hänseenden föråldrade, varjämte bristen på kompletterande föreskrifter haft till följd, att olika förfaringssätt tillämpats. Med anledning härav hemställde riksdagen om utredning angående de åtgärder, som måste vidtagas för att åstadkomma en bättre ordning på detta område. Frågan om ändringar i avskrivningsförfarandet har ännu icke avgjorts.

Slutligen vilja revisorerna i detta sammanhang erinra om att 1939 års revisorer under § 28 i sin berättelse uttalade önskvärldheten av att i riksräkenskapsverkets instruktion infördes skyldighet för ämbetsverket att årligen till revisorerna avgiva redogörelse över senaste budgetårets skatteindrivningsresultat. Åtgärder i detta syfte hava vidtagits och revisorerna erhålla numera årligen en sådan redogörelse.

Beträffande den statliga revisionsverksamheten i egentlig mening må erinras, att den utföres dels av det centrala revisionsverket, riksräkenskapsverket, och dels av specialrevisioner hos vissa centrala ämbetsverk, vilkas räkenskaper äro av stor omfattning och delvis hava en teknisk prägel. Specialrevisioner finnas hos försvarets civilförvaltning samt hos generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, domänstyrelsen samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Dessa revisioner granska väsentligen underlydande lokalförvaltningars räkenskaper. Flertalet andra statliga verks och myndigheters räkenskaper granskas hos riksräkenskapsverket, som för övrigt underkastar även de nyssnämnda centrala verkens egna räkenskaper en viss granskning.

Frågan om riksräkenskapsverkets organisation är för närvarande föremål för särskild sakkunnigutredning i enlighet med Kungl. Maj:ts bemyndigande den 21 december 1945. I direktiven anfördes därvid bland annat.

Frågan om en allmän översyn av den statliga revisionsverksamheten har sedan någon tid varit aktuell. Som ett första led i en sådan översyn ingick inrättandet från och med år 1943 av statens sakrevision. Även den blivande utredningen om riksräkenskapsverkets organisation bör betraktas som ett led i den nu berörda allmänna översynen. Det torde emellertid vara nödvän-

digt att begränsa utredningen att i huvudsak omfatta de i det föregående antydda organisationsfrågor, som aktualiserats närmast av inträdda förändringar i fråga om granskningsmaterialet, då dessa frågor kräva ett avgörande utan längre uppskov. Sådana till det allmänna revisionsproblemet hörande, mera djupgående spörsmål som frågorna om redogöraransvaret och om anmärkningsprocessens huvudgrunder torde således få hänskjutas till en kommande fortsatt utredning.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att den av 1941 års riksdag i skrivelse (nr 405) begärda utredningen i fråga om det statliga revisionsväsendet hittills föranlett inrättandet av statens sakrevision samt tillsättande av en nu pågående utredning om riksräkenskapsverkets organisation. Flera av riksdagen begärda utredningar, som kunna betraktas såsom ett led i en allmän översyn av den statliga revisionsverksamheten, hava emellertid ännu icke lett till resultat. Hit höra särskilt frågorna om anmärkningsprocessen, det statliga redogöraransvaret och en statlig lönedomstol. Revisorerna vilja framhålla angelägenheten av att dessa spörsmål snarast bringas till en lösning. I detta sammanhang böra även andra med revisionsverksamheten sammanhängande frågor upptagas till närmare granskning. Det bör sålunda undersökas, huruvida inom den statliga revisionsverksamheten dubbelarbete förekommer. En annan hithörande fråga är de statliga revisionsorganens ställning i förhållande till riksdagens revisorer. Av betydelse är att ett klarläggande härutinnan sker.

Revisorernas
uttalande.

§ 34.

Genom beslut av 1943 års riksdag genomfördes åtskilliga, delvis genomgripande förändringar i vårt taxeringsväsende i syfte att ernå en utvidgad och effektivare deklarationskontroll. Sålunda ha såväl de lokala beskattingsnämnderna som länsstyrelserna utbyggts på sätt som gjort dem mera lämpade att utöva en tillfredsställande taxeringskontroll. Ett viktigt led i nu angivna syfte utgör även den skärpning av straffbestämmelserna för falskdeklarationsbrott och liknande brott, som utfärdandet av skattestrafflagen den 11 juni 1943, nr 313, innebär.

Iakttagelser
angående
verkningarna
av 1943 års
skatte-
strafflag.

Bestämmelse om straff för oriktiga uppgifter till ledning för taxering återfanns redan i 1902 års förordning om inkomstskatt, vars 33 § stadgade, att den som mot bättre vetande lämnat oriktig uppgift till ledning för taxering och därigenom föranlett, att inkomst icke eller endast till någon del blivit taxerad, skulle dömas till böter från och med fyra till och med tio gånger det inkomstskattebelopp, som genom det svikliga förfarandet undandragits.

Systemet med normerade böter frångicks i viss utsträckning i 1910 års taxeringsförordning. År 1921 skedde emellertid en fullständig återgång till systemet med normerade böter, i det att straffet för den som mot bättre vetande lämnat oriktigt meddelande, ägnat att leda till frihet från taxering, eller till för låg taxering, fastställdes till böter, högst fem gånger det undandragna skattebeloppet eller det skattebelopp, som skulle ha undandragits därest det oriktiga meddelandet blivit vid taxeringen följt. Samtidigt infördes straffansvar även för den, som vid avgivande av oriktigt meddelande gjort sig skyldig

till grov vårdslöshet; straffet härutinnan bestämdes till böter, högst två gånger det skattebelopp, som undandragits eller skulle hava undandragits genom det oriktiga meddelandet.

1923 års taxerings-sakkunniga föreslogo i sitt betänkande angående omorganisation av taxeringsväsendet vissa ändringar i förevarande straffbestämelse. Dessa ändringar avsågo dels bötesberäkningen, då det oriktiga meddelandet endast påverkat kommunaltaxeringen, och dels en höjning av bötesmaximum, då gärningen skett av grov vårdslöshet. Departementschefen följde i huvudsak det i betänkandet framlagda förslaget, och den slutliga bestämmelsen — i 143 § taxeringsförfordningen den 28 september 1928 — erhöll, med vissa av riksdagen gjorda smärre ändringar, motsvarande lydelse.

Efter en vid 1938 års riksdag vidtagen rent formell ändring stadgades i 143 § 1 mom. taxeringsförfordningen, att den som i självdeklaration eller därtill hörande handling eller i särskild uppgift angående renskötsel eller i upplysning, som avses i 32 § taxeringsförfordningen, mot bättre vetande lämnat oriktigt meddelande, ägnat att leda till frihet från taxering eller till för låg taxering, skulle böta, om det oriktiga meddelandet blivit vid taxeringen följt, högst fem gånger den inkomst- och förmögenhetsskatt samt den särskilda skatt å förmögenhet, som därigenom undandragits, och i annat fall högst fem gånger den inkomst- och förmögenhetsskatt samt den särskilda skatt å förmögenhet som skulle ha undandragits i händelse det oriktiga meddelandet blivit följt vid taxeringen, i vartdera fallet dock minst 50 kronor. Därest det oriktiga meddelandet avsett förhållande, som utövat eller kunnat utöva inverkan allenast å taxering till kommunal inkomstskatt, var straffet böter, om det oriktiga meddelandet blivit vid taxeringen följt, högst 25 öre för varje skatteöre, som därigenom kommit att icke påföras den skattskyldige, och i annat fall högst 25 öre för varje skatteöre, som icke skulle påförts den skattskyldige, därest det oriktiga meddelandet blivit följt vid taxeringen, i vartdera fallet dock minst 50 kronor.

I 143 § 2 mom. föreskrevs vidare, att om oriktigt meddelande, varom i 1 mom. förmåles, icke lämnats mot bättre vetande, men den som lämnat meddelandet vid dess avgivande gjort sig skyldig till grov vårdslöshet, vad i 1 momentet stadgades skulle hava motsvarande tillämpning, dock att böterna skulle bestämmas till högst hälften av vad i nämnda moment sägs men likväl ej lägre än 25 kronor.

Bland annat till följd av den skärpta beskattning, som krigsåren medfört, vilket ökat angelägenheten av en effektiv och riktig taxering, tillsatte finansministern i november 1941 särskilda sakkunniga med uppgift att undersöka möjligheterna till en straffskärpning vid nu ifrågasvarande brott.

Sedan de sakkunnigas förslag i sina huvuddelar lagts till grund för proposition till 1943 års riksdag, utfärdades skattestrafflagen den 11 juni 1943.

Enligt 1 § i denna lag skall envar, som i deklaration till ledning vid fastställande av skatt uppsåtligen lämnar oriktig uppgift ägnad att för honom eller den han företräder leda till frihet från skatt eller till för låg sådan, dömas för falskdeklaration till böter eller fängelse eller, där omständigheterna äro synnerligen försvårande, till straffarbete i högst två år. Böterna skola

bestämmas till högst fem gånger det belopp, som genom den oriktiga uppgiften undandragits, eller, skulle hava undandragits, om uppgiften följts, dock minst etthundra kronor.

Lika med skatt skall anses annan allmän avgift. Med deklaration avses även däremot svarande skriftlig försäkran.

Begår någon av grov oaktsamhet gärning av ovan nämnt slag, skall han straffas enligt 2 § för vårdslös deklaration med böter eller, där omständigheterna äro synnerligen försvårade, med fängelse i högst sex månader. Böterna skola bestämmas till högst hälften av vad i 1 § sägs, men likväl ej lägre än femtio kronor.

Den som förskyllt fängelse eller straffarbete må, efter omständigheterna, dömas att gälda straffskatt med högst tre gånger det belopp, som undandragits eller kunde hava undandragits.

Vidare må erinras att enligt taxeringsförordningen ordförande i taxeringsnämnd, som finner anledning antaga, att oriktig uppgift, om vilken han vid taxeringsarbete erhållit kännedom, kan medföra ansvar enligt skattestrafflagen, därom skall göra anmälan till taxeringsintendenten. Sådan anmälan skall göras senast vid den tid, då taxeringsnämndens arbete för året avslutas. Därest taxeringsintendenten på grund av dylik anmälan eller eljest finner, att någon gjort sig skyldig till brott, som avses i skattestrafflagen, skall han göra anmälan därom till vederbörande åklagare.

Revisorerna ha funnit det vara av intresse att inhämta närmare uppgifter om i vilken omfattning straff för falskdeklaration utdömts efter den nya skattestrafflagens ikraftträdande och om de därvid utdömda bötesbeloppens storlek m. m. Revisorerna ha därför låtit göra utdrag ur saköreslängderna beträffande de bötesbelopp, som uppdebiterats under budgetåren 1943/44, 1944/45 och 1945/46. Vidare ha uppgifter rörande de urbotade straffen för samma tid införskaffats på grundval av de till statistiska centralbyrån från domstolarna ingivna rättsstatistiska formulären, vilka kompletterats genom särskilt infordrade upplysningar. De antecknade brotten avse huvudsakligen lämnande av oriktiga uppgifter vid avgivande av allmän självdeklaration, men även i mindre utsträckning av andra deklarationer, såsom deklarationer rörande omsättningsskatt, arvs- och gåvoskatt, nöjesskatt, krigskonjunkturskatt, bevillningsavgifter m. m. Vidare är att märka, att uppgifterna i första hand hänföra sig till underdomstolarnas verksamhet. I sådana fall då målen dragits under prövning av högre instans och denna prövning föranlett uppdebitering i saköreslängden, har dock hänsyn i görligaste mån i stället tagits till överdomstolens beslut. De få urbotade straff, som redovisas under perioden, avse emellertid allenast underdomstolarnas beslut. Belopp, som i saköreslängden sedermera avskrivits eller avkortats, har avförts ur tabellen.

De bötesbelopp, vilka hittills utdömts för falskdeklaration efter tiden för skattestrafflagens ikraftträdande, hava i stor utsträckning avsett brott som hänfört sig till tiden före nämnda tidpunkt och hava sålunda utmätts enligt tidigare gällande straffbestämmelser, framför allt 143 § taxeringsförord-

ningen. Detta förhållande sammanhänger bland annat därmed, att i fråga om falskdeklarationsbrott taxeringsmyndighetens beslut i taxeringsfrågan brukar avvaktas, innan ansvarsfrågan avgöres. Vidare torde det sammanhänga med att vid falskdeklaration eftertaxering ofta äger rum för ett antal år. Den längsta tid som kan komma i fråga vid eftertaxering är fem år. Som naturligt är utdömdes straffen under första året efter skattestrafflagens ikraftträdande, alltså budgetåret 1943/44, till övervägande delen efter äldre bestämmelser, under 1944/45 fortfarande till väsentlig del efter dessa äldre bestämmelser och under budgetåret 1945/46 endast i mindre utsträckning efter de äldre bestämmelserna men i övervägande mån enligt de nya bestämmelserna i skattestrafflagen. I nedanstående tabell I belyses, i vilken utsträckning böter under de undersökta budgetåren 1943/46 utdömts enligt de äldre bestämmelserna.

Tabell I.

Län	1943/44		1944/45		1945/46		Summa	
	Antal mål	Belopp Kr.	Antal mål	Belopp Kr.	Antal mål	Belopp Kr.	Antal mål	Belopp Kr.
Stockholms stad	282	362 060	194	530 925	23	124 875	499	1 017 860
» län	14	5 875	21	23 803	1	250	36	29 928
Uppsala län	63	19 210	26	17 785	—	—	89	36 995
Södermanlands »	15	27 950	16	63 815	15	46 600	46	138 365
Östergötlands »	43	24 685	155	27 068	3	3 240	201	54 993
Jönköpings »	194	145 324	142	33 369	9	20 825	345	199 518
Kronobergs »	3	33 000	111	79 375	6	89 600	120	201 975
Kalmar »	66	35 894	82	53 552	3	20 673	151	110 119
Gotlands »	12	1 940	1	800	—	—	13	2 740
Blekinge »	7	2 150	3	450	1	3 000	11	5 600
Kristianstads »	52	25 248	4	1 017	—	—	56	26 265
Malmöhus »	77	48 190	25	121 230	2	550	104	169 970
Hallands »	89	17 145	75	30 005	6	9 240	170	56 390
Göteborgs o. Bohus »	59	27 313	42	13 989	1	50 000	102	91 302
Älvsborgs »	3	1 680	162	61 304	10	8 425	175	71 409
Skaraborgs »	248	91 665	52	27 295	5	3 000	305	121 960
Värmlands »	50	7 585	44	22 509	8	2 295	102	32 389
Örebro »	32	19 575	75	77 160	7	17 090	114	113 825
Västmanlands »	4	765	3	5 000	4	2 300	11	8 065
Kopparbergs »	60	40 983	64	24 785	1	300	125	66 068
Gävleborgs »	10	3 215	72	9 946	38	10 067	120	23 228
Västernorrlands »	82	27 441	18	26 715	10	30 900	110	85 056
Jämtlands »	22	2 286	13	168 267	4	80 000	39	250 553
Västerbottens »	34	16 534	35	24 804	3	2 831	72	44 169
Norrbottens »	15	21 561	12	21 130	31	2 655	58	45 346
Summa	1 536	1 009 274	1 447	1 466 098	191	528 716	3 174	3 004 088

I omstående tabell II hava särskilt sammanställts de bötesbelopp, som utdömts enligt 1 § eller 2 § 1943 års skattestrafflag. Då anteckningarna i saköreslängderna beträffande ett flertal domstolar icke lämnat tillräckligt noggranna upplysningar angående brottets närmare natur, har tveksamhet understundom uppstått, huruvida vissa belopp överhuvud taget böra redovisas i sammanställningen. I vissa fall ha kompletterande uppgifter införats. De mest tveksamma fallen ha utelämnats. Till följd härav torde de i tabellån redovisade beloppen för enligt skattestrafflagen utdömda böter ligga i underkant.

Tabell II.

Län	1943/44				1944/45				1945/46				Summa			
	1 §		2 §		1 §		2 §		1 §		2 §		1 §		2 §	
	Antal mål	Belopp Kr.	Antal mål	Belopp Kr.	Antal mål	Belopp Kr.	Antal mål	Belopp Kr.	Antal mål	Belopp Kr.	Antal mål	Belopp Kr.	Antal mål	Belopp Kr.	Antal mål	Belopp Kr.
Stockholms stad	—	—	—	—	18	9 050	11	9 440	61	51 750	92	55 310	79	60 800	103	64 750
Stockholms län	—	—	—	—	3	1 800	—	—	27	48 795	92	18 142	30	50 595	92	18 142
Uppsala	—	—	—	—	8	2 200	25	7 485	11	20 500	110	30 345	19	22 700	135	37 830
Södermanlands »	—	—	—	—	2	7 000	3	4 700	20	98 000	26	32 966	22	105 000	29	37 666
Östergötlands »	—	—	—	—	6	1 620	63	8 115	41	29 760	161	37 531	47	31 380	224	45 646
Jönköpings »	—	—	5	2 400	6	2 300	37	13 510	67	44 455	240	47 370	73	46 755	282	63 280
Kronobergs »	—	—	—	—	9	18 705	15	4 895	76	57 885	105	57 495	85	76 590	120	62 390
Kalmar »	1	300	—	—	7	2 581	39	6 687	15	25 972	104	41 734	23	28 853	143	48 421
Gotlands »	—	—	—	—	21	4 000	8	700	23	5 925	102	12 985	44	9 925	110	13 685
Blekinge »	—	—	—	—	—	—	—	—	18	14 260	15	7 135	18	14 260	15	7 135
Kristianstads »	—	—	—	—	—	—	7	2 575	16	22 075	34	13 450	16	22 075	41	16 025
Malmöhus »	—	—	—	—	10	13 475	14	1 780	36	50 150	128	65 220	46	63 625	142	67 000
Hallands »	—	—	3	370	19	8 825	62	12 065	19	9 400	136	25 150	38	18 225	201	37 585
Göteborgs o. Bohus »	—	—	—	—	29	20 570	52	13 435	59	104 880	127	57 950	88	125 450	179	71 385
Älvsborgs »	—	—	—	—	—	—	—	—	46	27 435	97	23 246	46	27 435	97	23 246
Skaraborgs »	—	—	—	—	14	4 320	31	4 915	39	15 675	115	20 520	53	19 995	146	25 435
Värmlands »	1	300	—	—	1	100	13	2 250	42	33 965	71	18 570	44	34 365	84	20 820
Örebro »	—	—	2	100	—	—	—	—	24	24 950	148	83 770	24	24 950	150	83 870
Västmanlands »	—	—	—	—	—	—	—	—	14	7 640	20	7 575	14	7 640	20	7 575
Kopparbergs »	—	—	—	—	10	4 710	43	6 270	15	19 050	146	31 830	25	23 760	189	38 100
Gävleborgs »	—	—	—	—	3	43 150	47	6 210	35	47 050	168	18 078	38	90 200	215	24 288
Västernorrlands »	—	—	—	—	1	1 500	5	935	55	34 295	253	78 312	56	35 795	258	79 247
Jämtlands »	—	—	—	—	27	3 070	49	4 605	14	24 505	130	41 600	41	27 575	179	46 205
Västerbottens »	—	—	—	—	3	300	13	3 154	1	425	5	820	4	725	18	3 974
Norrbottnens »	—	—	—	—	—	—	—	—	23	6 960	17	6 100	23	6 960	17	6 100
Summa	2	600	10	2 870	197	149 276	537	113 726	797	825 757	2 642	833 204	996	975 633	3 189	949 800

Av intresse vore givetvis att jämföra siffrorna i ovanstående sammanställningar med motsvarande siffror för tiden före den nya taxeringsorganisationens ikraftträdande. Den officiella statistiken redovisar emellertid icke dylika för de olika länen. Vad speciellt angår antalet brott mot taxeringsförordningen kan viss ledning hämtas från uppgifter, vilka förut nämnda sakkunniga införskaffat från underdomstolarna rörande de åtal för brott mot 143 § 1—3 mom. taxeringsförordningen, vilka avgjorts under femårsperioden 1937—41. Resultatet framgår av nedanstående tablå. Av tablån framgår att antalet åtal inom hela riket under nämnda period uppgått till 1 269 eller ungefär 250 per år.

L ä n	Den åtalade sakfälld jämlikt 143 §			Den åtalade frikänd	Summa åtal
	1 mom.	2 mom.	3 mom.		
Stockholms stad	42	43	—	7	92
Stockholms län	2	—	—	—	2
Uppsala »	16	131	—	—	147
Södermanlands »	26	6	—	—	32
Östergötlands »	58	20	—	—	78
Jönköpings »	36	22	—	—	58
Kronobergs »	1	3	—	—	4
Kalmar »	42	11	—	4	57
Gotlands »	7	—	1	—	8
Blekinge »	11	3	—	—	14
Kristianstads »	12	—	—	—	12
Malmöhus »	12	1	—	2	15
Hallands »	76	17	—	2	95
Göteborgs o. Bohus län	112	58	1	—	171
Älvsborgs län	7	3	—	1	11
Skaraborgs »	3	2	—	—	5
Värmlands »	27	2	2	1	32
Örebro »	22	31	—	2	55
Västmanlands »	4	89	3	—	96
Kopparbergs »	24	52	—	5	81
Gävleborgs »	11	1	—	—	12
Västernorrlands »	43	118	—	3	164
Jämtlands »	5	2	—	—	7
Västerbottens »	10	4	—	—	14
Norrbottnens »	2	3	—	2	7
Summa	611	622	7	29	1 269

Beskattningsmyndigheternas skyldighet att medverka till beivrande av deklaraionsbrott har berörts i det föregående. För att få en uppfattning om tillämpningen av ifrågavarande bestämmelser skulle man behöva tillgång till uppgifter, som utvisa i vilken omfattning taxeringsintendenterna anmäla misstänkta fall till åtal samt vederbörande åklagare anhängiggöra mål vid domstolarna. Uppgifter härom ha icke varit möjliga att erhålla. Vad beträffar antalet anmälningar till åtal på grund av 1944 års taxering, expedierade intill den 1 januari 1946, lämnar dock följande sammanställning viss upplysning. Uppgifterna ha lämnats vid ett av rikets taxeringsintendenter hållet möte i Stockholm.

L ä n	Antal anmälningar till åtal på grund av 1944 års taxering, expedierade intill 1/1 1946	L ä n	Antal anmälningar till åtal på grund av 1944 års taxering, expedierade intill 1/1 1946
Stockholms stad	229	Örebro län	168
Malmöhus län	206	Kalmar »	175
Göteborgs o. Bohus »	212	Norrbottnens »	46
Älvsborgs »	132	Västerbottens »	20
Östergötlands »	235	Södermanlands »	25
Stockholms »	175	Västmanlands »	5
Västernorrlands »	340	Hallands »	165
Gävleborgs »	265	Kronobergs »	156
Värmlands »	153	Blekinge »	38
Kopparbergs »	218	Jämtlands »	197
Kristianstads »	38	Uppsala »	92
Jönköpings »	235	Gotlands »	71
Skaraborgs »	305		

Av tabblån framgår att åtalsfrekvensen i de olika länen varit synnerligen växlande. Den har varierat från högst omkring 1,37 promille av folkmängden i ett län till lägst omkring 0,03 promille i ett annat län. Till belysande av nu ifrågavarande spörsmål må anföras följande uppgifter, vilka jämväl lämnats vid förutnämnda möte. Enligt vad som här uppgavs, skulle under år 1945 till Stockholms rådhusrätt ha inkommit sammanlagt 220 mål angående ansvar för oriktig deklaration. Då en del av dessa mål avsåge flera tilltalade personer, t. ex. man och hustru, var antalet i huvudstaden åtalade personer något högre än antalet mål. Till jämförelse nämndes att under åren 1937—41 sammanlagda antalet anhängiggjorda mål vid rådhusrätten utgjorde 92, alltså ett medeltal av 18 mål om året. 1945 års siffra innebure därför, att målen mer än tiodubblats. Om antalet mål fördelades på stadens taxeringsnämnder — av vilka de lokala nämnderna handlade 4 000 à 5 000 deklamationer och de särskilda nämnderna behandlade 1 500 à 2 000 deklamationer — utgjorde antalet åtalade fall mindre än tre för varje nämnd. Då vidare av åtalen omkring två tredjedelar avsåge löntagare, vilkas möjligheter att undandraga sig beskattning vore minimala, trodde man sig vara berättigad antaga, att ett icke ringa antal falskdeklaranter fortfarande ginge fria från åtal.

Av intresse vore givetvis att undersöka, i vad mån de åtalade fallen av oriktig deklaration leda till frikännande. Med hänsyn till det stora materialet har detta emellertid icke varit möjligt. Vid ovannämnda möte uttalades dock att domstolarna syntes ha iakttagit en viss återhållsamhet vid utdömande av sraff. Det kan sålunda nämnas, att av de under år 1945 vid Stockholms rådhusrätt avdömda målen om ansvar för oriktig deklaration 69 personer sakfällades för falsk deklaration, 97 dömdes för vårdslös deklaration samt 32 personer frikändes från ansvar. I åtskilliga av de fall, vilka här bedömdes såsom vårdslös deklaration, avsåg åklagarens talan primärt falskdeklaration. Av de för vårdslös deklaration dömda personerna utgjordes över-

Tabell III.

Län	Antal utdömda bötesstraff till ett belopp av kr.															Summa utdömda bötesstraff	Medianen för de utdömda bötesbeloppen Kr.
	-50	51-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601-700	701-800	801-900	901-1000	1001-5000	5001-10000	10001-20000	> 20000		
Stockholms stad	3	18	28	35	25	20	6	7	6	2	5	24	3	—	—	182	329
Stockholms län	8	17	31	29	7	12	1	—	2	—	5	9	—	1	—	122	217
Uppsala	1	33	56	25	12	10	2	2	4	2	1	5	1	—	—	154	177
Södermanlands »	—	5	7	5	2	—	3	1	4	1	1	16	3	2	1	51	800
Östergötlands »	50	76	68	28	10	11	4	7	3	1	2	11	—	—	—	271	115
Jönköpings »	58	87	111	49	13	6	6	1	2	2	4	14	2	—	—	355	130
Kronobergs »	6	33	59	42	24	6	8	2	4	4	2	9	4	1	1	205	212
Kalmar »	6	30	45	32	13	14	5	6	2	1	2	6	4	—	—	166	296
Gotlands »	42	63	24	11	6	4	—	—	1	—	2	1	—	—	—	154	79
Blekinge »	—	5	7	6	5	2	—	1	3	—	1	3	—	—	—	33	283
Kristianstads »	5	1	13	17	2	4	1	2	4	—	2	6	—	—	—	57	106
Malmöhus »	37	31	31	21	11	16	4	2	3	—	6	23	2	1	—	188	184
Hallands »	33	61	75	23	15	15	5	4	1	1	1	5	—	—	—	239	135
Göteborgs o. Bohus »	12	47	56	32	24	21	13	5	11	3	10	29	2	1	1	267	259
Älvsborgs »	7	21	42	26	6	7	6	8	9	2	3	6	—	—	—	143	204
Skaraborgs »	29	45	66	26	15	7	3	1	3	—	2	1	1	—	—	199	139
Värmlands »	10	28	40	20	9	5	4	2	1	—	2	5	2	—	—	128	165
Örebro »	7	15	42	22	21	9	14	5	6	4	4	23	2	—	—	174	304
Västmanlands »	—	4	5	9	1	2	4	1	2	—	3	3	—	—	—	34	289
Kopparbergs »	17	52	65	44	11	6	4	1	3	—	2	9	—	—	—	214	158
Gävleborgs »	45	115	50	16	7	1	3	—	—	—	1	12	—	1	2	253	85
Västernorrlands »	30	72	97	45	27	9	5	—	7	1	2	17	2	—	—	314	157
Jämtlands »	37	73	39	25	10	10	2	3	5	—	6	9	—	1	—	220	100
Västerbottens »	3	10	3	1	2	1	—	1	—	—	—	1	—	—	—	22	90
Norrbottnens »	2	11	10	4	4	2	2	1	1	1	1	1	—	—	—	40	170
Summa	448	953	1 070	593	282	200	105	63	87	25	70	248	28	8	5	4 185	166

vägande flertalet av löntagare, som lämnat felaktiga uppgifter angående sina inkomstförhållanden. Antalet frikända, omkring 16 % av samtliga fallen, kan synas högt, men sammanhänger helt naturligt främst med domstolarnas benägenhet att taga hänsyn till vederbörandes personliga förutsättningar att kunna lämna riktiga uppgifter. En närmare granskning av de skäl, vilka lett till frikännande, gäve vid handen, att det endast i några undantagsfall varit bristande bevisning om en uppgifts oriktighet, som föranlett utgången. I ett något större antal fall hade frikännandet berott på att man ej ansett sig kunna skäligen fordra insikt hos vederbörande deklarant, att en viss uppgift varit oriktig i förhållande till beskattningsreglerna.

För att utröna den ungefärliga storleksordningen å de utdömda bötesbeloppen redovisas å föregående sida i tabell III antalet under budgetåren 1943/44—1945/46 ådömda brott. Undersökningen har begränsats till att avse sådana mål, vilka avdömts enligt 1943 års skattestrafflag och vilka sålunda redovisats ovan i tabell II. I en särskild kolumn har för varje län medianen för de under perioden utdömda bötesbeloppen beräknats. Av tabellen framgår, att medianen för de utdömda bötesbeloppen varierar högst avsevärt de olika länen emellan. I allmänhet föreligga dock relativt låga värden.

Vad angår de frihetsstraff, som kunna utdömas enligt 1943 års skattestrafflag vid fall av såväl uppsåtlig som vårdslös falskdeklaration, vill det förefalla som om lagens bestämmelser i denna del vunnit tillämpning endast i begränsad omfattning. I regel har härvid ådömts fängelsestraff av kort strafflängd. I vissa fall ha villkorlig dom vunnit tillämpning. I några av de ådömda fallen har vederbörande ådömts gemensamt straff enligt 4 kap. strafflagen. Frihetsstraff har som regel kombinerats med särskild straffskatt. De flesta frihetsstraffen ha utdömts vid Stockholms rådhusrätt.

I nedanstående sammanställning redovisas på grundval av de uppgifter, som stått att erhålla, de fall, i vilka under perioden frihetsstraff utdömts.

Beslutets datum	Åberopat lagrum	Straff	Straffskatt kronor	Ant.
<i>Stockholms rådhusrätt.</i>				
¹³ / ₃ 1945	1, 2, 4 §§ skattestrafflagen	1 mån. fäng.	5 000: —	villk. dom
⁹ / ₂ 1946	1 § skattestraffl. samt 3: 3 och 4: 1, 2 SL	3 mån. fäng.	ej straffskatt	
¹¹ / ₄ 1946	1 o. 4 §§ skattestrafflagen	1 mån. fäng.	1 500: —	
»	2 o. 4 §§ skattestrafflagen	3 mån. fäng.	30 000: —	
⁹ / ₅ 1946	1 o. 4 §§ skattestrafflagen	2 mån. fäng.	8 000: —	
²¹ / ₃ 1946	1 § skattestrafflagen m. m.	1 års fäng.	100 000: —	
²³ / ₇ 1946	1 § skattestrafflagen	3 mån. fäng.	3 000: —	
<i>Rådhusrätten i Borås.</i>				
²⁷ / ₃ 1945	1 o. 4 §§ skattestrafflagen, 11 § 1941 års varuskatteförordn. 143: 1 tax. förordn. i dess gamla lydelse	2 mån. fäng.	1 000: —	
<i>Ydre tingslags häradsrätt.</i>				
¹⁷ / ₁ 1945	1 § skattestrafflagen	1 mån. fäng.	3 000: —	

Beslutets datum	Åberopat lagrum	Straff	Straffskatt kronor	Ant.
<i>Tiunda tingslags häradsrätt.</i>				
¹⁹ / ₄ 1945	1 § skattestrafflagen o. KF angående omsättningsskatt	1 mån. fäng.	ej straffskatt	
<i>Rådhusrätten i Västerås.</i>				
²⁸ / ₂ 1946	1 § skattestrafflagen	2 mån. fäng.	1 000: —	
⁹ / ₅ 1946	1 §	2 mån. fäng.	10 000: —	

Revisorernas
uttalande.

I samband med den år 1943 beslutade förstärkningen av taxeringsorganisationen genomfördes en väsentlig skärpning av straffbestämmelserna för falskdeklarations- och likartade brott. Avsikten med den nu verkställda utredningen har varit att erhålla någon uppfattning om i vilken utsträckning de nya bestämmelserna kommit att tillämpas. Den knappa tid, som stått revisorerna till buds, och materialets omfattning, hava icke medgivit en i detalj noggrann och fullständig redogörelse. Att utan vidare lägga de redovisade resultaten till grund för något omdöme om taxeringsorganisationens effektivitet inom de olika länen låter sig därför icke göra. I avsaknad av uppgifter av motsvarande slag för tiden före den nya organisationens genomförande är det icke möjligt att på grundval av det föreliggande materialet draga några bestämda slutsatser om i vad mån en skärpning av taxeringskontrollen inträtt. De redovisade uppgifterna rörande t. ex. antalet dömda personer giva dock vid en jämförelse med siffror av ungefär likartat slag för tiden närmast före de nya bestämmelsernas ikraftträdande anledning till antagande att i allmänhet en påtaglig skärpning av denna kontroll inträtt. Medan under åren 1937—1941 i genomsnitt årligen förekommo endast omkring 250 åtal enligt 143 § taxeringsförordningen i hela riket, redovisas sålunda för budgetåret 1945/46 ungefär 3 600 bötfällda fall, vilken siffra emellertid innefattar brott mot samtliga bestämmelser om straff för falskdeklaration. Utredningen utvisar att medianen för de utdömda bötesbeloppen varierar mellan 800 kronor i ett län och 79 kronor i ett annat, men synes i allmänhet hålla sig omkring 100—200 kronor. Urbota straff har hittills ådömts endast i ett fåtal fall.

Det synes revisorerna vara av vikt att utvecklingen på förevarande område följes med uppmärksamhet. Det skulle därför enligt revisorernas mening vara av visst värde, om för framtiden uppgifter om här berörda förhållanden förlöpande sammanställdes exempelvis genom taxeringsintendenternas försorg.

§ 35.

Revisorernas
gransknings-
rätt beträffande stats-
kontrollerade
aktiebolag.

Enligt § 72 riksdagsordningen hava riksdagens revisorer att enligt regeringsformen och särskild instruktion granska statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning. I regeringsformen (§ 107) och instruktionen för riksdagens revisorer (1925: 144) regleras emellertid icke närmare omfattningen av revisorernas granskningsrätt.

Beträffande användningen av statsunderstöd verkställdes i anledning av riksdagens skrivelser åren 1930 (nr 175) och 1931 (nr 342) jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande en särskild utredning. Proposition (nr 213) i ämnet förelades 1937 års riksdag, som biföll densamma (skrivelse nr 354). Den i anledning härav utfärdade förordningen den 4 juni 1937 (nr 304) angående skyldighet att till riksdagens revisorer avgiva redogörelse för användning av statsunderstöd har väsentligen följande innebörd.

Den, som åtnjutit understöd av statsmedel eller av medel, influtna genom penninglotteri, så ock den, som mottagit sådant understöd för att till annan förmedla detsamma, är skyldig att efter anmodan av riksdagens revisorer till dessa avgiva en detaljerad redogörelse för hur understödet använts. Han äger dock i stället bereda revisorerna tillfälle att taga del av räkenskaperna med tillhörande verifikationer, protokoll och andra handlingar, därest av desamma fullständiga upplysningar om understödets användning kunna inhämtas. Nu nämnda skyldighet föreligger, vare sig understödet skall återbetalas eller icke. Redovisningsskyldighet föreligger dock icke beträffande personliga understöd och understöd för internationella ändamål och icke heller, där för visst fall föreskrives, att sådan redovisningsskyldighet icke skall föreligga.

I fråga om aktiebolag, i vilka staten äger huvudparten av aktierna, har i en del fall, t. ex. beträffande Svenska spannmålsaktiebolaget och Svenska gengasaktiebolaget, i bolagsordningen eller i särskilt avtal intagits förbehåll om viss rätt för riksdagens revisorer att granska bolagets förvaltning. Sådan granskningsrätt torde även föreligga beträffande aktiebolag, som äro att betrakta som dotterbolag till statens affärsverk. Flera statskontrollerade aktiebolag äro emellertid undandragna riksdagens revisorers granskning. Enligt § 57 i reglementet för riksgäldskontoret äga emellertid riksgäldsfullmäktige årligen utom sig utse tre revisorer och tre suppleanter dels i Aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet, dels i Aktiebolaget Vin- och spritcentralen, dels ock i Sveriges centrala restaurantaktiebolag. Vidare utses av fullmäktige enligt samma stadgande en ledamot och en revisor i ett flertal olika hypotekskassor.

Statsrevisorernas granskningsrätt beträffande statliga aktiebolag berördes i en den 10 september 1942 till chefen för försvarsdepartementet av särskilt tillkallad utredningsman avlämnad promemoria med utredning och förslag rörande bolagsdrift vid vissa försvarsväsendet tillhöriga industrianläggningar (bolagsutredningen). Utredningsmannen anförde därvid bland annat, att anledningen till att riksdagens revisorer icke erhållit granskningsrätt beträffande vissa statliga aktiebolag främst vore att berörda granskning i regel måste antagas kunna verkställas först vid en tidpunkt, då den ordinarie bolagsrevisionen redan avslutats och bolagsstyrelsen sålunda beviljats en ansvarsfrihet, som gjort styrelsen praktiskt taget oåtkomlig för en skadeståndstalan. Denna synpunkt hade otvivelaktigt ett starkt formellt berättigande. Med hänsyn till att de ifrågavarande bolagen vore statliga organ, vilka vore undandragna kontroll från de statliga revisionsmyndigheternas sida, att

vinstintresset och delägarintresset i stalliga bolag icke verkade omedelbart kontrollerande på samma sätt som i enskilda bolag, att de staten tillhöriga bolagen i viss mån dirigerades av de statliga organ, som på bolagsstämman utövade statens beslutanderätt, att bolagen helt eller delvis arbetade med statsmedel samt att riksdagen kunde meddela direktiv vid anvisande av anslagsmedel, som bolagen kunde komma att förfoga över, syntes det ändock önskvärt, att riksdagens revisorer kunde taga del av de statliga bolagens handlingar. Det vore riktigt, att en anmärkning från riksdagens revisorer i allmänhet icke kunde leda till skadeståndstalan mot styrelsen, men den kunde dock medföra att en olämplig bolagsledning avlägsnades. Genom denna granskning borde också kunna tillses, att vid bolagen icke förekomme affärsmetoder, som för ett statligt organ icke kunde anses sunda, liksom att bolagen icke utnyttjades till ett alltför frikostigt arvodessystem.

I anledning av väckta motioner (I: 52 och II: 136) hemställde 1939 års riksdag, att Kungl. Maj:t ville låta undersöka möjligheten av en utsträckning av riksdagens revisorers granskningsrätt att omfatta tobaksmonopolet samt de bolag, som handhade parti- och detaljhandeln med rusdrycker. Riksdagen framhöll därvid, att under de senaste åren vid träffandet av avtal rörande bedrivande för statens räkning av viss verksamhet eller om statens stöd åt sådan verksamhet ofta intagits föreskrift om att riksdagens revisorer efter framställning hos Kungl. Maj:t ägde verkställa granskning av vederbörande företag, vilken granskning då närmast toge sikte på att erhålla en allmän överblick över företagets förvaltning utan att i större utsträckning innefatta en kontroll av räkenskaper och verifikationer.

Frågan upptogs i ett vidare sammanhang av 1944 års riksdag, som i anledning av väckt motion (II: 373) i skrivelse (nr 331) bland annat anförde följande.

Såsom motionärerna framhållit, har under senare år en allt större del av den statliga verksamheten börjat bedrivas under aktiebolagsform. Någon anledning att undandraga denna form av verksamhet, som i realiteten utgör en del av den offentliga förvaltningen, statsrevisorernas granskningsrätt kan riksdagen icke finna. Det framstår i stället som i hög grad angeläget, att riksdagen genom sina revisorer beredes möjlighet att granska förvaltningen av denna verksamhet. Vad särskilt gäller de monopolistiska företagen torde vid det förhållandet, att vissa överskott av deras vinstmedel skola inlevereras till statsverket, en av riksdagen utövad revision, som ur allmänna statsfinansiella synpunkter granskar deras förvaltning och för riksdagen kan framlägga resultatet av granskningen, vara påkallad.

Med hänsyn till den betydelse, som riksdagen tillmäter ifrågavarande spörsmål, har riksdagen med anledning av det motionsvis gjorda yrkandet beslutat anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga sådana åtgärder, som medgiva rätt för riksdagens revisorer att förvaltningsmässigt granska samtliga de aktiebolag, vilka helt eller delvis ägas av staten.

Under åberopande av det anförda får riksdagen, i anledning av motionen II: 373, anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder av innebörd, att samtliga aktiebolag, vilka helt eller delvis ägas av staten, skola i angivna syfte ställa sina räkenskaper och handlingar m. m. till riksdagens revisorers förfogande.

I detta sammanhang vilja revisorerna erinra om att 1945 års riksdag (skrivelse nr 516) i anledning av väckta motioner (I: 6 och II: 11) hos Kungl. Maj:t anhållit om utredning av möjligheten att utsträcka statens sakrevisions granskningsrätt till bland annat statlig verksamhet, som bedrivs i bolagsform.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, har frågan om en utsträckning av riksdagens revisorers granskningsrätt beträffande aktiebolag av helt eller delvis statlig karaktär vid olika tillfällen varit föremål för riksdagens behandling. Senast har 1944 års riksdag i skrivelse hemställt, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder av innebörd, att samtliga aktiebolag av nu ifrågavarande slag skulle i angivna syfte ställa sina räkenskaper och handlingar m. m. till revisorernas förfogande. Såvitt revisorerna hava sig bekant, har denna framställning emellertid ännu icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Revisorernas
uttalande.

Då den statliga verksamheten i allt större omfattning börjar bedrivs under aktiebolagsform, vilja revisorerna understryka vikten av att frågan snarast bringas till sin lösning.

§ 36.

Revisorerna hava avlagt besök vid flygtullavdelningen å Bromma flygfält.

Flygtull-
avdelningen
vid Bromma
flygfält.

Ifrågavarande tullavdelning inrättades år 1936, varvid lokaler med en golvyta av tillhoppa ca 136 m² av Stockholms stad ställdes till avdelningens disposition i den å flygfältet befintliga stationsbyggnaden. De större av dessa lokaler hade följande ytinnehåll, nämligen

Rum för föreståndaren	16,7 m ²
Tulltaxeringslokal	44,8 »
Tullkamerlavdelning	14,2 »
Lunchrum	11,2 »
Bevakningspersonalens rum	19,5 »
Sovrum	6,0 »
Godsförvaringsutrymme	4,2 »

Av dimensionerna på godsförvaringsutrymmet framgår, att man vid fastställande av tullverkets lokalbehov räknat med en godstrafik av mycket blygsam omfattning. Under senare år har emellertid denna trafik nått en betydande utveckling. Till följd härav utökades under år 1944 lokalerna med en provisorisk tillbyggnad av trä med en golvyta av 66,5 m², avsedd för förvaring av gods.

Under år 1946 hava vidare tvänne sovrums, det ena för fem sängar med en golvyta av 21,8 m² och det andra för två sängar med en golvyta av 11 m², ställts till tullavdelningens förfogande i en nyuppförd tillbyggnad av stationsbyggnaden. Det av avdelningen förut disponerade sovrums hade tidigare återställts till flygplatsförvaltningen.

Själva expeditionslokalerna för fraktgodset samt de för personalens dag-behov avsedda utrymmena hava icke utökats sedan avdelningens tillkomst.

Antalet befattningshavare vid avdelningen uppgick år 1936 till 4—6 man. För närvarande utgöras sammanlagda personalstyrkan av omkring 55 befattningshavare, därav 1 förste tullkontrollör, 1 tullkontrollör, 8 kammarskriver, 2 tullkontorister, 2 tullöveruppsyningsmän, 6 kvinnliga biträden samt 35 tullbevakningstjänstemän. Därtill komma 5 tullpackhuskarlar. Till betydande av trafikens utökning må nämnas, att medan under tiden 1 juli 1936—30 juni 1937 1 156 luftfartyg i utrikes trafik ankommo till flygfältet och 1 282 luftfartyg därifrån avgingo, motsvarande siffror för tiden 1 juli 1945—30 juni 1946 utgjorde 2 649 resp. 2 627.

De luftfartyg, som nu användas, äro flerdubbelt större än de, som voro i bruk 1936—1937, varför desamma kunna medföra avsevärt större laster och flera passagerare än flygplanen för tio år sedan.

Antalet kolli, som inkommo till tullavdelningen, utgjorde under tiden 1 juli 1945—30 juni 1946 35 573 st. mot 9 584 st. under tiden 1 juli 1936—30 juni 1937. Under tiden juli—oktober 1946 har antalet ankomna kolli utgjort 4 233, 4 843, 5 535 resp. 7 150 st.

Under tiden 1 juli 1945—30 juni 1946 utfärdades 14 096 st. tullklareringsattester mot 6 654 st. under tidsperioden 1 juli 1936—30 juni 1937.

Den debiterade uppbörden av tull och andra införselmedel uppvisar en ständigt fortgående stegring. För budgetåret 1945/46 redovisades sålunda en uppbörd å tillhopa 1 522 787 kronor mot 133 385 kronor för budgetåret 1936/37.

Frågan om utökning av stationsbyggnaden vid Bromma flygfält blev aktuell redan ett par år efter byggnadens tillkomst. Tullavdelningen framhöll för sin del år 1938 i anledning av ett då framlagt förslag till om- och tillbyggnad bland annat, »att fraktgodsets expediering torde kräva en fördubbling av de nuvarande därför disponerade lokalerna. Framför allt måste därvid tillgodoses behovet av varuhall och utlämningslokal och för det fall, att de blivande lokalerna skulle beräknas förslå för cirka fem år framåt, måste även tulltaxeringslokalen och kameralexpeditionen ungefär fördubblas». Det ifrågavarande förslaget blev sedermera icke realiserat.

I skrivelse den 10 mars 1943 till dåvarande tullbehandlingsinspektionen i Stockholm hemställde flygtullavdelningen, att åtgärder med det snaraste vidtoges för utökning av avdelningens lokaler. I avvaktan på en slutlig lösning av lokalfrågan föreslog avdelningen, att en provisorisk varuhall skulle uppföras. Framställningen resulterade i att förutnämnda provisoriska tillbyggnad för förvaring av gods kom till stånd under år 1944.

I skrivelse till tulldirektören den 6 oktober 1943 meddelade Stockholms stads flygplatsförvaltning, att preliminärt förslag till plan för ny stationsbyggnad å Bromma flygplats framlagts. För tullverkets behov hade i detta förslag upptagits lokaler av här omhandlade slag med en sammanlagd yta av omkring 575 m². Överläggningar mellan samtliga härav berörda parter höllos å tulldirektörsexpeditionen den 6 december 1943. Med anledning av

uppgifter, som därvid lämnades av representanter för aktiebolaget Aerotransport rörande den planerade fredstrafiken, befanns det erforderligt, att vissa lokaler ökades utöver vad tidigare ifrågasatts. Efter de sålunda vidtagna ändringarna uppgick den sammanlagda ytan av de för tullverkets behov preliminärt föreslagna lokalerna av ifrågavarande slag till omkring 780 m².

I skrivelse den 29 december 1944 överlämnade flygplatsförvaltningen till tulldirektören ett förslag till provisorisk utökning av stationsbyggnaden. För tullavdelningens vidkommande avsåg emellertid detta förslag endast en ökning av utrymmena med de förut nämnda tvenne sovrummen jämte tillhörande gemensam tambur, garderob och toalett. Tullverkets önskemål i övrigt, vilka icke blevo tillgodosedda vid detta tillfälle, voro avsedda att realiseras i samband med tillkomsten av den planerade stationsbyggnaden, som enligt då tillgängliga uppgifter beräknades vara färdig att tagas i bruk i början av år 1947. Efter smärre ändringar godkändes därför förslaget av tulldirektionen.

Den 30 augusti 1945 överlämnade flygplatschefen till tulldirektionen nya skissritningar till den enligt flygplatsförvaltningens ovannämnda skrivelse av den 6 oktober 1943 planerade stationsbyggnaden. Enligt detta nya förslag skulle byggnaden för tullverkets vidkommande endast innehålla visitationslokal för passagerartrafiken. Det uppgavs, att övriga lokaler för tullverkets behov skulle upplåtas i den gamla stationsbyggnaden, när den nya tagits i bruk. Den planerade nybyggnaden har ännu icke kommit till utförande.

I skrivelse till tulldirektionen den 15 november 1945 hemställde flygtullavdelningen, att tulldirektionen måtte med hänsyn till flygtrafikens avsevärda utveckling efter krigets slut påyrka skyndsamma åtgärder i syfte att ökade utrymmen ställdes till avdelningens förfogande. Den 27 i samma månad överlämnade tulldirektionen till flyghamnsstyrelsen flygtullavdelningens nyssnämnda framställning och bifogade därvid skiss över en provisorisk tillbyggnad. I samband därmed framhöll tulldirektionen nödvändigheten av att åtgärder skyndsammast vidtoges.

Den 12 mars 1946 sammanträffade representanter för tulldirektionen med ordföranden i flyghamnsstyrelsen. Denne, som förklarade sig väl förstå den brydsamma situationen liksom det trängande behovet av utökade lokaler, utlovade därvid att upptaga frågan till behandling i styrelsen. Från tulldirektionens sida anhölls samtidigt om svar snarast möjligt på direktionens förberörda skrivelse av den 27 november 1945, så att frågan, om det skulle visa sig erforderligt, kunde föras vidare till generaltullstyrelsen.

Den 28 mars 1946 anhöll tulldirektionen i skrivelse till flyghamnsstyrelsen om meddelande, hur långt frågan angående utökning av flygtullavdelningens lokaler fortskridit.

Den 11 april 1946 meddelade flyghamnsstyrelsen såsom svar på tulldirektionens sistnämnda skrivelse, att ärendet överlämnats till arkitekt.

Den 27 april 1946 överlämnade flygplatsförvaltningen till tulldirektionen en skiss med förslag till utbyggnad av stationsbyggnaden. Den föreslagna tillbyggnaden har emellertid ännu icke kommit till utförande.

I skrivelse till tulldirektionen den 20 september 1946 framhöll flygtullavdelningen, att det vore oundgängligen nödvändigt, att sådana åtgärder vidtoges i avvaktan på lokalfrågans slutliga lösning, att det mest trängande lokalbehovet kunde provisoriskt tillgodoses med det snaraste.

Vidare är i förevarande sammanhang att märka, att 1945 års markkommission den 12 september 1946 avgivit förslag till avtal mellan kronan och Stockholms stad bland annat angående upplåtelse av Bromma flygplats till kronan. I anslutning härtill har bland annat föreslagits, att staden skulle befrias från sin skyldighet att vid flygplatsen hålla lokaler för tull och andra offentliga myndigheter.

Enligt beslut den 14 oktober 1946 hava stadsfullmäktige i Stockholm för sin del godkänt det av markkommissionen avgivna förslaget. I proposition nr 378 till innevarande års höstriksdag har vidare Kungl. Maj:t hemställt om riksdagens godkännande av det ifrågavarande förslaget.

Revisorernas
uttalande.

Av den ovan lämnade redogörelsen framgår, att fraktrafiken alltsedan år 1936, då flygtullavdelningen vid Bromma flygfält trädde i verksamhet, undergått en synnerligen stark utveckling. Detta i förening med den alltmera intensifierade passagerartrafiken med luftfartyg i utrikes fart samt därav föranledd ökning av tullvisitationsarbetet har medfört, att personalstyrkan mer än tiodubblats, sedan avdelningen inrättades. Då de till tullavdelningens disposition ställda lokalerna endast i obetydlig omfattning utökats sedan avdelningens tillkomst, ha desamma självfallet blivit i högsta grad otillräckliga, vilket revisorerna även kunnat konstatera under sitt besök vid flygplatsen. Detta gäller särskilt expeditionslokalerna för fraktrafiken samt de för personalens dagbehov avsedda utrymmena. Även godsförvaringsutrymmet är, trots att detsamma år 1944 provisoriskt utökats från 4,2 m² till 66,5 m², långt ifrån tillfyllest. Förhållandena ha därför lett till att gods vanligen måste placeras i tulltaxeringslokalen — som ej på långt när förslår ens för sitt ändamål — och i vindfång ävensom utomhus på spiror och under skydd av presenningar. Överbeläggningen inom godsförvaringslokalen medför stor risk för sammanblandning av olika gods-kategorier, såsom oförtullat gods, tulltaxerat gods och kontrollbehandlat exportgods.

Såsom exempel på lokalernas otillräcklighet må ytterligare anföras följande.

Tulltaxeringslokalen, som har en golvyta av 44,8 m², inrymmer knappast plats för två expeditioner. Trots detta har en tredje expedition inrättats därstädes, men på grund av de lokala förhållandena kan densamma ej utnyttjas i full utsträckning. Den för tulltaxeringskontroll avsedda tullkontrollören förfogar icke ens över en egen skrivplats.

Å den kamerala avdelningen, vars golvyta utgör endast 14,2 m², äro fem — stundom än flera — befattningshavare samtidigt i tjänstgöring. Det för avdelningens föreståndare avsedda rummet, 16,7 m² utnyttjas för närvarande såsom arbetslokal även för de kammarskrivare — ofta ett flertal åt gången — vilka avdelats för göromål, som icke handläggas vid tulltaxeringsexpedi-

tionerna. Även tullkontrollören är vid utförande av visst kontrollarbete hänvisad till nämnda rum. Placeringen av dessa befattningshavare i föreståndarens rum medför även, att en jämn ström av trafikanter söker sig dit, vilket givetvis är till avsevärt hinder för föreståndaren i dennes arbete.

Till tullbevakningspersonalens rum, 19,5 m², har måst förläggas viss journalföring, stämpling av provkollektioner m. m. Då därjämte överuppsyningsmännens expedition är placerad därstädes, äro arbetsförhållandena även i detta utrymme synnerligen ogynnsamma.

Slutligen må framhållas att lunchrummet, som har en fri golvyta av endast 10,3 m², självfallet är i och för sig otillräckligt. Härtill kommer, att utrymme saknas för förvaring av personalens uniformspersedlar.

Av det anförda torde med all tydlighet framgå, att lokalförhållandena vid tullavdelningen å Bromma flygfält äro i högsta grad otillfredsställande. Det är uppenbart, att till följd av det bristande lokalutrymmet arbetet vid avdelningen icke kan undgå att bliva allvarligt lidande. Även ur allmänhetens synpunkt giva de nuvarande förhållandena anledning till befogad kritik. Icke minst med hänsyn till de höga trafikknaster, som äro förenade med lufttransporter, måste trafikanterna kunna kräva, att utlämningen av godset vid framkomsten till Bromma icke onödigtvis fördröjes på grund av lokaler-
nas otillräcklighet och otidsenliga beskaffenhet.

Revisorerna hava icke kunnat undgå att finna det anmärkningsvärt, att Stockholms stad, som det åligger att hålla tullavdelningen med tillräckliga och för sitt ändamål tjänliga lokaler, under en följd av år på sätt här skett undanskjutit lösningen av denna fråga.

Då sålunda lokalförhållandena vid tullavdelningen för närvarande måste karakteriseras såsom ohållbara, anse revisorerna det högeligen angeläget, att åtgärder utan uppskov vidtagas för ordnande av erforderligt lokalutrymme därstädes. Därest definitivt avgörande i frågan icke kan förväntas inom den närmaste tiden, måste i avvaktan härpå provisoriska anordningar omedelbart vidtagas för att tullavdelningen på ett tillfredsställande sätt skall kunna betjäna den alltmer växande flygtrafiken.

§ 37.

Revisorerna hava avlagt besök vid tullavdelningen i Stockholms frihamn. Ifrågakommande tullavdelning tillkom år 1919 i samband med inrättandet av det första frihamnsområdet i landet. Området, som i tullhänseende är att betrakta såsom utrikes ort, är strängt avspärrat samt försedd med kajanläggningar och byggnader av skilda slag. För importhandeln har frihamnen sin största betydelse därigenom, att lagring av ankommande varor möjliggöres utan att dessa först behöva undergå tullbehandling, vilken i stället företages, när varorna skola lämna frihamnsområdet. Såväl kontors- som lagerlokaler kunna förhyras av allmänheten. Frihamnen förvaltas med avseende å anläggningarna utom husbyggnaderna av hamnstyrelsen i Stockholm, medan själva frihamnsrörelsen omhänderhaves för Stockholms stads

Tullavdel-
ningen i
Stockholms
frihamn.

räkning av ett särskilt för ändamålet bildat bolag, Stockholms frihamnsaktiebolag, i vilket Stockholms stad innehar aktiemajoriteten. Bolaget äger enligt det av Kungl. Maj:t fastställda reglementet för frihamnen vissa befogenheter i fråga om arbetet inom hamnen. Sålunda är bolaget förbehållet att med eget folk lossa eller lasta fartyg ävensom att låta utföra varje transport eller annan handräckning inom frihamnens allmänna område.

Tullåvdelningen står under chefskap av en tullförvaltare av klass I A. Personalen utgöres för övrigt

å tullkammaren av 1 tullkontrollör, 3 kammarskrivare, 1 tulluppbördsman, 1 tullkontorist, 13 kvinnliga biträden samt 2 expeditionsvakter eller sammanlagt 21 personer;

å tulltaxeringsavdelningen av 1 överkontrollör, 9 kontrollörer, 15 kammarskrivare, 15 tullkontorister, 4 skrivbiträden samt 9 tullvakter, vilka fullgöra tulltaxeringsarbete eller sålunda tillhopa 53 personer;

å bevakningsavdelningen av 1 kontrollör, 1 tullmästare, 1 tullkontorist, 7 tullöveruppsyningsmän, 64 tulluppsyningsmän, 1 tillsyningsman samt 52 tullvakter eller sålunda inalles 127 personer.

I frihamnen finnas för närvarande uppförda, förutom ett flertal varuskjul för längre tids lagring av varor, fyra större magasinsbyggnader, numrerade 1, 2, 3 och 5, avsedda för såväl tillfällig uppläggning och sortering som längre förvaring av gods. Byggnaderna äro uppförda i 2, 4, 6 resp. 5 våningar med en sammanlagd golvyta av resp. 8 000, 9 000, 21 900 och 17 900 m².

Byggnaderna, som äro förlagda till vitt skilda delar av frihamnsområdet, äro i regel placerade invid kaj och järnvägsspår samt lätt tillgängliga med kajkranar. Magasinen äro uppförda i tegel eller betong samt försedda med centralvärme och varuhissar.

I vart och ett av magasinen finnas en eller flera tullbehandlingslokaler. I magasin 1 finnes sålunda tulltaxeringslokal för såväl styckegods (sorteringsgods) som partigods. Magasin 2 har endast tulltaxeringsexpedition för partigods. I magasin 3 finnas två lokaler för tullbehandling av sorteringsgods, en belägen å nedre botten och en två trappor upp, samt ett flertal expeditioner för partigods dels å nedre botten, dels i källaren. Magasin 5 inrymmer å nedre botten tulltaxeringslokal för sorteringsgods och såväl å nedre botten som i källaren tulltaxeringsexpeditioner för partigods.

Särskild visitationslokal för passagerare saknas. Tidigare hava visitationer av passagerares effekter vid ankomst till eller avgång från frihamnen försiggått omväxlande i tulltaxeringslokalerna å nedre botten i magasin 3 och magasin 5, å kaj eller ombord å respektive fartyg. På senare tid har persontrafiken måst dirigeras till Stadsgårdshamnen, där passagerarvisitationslokaler finnas uppförda.

Tullkammaren, varest såsom nämnts för närvarande 21 personer tjänstgöra, förfogar över ett sammanlagt lokalutrymme av 98 m². Lokalerna, som äro belägna i magasin nr 3 en trappa upp, bestå av ett rum för tullförvaltaren, expeditionslokal och ett kanslirum. De nuvarande lokalerna togos i bruk den 1 december 1929.

I den nuvarande expeditionslokalen äro sex tjänstemän sysselsatta vid var sin diskexpedition, nämligen en kontrollör, en tjänsteman för transitering m. m., en för utskrivande av räkningar, en för debiteringskontroll, en upp-
bördsman samt en kassakontrollant.

Till expeditionslokalen äro även förlagda ytterligare fem expeditioner, nämligen en för utskrivande av räkningar, en för säkerhetsexpeditionen, en för förande av B-journalen, granskning av införseldeklarationer m. m., en för extra förrättningar, kollationering av journalsammandrag m. m. samt en för sortering av attester.

I expeditionslokalen skulle även vara placerade ytterligare fem tjänstemän för granskning av forslings- och följesedlar samt för kontroll av frihamnsinlagor mot tullklareringsattester, men med nuvarande knappt tilltagna lokalutrymme hava dessa tjänstemän måst placeras på annat håll. Möjlighet att utöka antalet diskexpeditioner saknas, varför med nuvarande trafik ofta stockningar uppstå, vilka menligt inverka på det expeditionella arbetet i dess helhet.

Tulltaxeringsavdelningens lokal i magasin 1 har en dimension av 18 m², där fyra tjänstemän äro sysselsatta. Tulltaxeringslokalen i magasin 3, två trappor, har en golvareal av 18 m² med fem tjänstemän sysselsatta. Å nedre botten i samma magasin samt i magasin 5 sysselsättas tretton resp. nio tjänstemän inom utrymmen av 62 resp. 60 m². Siffrorna avse fri golvyta innanför disk.

Trafiken i frihamnen har efter krigets upphörande undergått en oavbruten stegring. Den nuvarande trafikvolymen överstiger i vissa fall till och med 1938—39 års siffror, vilka eljest utgjort toppsiffror. Till jämförelse må nämnas, att antalet tulltaxerade kollin, som under första halvåret 1939 utgjorde 3 334 352, under första halvåret 1946 uppgick till 3 568 766. Den influtna tulluppbörden under första halvåret 1939 uppgick till 12 665 200 kronor mot 17 554 321 kronor under samma period år 1946. Följande siffror för under år 1946 influten uppbörd utvisa den takt, i vilken trafikvolymen för närvarande ökar.

januari	2 406 369	juli	3 806 803
februari	2 554 369	augusti	3 683 629
mars	2 695 045	september	3 954 376
april	2 990 451	oktober	4 146 030
maj	3 686 927		
juni	3 220 571		

Den starkt ökade trafiken på frihamnen aktualiserade redan före kriget behovet av vidgade lokalutrymmen för tullavdelningens behov. På grund av krigsförhållandena blev emellertid denna fråga tills vidare vilande.

Med tanke på den väsentligt stegrade trafik, som efter krigets slut kunde förutses äga rum, hemställde frihamnstillavdelningen vid en konferens under senare delen av år 1944 med representanter för Stockholms hamnstyrelse, frihamnsförvaltning och tulldirektionen om åtgärder för uppförande av en

förvaltningsbyggnad med utökade lokalutrymmen för kameral- och bevakningssektionerna i frihamnen. I anslutning härtill överlämnade tullavdelningen till tulldirektionen i Stockholm ett den 30 januari 1945 dagtecknat förslag till anordnande av utrymmen för vederbörliga sektioner inom den ifrågasatta förvaltningsbyggnaden. Härvid angavs lokalbehovet för kameralsektionen till 13 rum med en golvyta av 364 m², för bevakningssektionen till 14 rum med en golvyta av 541 m² samt för de båda sektionernas gemensamma bruk till 4 lokaler med en areal av 165 m². Samtidigt föreslogs en bättre planlösning med hänsyn till lokalernas inbördes disposition än den nu förefintliga.

Den 9 april 1945 hemställde avdelningen hos samma myndigheter om anskaffande av en ny tulltaxeringslokal för sorteringsgods i stället för den dittills befintliga två trappor upp i magasin 3. I fråga om sistnämnda lokal framhölls i skrivelsen, att den till och med under dåvarande, av tidsomständigheterna begränsade trafik visat sig såväl med avseende å tulltaxeringsexpeditionernas antal som i fråga om godsutrymmet vara otillräcklig. I skrivelsen förklarades vidare, att lokalen vid syneförrättning upprepade gånger varit föremål för kritik från de tulltaxerande tjänstemännens sida på grund av det otillfredsställande dagsljuset både i tulltaxeringsexpeditionerna och i lokalen i övrigt. Fönstren i lokalen vore nämligen för små och till antalet alltför få. Framställning hade därför gjorts om upptagande av större fönster, vilket emellertid strandat på grund av bland annat fasadbyggnadens konstruktion. Estetiska skäl mot upptagande av större fönster i denna lokal hade även anförts. Vidare vore lokalens läge intill de i samma våningsplan belägna enskilda lagerlokalerna av sådan art, att alldeles särskild uppmärksamhet och påpasslighet från bevakningspersonalens sida påkallades för att statsverkets intressen icke skulle bli eftersatta.

I skrivelsen anfördes vidare.

På ovan anförda skäl torde den nuvarande tulltaxeringslokalen lämpligen böra ersättas med en lokal, som såväl med hänsyn till utrymme och dagsljus som i fråga om bevakningens ändamålsenliga ordnande motsvarar tidsenliga och skäliga anspråk.

För sådant ändamål tillåter avdelningen sig föreslå påbyggnad av tulltaxeringslokalen å n. b. i magasin 3 med en våning.

Den föreslagna tulltaxeringslokalen, som i så fall komme att förläggas en trappa upp, skulle inrättas med utrymme för minst fyra tulltaxeringsexpeditioner. Omklädnads- och lunchrum, gemensamma för såväl de i denna lokal som de å nedre botten tjänstgörande tulltaxeringstjänstemännen, kunna här inrymmas. Vidare synes möjlighet föreligga att i anslutning till denna lokal avskilja tjänsterum för tullöverkontrollören, och torde detta förslag vara att föredraga framför den ifrågasatta planen att bereda tjänsterum åt tullöverkontrollören i n. b. i anslutning till därvarande expeditjonslokaler.

Därest en tulltaxeringslokal uppföres i enlighet med avdelningens föreliggande förslag och skiss, som här biläggas, torde genom de båda tulltaxeringslokalernas inbördes läge och förbindelseväg (trappa) även vinnas en besparing av personal, då arbetskraften snabbare kan omdisponeras vid tillfälliga trafikanhopningar och härigenom bättre tillvaratagas än vad nu är fallet.

Även om en lösning av denna lokalfråga är i hög grad aktuell, för att avdelningen skall kunna på ett tillfredsställande sätt möta efterkrigstidens ökade

trafik, bör framhållas, att den nu föreslagna påbyggnaden av tulltaxeringslokalen å n. b. i magasin 3 troligtvis icke kan verkställas, förrän avdelningen för sitt kamerala behov disponerar andra lämpliga lokaler. Den föreslagna påbyggnaden kräver nämligen tillträde till lokalen från magasin 3:s andra bottenplan, varigenom tullförvaltarens tjänsterum jämte det därintill liggande kanslirummet i första hand bliva oanvändbara för sitt nuvarande ändamål.

Ytterligare starka skäl tala således för, att den tilltänkta förvaltningsbyggnaden i Stockholms frihamn *snarast* kommer till uppförande.

Som svar härå erhöll avdelningen den 5 maj 1945 en avskrift av skrivelse den 2 maj samma år från Stockholms hamnförvaltning till tulldirektionen, vari framhölls, att en påbyggnad av tulltaxeringslokalen å nedre botten av magasin 3, på sätt av avdelningen föreslagits, ekonomiskt icke kunde försvaras. Härjämte framhölls, att frågan om ny tulltaxeringslokal för sorteringsgods borde upptagas till prövning i samband med utredningen om förvaltningsbyggnad i frihamnen, som då hölle på att förberedas inom hamnförvaltningen.

Från avdelningen överlämnades slutligen den 10 augusti 1945 en PM till tulldirektören, vari, bland annat, framlades ett nytt förslag till ordnande av tulltaxeringslokal i magasin 3. Härvid förordades, att lokalen förlades en trappa upp i samma byggnad, motsvarande ungefär den lokal som nu disponeras för tullkamerala ärenden. Även en lösning av frågan om ny tulltaxeringslokal på i sagda promemoria föreslaget sätt byggde på förutsättningen, att förvaltningsbyggnaden först komme till utförande.

I förnyad skrivelse den 9 januari 1946 till tulldirektionen i Stockholm anhöll tullavdelningen om en snar och definitiv lösning av lokalfrågorna i frihamnen. Särskilt framhölls att tulltaxeringslokalen två trappor upp i magasin 3 ur flera synpunkter vore olämplig, varför avdelningen föreslog, att den för tullkamerala ärenden disponerade lokalen lämpligen omändrades till tulltaxeringslokal med utrymme för minst fyra tulltaxeringsexpeditioner. Därest hela det lokalutrymme, som användes för tullkameralt ändamål, toges i anspråk som tullbehandlingslokal kunde lokalfrågan för uppackningsgods i magasin 3 anses åtminstone tillsvidare tillfredsställande löst.

Den 27 augusti 1946 hemställde vidare tullavdelningen, att tulldirektionen måtte hos Stockholms hamnstyrelse utverka, att nya eller utökade lokaler för tulltaxering av sorteringsgods i anslutning till magasin 3 och 5 snarast färdigställdes. I skrivelsen framhölls, att avdelningen sett sig nödsakad att — för att i görligaste mån medhinna å de tulltaxerande tjänstemännen åvilande arbetsuppgifter — beordra dessa tjänstemän till tjänstgöring å övertid i en utsträckning, som i längden knappast kunde anses försvarlig. Oaktat att till avdelningens förfogande ställts arbetskraft i den omfattning, att i regel samtliga tulltaxeringsexpeditioner under tullklareringstid varit i bruk, hade trafikanter kunnat få vänta på tulltaxering upptill nio å tio dagar, efter det att varuanmälan avlämnats. Då en onormalt stor arbetsbelastning av berörda expeditioner under en avsevärd tid förelegat och anledning funnes att antaga, att nedgång av trafiken i frihamnen icke vore att förvänta, vore kravet på utökade expeditionsmöjligheter ofrånkomligt, därest trafikens legitima anspråk skulle kunna av avdelningen fyllas.

Med hänsyn till att de tullkamerala lokalerna kunde utrymmas först sedan den tidigare föreslagna förvaltningsbyggnaden kommit till uppförande — vilken frågas avgörande, enligt vad hamnstyrelsen meddelat, uppskjutits på grund av att ny stadsplan för Ladugårdsgårde vore under utredning — ifrågasattes, huruvida icke frågan om förvaltningsbyggnad inom frihamnsområdet kunde på grund av dess brådskande natur av hamnstyrelsen upptagas till förnyad prövning. Förvaltningsbyggnads uppförande i frihamnen kunde nämligen enligt avdelningens mening icke utan stor våda längre uppskjutas. För lösande av lokalbehovet i magasin 5 förordades som en första åtgärd en undersökning, huruvida grunden till nuvarande tulltaxeringslokal i sagda magasin vore av sådan beskaffenhet, att en påbyggnad av lokalen vore möjlig att utföra. Om så visade sig vara fallet, hemställde avdelningen, att tulldirektionen måtte hos Stockholms hamnstyrelse även anhålla om tillbyggnad av denna lokal snarast möjligt med ytterligare en våning för att därstädes bereda ökat utrymme för tulltaxering av s. k. sorteringsgods, som lossades i detta magasin.

I skrivelse till tulldirektionen den 7 september 1946 hemställde tullavdelningen ytterligare att, enär det ryska rederiet Re Baltic State Steamship Line sedan mitten av juni 1946 uppehölle reguljär passagerar- och fraktrafik på linjen Leningrad—Stockholm—London och åter med en tur i vardera riktningen var fjortonde dag och denna trafik visat en så stark stegring att under senare tid passagerarantalet kunnat uppgå till ett 60-tal varje tur. Tulldirektionen måtte hos Stockholms hamnstyrelse göra framställning om att passagerarvisitationslokal snarast måtte uppföras i frihamnen. Tulltaxeringslokalerna, vilka hittills använts för passagerarvisitation, vore fullt belagda med gods och även i övrigt mindre lämpliga för visitation av passagerare och deras effekter. Särskilt framhölls det olämpliga i att visitation av effekter i större mängd måste ske under bar himmel, vilket knappast kunde anses tillfredsställande varken ur tullverkets eller ur trafikens synpunkt, särskilt vid otjänlig väderlek.

Den 11 oktober 1946 hölls en överläggning i frihamnen mellan representanter för samma myndigheter som deltagit vid ovannämnda konferens år 1944. Härvid framkom bland annat, att hamnförvaltningen räknade med en tid av tre år, innan ny förvaltningsbyggnad kunde stå färdig att tagas i bruk. Tullverkets representanter ansågo sig med hänsyn till rådande arbetsförhållanden ej kunna taga på sitt ansvar, att arbetet finge fortgå så lång tid i oförändrade lokaler. Som provisorisk lösning föreslogs, att hamnmyndigheterna anvisade tullverket utökade lokaler i magasin 3 för vissa tulltaxerings- och kamerala arbeten. Mot förslaget anförde frihamnsdirektören avvikande mening, då detta innebure minskning av bolagets magasinsutrymmen, vilka även de krävde utökning.

Revisorernas
uttalande.

Trafiken på Stockholms frihamn har nått en betydande omfattning. Av de ovan redovisade uppbördssiffrorna framgår sålunda, att trafikvolymen för närvarande ej blott överstiger 1938—39 års toppsiffror utan även visar en

fortgående stegring. Såvitt nu kan bedömas, torde den trafikökning, som ägt rum efter kriget, icke vara att anse som tillfällig. Bland annat de varuslag, som förorsakat ökningen, synes fastmer tyda på att denna är en konstant och naturlig företeelse.

Redan före kriget stod det klart, att tillgängliga lokalutrymmen för tullverkets behov i frihamnen icke kunde anses motsvara trafikens rimliga fordringar på expeditjonskapacitet. Framställningar i syfte att säkerställa erforderliga lokalbehov ha även vid skilda tillfällen av vederbörande tullmyndigheter avlåtits men ännu icke föranlett någon åtgärd. Med den omfattning, trafiken i frihamnen för närvarande har och i framtiden än ytterligare kan förväntas få, förefaller det uppenbart, att med nu tillgänglig lokalutrustning tullverkets arbete icke kan utföras på ett sätt, som tillgodoser trafikanternas berättigade krav. Trots att övertidstjänstgöring ålagts de tulltaxerande tjänstemännen i en utsträckning, som i längden icke kan anses försvarlig, få trafikanterna för närvarande i regel vänta 9—10 dagar på tulltaxering av till förtullning anmält gods. Revisorerna kunde vid sitt besök i frihamnen konstatera, att lokalerna voro utnyttjade till bristningsgränsen, varför ingen möjlighet till utökning av antalet tjänsteställen torde föreligga.

Vidare synes det nuvarande starkt decentraliserade systemet för tullverkets arbete i frihamnen åsamka statsverket större kostnader än om tulltaxerings- och därmed även större delen av bevakningsarbetet kunde koncentreras till så få arbetsställen som möjligt. Genom en sådan lösning skulle — vill det synas revisorerna — en betydande förenkling i bevakningsarbetet erås, samtidigt som icke oväsentliga besparingar skulle kunna vinnas därigenom att personalen bättre kunde utnyttjas samt arbete å övertid och därmed förenade särskilda kostnader undvikas.

Lunchrum och övriga lokaler för personalens behov och trevnad äro även, jämförda med motsvarande anordningar för frihamnsholagets personal, synnerligen otillfredsställande och otidsenliga.

Det synes revisorerna anmärkningsvärt, att Stockholms stad, som årligen uppbär tolagsersättning med avsevärda belopp och härför har skyldighet att hålla erforderliga tulllokaler, trots upprepade framställningar om ökade utrymmen för tullavdelningen ansett sig böra uppskjuta avgörandet av denna fråga på sätt här skett, varigenom bland annat statsverket åsamkats betydande merkostnader för avlöningar. Revisorerna anse, att nu rådande förhållanden på grund av den ökade frihamnstrafiken icke längre kunna fortgå utan att åtgärder snarast möjligt måste vidtagas för avhjälpande av de påtalade missförhållandena.

§ 38.

Enligt gällande rusdryckslagstiftning må rusdrycker till riket införas blott av ett för ändamålet bildat aktiebolag, som av Konungen erhållit tillstånd till partihandel inom riket med dylika drycker (partihandelsbolag), samt, efter tillstånd av kontrollstyrelsen, av systembolag. Med undantag för sprit eller annan alkoholhaltig vara, som användes för tekniskt bruk, sker införsel av

Tullbehandling av spritdrycker och viner vid införsel genom Aktiebolaget Vin- och spritcentralen.

rusdrycker uteslutande genom Aktiebolaget Vin- och spritcentralen. I detta bolag, som således utgör ett av Kungl. Maj:t koncessionerat monopolbolag av motsvarande typ som Aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet, utser Kungl. Maj:t halva styrelsen, däribland ordförande och vice ordförande, samt jourhavande ledamot.

Enligt vad revisorerna inhämtat har Aktiebolaget Vin- och spritcentralen under nedannämnda år i tullavgifter erlagt följande belopp, nämligen

1938	kronor	10 185 949: 94
1939	»	9 050 589: 79
1940	»	4 137 171: 72
1941	»	3 875 515: 75
1942	»	4 352 234: 04
1943	»	5 902 086: 21
1944	»	3 668 460: 62
1945	»	6 257 519: 87

Tullbehandling av inkommande spritdrycker och viner för spritcentralens räkning försiggår huvudsakligast i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg samt, i mindre omfattning, i Karlshamn. Tullbehandlingen tillgår i huvudsak på följande sätt. Vid förpackning i lådor väges varje sådant kolli särskilt för sig för konstaterande av eventuell undervikt. Därest vikten är för låg — varje varuslag och märke har per låda en tämligen konstant vikt — upppackas lådan för närmare fastställande av undervikten. För vin å fat utgår tullen per 100 kg netto. Vid tullbehandlingen väges därför varje fat särskilt. Stickprov tages från vinfaten för kontrollerande av fakturans uppgift, att innehållet utgöres av starkvin eller svagvin. Då tullsatsen är lägre för sistnämnda slag, som ej får innehålla mer än 14 volymprocent alkohol, underkastas vinet i tvivelaktiga fall även prov å tullverkets laboratorium. Beträffande spritdrycker ske vägning och provtagning av varje fat för uppmätning av alkoholhalt och temperatur, i förhållande till vilka tullsatsen beräknas. Sedan efter verkställd vägning och granskning av godset tullattest utskrivits, innefattande jämväl uppgift å hamn- och dragarpenningar, och utlämningssedel utfärdats, är varumottagaren oförhindrad avhämta godset för uppläggning å tullnederlag. Den säkerhet för oförtullat gods, som varumottagare i allmänhet är skyldig att ställa hos tullverket, är spritcentralen befriad ifrån. För komplettering av spritcentralens lager av utländska spritdrycker och viner göras sedermera uttag från tullnederlaget. Vid dylika uttag, som företagas så gott som dagligen, inlämnas uttagningsinlagorna till tullnederlagskontoret, där bokföring sker, för vilken särskild avgift debiteras. Räkning å tullavgift utskrivs för varje dags uttag. Å tullbelopp, understigande 100 kronor, erhålles 15 dagars anstånd med betalningen, för belopp därutöver intill 500 kronor 30 dagars anstånd och för belopp därutöver 90 dagars anstånd.

Till jämförelse må i detta sammanhang lämnas en redogörelse för hithörande förhållanden beträffande Aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet.

Nämnda bolag, vars varor alltsedan bolagets konstituerande år 1914 vid införsel till riket tullbehandlats i vanlig ordning, hemställde i skrivelse den 5 juli 1919 hos Kungl. Maj:t om vissa lättnader beträffande förtullning av oarbetad tobak och tobaksmjöl och föreslog i sådant avseende, att följande förfaringssätt måtte komma till tillämpning i fråga om förtullning av nämnda varor.

Inkommande oarbetad tobak och tobaksmjöl skulle å föreskrivna inlagor angivas, därvid godsets kvantitet och slag skulle bestyrkas med originalfaktura eller annan handling, därest originalfaktura ännu ej kommit bolaget tillhanda. Därefter skulle bolaget äga att utan vidare tullbehandling omhändertaga godset och inlägga detsamma å »nederlag» i införselorten eller å annan ort ävensom att fritt förfoga över godset utan tullverkets överinseende. I den mån tobak från upplag uttoges för att användas vid fabrikationen, skulle tobaken av bolaget noga vägas och vikten kontrolleras av trovärdig person i bolagets tjänst samt förteckning upprättas över uttagna partier. Varje månad skulle bolagets huvudkontor till generaltullstyrelsen avlämna ett sammandrag över från respektive upplag under den nästföljande månaden gjorda uttag av tobak och samtidigt till nämnda styrelse inleverera tullavgift för i sammandraget uppgjorda tobakspartier.

Till stöd för berörda ansökning anförde bolaget, bland annat, att den föreslagna anordningen innebure avsevärda förenklingar och medförde icke obetydlig minskning i kostnaden för tullbehandlingen av ifrågakomna varor, särskilt för tullverket men även för bolaget, att bolagets räkenskaper fördes på ett sådant sätt att kontroll över uttagen och vid fabrikationen använd tobak vore synnerligen lätt att vidtaga, att effektiv sådan kontroll med lätthet kunde utövas av de av Kungl. Maj:t tillsatta revisorerna i bolaget, att, enär bolaget enligt gällande bestämmelser hade att självt uppgiva verkställda försäljningar, varå till staten utgående skatt beräknades, och då denna skatt uppginge till mångdubbelt större belopp än tullen för förbrukad rå tobak, ur kontrollsynpunkt några betänkligheter icke syntes behöva hysas mot de föreslagna anordningarna.

I proposition 1921:266 föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att antaga vissa bestämmelser angående förtullning av för Aktiebolaget Svenska tobaksmonopolets räkning inkommande oarbetad tobak och tobaksmjöl, vilka bestämmelser i huvudsak överensstämde med de av bolaget i dess ovannämnda skrivelse föreslagna.

Kungl. Maj:ts omförmälda förslag godkändes av riksdagen.

I proposition 1924:192 angående statsmonopolet å tobakstillverkningen i riket framlade Kungl. Maj:t för riksdagen förslag bland annat om tullförbud för tobak och tobaksvaror samt tullavgifternas överförande till tobaksskatt. Nämnda förslag grundade sig på en inom finansdepartementets lagbyrå upprättad promemoria angående tobaksbeskattningen. I promemorian anfördes, bland annat, att en ingående undersökning av de olika på frågan inverkan omständigheterna hade givit vid handen, att ett överförande till tobaksskatt av den dåvarande tullen å såväl oarbetad som arbetad tobak,

att uppbäras och redovisas av monopolets utövare, låte sig med fördel genomföra. Den tullfrihet som sålunda komme att inträda, medförde, att åtskilliga förenklingar i behandlingen från tullverkets sida av samma varuslag automatiskt genomfördes. Tullbehandlingen skulle därigenom kunna inskränkas till en föga tidsödande undersökning för konstaterande, att förevarande kolli innehölle tobaksvaror, ävensom bruttovägning av kollit eller utrönande av kollits vikt med stöd av företedda frakthandlingar rörande detta. Den sålunda inträdande förenklingen i tullbehandlingen hade synts kunna föras vidare genom beredande av möjlighet för tullverket att kunna efterlåta själva undersökningen av det inkomna kollit, när anledning icke förefunnes till antagande, att kollit innehölle annat än tobaksvara. En sådan ytterligare förenkling skulle givetvis bliva av värde icke blott ur synpunkten av besparing i arbetskraft för tullverket utan även med hänsyn till varuägarens intresse att minsta möjliga tid uppehållas av tullbehandlingsförrättning och att få uppackningen av sina ofta ömtåliga tobaksvaror omhändertagen endast av monopolets utövare.

Över promemorian hade yttrande avgivits av generaltullstyrelsen, som därvid anført, bland annat, att ett genomförande av den ifrågasatta omläggningen syntes styrelsen för tullverkets del kunna komma att medföra vissa besparingar i arbete. Styrelsen ansåge sig även böra till behandling upptaga ett spörsmål, som icke berörts i promemorian, nämligen frågan om vilken inverkan den föreslagna tullfriheten för oarbetad och arbetad tobak komme att utöva på den till vederbörande städer utgående, av tullavgiften för dessa varuslag beroende tolagsersättningen. Styrelsen hänvisade därvid till en inom styrelsen utarbetad uppgift och framhöll, att den föreslagna tullfrihetens inverkan på tolagsersättningen beträffande flertalet av importstäderna måste bliva högst betydande. Så vore i synnerhet fallet i fråga om den del av tolagsersättningen, som svarade mot tullavgifterna för oarbetad tobak och tobaksmjöl.

I förenämnda proposition 1924:192 anförde föredragande departementschefen följande:

Vad till en början angår frågan om tullfrihet för tobak och tobaksvaror samt de nuvarande tullavgifternas överförande till tobaksskatt synes det mig uppenbart, på sätt jämväl från generaltullstyrelsens sida framhållits, att den härutinnan föreslagna omläggningen innebär förenkling och arbetsbesparing, utan att statens intressen med avseende å skatteavgifternas behöriga erläggande eftersättas. Vål är det riktigt, såsom generaltullstyrelsen understryker, att besparingarna i arbete huvudsakligen hänföra sig till den ändrade behandlingen av färdiga tobaksvaror. Detta gäller i alldeles särskild grad, såvitt avser minskningen i arbete för tullverket. För monopolets utövare åter måste bortfallandet av den särskilda, på viktuppgifter från de olika tobaksfabrikerna grundade redovisningen av råtabakstullen innebära något större fördelar. Därtill och framförallt kommer, att man genom borttagandet av jämvål råtabakstullen kan nå fram till ett fullt enhetligt beskattningssystem, som anknyter sig till den färdiga varan.

I anledning av den inverkan, råtabakstullens borttagande skulle komma att utöva på den till vederbörande städer utgående tolagsersättningen, har

generaltullstyrelsen funnit sig sakna anledning tillstyrka den ifrågasatta omläggningen, såvitt avser nämnda tullavgift. Däremot har tolagsersättningens bortfallande genom införande av tullfrihet för färdiga tobaksvaror, med hänsyn till berörda åtgärds relativt ringa inverkan på respektive städers budget, icke ansetts böra hindra den föreslagna förenklingen i denna del. Jag kan icke ansluta mig till denna generaltullstyrelsens uppfattning i fråga om rå-tobakstullen. Städernas rätt till tolagsersättning är beroende av de olika förvaruslag utgående tullavgifterna. Lika väl som en höjning av dessa tullavgifter i regel medför ökad tolagsersättning, likaväl medför en sänkning i tullavgifterna motsvarande minskning. Den omständigheten, att i föreliggande fall rå-tobakstullens bortfallande icke innebär en minskning i beskattningen utan allenast en överföring av tull till tobaksskatt, lärer däri icke medföra någon ändring. Det må i detta sammanhang jämväl erinras därom, att förläggandet av tobaksfabriker till just de städer, varom här är fråga, för städerna torde hava medfört åtskilliga ekonomiska fördelar.

På av mig nu anförda skäl förordar jag bifall till den i promemorian föreslagna överföringen av tull till tobaksskatt beträffande såväl oarbetad tobak som färdiga tobaksvaror.

I skrivelse nr 150 biföll 1924 års riksdag Kungl. Maj:ts förslag om överförande av tullavgifterna till tobaksskatt.

Under § 26 i sin berättelse upptogo 1942 års revisorer frågan om tullbehandling av spritdrycker och viner vid införsel genom Aktiebolaget Vin- och spritcentralen. Revisorerna framhöllo därvid, bland annat, att det vore uppenbart, att tullbehandlingen av dessa varor, som uppgingo till avsevärda kvantiteter, med gällande system måste bliva synnerligen omfattande och tidsödande samt medföra stora kostnader för såväl tullverket som bolaget. Revisorerna funne därför en omläggning av detta system vara i hög grad påkallad. En icke oväsentlig arbetsbesparing och minskning i omkostnaderna vid införseln av varorna skulle visserligen enligt revisorernas mening kunna vinnas genom att spritcentralen medgäves samma lättnader i fråga om tullbehandlingen och tullavgifternas erläggande, som genom riksdagens beslut år 1921 beviljades tobaksmonopolet. Revisorerna ansåge emellertid, att åtgärderna icke borde begränsas endast härtill. Med den ställning av statligt monopolföretag, som Aktiebolaget Vin- och spritcentralen — i likhet med Aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet — intoge, syntes ur kontroll- och redovisningssynpunkt några betänkligheter icke kunna hysas mot att, på sätt som skett genom 1924 års riksdagsbeslut i fråga om tullen å tobak, en motsvarande överföring av de nuvarande tullavgifterna å spritdrycker och viner till skatten å samma varor verkställdes. Revisorerna ville visserligen icke förneka, att ett vidtagande av en sådan åtgärd skulle komma att medföra en minskning i tolagsersättningen för de städer, som berördes av spritcentralens import. I likhet med vad vederbörande departementschef i ovan nämnda proposition nr 192 till 1924 års riksdag anförde i denna fråga, ville revisorerna emellertid framhålla, att lika väl som en höjning av tullavgifterna med därav följande ökning av tolagsersättningen komme vederbörande städer till godo, lika väl finge dessa även underkasta sig minskning i denna ersättning, som föranleddes av en sänkning eller upphörande av tullen. Vid

ett genomförande av vad revisorerna föreslagit syntes det ligga närmast till hands, att tullen överfördes till omsättningsskatten, vilken uttages i spritdrycker och viner, som hos partihandelsbolag inköptes eller till riket infördes. Härigenom kunde ett likformigt uttagande av skatten ske. Såvitt revisorerna kunnat finna, syntes icke heller ur handelspolitisk synpunkt något hinder möta mot ett genomförande av den föreslagna reformen. Revisorerna ansåge, att den väckta frågan borde göras till föremål för särskild utredning.

Revisorernas förslag föranledde emellertid icke någon riksdagens åtgärd.

Revisorernas
uttalande.

Då revisorerna nu ånyo upptagit frågan om tullbehandling av spritdrycker och viner vid införsel genom Aktiebolaget Vin- och spritcentralen, har detta ansetts motiverat främst med hänsyn till de rationaliseringssträvanden, som under de senaste åren gjort sig gällande på olika områden inom statsförvaltningen och som nu särskilt aktualiserats av rådande personalbrist. Om ock handelspolitiska skäl tidigare ansetts utgöra hinder för en omläggning av gällande tullbehandlingssystem av dessa varor — en uppfattning som revisorerna likväl icke kunnat dela — synes tidpunkten nu vara inne för genomförande av en reform på området, då efter krigets slut nya handelsavtal torde komma att avslutas och äldre sådana revideras.

Såsom revisorernas förut framhållit, torde det vara uppenbart att avsevärd arbetsbesparing och minskning av omkostnaderna för såväl tullverket som Vin- och spritcentralen skulle kunna vinnas genom en ändring av nu tillämpade tullbehandlingssystem vid införsel av spritdrycker och viner. Det mest rationella vore därvid, att de nuvarande tullavgifterna överfördes till skatten å samma varor. En dylik reform framstår som en naturlig konsekvens av 1924 års riksdags förut omförmälda beslut, enligt vilket tullen å tobaksvaror överfördes till tobaksskatten. Revisorerna finna sig därför i första hand böra föreslå en utredning av frågan om inarbetande av sprit- och vintullarna i alkoholbeskattningen. Därest emellertid en sådan mera vittgående reform icke anses böra genomföras, synes det revisorerna att Aktiebolaget Vin- och spritcentralen vid förtullningen av spritdrycker och viner i varje fall bör medgivas motsvarande lättnader, som genom 1921 års riksdagsbeslut beviljades Aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet.

ÅTTONDE HUVUDTITELN.

Ecklesiastikdepartementet.

§ 39.

I stadgan för rikets allmänna läroverk (1933: 109), sådan denna lyder enligt kungörelsen den 29 juni 1945 (nr 581), finnas intagna bestämmelser angående de med rektors ämbete förenade arbetsuppgifterna. Förutom föreskriven undervisningsskyldighet, som varierar från 12 till 22 undervisningstimmar i veckan vid olika läroanstalter och som under vissa omständigheter kan ytterligare inskränkas, har rektor sig sålunda anförtrodd närmaste ledningen av läroverket. I sådant hänseende åligger det rektor bland annat att vaka över att undervisningen efter allmänna stadganden och särskilda föreskrifter ändamålsenligt fortgår, ävensom att lärare och övriga tjänstemän fullgöra sina skyldigheter.

Utöver de arbetsuppgifter, som sammanhånga med den direkta ledningen av den pedagogiska verksamheten vid läroverket, ankommer det på rektor att jämväl ombesörja alla expeditionsgöromål samt att omhänderhava läroverkets ekonomiska förvaltning. Enligt § 147 läroverksstadgan åligger det sålunda rektor, i vad gäller de till läroverkets expedition hörande göromålen, följande:

a) att ansvara för kollegiets protokoll samt ombesörja uppsättning av utgående expeditioner;

b) att mottaga inkommande handlingar samt tillse, att föreskrivna uppgifter och andra utgående expeditioner varda behörigen avsända;

c) att över inkommande handlingar samt utgående expeditioner m. m. föra diarium efter av skolöverstyrelsen fastställt formulär;

d) att likaledes efter av överstyrelsen fastställt formulär dels föra matrikel över vid läroverket intagna samt från läroverket avgångna lärjungar, dels ock snarast möjligt meddela vederbörande skolråd eller folkskolestyrelse vilka skolpliktiga lärjungar som intagits i eller avgått från realskolan;

e) att ordna och förvara protokoll, konceptskrivelser, betygskataloger, inkomna handlingar m. m. samt enligt därom särskilt givna föreskrifter föra förteckning över läroverkets arkiv; ävensom

f) att, där ej annorlunda är stadgat, i föreskriven ordning upprätta rekvisition på läroverkets befattningshavare tillkommande avlöningsmedel samt medlen uppbära, till vederbörande utbetala och i laga ordning redovisa.

Rektor skall därjämte vara för lärjungarnas och allmänhetens mottagande tillgänglig inom läroverket på bestämda och genom anslag angivna tider, under terminen varje läsdag, såvida förhållandena sådant medgiva.

Rektors-
göromålen
vid rikets
allmänna
läroverk.

I fråga om läroverkets ekonomiska förvaltning åligger det rektor jämlikt § 148 läroverksstadgan följande:

- a) att med biträde av vederbörande lärare föra förteckning över all läroverket tillhörig egendom samt att ombesörja densammas brandförsäkring;
- b) att ansvara för att läroverkets tillhörigheter vårdas och att dess inkomster användas till vederbörligt ändamål;
- c) att i enlighet med de närmare bestämmelser, som äro eller varda givna, handhava samt ansvara och redogöra för läroverkets kassor och uppbörd; ävensom
- d) att, på sätt därom särskilt är stadgat, deltaga i lokalstyrelsens förhandlingar.

I detta sammanhang må vidare framhållas, att rektors arbetsbörda under senare år avsevärt ökat genom de åtgärder, närmast av allmänt social natur, som vidtagits i syfte att förbättra studiemöjligheterna för landets ungdom. Härvidlag må erinras om tillkomsten av sådana förmåner för lärjungarna vid de läroanstalter, om vilka nu är fråga, såsom studiestipendier, fria skolfrukostar och läroböcker samt om den utvidgade rätt till sjukvård och tandvård, som numera kommer läroverksungdom till del. Uppenbart är att de administrativa arbetsuppgifter, som åvila rektor och som redan före införandet av nämnda förmåner varit av betydande omfattning kommit att genom desamma ytterligare ökas. Detsamma gäller de rent expeditionella göromålen. Erinras må dessutom, att den nyligen beslutade uppbördsreformen måste för rektors vidkommande innebära nya kamerala åligganden.

Enligt § 149 läroverksstadgan äger rektor vid läroverk, där särskilda medel för ändamålet anvisats, anställa ett eller flera avlönade biträden, vilka på rektors ansvar utföra de expeditionsgöromål denne bestämmer. Såsom sådant biträde tjänstgör vid de flesta läroverk en lärare med full undervisningsskyldighet. Vid vart och ett av de största högre allmänna läroverken finnes dessutom anställt ett kanslibiträde med halvtidstjänstgöring. I detta sammanhang må slutligen nämnas, att de allmänna läroverken i Stockholm äro underställda en särskild direktion, till vilken bland annat utbetalningen av personalens löner centraliserats.

Å den för de allmänna läroverken gällande personalförteckningen finnas för innevarande budgetår 181 rektorsbefattningar upptagna. Lärjungeantalet vid nämnda läroanstalter uppgår för närvarande till sammanlagt inemot 50 000 elever. De anförda siffrorna torde kunna giva en antydning om storleksordningen av det problem, varom nu är fråga.

Under senare år har frågan om de på rektor ankommande administrativa arbetsuppgifterna vid skilda tillfällen upptagits till behandling. 1936 års sakkunniga för utredning angående skolöverstyrelsens framtida organisation berörde sålunda i sitt den 13 juni 1938 avgivna betänkande frågan om en rationalisering av utbetalningsförfarandet på undervisningsväsendets område och föreslog därvid en centralisering till skolöverstyrelsen av utbetalandet och redovisningen av samtliga undervisningsanslag. För detta ändamål borde enligt de sakkunniga inom ämbetsverket inrättas en särskild kameralbyrå, å

vilken bland annat skulle ankomma att månadsvis uträkna och utbetala avlöningar till samtliga lärare och övriga befattningshavare vid de statliga läroanstalterna samt att efter rekvisition från vederbörande rektorer till dessa utbetala medel till omkostnader, materiel m. m. för nämnda anstalter. I yttrande över betänkandet framhöll skolöverstyrelsen bland annat, att ett genomförande av de sakkunnigas förslag skulle bringa en avsevärd lättnad i de göromål, som ålåg rektorerna.

Under hänvisning till ökningen i rektors administrativa arbetsbörda framhölls i en vid 1943 års riksdag väckt motion (II: 65) önskvärdheten av en rationalisering av arbetet på läroverkets rektorsexpeditioner. Motionen utmynnade i en hemställan, att riksdagen ville anhålla att Kungl. Maj:t måtte ombesörja en undersökning av ifrågavarande arbetsförhållanden och, om så skulle befinnas lämpligt och behövt, till riksdagen inkomma med förslag till och kostnadsberäkning av en mer rationell organisation av expeditionsarbetet. Jämväl vederbörande departementschef underströk i proposition nr 150 till samma års riksdag (s. 54) angelägenheten av att framför allt den pedagogiska ledningen av de allmänna läroverken icke äventyrades genom att rektorernas tid och arbetskraft i alltför stor utsträckning toges i anspråk för fullgörande av expeditionsgöromål. Departementschefen sade sig i detta sammanhang hava för avsikt att vid läglig tidpunkt föranstalta om en utredning av frågan, hur en avlastning av rektorernas expeditionella och ekonomiska uppgifter lämpligen skulle kunna ske. I skrivelse den 25 maj 1943 (nr 229) uttalade riksdagen sin anslutning till den sålunda framförda tanken på en nämare utredning av frågan.

Under § 25 i sin berättelse berörde jämväl 1945 års revisorer nämnda spörsmål. I anslutning till det av särskilda sakkunniga avgivna förslag, för vilket tidigare redogjorts, uttalade sålunda revisorerna, att det ur flera synpunkter måste anses önskvärt, att utbetalandet av de till skolöverstyrelsens verksamhetsområde hörande undervisningsanslagen skedde genom ämbetsverkets försorg. En dylik omläggning av utbetalningsförfarandet skulle icke minst medföra en lättnad i de på rektorerna ankommande göromålen, däri genom att dessa befriades från all befattning med uträkning och utbetalning av löner till den vid läroanstalterna anställda personalen. Enligt revisorernas uppfattning måste detta arbete för närvarande i alltför hög grad anses inkräkta å rektorernas huvuduppgift såsom pedagogiska ledare.

I sina anslagsäskanden för budgetåret 1947/48 har skolöverstyrelsen även berört arbetsförhållandena å de allmänna läroverkens rektorsexpeditioner. Ämbetsverket har därvid erinrat om att för närvarande vissa medel finnas anvisade för anställande av deltidstjänstgörande biträden vid expeditionerna och i detta sammanhang bland annat anfört följande.

Åtgärden att på de tyngst belastade rektorsexpeditioner anställa extra biträden för skrivhjälp och dylikt, varigenom möjliggjorts för rektorerna en intensifiering av deras huvuduppgift, den pedagogiska och administrativa ledningen av läroanstalterna, hade visat sig synnerligen lämplig. Det ansågs allmänt, att en avsevärd lättnad i rektors arbete på expeditionen däri-

genom inträtt och att rektor som följd därav kunnat ägna mera tid åt ledningen av det egentliga skolarbetet. Samtidigt hade det emellertid visat sig, att behov av dylik hjälp i större utsträckning förelåge.

Såsom överstyrelsen i tidigare anslagsäskanden framhållit, vore det av vikt, att förstärkning av arbetskraften på rektorsexpeditionen inträdde vid läsårets början och slut. Vid tiden omkring vårterminens slut skulle en stor mängd student- och realexamensbetyg utskrivas, handlingar och betyg för inträdessökande till första klassen skulle kontrolleras och ordnas, schema för provningen utskrivas och delgivas alla sökande och vårterminens betyg införas på lärjungekort. Under sommaren gällde det att utarbeta statistiska bilagor till årsredogörelsen, renskriva och avskriva läroverkets räkenskaper, uppgöra betygstabeller för flyttnings- och inträdessökande och utskriva schemat för flyttnings- och inträdesprovningarna. När höstterminen börjat, skulle förändringarna i lärjungebeståndet registreras i intagnings- och avgångsmatriklarna, kortregistret över lärjungarna omläggas för det nya läsåret, omsättningstabellen utarbetas och katalogen redigeras. Därtill komme åtskilliga göromål av annat slag, av vilka överstyrelsen särskilt ville framhålla behandlingen av statsstipendieärendena, vilka redan visat sig kräva en synnerligen ansenlig tid för förberedande och handläggning, samt källskatteuppbörden, som likaså av allt att döma syntes komma att förorsaka rektorsexpeditionen ett drygt merarbete. Det kunde enligt överstyrelsens mening icke lida något tvivel, att en förstärkning av arbetskraften på rektorsexpeditionen vid de högre allmänna läroverken tillhörande avlöningsgrupperna I och II vore väl befogad.

I anslutning till vad sålunda anförts har skolöverstyrelsen hemställt, att en utredning angående ordnandet av arbetet på läroverkens rektorsexpeditioner måtte komma till stånd.

Revisorernas
uttalande.

Av den lämnade redogörelsen torde framgå, att den arbetsbörda som åvilar rektorerna vid de allmänna läroverken är synnerligen betungande. Å rektor ankommer sålunda, förutom stadgad undervisningsskyldighet, ansvaret för läroverkets pedagogiska ledning. Därutöver har rektor anförtrots ett stort antal uppgifter av kameral och allmänt administrativ natur. Bland dessa märkes en mångfald rent expeditionella göromål, vilka, även om de äro av jämförelsevis enkel beskaffenhet, dock taga avsevärd tid i anspråk. Genom tillkomsten av vissa socialpedagogiska uppgifter har rektors verksamhetsområde ytterligare vidgats. I den mån de numera föreliggande möjligheterna att anställa biträdespersonal å rektorsexpeditionen kunnat utnyttjas, har detta givetvis medfört en viss lättnad i rektors arbetsbörda. Denna avlastning har dock haft en relativt begränsad räckvidd. Det vill sålunda synas, som om arbetsförhållandena för de allmänna läroverkens rektorer alltjämt skulle vara ordnade på ett otillfredsställande sätt. Det nu sagda gäller framför allt de större läroverken.

Enligt revisorernas mening hör frågan om rektorernas arbetsuppgifter snart göras till föremål för undersökning. En dylik undersökning torde i första hand kunna motiveras med att de nuvarande förhållandena icke medgiva rektor att i önskvärd omfattning ägna sin tid åt den pedagogiska ledningen av skolan, d. v. s. vad som måste anses vara själva hans huvuduppgift. Men

även ekonomiska synpunkter tala för en reform på förevarande område. Det måste nämligen betecknas som föga rationellt, att så kvalificerad arbetskraft som rektors i så stor utsträckning tages i anspråk för uppgifter, vilka ofta äro av relativt enkel natur och i vart fall ligga vid sidan av den rent fackmässiga verksamheten.

Syftet med den sålunda förordade undersökningen bör vara att söka få till stånd såväl en lättnad i rektors arbetsbörda som en rationalisering av de arbetsformer om vilka nu är fråga. För ernående av detta syfte är olika utvägar möjliga. Man kunde sålunda tänka sig att kontorsutbildade biträden anställdes å rektorsexpeditionerna i större omfattning än vad som för närvarande är fallet. Det synes vidare böra övervägas, i vad mån gemensamma kontorsexpeditioner med administrativt utbildade befattningshavare kunde inrättas i städer med ett flertal statliga läroanstalter. Vad de kamerala arbetsuppgifterna närmast beträffar må även erinras om det av 1945 års revisorer berörda förslaget att centralisera bland annat samtliga löneutbetalningar till skolöverstyrelsen. I detta sammanhang förtjänar omnämnas, att vid ett flertal kommunala läroanstalter rektors befattning med den ekonomiska förvaltningen i hög grad begränsats, liksom att vid vissa skolor rektor helt befriats från ifrågavarande göromål.

Med hänsyn till ovan anförda omständigheter anse revisorerna det önskvärt, att en utredning av hithörande spörsmål snarast kommer till stånd.

NIONDE HUVUDTITELN.

Jordbruksdepartementet.

§ 40.

Vissa åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringsen m. m.

På framställning av Kungl. Maj:t i en till 1938 års riksdag avlåten proposition (nr 303) beslöt riksdagen vissa åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringsen m. m. Sålunda bemyndigades fullmäktige i riksgäldskontoret att efter beslut av Kungl. Maj:t tillhandahålla en blivande riksorganisation av trädgårdsodlare med huvudsakligt ändamål att försälja trädgårdsprodukter svenska statens obligationer, uppsägbara från innehavarens sida, till ett nominellt belopp av högst 500 000 kronor för att av organisationen deponeras i riksbanken såsom säkerhet för lån intill samma belopp i kreditinrättning som Kungl. Maj:t anvisade. Vidare anvisade riksdagen för budgetåret 1938/39 under nionde huvudtiteln ett reservationsanslag av 75 000 kronor till främjande av organisationsarbetet på trädgårdsnäringsens område.

Som ett resultat av de beslutade stödåtgärderna bildades år 1939 *Sveriges frukt- och trädgårdsodlares riksförbund, förening u. p. a.*

Enligt riksförbundets stadgar skulle förbundets ändamål vara att främja medlemmarnas ekonomiska intressen bland annat genom att på förmånligaste sätt avyttra medlemmarnas frukt och övriga trädgårdsprodukter samt att för medlemmarnas räkning idka handel med trädgårdsredskap m. m. Förbundet skulle därjämte dels verka för ändamålsenlig organisation av handeln med frukt och övriga trädgårdsprodukter dels arbeta för utbredd ekonomisk samverkan mellan olika slag av trädgårdsodlare inom landet och dels verka för kvalitetsförbättring och standardisering av frukt och övriga trädgårdsprodukter samt för betalning till producenterna efter kvalitet av sådana produkter, ävensom handhava härför erforderlig kontroll. Till medlem i förbundet kunde antagas ekonomisk förening av frukt- och trädgårdsodlare (central), som därvid hade att till förbundet överlåta försäljningen av de produkter, som ej omsattes å lokal marknad. Avräkningen skulle ske genom dellikvid vid leveransen och slutavräkning vid varje årsskifte. De insatser, som central hade att erlægga till förbundet, utgjordes dels av insatser om 100 kronor till ett belopp svarande mot en insats för varje summa om 1 000 kronor av centrals högsta omsättning med förbundet, att betalas med en insats kontant och återstoden antingen kontant eller genom avdrag i likvider med en procent, intill dess att 10 procent av högsta omsättningssumman samlats hos förbundet, dels av en procent av den del

av centrals omsättning, som skedde utan förmedling av förbundet — s. k. lokal omsättning — att betalas intill dess att däremot svarande insatskapital hos förbundet uppginge till 10 procent av centralens högsta årliga lokala omsättning.

Enligt de för centralerna gällande normalstadgarna skulle centralerna på förmånligaste sätt avyttra medlemmarnas frukt och övriga trädgårdsprodukter och i övrigt främja medlemmarnas ekonomiska intressen. Till medlem kunde antagas envar, som inom centralens område bedreve frukt- eller trädgårdsodling. Medlemsinsatserna utgjorde 10 procent av medlems högsta årsomsättning med förbundet, dock högst 5 000 kronor, och skulle erläggas med en kontant insats och återstoden genom avdrag av 2 procent å medlem tillkommande likvider. Medlemmarna skulle, såvida ej annorledes beslutats, till centralen överlåta viss del av dagsproduktionen. Försäljningen genom centralerna skulle ske på medlems egen risk. Den vid leveransen lämnade dellikviden skulle uppgå till högsta möjliga del av försäljningspriset men avpassas så, att medel innehölles till täckande av med föreningens verksamhet förenade kostnader samt för betryggande kapitalbildning.

Vid riksförbundets bildande anslöto sig följande trädgårdscentraler till förbundet:

- Stockholmsortens trädgårdscentral
- Uppsalaortens trädgårdscentral
- Södermanlands läns trädgårdscentral
- Östgötacentralen för frukt- och trädgårdsprodukter
- Jönköpings trädgårdscentral
- Kronobergs läns frukt- och trädgårdscentral
- Västerviks must- och trädgårdscentral
- Blekinge läns frukt- och trädgårdscentral
- Helmershus trädgårdscentral (enskild medlem)
- Västsvenska frukt- och trädgårdscentralen (Göteborg)
- Värmlands frukt- och trädgårdscentral
- Västmanlands läns frukt- och trädgårdscentral
- Dalarnas trädgårdscentral
- Södra Norrlands trädgårdscentral (Gävle)
- Norrbottnens läns trädgårdscentral
- Kalmarcentralen för frukt- och trädgårdsprodukter.

I skrivelse den 15 februari 1945 anhöll riksförbundet att av statsgarantien ett belopp av 300 000 kronor måtte ställas till förbundets förfogande för täckande av uppkomna förluster samt att återstoden, 200 000 kronor, måtte ställas till förfogande för ett nytt riksförbund, förslagsvis kallat Sveriges trädgårdsodlares riksförbund, förening u. p. a., under en tid av fyra år, att användas i första hand såsom säkerhet i den kreditgivande banken för en acceptkredit å 600 000 kronor och i andra hand som säkerhet för ett amorteringslån å 150 000 kronor. I anledning härav beslöts, att en utredning rörande

de organisationens ekonomiska förhållanden skulle verkställas, vilken utredning uppdrogs åt auktoriserade revisorn G. Lindahl.

Enligt vad utredningen gav vid handen utgjorde frukt- och trädgårdsodlarförbundets och därtill anslutna centralers totala nettoförlust per den 31 december 1944 245 638:86 kronor. Utredningsmannen framhöll emellertid, att man vid en likvidation kunde räkna med att hela garantikapitalet vore förlorat. Under vissa förutsättningar vore det icke uteslutet, att statsverket vid en rekonstruktion av organisationen skulle kunna rädda 200 000 kronor av garantibeloppet. Utredningsmannen ansåge, att särskild undersökning rörande möjligheterna att konsolidera organisationen borde komma till stånd innan staten ånyo engagerade sig i saken.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande uppdrog chefen för jordbruksdepartementet den 31 juli 1945 åt direktören F. Trygvesson att verkställa utredning rörande möjligheterna till en ekonomiskt försvarbar rekonstruktion av förbundet. Denna utredning slutfördes den 31 augusti 1946.

Enligt den i utredningen lämnade översikten hade läget i organisatoriskt avseende utvecklats sig i huvudsak på följande sätt.

Vissa av de till riksförbundet anslutna centralerna hade redan på ett tidigt stadium visat dåligt ekonomiskt resultat. De mest förlustbringande centralerna — Västsvenska centralen samt Östgöta- och Dalacentralerna — hade trätt i likvidation efter att hava förorsakat förbundet direkt och till detta anslutna övriga centraler indirekta förluster uppgående till ca 600 000 kronor. Norrbottenscentralen, som först bedrivits såsom filial till riksförbundet, hade lämnat otillfredsställande resultat och avvecklats. Kalmarcentralen hade uteslutits ur förbundet på grund av schism och tvist. Centralerna i Södermanlands län och i södra Norrland ävensom Halmershus trädgårdscentral hade utträtt ur förbundet redan år 1943 på grund av att förbundet då beslutat vidtaga stadgeändring med skärpning av insatsskyldigheten, vilket beslut emellertid aldrig kommit i tillämpning. Trädgårdscentralen i Skåne, som icke anslutit sig till förbundet, ehuru den deltagit vid förberedelserna till förbundets organisation, hade arbetat i konkurrens med förbundet och dit anslutna föreningar.

Riksförbundet hade trätt i likvidation år 1945 och ersatts med en ny organisation, *Sveriges trädgårdsodlares riksförbund, förening u. p. a.* Till skillnad från riksförbundet skulle det nya förbundet icke driva någon egentlig affärsrörelse, utan förbundets verksamhet skulle inskränka sig till att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att organisera försäljningen av medlemmarnas frukt och övriga trädgårdsprodukter, vara medlemmarna behjälpligt att ordna lagring och konservering av sådana produkter ävensom att ordna handeln med trädgårdsredskap m. m. Med hänsyn till förbundets begränsade verksamhet hade insatserna bestämts till endast 200 kronor för varje påbörjat 100 000-tal kronor av medlems högsta årliga försäljning, att amorteras med minst en tiondel för varje år. Dessutom skulle medlemmarna till täckande av organisationens kostnader erlägga en årsavgift av högst $\frac{1}{2}$ procent av medlems totala försäljning under året.

I denna nya organisation hade såsom medlemmar inträtt följande återstående centraler:

Stockholmsortens trädgårdscentral
Uppsalaortens »
Jönköpings »
Kronobergs län frukt- och trädgårdscentral
Blekinge läns »
Värmlands läns »
Västmanland-Dala trädgårdscentral.

Det nya riksförbundet hade icke bedrivit annan verksamhet än att det vid sammanträde för diskussion om samgående av landets samtliga trädgårdscentraler representerat dit anslutna centraler och därvid förordat samarbete i form av ett gemensamt förbund.

Enligt utredningsmannens uppfattning borde en förutsättning för en ändamålsenlig organisation vara den, att den riksorganisation, som funnes eller kunde komma att bildas, erhöle allmän anslutning av de olika trädgårdscentralerna och framför allt av den största av dem, nämligen Skånecentralen. För att söka skapa förutsättningar för ett sådant ekonomiskt samgående hade Sveriges handelsträdgårdsmästareförbund, Sveriges pomologiska förening och inom landet verksamma ekonomiska föreningar på trädgårdsodlingens område den 18 juni 1945 bildat Frukt- och trädgårdsodlarnas samarbetsnämnd. Vid diskussion inom samarbetsnämnden av organisationsfrågan hade det emellertid visat sig, att de ekonomiska organisationerna vore av vitt skilda åsikter. Skånecentralen hade för sin del ansett, att en hela landet omfattande fusion borde komma till stånd, enär den icke kunde acceptera jämställda organisationer inom andra landsdelar, som skulle giva företräde åt sina egna odlares produkter utan att kunna garantera tillfredsställande avsättning av skåneprodukter. Övriga centraler däremot hade i allmänhet förordat ett förbund av likställda centraler, enär en gemensam fusion befarades medföra, att de ej skulle kunna få sina intressen tillgodosedda utan komma i efterhand för de skånska odlarna. Detta ömsesidiga misstroende hade medfört, att försöket att få till stånd en landsomfattande organisation ej givit resultat. Utredningsmannen hade därför efter samråd med ledningen för Sveriges trädgårdsodlares riksförbund inskränkt sig till att söka bevara den del av organisationen, som funnes kvar inom riksförbundet, och därvid söka rädda någon del av statsgarantien. För sådant ändamål hade undersökning rörande riksorganisationens ekonomiska ställning verkställts av Sveriges lantbruksförbunds revisionsavdelning. Undersökningen, som slutförts den 15 februari 1946 efter det med vissa centraler uppkomna tvister genom skiljemanaförfarande lösts till förbundets förmån, utvisade, att enligt då kända förhållanden av statsgarantien skulle återstå ett belopp av 144 680:79 kronor. Enär en sanering av organisationen oundgängligen förutsatte kapitaltillskott i centralerna från primärmedlemmarnas sida, hade det gällt att få en riktig bild även av centralernas ställning. Utredning härom hade verkställts av

lantbruksförbundets revisionsavdelning på grundval av då senast föreliggande bokslut. Utredningen hade givit vid handen, att centralerna i Blekinge, Kronoberg, Uppsalaorten och Värmland visade underskott, som överstege centralernas egna medlemsinsatser, medan endast Jönköpingscentralen, Stockholmsortens och Västmanland-Dala-centralerna redovisade kapitalbehållning. Sedan på förekommen anledning en särskild granskning verkställdes av årsbokslutet för samtliga de centraler, som visade underskott, hade det befunnits, att centralernas ekonomiska ställning i vissa fall vore betydligt sämre än vad boksluten utvisade.

På grund av vad sålunda framkommit syntes det utredningsmannen uppenbart, att statsgarantien å 500 000 kronor måste betraktas som förlorad. I varje fall kunde det mindre belopp, som möjligen komme att återstå, icke bli så stort, att det vore att räkna med som stöd för centralerna.

Likvidatorerna i Sveriges frukt- och trädgårdsodlares riksförbund hade inriktat sitt arbete på att söka genomföra ackorden i de centraler, som icke kunnat infria sina ekonomiska förpliktelser, och avsluta sitt arbete så snart detta vore möjligt. Att fastställa det exakta resultatet av avvecklingen vore uppenbarligen icke möjligt förrän likvidationen slutförts.

På förslag av utredningsmannen hade statsgarantien vid upprepade tillfällen förlängts, senast genom Kungl. Maj:ts beslut den 21 juni 1946 till detta års utgång.

Enligt senaste beräkningar — verkställda av lantbruksförbundets revisionsavdelning per den 28 augusti 1946 — skulle av statsgarantien under vissa förutsättningar återstå ett belopp av 25 967:52 kronor.

Revisorernas
uttalande.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår hava förhållandena inom Sveriges frukt- och trädgårdsodlares riksförbund och därunder sorterande organisationer (centraler) utvecklat sig på ett sådant sätt, att det av statsmakterna år 1938 beviljade garantikapitalet å 500 000 kronor praktiskt taget måste anses såsom förlorat.

En av huvudorsakerna till att riksförbundet icke inom beräknad tid lyckats åstadkomma eget rörelsekapital av erforderlig omfattning torde hava varit, att de produkter, som ingått i förbundets kommersiella verksamhet, äro av ömtålig beskaffenhet. En dylik verksamhet hade därför krävt en skicklig ledning såväl inom riksorganisationen som hos centralerna, vilket icke alltid synes varit fallet. Det är uppenbart, att i förevarande fall anslutningen av odlare till organisationen varit alltför ringa och att verksamheten därför icke haft det stöd bland odlarna själva, som utgjort en förutsättning för en gynnsam utveckling. Till följd härav har förbundet måst driva sin verksamhet i konkurrens med utanför förbundet stående odlarsammanslutningar. Men även medlemmarna i de till förbundet anslutna centralerna hava motverkat organisationens syfte genom att avyttra trädgårdsprodukter direkt till konsumenterna till högre priser än de vid försäljning genom organisationen fastställda normalpriserna. En grundläggande orsak till den olyckliga ekonomiska utvecklingen torde även hava varit det sätt, varpå själva

organisationen uppbyggts. Mest ändamålsenligt hade förvisso varit, att organisationen — i likhet med flertalet andra näringsorganisationer — kunnat uppbyggas underifrån. En annan orsak till den inträdda situationen torde slutligen vara att söka i den mindre tillfredsställande utformningen av de för förbundet och centralerna fastställda stadgarna.

§ 41.

Den 30 mars 1946 förordnade Kungl. Maj:t med stöd av lagen den 29 mars 1946 (nr 89) om tvångsinlösen av vanhävdad jordbruksegendom, att fideikommisssegendomen Bogesund i Stockholms län skulle mot lösen avstås till kronan samt att domänstyrelsen finge för kronans räkning taga egendomen i besittning, sedan stämning i expropriationsmålet utfärdats. Beslutet avsåg även den å egendomen liggande slottsbyggnaden.

Vissa underhållsarbeten
å Bogesunds
slott.

Stämning i expropriationsmålet har utfärdats och delgivits fideikommissets innehavare. Enligt vad revisorerna inhämtat, har målet förklarats vilande i avvaktan på expropriationsnämndens beslut. Äganderätten till egendomen kan icke anses ha övergått till kronan, förrän målet slutligen avdömts och expropriationsersättningen i vederbörlig ordning nedsatts hos länsstyrelsen, vilket enligt vad revisorerna inhämtat torde komma att ske tidigast under våren 1947.

Den 24 maj 1946 tillkallade Kungl. Maj:t fyra utredningsmän för verkställande av utredning rörande dispositionen av fideikommisssegendomen Bogesund, den s. k. Bogesundsutredningen. Enligt de direktiv, som meddelats utredningen, skulle vid planläggningen i stora drag klargöras på vad sätt de olika delarna av egendomen borde användas. Sålunda borde övervägas, vilka delar av egendomen, som borde disponeras för jordbruk och skogsbruk, vilka områden, som lämpade sig för permanent bebyggelse, samt i vad mån områdena borde disponeras för fritidsändamål, såsom camping-, bad- och landningsplatser samt naturreservat. Likaledes borde kulturminnesmärkenas bevarande ägnas uppmärksamhet.

Revisorerna hava avlagt besök å Bogesund och därvid ägnat särskild uppmärksamhet åt slottsbyggnaden. Slottet uppfördes av Per Brahe den yngre under 1640-talet och restaurerades och ombyggdes på 1860-talet, varigenom den ursprungliga byggnadens karaktär förändrades. Bland annat uppfördes då de fyra höga krenelerade tornen samt trapprösten å fasaderna m. m. Vid sitt besök konstaterade revisorerna, att slottsbyggnaden befann sig i förfallet skick. Statsmakterna hava ännu ej fattat beslut om slottets framtida disposition.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 6 september 1946 hemställde domänstyrelsen, att Kungl. Maj:t ville ställa medel till förfogande för vissa skyddsåtgärder å Bogesunds slott för att hindra fortsatt förstörelse av byggnaden. Den 27 september 1946 bemyndigade Kungl. Maj:t domänstyrelsen att för ändamålet tillsvidare förskottera ett belopp av högst 50 000 kronor från statens domäners fond.

Av handlingarna i ärendet framgår, att huvuddelen av de avsedda skyddsåtgärderna gälla de på 1860-talet tillkomna delarna av slottet.

Revisorernas
uttalande. Då det råder olika meningar om i vilken omfattning Bogesunds slott bör bibehållas och hur detsamma i framtiden skall disponeras, vore det enligt revisorernas mening önskvärt, att dessa frågor bleve avgjorda, innan nämnda skyddsåtgärder vidtagas.

TIONDE HUVUDTITELN.

Handelsdepartementet.

§ 42.

Revisorerna hava i annat sammanhang redogjort för sin granskning av de taxor, som vissa myndigheter och institutioner tillämpa vid utförandet av undersökningar, provningar m. m. Granskningen, som i första hand haft till syfte att undersöka i vilken utsträckning avgifterna bereda skälig ersättning för institutionernas kostnader, har omfattat jämväl förhållandet mellan å ena sidan inkomsterna av lotspenningar och å andra sidan statens utgifter för lotsväsendet. Då frågan härom torde böra bedömas mot bakgrunden av vissa för lotsväsendet speciella förhållanden hava revisorernas iakttagelser i denna del ansetts böra sammanfattas i ett särskilt yttrande.

Iakttagelser
beträffande
lotspenningar
m. m.

Lotspenningarna, som redovisas å riksstatens inkomstsida under rubriken Uppbörd i statens verksamhet, utgöra i princip den ersättning, som sjöfarten har att erlægga för anlåtande av kronolots. De närmare bestämmelserna här- om finnas meddelade i lotsförordningen den 4 juni 1937 (nr 330).

Lotspenningarna utgå enligt lotstaxor, vilka hava fastställts av Kungl. Maj:t jämlikt riksdagens bemyndigande. De i taxorna upptagna avgiftsbeloppen ha bestämts genom Kungl. Maj:ts beslut den 27 november 1896, den 1 oktober 1914 och den 4 juni 1937 (sistnämnda två beslut avse allenast påbyggnad av taxorna, såvitt gäller större fartyg). Avgifterna utgå från och med den 1 juli 1921 tills vidare med 50 procents förhöjning. Genom ikraftträdandet av 1937 års lotsförordning befriades sjöfarten från dittillsvarande skyldighet att utgiva ersättning för lotspersonalens resor i samband med lotsning, den s. k. hemvägsersättningen. Denna lättnad beräknades på grundval av beloppen av då inflytande hemvägsersättningar vara likvärdig med en nedsättning från 50 till 30 procent av den år 1921 införda förhöjningen av lotstaxornas belopp. De nu gällande avgifterna kunna alltså sägas vara bestämda till belopp som med högst 30 procent överstiga de år 1896 respektive för större fartyg åren 1914 och 1937 fastställda avgifterna. Det må framhållas, att den år 1937 med- givna lättnaden skedde under hänsynstagande till att i jämförelse med för- hållandena för ett antal år tillbaka en allmän prissänkning inom landet ägt rum.

Statsverkets inkomster av lotspenningar under de senaste 15 budgetåren framgå av följande uppställning.

1931/32	2 501 121	1939/40	6 903 817
1932/33	2 267 446	1940/41	4 977 148
1933/34	2 604 676	1941/42	8 657 680
1934/35	2 751 771	1942/43	9 114 316
1935/36	2 878 212	1943/44	5 080 247
1936/37	3 122 469	1944/45	2 593 165
1937/38	3 228 070	1945/46	5 333 351
1938/39	3 167 003		

Av uppställningen framgår, att inkomsterna av lotspenningar undergått betydande växlingar under de senare åren. Variationerna bero på skiftningarna i sjöfartens omfattning och de omläggningar av sjötrafiken, som krigsförhållandena föranlett, särskilt den omständigheten att sjöfart, som under normala förhållanden skulle framgått i fritt vatten utan biträde av lots, med hänsyn till vissa med krigsläget sammanhängande omständigheter varit hänvisad till lotsleder inomskärs. Inkomstsiffrorna från 1930-talet synas emellertid tyda på att lotspenningarna under normala förhållanden kunna beräknas uppgå till omkring 3 miljoner kronor om året.

Under det att lotspenningarna utvisa betydande variationer under olika budgetår, undergå statsverkets utgifter för lotsväsendet givetvis icke samma växlingar. De utgifter varom här är fråga bestridas med anlitande av dels de å riksstatens tionde huvudtitel under den gemensamma rubriken Lotsverket upptagna anslagen till Avlöningar till befattningshavare hos lotsstyrelsen, Avlöningar till befattningshavare å lots- och fyrstaten, Omkostnader samt Säkerhetsanstalter för sjöfarten, dels ock vissa anslag å kapitalbudgeten. Med hänsyn till att anslagen anlitas även för bestridande av utgifter, som icke direkt sammanhänga med lotsning, särskilt utgifter för fyrväsendet och den andel av utgifterna för lotsstyrelsen som belöper därpå, kunna statens direkta kostnader för lotsväsendet icke direkt beräknas allenast med stöd av belastningen å anslagen. En överslagsberäkning rörande kostnaderna för lotsväsendet under de två senaste budgetåren utvisar emellertid följande belopp.

	1944/45	1945/46
Avlöningar till lotspersonal (inklusive rörligt tillägg och kristillägg, barntillägg, prov. lönetillägg, enslighets- o. kallortstillägg)	2 792 700	3 119 500
Lotspersonalens andel i lotspenningar	911 800	1 870 800
Sjukvård	11 400	13 700
Reseersättningar	23 300	20 100
Legor för lotsbåtar	213 600	214 200
Drift av lotsbåtar	191 100	136 500
Resor i samband med lotsning	279 200	371 700
Nybyggnad och förbättring av lotsuppassningshus och lotshamnar	5 100	4 800

	1944/45	1945/46
Statens allmänna fastighetsfond:		
Nybyggnad och förbättring av lotsuppassningshus och lotshamnar	110 700	97 900
Andel i vissa gemensamma anslag (förbrukningsartiklar, expenser m. m. samt reparation av lotsuppassningshus och lotshamnar)	300 000	300 000
	Summa 4 838 900	6 149 200

De angivna siffrorna synas utvisa, att de årliga utgifterna för lotsväsendet betydligt överstiga de belopp, som under ett normalår kan beräknas inflyta i ersättning för utförd lotsning.

I detta sammanhang vilja revisorerna redogöra för vissa andra med gällande lotstaxesytem sammanhängande förhållanden.

Jämlikt lotsförordningen råder principiellt lotsfrihet för fartyg i inrikes fart, varför för dylika fartyg lotsavgifter behöva erläggas endast då fartyget frivilligt anlitat lots. Däremot är den utrikes sjötrafiken principiellt ålagd lotsplikt, vilket innebär skyldighet för från utlandet ankommande eller till utlandet avgående fartyg att anlita biträde av svensk kronolots och erlægga lotsavgifter, vare sig sådant biträde av fartygsledningen anses erforderligt eller ej. Denna skyldighet är emellertid begränsad till vissa sträckor före angörandet av den första svenska ort och efter angörandet av den sista svenska ort, där lastning eller lossning sker eller landsättande eller ombordtagande av passagerare äger rum, varjämte vissa slag av fartyg — bland annat fartyg, vars avgiftspliktiga dräktighet icke överstiger 100 ton — äro fritagna från lotsplikt. Huvudregeln om lotsplikt för fartyg i utrikes trafik är modifierad även såtillvida att i mera regelbunden trafik gående fartyg antingen generellt eller efter visst antal resor äro fritagna från skyldighet att anlita lots. Även i de fall då på grund av sistnämnda regel lots icke anlitas föreligger emellertid i viss utsträckning skyldighet att erlægga lotsavgifter.

Förutom särskilda taxor för öresundslotsningen finnas för närvarande fem lotstaxor. Förhållandet mellan dessa inbördes gestaltar sig sålunda, att varje efterföljande taxa höjer sig omkring 25 procent över den närmast föregående. I var och en av taxorna äro lotspenningarna beräknade i förhållande till fartygens avgiftspliktiga dräktighet (nettoton) och den lotsade vägens längd (latitudminuter).

I fråga om dräktigheten äro gränserna för avgiftsförhöjning numera dragna vid varje 100-tal ton intill 1 000 ton, därefter vid varje 500-tal ton intill 8 000 ton, därefter vid varje 1 000-tal ton intill 12 000 samt slutligen beträffande fartyg över sistnämnda storleksordning vid varje 2 000-tal ton. Såvitt angår fartyg till och med 2 500 tons nettodräktighet, har såväl indelningen i tontalsgrupper som taxebelopp (bortsett från tidigare omförmälda 50 procents förhöjning) varit oförändrad alltsedan år 1897 (Kungl. Maj:ts förenämnda beslut den 27 november 1896). Genom förut omförmälda ändringar

den 1 oktober 1914 och den 4 juni 1937 har utbyggnad av taxorna skett i enlighet med vad för närvarande gäller.

I avseende å den närmare utformningen av avgiftsskalorna må här nämnas följande.

Inom varje taxa och distansgrupp är stegringen från en tontalsgrupp till närmast högre grupp i stort sett konstant. Hänsyn tages sålunda icke till nyss omförmälda förhållande, att intervallerna mellan tontalsgrupperna växlar från 100 ton till 2 000 ton. Konsekvensen härav är, att bland de lägre tontalsgrupperna en ökning av tontalet med 100 ton medför lika stor avgiftstegring som en ökning av 2 000 ton bland de högre tontalsgrupperna. Till belysning av innebörden härav kan nämnas, att skillnaden i lotsavgift för ett fartyg om 500 ton och ett fartyg om 1 500 ton är lika stor som skillnaden i avgift för ett fartyg som 7 000 ton och ett fartyg om 12 000 ton.

Vad avgiftsskalan de olika distansgrupperna emellan beträffar, så är stegringen från en distansgrupp till en annan inom samma taxa och tontalsgrupp icke konstant på samma sätt som stegringen mellan de olika tontalsgrupperna. Skalan är uppbyggd så, att avgifterna bliva förhållandevis större för kortare distanser än för längre.

För lotsplatserna finnes en av Kungl. Maj:t fastställd lotsledsförteckning, vilken för varje lotsplats anger platsens olika lotsleder ävensom längden av dessa och den lotstaxa, som skall tillämpas för varje led, varjämte i lotsledsförteckningen finnes angiven taxa för lotsning, s. k. distanslotsning, i fall då avgiften skall regleras efter annan sträcka än sådan som i förteckningen finnes upptagen såsom lotsled. Enligt lotsförordningen skall under den mörkare delen av året taxan närmast högre än den i lotsledsförteckningen upptagna vinna tillämpning. Högsta lotstaxan (taxa nr 5) användes sålunda endast såsom vintertaxa, där näst högsta taxan eljest är föreskriven.

Nu gällande lotsledsförteckning utfärdades redan den 27 november 1896, efter vilken tidpunkt endast få ändringar vidtagits i själva taxesättningen. I övrigt ha vissa ändringar i lotsledsförteckningen vidtagits, avseende sådana jämkningar i lotslederna, som föranletts av indragning eller flyttning av lotsplats ävensom av tillkomsten av nya farleder.

Beträffande principerna för bestämmande av taxa för de särskilda lotslederna vid de olika lotsplatserna må nämnas, att enligt ett av lotsstyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 10 augusti 1920 gjort uttalande — vilket i flera sammanhang senare refererats vid behandling av lotsavgiftssystemet — vid taxans fastställande hänsyn tagits till följande omständigheter, nämligen lotsplatsens läge, lotsningarnas antal och inkomst av lotspenningarna, lotsledens längd (varvid i allmänhet vid platser med korta lotsleder högre taxa använts än vid platser med långa lotsleder), lotsledens befintlighet med hela sin längd inom skärgårdsområde eller med början eller slutet i öppen sjö (varvid för lotsled, som med hela sin längd framginge i skärgård, i allmänhet lägre taxa blivit använd än för lotsled, som började eller slutade i öppen sjö).

Den vid rikets lotsplatser — för närvarande 83 stycken — anställda ordi-

narie lotspersonalen utgöres av överlotsar, lotsförmän och lotsar. Avlöningsförhållandena för den ordinarie lotspersonalen regleras från och med den 1 juli 1939 av civila avlöningsreglementet. För överlotsar gäller lönegraden A 12, för lotsförmän lönegraderna A 11, A 9 och A 8 samt för lotsar lönegraderna A 8 och A 7.

Utöver avlöningen i vederbörande lönegrad äga omförmälda *ordinarie* tjänstemän enligt bestämmelse i 57 § 2 mom. 9 punkten civila avlöningsreglementet åtnjuta lotslott.

Enligt av Kungl. Maj:t i kungörelse den 15 juni 1939 (nr 449) meddelad föreskrift skall personalens andel i lotspenningarna tillsvidare och intill dess annorlunda förordnas beräknas efter 35 procent.

Extra ordinarie eller extra tjänsteman äger icke rätt till lotslott, såvida han icke med vikariatslön uppehåller ordinarie befattning. Däremot äger extra ordinarie och extra tjänsteman under annat vikariat uppbära s. k. lotslotsersättning, motsvarande viss andel av ordinarie tjänstemans lotslott.

Före år 1915 ägde lotspersonalen behålla av fartygen erlagda lotspenningar i deras helhet men åtnjöt å andra sidan icke någon fast lön å stat. Samtidigt med att lotspersonalen från och med nämnda år tillförsäkrades vissa fasta avlöningsförmåner å stat, nedsattes dess inkomst av inflytande lotspenningar till 40 procent därav. Genom 1937 års lönerevision fastställdes den nu gällande procentsatsen, 35 procent.

Gällande lotstaxessystem tillkom vid en tidpunkt, då lotsarna ännu icke kommit i åtnjutande av någon fast lön å stat. Sistnämnda förhållande har givit sin prägel åt utformningen av sagda system, som ursprungligen i väsentlig mån tjänade syftet att bereda lotsarna en skälig ersättning för deras arbete. Användandet av lotsavgiftssystemet såsom grund även för avvägningen av lotspersonalens inkomster har föranlett införandet av större antal taxor än som eljest varit påkallat och har tillika medfört åtskilliga inadvartenser i avseende å beräkningen av de avgifter sjöfarten har att vidkännas vid anlitage av lots å olika kuststräckor. Exempel härpå utgör det förhållandet, att hög taxa i regel — dock icke alltid — tillämpas för lotsplatser med liten lotsningsfrekvens. Omvänt gäller en låg taxa för många av de största lotsplatserna. Den omständigheten, att taxesättningen icke är enhetlig vid de olika platserna, har även medfört, att i fall, då en lotsplats ombesörjer lotsningen i den ena riktningen av en farled och en annan, närbelägen plats med annan taxesättning svarar för lotsningen i farledens motsatta riktning, olika taxor kunna bli tillämpliga beroende på om lotsningen sker i den ena eller andra riktningen och detta även då lotsningen sker under i övrigt likartade betingelser.

Lotslottsystemet har medfört, att personalen åtnjuter vanlig andel även av lotspenningar, som erlagts för fartyg, vilka icke varit skyldiga att anlita lots och icke heller anlitat lots men däremot haft lotsavgiftsplikt. Enligt en utredning, som verkställdes i samband med en av statens organisationsnämnd år 1942 företagen översyn av lotsverkets kontorsorganisation, utgjorde år 1938 dylika fall 8 procent av samtliga lotsningar. Under de närmast föregå-

ende fem åren 1933—1937 voro enligt sagda utredning procenttalen ännu högre. Genom nu angivna förhållande tillföres personalen vid några lotsplatser betydande lotslotter utan att däremot svarande lotsningsarbete fullgjorts. Å andra sidan får lotspersonalen i fall, då av särskilda skäl nedsättning (i regel halvering) äger rum av lotspenningarna — exempelvis då fartyg ingår till svensk hamn för reparation, utrustning eller proviantering — vidkännas däremot svarande inkomstminskning trots att lotsningsarbetet varit lika eller i vissa dylika fall mera betungande och tidsödande än då fulla lotspenningar debiteras. Av nuvarande system följer även, att lotsarnas inkomst av andel i lotspenningar, vilken inkomst å vissa platser är nästan lika stor som den fasta lönen, kommer att säsongmässigt växla högst väsentligt från den ena månaden till den andra.

Genom de kraftiga växlingarna i sjöfartens omfattning under de gångna krigsåren och de betydande förskjutningarna i de vägar, å vilka sjöfarten haft att söka sig fram, allt beroende på krigshändelsernas utveckling, ha stora rubbningar skett i lotsplatsernas lotslotter dels i så måtto att, mera generellt för ett flertal platser, lotslotterna under vissa perioder väsentligt överstigit eller understigit den normala inkomsten och dels så, att en högst avsevärd förskjutning inträtt i avseende å lotslotsinkomstens storlek de olika platserna emellan.

Förekomsten av taxor till det antal, som för närvarande förefinnes, medför självfallet betydande arbete vid debiteringen av lotsavgifter och granskningen å olika händer av de skedda debiteringarna. Systemet med rätt för lotspersonalen till andel i lotspenningar och den därmed sammanhängande anordningen med s. k. lotslotsersättning åt extra ordinarie eller extra lots, som uppehåller ordinarie lotsbefattning, är förenat med även andra nackdelar av pratisk natur än dem som framgå av det föregående. Uträkningen av lotslotsersättningen är sålunda ofta synnerligen invecklad. Ärenden om förordnande och ledigheter m. m. kompliceras ej sällan genom lotslotssystemet, som därvid giver upphov till många gånger svårlösta tolkningsfrågor.

Revisorernas
uttalande.

I sin ovan under § 32 lämnade redogörelse för granskningen av vissa statliga taxor ha revisorerna framhållit vikten av att taxor eller avgifter, som statliga myndigheter tillämpa vid utförandet av undersökningar, provningar och andra arbeten, äro så avvägda, att inkomsterna därav bereda skälig ersättning för myndigheternas kostnader för verksamheten. I samband härmed ha revisorerna framhållit såsom angeläget att den allmänna revision av vissa statliga taxor, som avbröts under krigsåren i anslutning till då vidtagna åtgärder för stabilisering av pris- och lönenivån, måtte återupptagas.

De synpunkter, som sålunda framhållits, anse revisorerna i princip tillämpliga även beträffande den ersättning, som statsverket betingar sig för utförd lotsning. Även om lotspenningarna under flertalet av de senaste åren — på grund av med krigsförhållandena sammanhängande omständigheter — uppgått till jämförelsevis höga belopp, torde man nämligen ha att räkna med att dessa avgifter under normala förhållanden icke skola i skälig omfatt-

ning täcka de kostnader, som statsverket har att vidkännas för lotsväsendet. På grund härav vilja revisorerna föreslå att den i ovanberörda sammanhang förordade allmänna taxerevisionen kommer att omfatta även lotsväsendet. Därvid må jämväl kunna beaktas i vad mån en höjning av lotspenningarna må anses skälig med hänsyn till andra avgifter som belasta sjöfarten.

Det nu gällande lotstaxsystemet har i sina huvuddrag bibehållits oförändrat sedan år 1896. Av den ovan lämnade redogörelsen torde framgå att nuvarande utformning av systemet icke innebär en rationell avvägning av den avgift, som sjöfarten har att erlägga för lotsning. Åtskilliga inadvertenser med avseende å avgifternas beräkning kunna påvisas. Systemet utgör icke heller en tillfredsställande grund för avvägningen av lotspersonalens inkomster, varjämte granskning av avgiftsdebiteringarna samt beräkning av personalens ersättningar är invecklad och tidsödande.

Det synes uppenbart att den otidsenlighet som kännetecknar det gällande lotstaxsystemet sammanhänger med att taxorna jämväl tjäna syftet att bereda lotsarna ersättning för sitt arbete. Enligt revisorernas mening medför sammankopplingen mellan lotstaxorna och frågan om inkomstavvägningen för lotsarna så stora nackdelar, att dess fortbestånd kan starkt ifrågasättas. Revisorerna vilja därmed icke ha tagit ställning till frågan huruvida ett nytt avlöningssystem för lotsväsendet bör vara så anordnat att personalen även i fortsättningen skall för sina tjänster gentemot sjöfarten erhålla en ekonomisk vinning, som står i relation till det utförda arbetet.

Revisorerna vilja alltså ifrågasätta om icke det gällande lotstaxsystemet bör underkastas översyn. Detta synes emellertid icke kunna ske utan att lotsarnas avlöningsförhållanden och deras andel i lotspenningarna beröras. Även denna fråga bör således bli föremål för utredning. I samband med revisionen av lotstaxsystemet bör även prövas i vad mån statens utgifter för lotsväsendet, i den utsträckning som kan anses skälig, motsvaras av inkomster av lotspenningar eller huruvida en höjning av lotsningsavgifterna kan vara motiverad.

TOLFTE HUVUDTITELN.

Pensionsväsendet.

§ 43.

Gällande bestämmelser angående pensionsåldrarna för statens befattningshavare datera sig i huvudsak från år 1934, då en generell sänkning av desamma genomfördes inom den civila statsförvaltningen. Sänkningen innebar sådan nedsättning av pensionsåldrarna, att desamma skulle utgöra 60 år för tjänstemän tillhörande 1—12 lönegraderna, dock med undantag för vissa grupper, för vilka pensionsåldern bestämdes till 63 år, och 65 år för tjänstemän i högre lönegrader. Motiveringen för denna sänkning byggde för tjänstemännen i de högre lönegraderna uteslutande på synpunkter sammanhängande med statsförvaltningens effektivitet. För de lägre befattningshavarna åberopades därjämte sociala skäl. Sålunda framhölls den starka ökning av det arbetsföra åldrarna, som i samband med en förskjutning av åldersfördelningen vore att emotse under de närmaste decennierna, samt önskvärdheten av att bereda ökade försörjningsmöjligheter för yngre arbetskraft.

De nya bestämmelserna trädde i kraft den 1 juli 1935. Enligt dessa bestämmelser kunde emellertid visst anstånd med avsked medgivnas befattningshavare. Den myndighet, som ägde att från tjänsten avskeda, kunde sålunda bevilja dylikt anstånd, därest och så länge tjänstemannen prövades kunna på tillfredsställande sätt gagna det allmänna, dock icke i något fall längre tid än sammanlagt två år.

Frågan om höjning av pensionsåldrarna har under senare år vid upprepade tillfällen motionsvägen bragts under riksdagens prövning. Sålunda yrkades i vissa vid 1940 års lagtima riksdag väckta motioner, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning av nämnda fråga. Förslaget motiverades huvudsakligen därmed, att de förhållanden, som rådde vid genomförandet år 1934 av en allmän sänkning av pensionsåldrarna, sedermera så väsentligt ändrats, att en omprövning av hithörande spörsmål vore påkallad. I utlåtande nr 19 framhöll emellertid bankoutskottet, att enligt utskottets mening frågan om en höjning av pensionsåldrarna icke borde upptagas till övervägande, förrän en längre tids erfarenhet vunnits rörande verkningarna i olika avseenden av 1934 års reform. Den ståndpunkt, utskottet sålunda intog till frågan om en generell höjning, borde dock icke föranleda, att spörsmålet om ett utnyttjande i ökad omfattning av äldre statstjänstemäns arbetskraft undanskötes. En lämplig lösning härvidlag ansåg utskottet vara, att tjänstedugliga befattningshavare medgäves kvarstå i tjänst efter pensionsålderns inträde. I enlighet med ut-

Utnyttjande
av äldre
arbetskraft
inom för-
valtningen.

skottets hemställen beslöt riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala sig för en vidgad tillämpning av bestämmelserna om anstånd med avsked ur tjänst efter uppnådd pensionsålder ävensom anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning av frågan om en förlängning av gällande anståndstid för avsked ur tjänst vid uppnådd pensionsålder.

I anslutning till riksdagens sålunda gjorda uttalande utfärdades Kungl. Maj:ts cirkulär den 31 maj 1940 (nr 421), vari framhölls såsom ett önskemål i det rådande tidsläget, att möjligheterna till utnyttjande av äldre anställningshavares arbetskraft tillvaratoges genom beviljande av anstånd med avsked, i den mån vederbörandes tjänstduglighet och arbetsförmåga vore nöjaktigt ådagalagda och särskilda omständigheter ej lade hinder i vägen.

Den av 1940 års riksdag begärda utredningen verkställdes sedermera av 1938 års pensionssakkunniga, vilka framlade förslag om ändrade regler för anstånd med avsked ur tjänst. De sakkunnigas förslag upptogs i proposition nr 339 till 1941 års riksdag (höstsessionen) med förslag till tjänste- och familjepensionsreglementen. Riksdagen godkände förslaget. I enlighet härmed hava i vederbörliga tjänstepensionsreglementen intagits vissa regler angående kvarstående i tjänst efter pensionsålderns inträde. Dessa regler innebära i huvudsak följande.

I fråga om ordinarie tjänsteman, som är skyldig att avgå från tjänsten vid uppnådd pensionsålder, må, då synnerliga skäl därtill äro, vederbörande myndighet medgiva tjänstemannen anstånd med avsked efter pensionsålderns inträde. Dyligt anstånd får dock icke beviljas för längre tid än sammanlagt ett år. Då särskilda omständigheter därtill föranleda, må Kungl. Maj:t medgiva kvarstående i tjänst längre tid efter pensionsålderns inträde än vad nys angivits, dock icke i något fall längre än sammanlagt 3 år efter nämnda tidpunkt. Vad nu sagts gäller icke innehavare av domarämbete, för vilka särskilda bestämmelser äro meddelade.

Motsvarande stadganden återfinnas i tjänstepensionsreglementet för de högre kommunala skolorna.

För de icke-ordinarie befattningshavare, som äro underkastade bestämmelserna i allmänna tjänstepensionsreglementet och tjänstepensionsreglementet för de högre kommunala skolorna, gäller att vederbörande ej må bibehållas i sin befattning, därest han uppnått en levnadsålder, som med ett år överstiger hans ålder vid pensionsålderns inträde, Kungl. Maj:t dock obetaget att — då särskilda omständigheter därtill föranleda — medgiva bibehållande i befattningen ytterligare sammanlagt högst två år.

Motsvarande bestämmelser gälla för folkskollärare jämlikt 6 § folkskolans tjänstepensionsreglemente den 18 juli 1942 (nr 699) och för vid de högre kommunala skolorna anställda lärarna i det för dem gällande tjänstepensionsreglementet den 30 juni 1943 (nr 510).

Särskilda bestämmelser om avgångsskyldighet gälla, då vederbörande befattningshavare till följd av olycksfall i tjänsten, sjukdom, vanförhet eller lyte eller till följd av nedsatt arbetsförmåga befinnes för framtiden oförmögen att på ett tillfredsställande sätt sköta sin tjänst.

Beträffande arbetare, å vilken 1942 års tjänstepensionsreglemente för arbetare är tillämpligt, äger myndighet enligt 7 § kungörelsen den 30 juni 1942 (nr 695) under vissa förutsättningar låta anstå med entledigande efter pensionsålderns inträde intill två år eller den längre tid Kungl. Maj:t på grund av särskilda omständigheter bestämmer.

Beträffande pensionsåldern gäller jämlikt 9 § allmänna tjänstepensionsreglementet att densamma inträder vid utgången av den kalendermånad, under vilken stadgad levnadsålder uppnås. Undantag från denna regel gäller beträffande ordinarie och extra ordinarie lärare vid de allmänna läroverken samt folk- och småskoleseminarierna, för vilka befattningshavare avgångsskyldigheten inträder vid utgången av det kalenderhalvår, varunder stadgad levnadsålder uppnås.

Ifrågavarande levnadsålder utgör för befattningshavare i lönegraden A 1—12 60 år, i lönegraden A 13—34 och löneplanen B 65 år samt i löneplanerna D (provinsialläkare) och F (distriktsveterinär) 63 år. Undantag från denna regel gäller för vissa innehavare av de ordinarie befattningar, som angivas i den till allmänna tjänstepensionsreglementet såsom bil. A fogade pensionsåldersförteckningen.

För de befattningshavare, som äro underkastade folkskolans tjänstepensionsreglemente, inträder pensionsåldern vid utgången av det redovisningsår, under vilket befattningshavare uppnått följande levnadsålder: för befattningshavare, hänförd till lönegrad LO 17, LO 16, L Eo 15 eller L Eo 14, 63 år samt för befattningshavare, hänförd till lönegrad LO 9, LO 6, L Eo 7 eller L Eo 4, 60 år.

För lärarpersonal, som är underkastad tjänstepensionsreglementet för de högre kommunala skolorna, inträder pensionsåldern vid utgången av det kalenderhalvår, varunder läraren uppnår en levnadsålder av 65 år.

För arbetare i statens tjänst slutligen inträder pensionsåldern vid utgången av den kalendermånad, under vilken arbetaren uppnått en levnadsålder av 60 år.

I samband med behandlingen vid 1941 års riksdag av proposition nr 339 framställdes ånyo motionsvägen förslag om höjning av pensionsåldrarna. I sitt utlåtande nr 78 framhöll bankoutskottet, att utskottet vid frågans omprövning icke funnit skäl frånträda den ståndpunkt utskottet och riksdagen tidigare intagit. Utskottet vore nämligen icke övertygat, att sådana ändrade förhållanden verkligen inträtt, som kunde motivera ett frångående av 1934 års beslut. Därmed ville utskottet ingalunda förneka möjligheten av att utvecklingen framdeles i olika hänseenden kunde gå därhän, att en höjning av pensionsåldrarna bleve ofrånkomlig. Betydande besparingar stode säkerligen att vinna genom att de anställda bibehölles i tjänst intill högre ålder. Frågan om höjning av pensionsåldrarna syntes dock tarva ett mera ingående övervägande ur olika synpunkter. Tills vidare syntes den i propositionen föreslagna förlängningen av anståndstiden från två till i regel tre år få anses vara till fyllest. Anledning saknades att antaga, att den vidgade anståndsmöjligheten icke skulle komma att av myndigheterna och Kungl. Maj:t utnyttjas i den mån förhållandena så påkallade. Utskottet förutsatte att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet komme att följa utvecklingen på förevarande område. Riksdagen beslöt i enlighet med vad Kungl. Maj:t och utskottet föreslagit.

Frågan om en utvidgad tillämpning av reglerna angående anstånd med avsked ur tjänst upptogs därefter av Kungl. Maj:t. I anförande till statsrådsprotokollet den 4 december 1942 uttalade sålunda chefen för finansdepartementet, att läget på arbetsmarknaden utvecklats på ett sätt, som borde föranleda ett fullständigare tillvaratagande än dittills av möjligheterna att ut-

nyttja äldre anställningshavares arbetskraft. Närmast vore detta förhållande att tillskriva den omfattning, i vilken de yngre åldersgrupperna toges i anspråk för försvarsberedskapen och andra av krisläget betingade uppgifter. I en framtid, när ändring härutinnan framträdde och ökat utrymme krävdes för den yngre arbetskraften, kunde en härav betingad återgång till minskat anlåtande av de äldre anställningshavarna utan svårighet åvägabringas, enär anstånd med avsked endast medgäves att gälla tills vidare under den begränsade tid medgivandet avsåge. Den skärpta knapphet på arbetskraft, som då gjorde sig gällande, motiverade sålunda att de möjligheter att genom anstånd med avsked utnyttja de äldre anställningshavarnas arbetskraft, på vilka uppmärksamheten riktats i cirkuläret den 31 maj 1940, i ökad omfattning vunne beaktande.

Genom beslut den 29 januari 1943 fäste Kungl. Maj:t vidare — med hänsyn till då rådande brist på arbetskraft inom landet samt risken för överdimensionering av statens järnvägars personalorganisation vid inträffande trafikminskning — järnvägsstyrelsens uppmärksamhet på angelägenheten av att möjligheterna till utnyttjande av äldre anställningshavares arbetskraft tillvaratoges. Kungl. Maj:t anbefallde för den skull järnvägsstyrelsen att tillse, att anstånd med avsked ur tjänst efter uppnådd pensionsålder medgäves anställningshavare i såväl rekryterings- som befordringsgrader i de fall, då vederbörandes tjänstduglighet och arbetsförmåga vore nöjaktigt ådagalagda samt särskilda omständigheter ej lade hinder i vägen. Därjämte anbefallde Kungl. Maj:t generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen och vattenfallsstyrelsen att, envar inom sitt verksamhetsområde, på motsvarande sätt tillvarataga föreliggande möjligheter att utnyttja äldre anställningshavares arbetskraft.

Vid 1943 års riksdag yrkades i vissa inom båda kamrarna väckta motioner, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning av frågan om en höjning av pensionsåldern för vissa tjänstemän och arbetare i statens tjänst.

I utlåtande nr 50 anförde bankoutskottet, att utskottet vid omprövning av den väckta frågan funnit sig sakna anledning att frånträda den ståndpunkt, utskottet och riksdagen tidigare intagit, samt hemställde, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Riksdagen biföll denna hemställan.

Med hänsyn till sedermera inträdda förhållanden beträffande tillgången på arbetskraft inom landet anbefallde Kungl. Maj:t genom beslut den 11 februari 1944 järnvägsstyrelsen att iakttaga därav föranledda modifieringar vid tillämpningen av Kungl. Maj:ts förenämnda beslut den 29 januari 1943. Kungl. Maj:t anbefallde tillika generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen och vattenfallsstyrelsen att, envar inom sitt verksamhetsområde, förfara på motsvarande sätt.

Vid 1944 års riksdag yrkades i vissa inom kamrarna väckta motioner, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning av frågan om en höjning av pensionsåldern för vissa tjänstemän och arbetare i statens tjänst.

I utlåtande nr 29 anförde bankoutskottet följande.

Vid den förnyade prövning, utskottet i år ägnat frågan om höjning av pensionsåldrarna för statens tjänstemän, har utskottet icke funnit några nya omständigheter hava tillkommit, vilka skulle kunna motivera en annan ståndpunkt än den utskottet och riksdagen förlidet år intogo vid behandlingen av en då föreliggande, likartad framställning i ämnet. I enlighet härmed är utskottet alltjämt av den uppfattningen, att även om den väntade befolkningsutvecklingen framdeles kan komma att aktualisera frågan om en allmän höjning av pensionsåldrarna, några omedelbara åtgärder härutinnan icke äro pakallade eller lämpliga. Tills vidare synes det vara tillfyllest att utnyttja de möjligheter, som pensionsreglementena medgiva, till beviljande av anstånd med avskedet utöver pensionsaldern, i den mån detta finnes erforderligt med hänsyn till förefintlig knapphet på arbetskraft. Icke minst i betraktande av ovissheten rörande utvecklingen på arbetsmarknaden efter krigets slut synes en avvaktande hållning på ifrågavarande område vara att tillråda. I detta sammanhang må framhållas, att den under senaste tid ökade tillgången på arbetskraft inom landet föranlett Kungl. Maj:t att i februari innevarande år anbefalla de affärsdrivande verken att iakttaga viss återhållsamhet vid tillämpningen av anståndsregler. Vid angivna förhållanden finner utskottet icke skäl tillstyrka riksdagen att nu hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning i fråga om pensionsåldrarna.

Den ståndpunkt, utskottet sålunda intagit, innebär emellertid icke, att utskottet underskattar betydelsen av de i motionerna framförda synpunkterna. Liksom tidigare hyser utskottet den åsikten, att spørsmålet om pensionsåldrarnas avvägning — såväl befolkningspolitiskt som statsfinansiellt sett — påkallar en oavsläpplig uppmärksamhet från statsmakternas sida. Man torde kunna utgå från att Kungl. Maj:t nog följer befolkningsutvecklingen och dennas jämte andra faktors inverkan på det föreliggande spørsmålet samt, då så påkallas av inträdda ändrade förhållanden, föreslå riksdagen härav betingade jämkningar i pensionslagstiftningen.

Till vad utskottet sålunda anfört lämnade riksdagen sin anslutning.

Även vid 1945 års riksdag yrkades i en inom andra kammaren väckt motion att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning av frågan om höjning av pensionsaldern »för de i statens tjänst anställda».

I utlåtande nr 11 förklarade bankoutskottet, som hänvisade till sitt år 1944 avgivna utlåtande i frågan, att då utskottet alltjämt vidhölle den uppfattning, som i detta utlåtande kommit till uttryck, utskottet icke funne skäl föreligga att tillstyrka åtgärd i motionens syfte. Frågan syntes emellertid utskottet vara av den betydelse, att den borde upptagas till allvarligt övervägande, så snart förhållandena på arbetsmarknaden efter ett kommande freds slut bättre kunde överblickas. Utskottet hemställde att ifrågavarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Riksdagen fattade beslut i överensstämmelse med utskottets hemställan.

Med hänsyn till det intresse, som från riksdagens sida ägnats frågan om utnyttjandet av äldre anställningshavare inom förvaltningen, och i betraktande av de svårigheter som för närvarande förefinnas att där tillgodose föreliggande behov av arbetskraft, hava revisorerna ansett sig böra rikta uppmärksamheten på spørsmålet, huruvida nu befintliga möjligheter att fylla föreliggande arbetskraftsunderskott till fullo tillvaratagits.

För att erhålla ett underlag vid bedömandet av ifrågavarande spörsmål hava revisorerna i cirkulärskrivelse till olika civila myndigheter, statens affärsdrivande verk, statliga och kommunala läroanstalter m. fl. begärt upplysning rörande antalet befattningshavare i olika lönegrader samt arbetare, som under tiden den 1 juli 1939—den 31 augusti 1946 (beträffande befattningshavare vid folkskoleväsendet under tiden den 1 juli 1942—den 31 augusti 1946) dels avgått ur tjänst med pension vid pensionsålderns inträde, dels medgivits rätt att kvarstå i tjänst efter pensionsålderns inträde. Vidare har i skrivelsen begärts uppgift å antalet f. d. befattningshavare och arbetare, som hos berörda myndigheter under samma tid erhållit sysselsättning.

Med hänsyn till den av 1944 års militära pensionsutredning den 26 juni 1946 avgivna promemorian angående avgångsskyldighet för beställningshavare vid försvarsväsendet m. m. hava därav berörda befattningshavargrupper icke ansetts böra medtagas i utredningen.

De i anledning av cirkulärskrivelsen lämnade uppgifterna utvisa, att inom berörda befattningshavargrupper i runt tal 13 250 tjänstemän och arbetare pensionerats under ovannämnda tidsperioder. Den utsträckning, i vilken anståndsförfarandet därvid utnyttjats, framgår av nedanstående tablå.

	1	2	3
	Personal som avgått vid pensionsålderns inträde	Personal som medgivits kvarstå i tjänst efter pensionsålderns inträde	Kol. 2 i % av kol. 1
Allmänna civilförvaltningen	1 520	290	19
Statens affärsdrivande verk	9 730	870	9
Allmänna läroverk	230	80	35
Kommunala skolor	30	6	20
Folk- och småskoleseminarier	32	15	47
Folkskoleväsendet	1 710	100	6
Summa	13 252	1 361	10

Beträffande de affärsdrivande verken — vilka i förevarande avseende redovisa det största personalantalet — må framhållas att vid statens järnvägar anståndsförfarandet tillämpats i väsentligt mindre utsträckning än inom de övriga verken. Sålunda utgör vid statens järnvägar antalet personer, som beviljats anstånd 6 procent av antalet pensionsavgångna, medan för de övriga verken motsvarande siffra är 15 procent. Anledningen härtill synes bland annat vara att söka i det förhållandet, att vid statens järnvägar på grund av de i Kungl. Maj:ts förenämnda beslut den 11 februari 1944 givna direktiven anstånd med avsked medgivits endast i särskilda undantagsfall.

Enligt vad utredningen visar, har det i det ojämförligt största antalet fall — försiktigt bedömt ca 80 procent — anståndet omfattat tidsperioder varierande mellan en månad och ett år. Däremot har endast i undantagsfall anståndet utsträckts att omfatta hela den föreskrivna maximitiden.

Av det insamlade materialet har jämväl kunnat utläsas en viss skillnad

de olika åldersgrupperna emellan, då det gäller anstånd med pension. Medan beträffande antalet befattningshavare med en pensionsålder av 60 år anstånd med avgång ur tjänst förekommit endast i jämförelsevis ringa utsträckning, hava övriga befattningsgrupper i en relativt sett tämligen stor omfattning medgivits dylikt anstånd.

Vad därefter beträffar frågan om den omfattning, i vilken pensionerade befattningshavare utnyttjats, framgår av de lämnade uppgifterna att under de tidsperioder, varom här är fråga, detta skett i ett tämligen stort antal fall (ca 4 600). Detta antal synes dock icke kunna sättas i relation till det förut angivna totala antalet pensionerade befattningshavare, enär i förstnämnda summa torde ingå åtskilliga, som pensionerats före den 1 juli 1939 respektive den 1 juli 1942 eller — där fråga är om kortare vikariat för exempelvis folkskol- och småskollärare — regelmässigt redovisats för varje tillfälle sysselsättning erhållits.

Även i förevarande avseende kan konstateras en viss skillnad mellan de olika grupper, som utredningen omfattar. Beträffande befattningshavare inom folkskoleväsendet synes det framlagda materialet utvisa, att dessa — i stället för att erhålla anstånd med avsked, vilket såsom framgår av det tidigare anförda skett i ringa omfattning — i viss utsträckning beretts möjlighet att såsom pensionerade erhålla mera tidsbegränsade sysselsättningar i de fall svårigheter med arbetskraftens rekrytering uppstått. Det synes icke uteslutet, att anledningen till berörda förhållande främst är att söka i den omständigheten att den yngre personalen tagits i anspråk för försvarsberedskapen. Huruvida inom övriga grupper möjligheterna att utnyttja den äldre arbetskraften tillvaratagits i nöjaktig utsträckning, kan icke med full säkerhet konstateras på grundval av det hopbragta materialet. Vissa omständigheter synas dock tala för att ett mera allsidigt utnyttjande av sagda personal kunnat åstadkommas, därest avlöningsbeloppen fastställts efter mera förmånliga grunder än vad som regelmässigt varit fallet.

Dessa förmåner utgå i regel med belopp motsvarande skillnaden mellan, å ena sidan, den avlöning som tillkommit vederbörande befattningshavare vid avskedet från tjänsten och, å andra sidan, utgående pension. Till pensionerad folkskollärare respektive småskollärare utgår emellertid jämlikt folkskolans avlöningsreglemente (§ 49) ett bestämt dagarvode, som är fastställt till 14 respektive 10 kronor — före den 1 juli 1946 12 respektive 8 kronor. Jämväl vid tullverket samt vissa av de affärsdrivande verken har ifrågavarande personal utöver utgående pension i regel tillerkänts arvode per arbetsdag, varigenom i vissa fall summan av utgående pension och dagarvode kommit att överstiga den för vederbörande tjänst stadgade kontanta avlöningen.

Revisorernas
uttalande.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, har spørsmålet om utnyttjande av äldre arbetskraft inom statsförvaltningen vid upprepade tillfällen varit föremål för riksdagens prövning i anledning av väckta motioner med begäran om utredning angående höjning av pensionsåldrarna. Ehuru dessa

motioner icke föranlett någon riksdagens åtgärd, synes av uttalandena i samband med frågans behandling kunna utläsas, att riksdagen icke ställt sig helt avvisande till tanken på en utredning, vilken dock borde komma till stånd först sedan förhållandena på arbetsmarknaden efter krigets upphörande bättre kunde överblickas. I avvaktan härpå borde de i gällande pensionsförfattningar intagna bestämmelserna om anstånd med avsked ur tjänst i största möjliga utsträckning utnyttjas.

De åtgärder, som i nyssnämnda hänseende vidtagits, hava emellertid, såsom utredningen giver vid handen, icke lett till avsett resultat. Situationen är för närvarande sådan, att även andra medel måste tillgripas för att i möjligaste mån avhjälpa bristen på arbetskraft inom förvaltningen. Då läget på arbetsmarknaden nu torde kunna bättre bedömas, anse revisorerna hinder icke längre böra möta att ånyo till prövning upptaga frågan om höjning av pensionsåldern för såväl tjänstemän som arbetare i statens tjänst. En dylik åtgärd synes revisorerna så mycket mera motiverad som grundad anledning synes föreligga till antagandet, att de nuvarande ogynnsamma förhållandena komma att bestå under lång tid framåt.

Enligt revisorernas mening skulle en lämpligt avvägd höjning av pensionsåldrarna vara ägnad att verksamt bidra till täckande av nuvarande behov av arbetskraft inom statsförvaltningen. Revisorerna anse emellertid icke, att en generell sådan höjning bör komma till stånd. Då den högsta pensionsåldern genom 1934 års riksdagsbeslut sänktes från 67 år till 65 år, motiverades detta — åtminstone beträffande befattningshavare i chefsställning eller eljest med ledande och mera ansvarsfulla uppgifter — främst ur statsnyttans synpunkt. Enligt revisorernas mening skulle det knappast vara lämpligt eller påkallat att nu återgå till den tidigare gällande högsta pensionsåldern eller att eljest vidtaga någon höjning utöver 65 år.

För stora grupper av lägre tjänstemän och anställningshavare gäller emellertid en pensionsålder, som — i många fall ganska väsentligt — understiger 65 år. Sänkningen av pensionsåldern för dem år 1934 föranleddes, såsom tidigare framhållits, förutom av hänsyn till kravet på effektivitet i statsverksamheten, även av vissa sociala skäl. Sistnämnda synpunkter, som torde hava varit utslagsgivande, avsågo främst att genom en sänkning av pensionsåldern i den allmänna arbetsmarknaden befrämja en avkoppling av de högsta åldergrupperna i syfte att bereda ökade försörjningsmöjligheter för yngre arbetskraft. Då stor brist å arbetskraft för närvarande är rådande, har emellertid det förnämsta skälet för bibehållande av nu gällande låga pensionsålder i fråga om den övervägande delen av ifrågavarande kategorier bortfallit. Vad beträffar effektivitetssynpunkten torde det knappast föreligga någon tvekan om att för del stora flertalet av de grupper, varom här är fråga, en måttlig höjning av pensionsåldern skulle kunna genomföras utan åsidosättande av statsnyttans krav. Dessa grupper, som i sig torde innesluta majoriteten av statliga tjänstemän, tillhöra lönegraderna 1—12, där pensionsåldern med vissa särskilt angivna undantag är 60 år. Även en mindre höjning av denna ålder skulle enligt revisorernas mening kunna kraftigt bi-

draga till att avhjälpa föreliggande brist på arbetskraft. Likaså torde en höjning av pensionsåldern för vissa grupper av arbetare kunna ifrågakomma. För expeditionsvakter och därmed jämförliga grupper är enligt särskilda bestämmelser pensionsåldern satt till 63 år. Denna synes utan olägenhet kunna fastställas till 65 år. Ett visst stöd för en sådan uppfattning anse sig revisorerna finna i det förhållandet, att anstånd med avsked i jämförelsevis stor utsträckning lämnats dylika befattningshavare.

Den lägsta pensionsåldern, 55 år, är föreskriven för, bland andra, sjuk-sköterskor, barnmorskor m. fl. Det synes revisorerna icke uteslutet, att — med undantag för sköterskepersonalen vid sinnessjukhusen — även här en viss höjning av pensionsåldern borde kunna företagas, vilket i sin mån skulle bidra till avhjälpan av de särskilt på sjukvårdens område rådande svårigheterna att erhålla kompetent arbetskraft. Revisorerna vilja i detta sammanhang erinra, att frågan om en höjning av pensionsåldern för personalen vid landstingens sjukvårdsinrättningar är under övervägande.

Revisorerna hava här endast angivit vissa personalgrupper, för vilka enligt revisorernas mening en höjning av pensionsåldern bör kunna ske. Förhållandena ställa sig givetvis olika för olika grupper av tjänstemän och anställningshavare, varför en närmare utredning härom torde vara erforderlig. Med hänsyn till frågans vikt anse revisorerna, att en sådan bör med det snaraste igångsättas.

För avhjälpan av bristen på arbetskraft böra även efter genomförandet av en höjning av pensionsåldern, på sätt ovan föreslagits, pensionsreglementenas bestämmelser om anstånd med avsked efter pensionsålderns inträde tillämpas, i den mån så finnes erforderligt och lämpligt. Av utredningen synes framgå, att myndigheterna icke till fullo beaktat möjligheten att genom beviljande av dylikt anstånd kunna utnyttja äldre befattningshavares arbetskraft. Detta har särskilt varit fallet i fråga om befattningshavare tillhörande lönegraderna 1—12. Revisorerna anse därför, att myndigheternas uppmärksamhet bör fästas på önskvärdheten av att i nuvarande läge uppskovsförfarandet tillämpas i större utsträckning än vad hittills skett. Samtidigt vilja revisorerna ifrågasätta, huruvida icke gällande bestämmelser om att den myndighet, som äger att från tjänsten avskeda, icke äger medgiva anstånd med avsked efter pensionsålderns inträde längre tid än sammanlagt ett år, böra ändras därhän, att dylikt uppskov kan av myndigheterna medgivas för en tid av sammanlagt tre år.

Revisorerna anse slutligen, att, såsom ett led i åtgärderna för täckande av arbetskraftsbehovet, frågan om de till pensionerade befattningshavare under tillfällig anställning i statens tjänst utgående avlöningsförmånerna bör upptagas till omprövning. Möjligheten att genom dylik anställning tillföra staten arbetskraft synes på många håll icke hava utnyttjats i den utsträckning, som varit önskvärd. Orsaken härtill torde till viss del hava varit, att de erbjudna avlöningsförmånerna icke ansetts tillräckligt förmånliga. I allmänhet torde ersättningen hava bestämts att motsvara skillnaden mellan å ena sidan de avlöningsförmåner, vederbörande uppbar vid avskedet från

tjänsten, och å andra sidan honom tillkommande pensionsförmåner. Det har därvid gjorts gällande, att detta beräkningssätt icke vore fullt rättvist med hänsyn till att pensionen vore att betrakta såsom intjänad lön samt till viss del motsvarades av de pensionsavdrag vederbörande haft att vidkännas. Frågan bör enligt revisorernas mening på något sätt lösas. Det kan därvid vara förtjänt att tagas under övervägande, huruvida icke i större utsträckning än vad för närvarande sker den pensionerade vid anställning, varom här är fråga, utöver honom tillkommande pensionsförmåner och skillnadsbelopp bör tillerkännas en på lämpligt sätt avvägd tilläggsersättning.

Nu angivna synpunkter hava revisorerna velat bringa till riksdagens kännedom.

§ 44.

I förordningen den 23 september 1927 (nr 364) angående befäl och civilmilitär personal i arméns reserver, vilken författning föregått nu gällande reservbefälskungörelse för armén (nr 815/1943) men som alltjämt skall äga tillämpning å viss vid nämnda kungörelsens ikraftträdande den 1 januari 1944 i reserven anställd personal, stadgas bland annat, att förslag till inträde i reserv i förening med befordran till fänrik finge avgivas för den, som fyllt de härför i gällande bestämmelser angående officers- och reservofficersaspiranters antagning och utbildning stadgade villkoren. Ifrågavarande bestämmelser återfinnas, i vad avser tiden före år 1945, i kungl. brev den 21 januari 1938 (TLA nr 3/1938). Såsom villkor för antagning till reservofficersaspirant föreskrives i nämnda brev, bland annat, att vederbörande det kalenderår, då anställning skall taga sin början, uppnår högst 24 års ålder eller, där fråga är om underbefäl eller underofficerare, 28 års ålder.

Intrade i reserven i förening med befordran till officer eller underofficer.

Enligt 1927 års förordning äro i reserven utnämnda officerare och underofficerare skyldiga att intill utgången av det kalenderår, då de uppnå 42 års ålder, under varje period av tre år fullgöra dels en befälsövning om 10 dagar, dels ock en repetitionsövning av för vederbörligt truppslag stadgad längd (25 eller 30 dagar), in- och utryckningsdagar icke inräknade. I reserven utnämnd officer och underofficer, som i vederbörlig ordning fullgjort föreskriven tjänstgöringsskyldighet, tilldelas efter fyllda 55 år årlig pension, officer med 900 kronor och underofficer med 672 kronor. I stället för pension kan dock vederbörande efter fyllda 42 år utbekomma ett mot pensionens efter 5 procent kapitaliserade värde svarande belopp.

Beträffande en till officer i reserven utnämnd värnpliktig F. hava revisorerna iakttagit följande. F., som, född den 6 juni 1902, fullgjort sin värnpliktstjänstgöring såsom läkarbiträde vid Svea trängkår och därefter under år 1939 varit inkallad till förstärkt försvarsberedskap vid vederbörligt landstormskompani, anhöll i en den 31 maj 1940 dagtecknad skrivelse hos Kungl. Maj:t att, ehuru han överförts till landstormen, bliva beordrad till genomgående av en vid nämnda trängkår anordnad reservofficerskurs. Sedan nämnda ansökning av såväl inspektören för trängen som chefen för armén tillstyrkts, förklarade Kungl. Maj:t genom beslut den 21 juni 1940, att sö-

kanden, utan hinder av bestämmelserna i vederbörlig mobiliseringsplan, finge beordras till reservofficersskola vid trängtrupperna.

Efter att under tiden juli—september 1940 hava genomgått nämnda skola antogs F. av chefen för armén från och med den 1 mars 1943 såsom fänrik i trängens reserv samt utnämndes till löjtnant i samma reserv från och med den 1 december 1945. Efter inträdet i reserven har F. fullgjort beredskaps-tjänstgöring i sammanlagt 203 dagar, vilken tjänstgöring jämlikt kungl. brev den 2 november 1944 fått tillgodoräknas honom såsom honom under år 1944 åliggande befäls- och repetitionsövning.

Med stöd av förenämnda förordning den 23 september 1927 beslöt statskontoret den 22 oktober 1946 att, på därom av F. gjord ansökning, till honom utbetala ett belopp av 5 510 kronor, motsvarande kapitaliserade värdet av honom jämlikt nämnda förordning tillkommande pension.

Enligt förordningen den 31 maj 1934 (nr 218) angående personal i flygvapnets reserv, vilken författning föregått nu gällande reservbefälskungörelse för flygvapnet (nr 817/1945) men som alltjämt skall äga tillämpning å viss vid nämnda kungörelses ikraftträdande den 1 januari 1944 i reserven anställd personal, må inträde i reserven i förening med konstituering till sergeant på ansökan beviljas bland annat furir eller förutvarande furir, som fullgjort fordringarna för befordran till sergant vid flygvapnet.

Efter inträde i reserven såsom underofficer är vederbörande skyldig att intill utgången av det kalenderår, under vilket han uppnår 40 års ålder, vart annat år fullgöra en repetitionsövning om 30 dagar. Därest föreskriven tjänstgöringsskyldighet fullgjorts, tilldelas underofficer efter fyllda 55 år årlig pension med 672 kronor. I stället för pension är vederbörande under angivna villkor berättigad att efter fyllda 42 år utbetala ett mot pensionens efter 5 procent kapitaliserade värde svarande belopp.

Revisorerna hava iaktagit, att en f. d. furir vid Norrlands dragonregemente N. den 1 september 1940 konstituerades till sergeant i flygvapnets reserv. N., som är född den 23 juli 1901 och den 1 november 1923 konstituerats till furir vid nämnda regemente, hade efter genomgång av arméns underofficersskola den 22 maj 1928 tagit avsked från armén. Efter inträdet i flygvapnets reserv fullgjorde N. tjänstgöring under tidsperioderna den 1 september 1940—den 31 juli 1943, den 11 september 1943—den 13 januari 1944 och den 1 mars—den 30 september 1944, eller sammanlagt omkring 3 år 10 månader. Jämlikt kungl. brev den 2 november 1944 har nämnda tjänstgöring fått tillgodoräknas honom såsom honom under år 1941 åliggande repetitionsövning.

Med stöd av förenämnda förordning den 31 maj 1934 beslöt statskontoret den 6 februari 1945 att, på därom av N. gjord ansökning, till honom utbetala ett belopp av 3 890 kronor, motsvarande kapitaliserade värdet av honom jämlikt nämnda förordning tillkommande pension.

Revisorernas
uttalande.

Enligt grunderna för vederbörliga reservbefälsförfattningar, jämförda med med gällande bestämmelser angående antagning till reservofficersaspirant,

bör inträde i reserven äga rum vid så tidig ålder, att reservpersonalen hinner fullgöra tjänstgöring i en omfattning som rimligen kan anses svara mot den utgående pensionen. Genom att de i redogörelsen omnämnda personerna medgivits inträde i reserven vid så framskriden levnadsålder som här skett, har statsverket åsamkats onödiga utgifter. Enligt vad revisorerna inhämtat hava flera liknande fall förekommit. Då revisorerna anse, att åtgärder snarast böra vidtagas i syfte att förhindra ett uppreparande härav, hava revisorerna å vad sålunda förevarit velat fästa riksdagens uppmärksamhet.

De affärsdrivande verken.

§ 45.

Vissa kraft-
stations-
byggen och
sjöregleringar
i Ångerman-
älvens flod-
område.

Revisorerna hava genomrest delar av Ångermanälvens flodområde och därvid avlagt besök vid vissa vattenregleringsföretag och kraftstationsbyggen.

Ångermanälven är i fråga om nederbördsområde, mätt vid mynningen, Sveriges tredje flod. Under sitt lopp från de västra gränstrakterna till Bottniska viken strax norr om Härnösand avvattnar själva huvudfloden Kultsjön, Malgomaj- och Vojmsjön, medan dess båda mest betydande bifloder, Fjällsjöälven och Faxälven, tjäna som avlopp för bland annat Tåsjön och Flåsjön respektive Ströms Vattudal. Större vattenfall äro, från mynningen räknat, i huvudfloden Forsmoforsen, Nämforsen, Holaforsen och Laseleforsen; vidare i Fjällsjöälven Kilforskomplexet, omfattande Åkvisselforsen, Kattdalsforsen och Kilforsen, samt slutligen i Faxälven Nässe- och Granvågsforsarna, Forsse, Edsele och de s. k. Ramseleforsarna. I huvudälven är staten i det närmaste ensam ägare till de fyra första bland de här angivna fallen och har stor majoritet i de övriga. Även i Fjällsjöälven äro betydande fallhöjder i statens ägo — bland annat praktiskt taget hela Kilforskomplexet — medan fallen i Faxälven nästan helt disponeras av privata intressenter.

Av den utbyggnadsvärda vattenkraftenergi — 5 700 miljoner kWh/år — som ångermanälvsområdet representerar, har hittills endast en förhållandevis ringa del exploaterats. För närvarande äger emellertid utbyggnad rum dels av Nämforsen och Forsmoforsen för statens vattenfallsverks räkning och dels av Nässe- och Granvågsforsarna, vilka senare arbeten bedrivs av ett privat bolag (Hjälta AB). Efter slutförandet av dessa utbyggnader ävensom vissa i anslutning därtill pågående sjöregleringsföretag samt utvidgningen av den bestående stationen vid Edsele komma ungefär 1 800 miljoner kWh/år att vara utbyggda i Ångermanälven och dess bifloder.

Anläggandet av nya kraftverk vid Nämforsen och Forsmoforsen avser närmast att möta en förutsedd ökning av kraftförbrukningen i riket, varvid det erhållna tillskottet av elektrisk kraft torde komma att användas för tillgodo-seende av de sydligare konsumtionsområdena. I skrivelse till Kungl. Maj:t den 30 september 1943 om anslag till fortsatt utbyggnad av kraftstations- och vattenregleringsföretag anförde vattenfallsstyrelsen, bland annat, följande.

Styrelsen droge av sina överväganden rörande den sannolika utvecklingen av kraftbehovet efter övergång till fredsförhållanden den slutsatsen, att det förefölle riktigt att räkna med en fortsatt ökning av kraftförbrukningen, även om belastningen kunde komma att nedgå under någon kortare tid efter krigets slut. Styrelsen funne det lämpligt, att kraftproduktionsapparaten tills

vidare utbyggdes för en belastningsökning av 200 MkWh per år. Till jämförelse meddelades, att den genomsnittliga belastningsökningen under den senast förflutna tioårsperioden utgjort 230 MkWh per år. I främsta rummet hade styrelsen räknat med utbyggnad av Nämforsen, och närmast därefter borde Forsmoforsen ifrågakomma.

Nämforsens kraftstation skall utnyttja ett fall ca 80 km. från Ångermanälvens utlopp och ca 6 km. nedanför Fjällsjöälvens mynning i huvudälven. Efter dämmnings- och rensningsarbeten räknar man med att erhålla en utbyggbar bruttofallhöjd av i medeltal 22,5 meter. Kraftstationen började anläggas under sommaren 1944. I första hand skola två turbinaggregat installeras, av vilka det ena numera är färdigställt. Det andra aggregatet beräknades vid tiden för revisorernas besök kunna tagas i bruk den 1 september 1947, vilket innebär en av verkstadskonflikten förorsakad försening i förhållande till tidigare kalkyler med fyra à fem månader. Enerigproduktionen har beräknats till ca 290 miljoner kWh/år efter slutförd reglering av vissa sjöar i Fjällsjöälven. Den utvunna kraften kommer att inmatas på det samkörande linjesystemet över en nybyggd ledning till Stadsforsen. Genom utbyggnaden kommer vattenståndet ovanför fallet att höjas från 88 meter över havet vid medelvattenföring till högst 93,5 meter.

De totala kostnaderna vid tidpunkten för driftens igångsättande kalkylerades ursprungligen till 20 miljoner kronor enligt 1943 års prisnivå. Sammanlagt hava till och med budgetåret 1946/47 anvisats 20,5 miljoner kronor, varav emellertid 500 000 kronor avse förberedelsearbeten för ett tredje aggregat, vilket visat sig kunna insättas tidigare än förut beräknats på grund av oväntat gynnsamma vattenregleringsmöjligheter.

Kraftstationen vid Forsmoforsen kommer att i två aggregat utnyttja en fallhöjd av omkring 35 meter. Arbetena igångsattes hösten 1944 och beräknades vara avslutade tidigast under första halvåret 1948. Årsproduktionen torde komma att uppgå till 450 miljoner kWh efter genomförandet av nu beslutade vattenregleringar. Kraften inmatas på den nya linjen Nämforsen—Stadsforsen. Den övre vattenytans höjning kommer att uppgå till ungefär 12 meter. Enligt prisläget vid arbetenas igångsättande skulle desamma draga en kostnad av omkring 28,5 miljoner kronor. Härav ha anslagits tillsammans 24,4 miljoner kronor, vari ingå kostnader för ett tredje aggregat liksom vid Nämforsen med 400 000 kronor. Förutom denna ursprungligen icke beräknade kostnadsökning hava ökning av aggregatens storlek samt stegrade arbetslöner medfört ett ökat anslagsbehov av, såvitt nu kan bedömas, ytterligare 2,3 miljoner kronor, varigenom den totala kostnaden skulle komma att uppgå till 31,2 miljoner kronor.

Vid Kilforsen, omkring 14 km ovanför Nämforsen, pågå förberedelser för utbyggnad, till vilka för budgetåret 1946/47 anvisats 1 miljon kronor. Med förberedelserna åsyftas, bland annat, att åstadkomma förutsättningar för ett investeringsobjekt av relativt stora dimensioner att ingå i investeringsreserven för budgetåret 1947/48 och tiden därefter. Rörande den tekniska utform-

ningen av ifrågavarande kraftanläggning råder ännu icke full klarhet. Enligt ett av de föreliggande alternativen skulle en årsproduktion av ca 1 miljard kWh kunna erhållas. Preliminärt har räknats med en totalkostnad av 61,5 miljoner kronor.

I samband med utbyggnaden av här omförmälda vattenfall erfordras en reglering av framrinningen i Ångermanälven och Fjällsjöälven. Härvid komma älvsträckorna ovanför kraftverken att utnyttjas såsom korttidsregleringsmagasin (dygns- och veckoreglering), medan behovet av ökad vintervattentillgång avses skola tillgodoses genom reglering av vissa sjöar. Med hänsyn till äganderätten till de strömfäll, vid vilka de olika regleringsmagasinen skola utnyttjas, komma planeringen, utförandet och skötseln av regleringsanläggningarna i huvudälven och Fjällsjöälven att handhavas av vattenfallsstyrelsen, medan motsvarande arbeten för anläggningarna i Faxälven ombesörjas av den för ändamålet bildade Faxälvens regleringsförening. Ägarerna till de strömfäll i huvudälven och Fjällsjöälven, som icke tillhöra vattenfallsstyrelsen, hava med hänsyn till sina intressen i regleringsföretagen tillsammans med styrelsen bildat Ångermanälvens regleringsförening.

De av vattenfallsstyrelsen planerade regleringarna äro avsedda att, efterhand som strömfällen nedanför sjöarna bliva utbyggda, genomföras i tre etapper. Första etappen motsvarar behovet efter färdigställandet av de nu pågående utbyggnaderna av Nämforsen och Forsmo samt omfattar sjöarna Flåsjön, Storsjouten och Tåsjön i Fjällsjöälven jämte Vojmsjön i huvudälven. Andra etappen erfordras efter utbyggandet av Kilforsen och omfattar samtliga återstående regleringssjöar i Fjällsjöälven. Tredje etappen, som omfattar återstående sjöar i huvudälven, kommer att genomföras först sedan Hola-Laseleforsarna utbyggs.

Planen för sjöregleringarnas första etapp upptager arbeten till en kostnad av 17,5 miljoner kronor, varav på grund av beslut vid de tre senaste årens riksdagar hittills 10 miljoner kronor anslagits. Vid Flåsjön har regleringen redan trätt i funktion, och vid Tåsjön och Storsjouten pågå byggnadsarbetena. Arbetena vid Vojmsjön äro avsedda att påbörjas våren 1947. I följande tabell lämnas några data till belysande av de fullbordade eller pågående regleringsarbetenas omfattning.

S j ö	Yta km ²	Vattenstånd före reglering		Däm- nings- gräns m	Sänk- nings- gräns m	Regle- rings- höjd m	Maga- sins- rymd milj. m ³	Anlägg- nings- kostnad ¹ milj. kr.
		normalt högvatten m	normalt lågsvatten m					
Flåsjön	112	266.50	265.58	267.0	264.0 (lågst)	3.0 (högst)	285	2.1
Tåsjön	38.5	251.35	247.62	254.0	246.0	8.0	350	5.5
Storsjouten	21.2	9.06	7.12	15.5	4.5	11.0	265	3.3
Vojmsjön	75.5	415.07	412.73	417.0	409.0	8.0	595	4.4

¹ Exkl. åtgärder och ersättningar i nedanförliggande älvsträckor.

Uppdämningarna komma att vålla betydande skador på jordbruks- och skogsfastigheter. En av vattenfallsstyrelsen verkställd uppskattning av mark-arealer, som beröras återgives här nedan.

S j ö	Åker		Äng och betesmark		Skogs- och annan mark	All mark
	överdämd ha	skadad ha	överdämd ha	skadad ha	överdämd och skadad ha	överdämd och skadad ha
Flåsjön	8	51		48	151	258
Tåsjön	99	70	245	11	483	918
Storsjouten		3		46	1 097	1 146
Vojmsjön	14	24	62	20	597	717
	269			132	2 328	3 039

I anslutning till förestående uppgifter må nämnas, att i målet om Flåsjöns reglering utdömts ersättningar om sammanlagt ca 130 000 kronor samt för inlösen av ett par fastigheter ca 60 000 kronor. Vidare hava åtgärder till förebyggande av skada föreskrivits, vilka beräknas kosta omkring 80 000 kronor. Frivillig överenskommelse har av vattenfallsstyrelsen träffats med ca 180 sakägare för ett belopp av 140 000 kronor.

Den rättsliga regleringen av de förhållanden, som sammanhånga med att vattenbyggnadsföretag för kraftändamål äro ägnade att förorsaka skador och olägenheter för befolkningen utmed respektive sjö- och älvstränder, har ägt rum i vattenlagen. För tillåtligheten av byggande i vatten uppställer lagen det huvudvillkoret, att nyttan därav efter avdrag för byggnadskostnaden skall vara minst tre gånger skadan å annans egendom, då fråga är om åker och äng, och eljest två gånger skadan. Den som medgivits att vidtaga åtgärd, varigenom annans egendom lider skada eller intrång, skall av vatten-domstolen åläggas att utgiva ersättning därför. Vid avgörande, huruvida skada uppkommer, skall hänsyn tagas jämväl till skada och lidande av annan än rent ekonomisk beskaffenhet. Ersättning som erlägges i penningar skall i allmänhet bestämmas att utgå på en gång och beräknas till en och en halv gång fulla värdet i fråga om, bland annat, mark, vartill äganderätt avstås, skada å mark till följd av uppdämning samt fiske eller skada därå.

I förekommande fall kan medgivande att utföra vattenbyggnad förbindas med ett åläggande att vidtaga särskilda anordningar för fiskets bestånd.

Då fråga är om vattenreglering, komma vidare de s. k. regleringsavgifter i betraktande, varom stadgas i 4 kap. 14 och 15 §§ vattenlagen och vilka gjorts till föremål för ett uttalande i den av 1937 års revisorer avgivna berättelsen. Enligt 14 § skall, där vattenkraften i strömfallet genom vattenreglering ökas med i medeltal femhundra turbinhästkrafter, strömfallets ägare vara pliktig att erlägga en årlig avgift av minst tio öre och högst tre kronor för varje turbinhästkraft, varmed genom regleringen den uttagbara vattenkraften i strömfallet i medeltal blivit ökad. Genom en år 1944 vidtagen lagändring har vidare föreskrivits, att om vattenreglering medför sådan ändring av vat-

tenförelingen under året att förut uttagbar vattenkraft kan utnyttjas på fördelaktigare sätt, så stor del av vattenkraften, som svarar mot förhöjningen av dennas värde, skall med avseende å skyldighet att erlægga avgift anses såsom ökning av den uttagbara vattenkraften. Avgifternas belopp bestämmas av vattendomsstolen särskilt för varje strömfall under hänsynstagande dels till den större eller mindre förändring av vattenstånds- och avrinningsförhållanden, som genom företaget förorsakas, och den olägenhet eller fördel, vilken därigenom uppkommer för den kringliggande bygden, dels ock till den större eller mindre kostnad, som är förenad med företaget, samt dettas ekonomiska betydelse för varje strömfall.

Avgift skall i allmänhet erläggas från och med kalenderåret näst efter det, då vattendomsstolens tillstånd till vattenregleringen först togs i anspråk. Vattendomsstolens avgörande gäller för en tidrymd av tjugo år i sänder.

Före den 1 juli 1944 gällde enligt 4 kap. 15 § vattenlagen, att avgifterna skulle i första hand användas till förebyggande eller minskande av skada eller olägenhet, som vållats genom regleringsföretaget och för vilken ersättning icke blivit av vattendomsstolen bestämd. I den mån avgifterna därtill försloge, skulle de också användas för tillgodoseende av annat ändamål beträffande den bygd, som berördes av företaget, såsom jordbrukets främjande, särskilt genom jords torrläggning, eller beredande av tillgång till elektrisk kraft för samfärdsel, jordbruk, hantverk eller småindustri eller eljest för befolkningens behov. Genom lagändring, som trätt i kraft sistnämnda dag, har den tidigare rangordningen mellan de ändamål, för vilka avgifterna skola användas, bortfallit, och utdömda avgifter kunna alltså numera tagas i anspråk antingen för tillgodoseende av ersättningsanspråk, vilka icke blivit prövade i samband med att vattendomsstolen meddelat tillstånd till företags påbörjande, eller för sådana bygdens behov, vilka ovan angivits.

Under sin resa bereddes revisorerna tillfälle att genom orsrepresentanter taga del av befolkningens synpunkter på den begynta intensivare exploateringen av Ångermanälvens krafttillgångar. Vid skilda tillfällen gavs härvid uttryck åt missnöje med sättet för reglering av de genom ifrågavarande företaget vållade skadorna, liksom man också tämligen allmänt syntes hysa oro för de verkningar, som dämningarna kunde komma att få för respektive kommuner och deras innevånare. Enligt orsrepresentanternas mening uppkom vissa skadeverkningar och olägenheter, vilka icke alls eller ej helt beaktades av nuvarande lagstiftning.

Bland sådana olägenheter framhölls de allvarliga verkningarna av att inägojorden i betydande omfattning spolierades. Möjligheterna att bedriva ett bärkraftigt jordbruk på återstoden av fastigheterna bleve ofta starkt minskade. I detta sammanhang betonades, att tillgången på odlingsbar mark i de trakter det här gällde vanligen vore begränsad till ett tämligen smalt område närmast älvfåran. Även dämningarnas inverkan på fiskerinäringen tillmättes stor betydelse. Befolkningens talesmän höllo före, att den ersättning, som enligt gällande lagstiftning skulle utgå till den av skadeverkningarna drab-

bade, icke alltid beredde denne full kompensation, även om den innefattade full gottgörelse enligt gängse pris för förlorad mark eller annat. I de fall, då väsentligt minskade försörjningsmöjligheter uppstått, plögade nämligen faktiska svårigheter föreligga att komplettera försörjningen genom annan verksamhet.

Såsom exempel på dämpningsföretagens oförmånliga verkningar nämndes vidare försvårad timmeravläggning och flottning. Sjöarna, som i de trakter det här gällde, vintertid brukat ersätta bristen på vägar, finge antagas bliva ofarbara, då i samband med avtappning brytningar och ojämnheter komme att uppstå i isen. Kraftledningsnätets starka tillväxt kunde befaras i vissa fall äga rum på ett för fastighetsbildningen olägligt sätt. Genom tekniska anläggningar av olika slag och genom den ändrade vattenföringen bleve landskapsbilden förändrad och dess i många fall mycket betydande skönhetsvärden tillspillogivna. Erfarenheter från tidigare sjöregleringar på andra håll ansågos också utvisa, att risk för klimatförsämringar föreläge.

De skadliga verkningarna kunde emellertid väntas sträcka sig längre än till enskild egendom och till betingelserna för ortsinnevånarnas näringsutövning och livsföring i övrigt. När ett stort antal fastigheter och värdefulla fisken inom en kommun bleve helt eller delvis förstörda, medförde nämligen detta för kommunen ett ej oväsentligt minskat skatteunderlag med avseende å såväl fastighetsskatt som inkomstskatt. De till fastighetsägarna utgående ersättningarna vore av engångsnatur och bleve ofta tämligen snabbt konsumerade eller ock undandragna från kommunen genom att ersättningstagaren sökte sin bärgning på annan ort. På detta sätt drabbades hela kommunens befolkning indirekt av skadeverkningarna. Detta hade måhända ej så mycket att betyda, om kommunen i stället tillfördes det värdefulla skatteobjekt, som en kraftstation utgjorde. Så bleve emellertid långt ifrån alltid fallet. Särskilt påtagligt bleve detta vid utbyggnaden av Forsmoforsen, där kraftstationen komme att ligga i Eds socken under det att skadorna till huvudsaklig del drabbade Resele socken. Med hänsyn härtill ansåge man i de av sjöregleringarna berörda kommunerna, att den samlade skattekraft, som uppstode genom tillkomsten av en kraftstation, borde i en eller annan form komma nämnda kommuner tillgodo.

De egendomsskador, som vållats eller komma att vållas av vattenregleringar i olika delar av Norrland, hava visat sig ofta träffa sådana marker eller tekniska föremål, för vilkas isländsättande tidigare utgått bidrag eller lån av statsmedel. Enligt vad som meddelats revisorerna, avlät vattenfallsstyrelsen den 31 augusti 1944 en skrivelse till lantbruksstyrelsen, vari under hänvisning till nämnda förhållande anfördes bl. a. följande.

Då det ur statsfinansiell synpunkt måste anses irrationellt, att staten ena året genom en myndighet lämnade bidrag till en grundförbättring eller en byggnad, som den genom en annan myndighet efter ett fåtal år komme att förstöra, anhölle vattenfallsstyrelsen, att ett samarbete i berörda avseende etablerades. Ämbetsverket föresloge därför, att de myndigheter, som sorterade under lantbruksstyrelsen och som förberedde och handhade grund-

förbättrings-, byggnads- och bidragsärenden, d. v. s. hushållningssällskapen och lantbruksingenjörerna, måtte erhålla direktiv att beträffande vissa i skrivelsen angivna områden, där vattenfallsstyrelsen planerade uppdämning av sjöar eller floder, remittera dessa ärenden till vattenfallsstyrelsens regleringskontor för yttrande. Styrelsen skulle på detta sätt kunna meddela den beslutande myndigheten, om det planerade företaget beräknades komma att skadas genom styrelsens blivande åtgärder samt om dessa åtgärder vore nära förestående eller mera avlägsna.

Bland de i skrivelsen omförmälda områdena befunno sig även sådana som beräknades komma att beröras av de sedermera igångsatta arbetena inom Ångermanälvens nederbördsområde.

Vattenfallsstyrelsens hemställan besvarades av lantbruksstyrelsen den 15 mars 1946, sedan yttranden inhämtats från hushållningssällskapen och lantbruksingenjörerna i de ifrågavarande länen.

Lantbruksstyrelsen uttalade, att i de avgivna yttrandena frågans betydelse allmänt erkänts. Allmänt hade också framhållits, hurusom ett bifall till vattenfallsstyrelsens förslag skulle innebära ett intrång i vederbörande jordägarers rätt att i likhet med andra i övrigt likställda jordägare med understöd av statsmedel vidtaga förbättringsåtgärder å sina jordbruk. För egen del ville lantbruksstyrelsen framhålla följande.

Ehuru det ur besparingssynpunkt kunde anses i viss mån befogat, att företag, som kunde tänkas bliva spolierat genom planerad uppdämning, icke understöddes med statsmedel, syntes lantbruksstyrelsen knappast äga befogenhet eller möjlighet att på sätt i ärendet ifrågasatts medverka till införandet av restriktiva åtgärder gent emot vissa jordägare i fråga om deras rätt att i likhet med andra jordägare genomföra förbättringar av sin egendom med understöd av statsmedel endast på den grund att densammes brukande möjligen komme att framdeles försvåras eller förhindras genom uppdämning. Innan vederbörande dämmningsfråga blivit prövad av vattendomstol, förelåge icke heller vetskap om huruvida tillstånd komme att lämnas till sådant företag eller om de dämmningsgränser, som kunde komma att fastställas. Ämbetsverket ansåge sig därför böra medverka till att förbättringsföretag av ifrågavarande slag icke upptoges till planläggning eller beviljades statsunderstöd under den tid fråga om uppdämning, som skulle skada eller omintetgöra förbättringsföretaget, vore föremål för vattendomstols prövning. Genom det av lantbruksstyrelsen ifrågasatta tillvägagångssättet skulle sålunda de ifrågakommande dämmningsföretagen endast för en begränsad tid föranleda uppskjuten behandling av frågan om ett förbättringsföretags genomförande.

Enligt vad revisorerna inhämtat, har icke heller enligt de av lantbruksstyrelsen angivna riktlinjerna något samarbete i ifrågavarande hänseende kommit till stånd mellan denna myndighet och vattenfallsstyrelsen. Från vattenfallsstyrelsen har uppgivits, att lantbruksstyrelsens förslag icke skulle medföra önskad effekt, emedan tiden mellan ingivandet av ansökan till vattendomstolen och dennas dom i regel vore mycket kort. Ämbetsverket har vidare upplyst, att avsikten varit att, därest gynnsamt svar på skrivelsen den

31 augusti 1944 ingått från lantbruksstyrelsen, rikta en motsvarande hemställan till egnahemsstyrelsen och domänstyrelsen.

Vid sina sammanträffanden med ortsbefolkningens representanter kunde revisorerna icke undgå att konstatera, att man i allmänhet syntes äga en ganska bristfällig kännedom såväl om den blivande omfattningen av sjöregleringarnas verkningar som rörande de möjligheter att bevaka sina intressen, vilka enligt gällande lag stå vederbörande sakägare till buds. I anslutning till dessa revisorernas iakttagelser torde böra omförmlas, att frågan om en utvidgad upplysnings- och rådgivningsverksamhet i förevarande hänseende gjorts till föremål för uttalanden av olika myndigheter i samband med en framställning till kammarkollegium från extra vattenrättsdomaren vid Norrbygdens vattendomstol. I framställningen anfördes huvudsakligen följande.

Vid vattendomstolen vore anhängiga ett stort antal förhållandevis vidlyftiga och i vissa avseenden svårbedömda sjöregleringsmål. Enligt domstolens uppfattning syntes det allmänna ombudets uppgift att biträda parterna icke alltid hava blivit fullgjord på ett helt tillfredsställande sätt, beroende på att varken ombudet eller parterna tagit något initiativ för ernående av kontakt med varandra. Såsom exempel anfördes, att i visst vattenmål allmänna ombudet icke iakttagit personlig inställelse vid vattendomstolens sammanträden och undersökningar i målet. Ej heller hade parterna tidigare beretts tillfälle att personligen rådgöra med ombudet. Avfattningen av 11 kap. 35 § vattenlagen, vilket stadgande reglerade allmänna ombudets uppgifter, gäve icke vid handen, att ombudet skulle hava skyldighet att taga initiativ för att tillhandagå parterna med råd och upplysningar, utan skyldigheten att lämna råd skulle enligt lagtexten fullgöras »på begäran». Det kunde emellertid ifrågasättas, om den med stadgandet avsedda effekten kunde vinnas, för den händelse man lämnade allt initiativ i frågan åt de enskilda parterna. Däremot skulle stadgandet säkerligen komma att fylla sitt syftemål, därest det tillämpades så, att det allmänna ombudet beredde sakägarna möjlighet att vid personligt sammanträffande med ombudet på platsen för företaget i god tid före erinringstidens utgång diskutera regleringsföretaget och dess konsekvenser. För genomförande av det sålunda skisserade systemet syntes någon lagändring icke erfordras utan endast att kollegiet meddelade särskilda direktiv till sitt advokatfiskalsämbete.

Behovet av en mera effektiv rådgivning har vitsordats även av vattenrättsdomarna vid rikets vattendomstolar. Sedermera har kammarkollegium i skrivelse till Kungl. Maj:t den 12 juni 1946, under hänvisning till omförmlada framställning och de däröver inhämtade yttrandena, anført, att det i vissa fall icke blott skulle vara till påtaglig fördel för sakägarna själva utan även i någon mån underlätta vattendomstolarnas arbete, om skyldigheten för allmänna ombudet enligt 11 kap. 35 § vattenlagen att på begäran lämna sakägarna kostnadsfria råd angående bevakande av deras rätt kunde bättre utnyttjas än vad som för närvarande vore fallet. En sådan ordning, att det allmänna ombudet i de vattenmål, där behov av rättshjälp kunde antagas föreligga,

i god tid före erinringstidens utgång på lämplig plats i orten hölle ett sammanträde med sakägarna samt vid detta lämnade en allmän orientering om det tillärnade företaget, dess förmodade verkningar på berörda fastigheter samt tillämpliga lagrum — icke minst rörande sökandens skyldighet i ansökningsmål att ersätta motparternas skäligen rättegångskostnader — syntes lämpligen kunna prövas. Under åberopande av vad i ärendet anförts hemställdes slutligen, att Kungl. Maj:t måtte föreskriva, att kollegiet skulle hava att vidtaga erforderliga åtgärder för förbättring av den rättshjälp åt sakägarna i vattenmål, som allmänna ombudet hade att lämna i dylika mål.

Vattenfallsstyrelsen och Svenska vattenkraftföreningen, vilka beretts tillfälle att yttra sig över kammarkollegii framställning, hava — under framhållande, bland annat, av att allmänna ombudet icke kunde förväntas åtaga sig att föra enskild sakägars talan — förordat, att särskilt ombud jämlikt 11 kap. 35 § vattenlagen förordnades i större utsträckning än som plägat ske. Dylikt förordnande borde emellertid givas av vederbörande vattenrättsdomare och ej av länsstyrelsen.

Slutligen hava revisorerna i anledning av sitt besök vid Storsjouten velat något beröra materialvägen Risede—Hovde. För att underlätta framförlandet av byggnadsmaterial m. m. till regleringsarbetena vid nämnda sjö, har vattenfallsstyrelsen låtit anlägga en väg, som från Risede sträcker sig över Svansele by till Hovde och som utgör fortsättning på allmänna landsvägen Gäddede—Risede. Den har i stort sett erhållit en sträckning, som av vederbörande länsstyrelse tidigare fastställts för en blivande allmän väg Risede—Svansele—Hovde. Angelägenheten av att säkerställa ifrågavarande transporter har medfört, att vägarbetena blivit utförda även under vintertid. Vissa kostnadsökningar hava därigenom uppkommit, vilket på sina håll föranlett erinringar mot det sätt, på vilket vägföretaget utförts. Revisorerna, som under sitt besök färdades på den nya materialvägen, togo därvid del av de anordningar, som vidtagits i samband med dess anläggande. Härvid funno revisorerna, att med hänsyn till terrängens svåra beskaffenhet och arbetenas forcering kostnaderna för vägföretaget icke kunde anses för anmärkningsvärt höga.

Revisorernas
uttalande.

Utbyggnaden av vårt lands vattenkrafttillgångar försiggick under 1920- och 1930-talen fram till och med år 1935 i något långsammare tempo än under de föregående krigsåren. Det växande kraftbehovet tillgodosågs i viss omfattning medelst ångkraft. Under den angivna, i huvudsak av fredshushållning präglade epoken var det tekniskt-ekonomiskt förmånligt att alstra viss reserv- och toppkraft i sistnämnda form samt att för kraftalstring utnyttja fabrikationsångan vid exempelvis cellulosafabrikerna.

Efter krigsutbrottet 1939 hava emellertid dylika synpunkter, med hänsyn till bristande tillgång på kol, icke kunnat tillmätas samma vikt. Under denna tid hava förutsättningar för ökat nyttiggörande av vattenkraft tillskapats i mycket betydande omfattning genom maximalt utnyttjande av personella och

materiella resurser. Härvid har det icke kunnat undvikas att utbyggnaden av våra vattenfall och regleringen av våra sjösystem blivit starkt forcerad, vilka arbeten äro av beskaffenhet att kräva omfattande planläggning och förberedelser. Det kan dock konstateras, att denna forcering påbörjades redan under 1930-talet åtskilliga år före krigsutbrottet. Redan då pågick vattenkraftutbyggnaden i snabbare takt än någonsin tillförne.

Vad angår de kraftanläggningar i Ångermanälvsområdet, om vilka revisorerna vid sitt besök förskaffat sig kännedom, synas desamma — såvitt av revisorerna kan bedömas — hava varit väl planerade och bedrivits med berömvärd skyndsamhet, varjämte de genom arbetenas forcering uppkomna merkostnaderna synas hava hållits inom rimliga gränser.

Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen, har regleringen av vissa bland Ångermanälvens källsjöar hos ortsbefolkningen uppväckt känslor av oro och misstämning. Även om det vill synas, som om de kvarstående ogynnsamma verkningarna av regleringsföretagen i en del fall kunna komma att visa sig mindre ingripande än befolkningen ansett sig hava skäl att befara, lär det å andra sidan icke kunna bestridas, att kommuner och enskilda genom ifrågavarande företag utsättas för olägenheter av åtminstone i vissa fall allvarlig beskaffenhet. Revisorerna hysa också den uppfattningen, att det bör övervägas, huruvida icke möjligheter kunna föreligga att genom särskilda åtgärder bereda vederbörande gottgörelse i fall, där nu tillämpade ersättningsgrunder icke kunna anses erbjuda ett tillräckligt skydd mot här avsedda konsekvenser av vattenkraftens exploatering.

Vad först beträffar den omfördelning av skatteunderlaget kommunerna emellan, som kan uppkomma på grund av de långa avstånden mellan kraftstationer och tillhörande uppdämningsområden jämte regleringsmagasin, torde den lämpliga formen för korrigerande åtgärder svårigen kunna anvisas utan stöd av särskild utredning. Enligt revisorernas förmenande kan frågan i vissa fall förväntas få sådan vikt, att en dylik utredning bör komma till stånd.

Beträffande kompensandet av sådana olägenheter för den regleringssjöarna omgivande bygden och dess befolkning, vilka icke kunna direkt uppskattas i penningar men som på olika sätt påverka villkoren för individernas livsföring, vilja revisorerna påpeka, att gällande vattenlagstiftning genom bestämmelserna om regleringsavgifter anvisar ett — som det vill synas — i fråga om sina användningsmöjligheter ännu icke allmänt känt instrument. Efter de år 1944 vidtagna ändringarna i dessa bestämmelser, vilka berörts i det föregående, synas nämnda avgifter hava erhållit en avsevärt ökad betydelse. Enligt revisorernas mening kan det emellertid ifrågasättas, om icke de med regleringsavgifterna avsedda ändamål, vilka i detta sammanhang komma i fråga, skulle kunna än bättre tillgodoses genom ett delvis ändrat utbetalningsförfarande. Genom kapitalisering av en med hänsyn till avgifternas syfte lämplig del av avgifterna och utbetalning av det sålunda kapitaliserade delbeloppet redan vid ingången av den tjuogoårsperiod, för vilken avgifterna fastställas, torde nämligen åstadkommandet av mera kapitalkrävande all-

männyttiga företag, såsom anläggningar för ortens elektrifiering o. dyl., i viss mån kunna underlättas.

Bland åtgärder, som kunna tänkas i mera avsevärd mån uppväga vattenregleringarnas ogynnsamma verkningar, framstå otvivelaktigt elektrifiering och utbyggnad av vägnätet som de mest betydelsefulla. Vad beträffar elektrifieringarna synes erfarenheten giva vid handen, att de ofta kunna komma till stånd med anlitande av regleringsavgifter och statsbidrag. Befolkningens förmåga att själv — även med anlitande av befintliga möjligheter att erhålla statsbidrag — finansiera vägbyggnader synes emellertid vara tämligen begränsad. Därest tillräckliga medel icke heller skulle kunna erhållas genom en sådan modifikation av sättet för utbetalning av regleringsavgifter, som här ovan antytts, blir tidpunkten för vägbyggnadens genomförande beroende av den angelägenhetsgrad, som i vederbörande myndigheters flerårsplaner må hava tillerkänts dylika företag i den trakt det gäller. Det kunde enligt revisorernas mening icke anses orimligt, om vid bestämmande eller omprövning av sådan angelägenhetsgrad skälig hänsyn toges till särskilt omfattande ingepp i bygdens liv på grund av vattenregleringar.

Revisorerna vilja i detta sammanhang erinra om önskvärldheten av att olika myndigheter samordna sin verksamhet för att undvika, att kostnader, som nedläggas på grundförbättringar o. d., inom kort bliva gagnlösa till följd av regleringar. Revisorerna förbise härvid icke, att svårigheter kunna vara förenade med det praktiska genomförandet av ett dylikt samarbete, vilket torde förutsätta en långt gående planeringsverksamhet för framtiden med fastställande av vilka sjöar som skola komma att regleras och tidpunkten härför.

Slutligen vill det synas revisorerna, som om det skulle vara av stort värde, särskilt för befolkningen i de trakter, som drabbas av vattenregleringar, om från det allmännas sida i större utsträckning lämnades såväl upplysningar rörande verkningarna av ett regleringsföretag som ock sakkunniga råd angående gottgörelse för uppkomna skador och därmed sammanhängande frågor. Den informationsverksamhet av angivet slag, som hittills förekommit, synes icke alltid hava fungerat tillfredsställande. Då emellertid, som förut framhållits, detta spörsmål är under prövning, vilja revisorerna endast understryka vikten av att detsamma bringas till sin lösning.

De nu gjorda iakttagelserna hava revisorerna velat bringa till riksdagens kännedom.

Ekonomisk översikt.

§ 46.

I enlighet med gällande instruktion § 16 hava revisorerna på grundval av det av riksräkenskapsverket utgivna utdraget ur rikshuvudboken för budgetåret 1945/46 låtit upprätta följande sammanställning av statens tillgångar och skulder per den 30 juni 1946.

Uppgifter
angående
statens till-
gångar och
skulder m. m.

	Kronor	Kronor
Tillgångar:		
Fast egendom	5 680 317 430: 63	
Rullande järnvägsmateriel och fartyg m. m.	692 675 210: 47	
Inventarier och förråd	242 203 655: 05	
Aktier	294 484 663: 29	
Riksbankens kapital	100 000 000: —	
Utlånta medel	4 954 146 135: 45	
Förskott	701 818 339: 58	
Fonders fordringar hos andra fonder .	7 234 270 248: 26	
Övriga fordringar	750 142 712: 49	
Kontant behållning och i bank inne- stående medel	760 753 194: 29	21 410 811 589: 51
Skulder:		
Diverse medel:		
Av skrivningskonton	3 639 781 375: 28	
Övriga diverse medel	1 341 196 281: 97	
Fonders skulder till andra fonder	7 234 270 248: 26	
Övriga skulder	13 125 366 381: 16	25 340 614 286: 67
Skulder utöver tillgångar		3 929 802 697: 16

Såsom framgår av kapitalsammandraget å sidorna 4 och 5 i det tryckta utdraget ur rikshuvudboken, understego vid budgetårets ingång statens i rikshuvudboken bokförda tillgångar skulderna med 4 250,28 miljoner kronor. Enligt ovanstående sammanställning redovisades vid budgetårets utgång skulder utöver tillgångar till ett belopp av 3 929,80 miljoner kronor. Under det gångna budgetåret har alltså en icke oväsentlig förbättring av statens förmögenhetsställning ägt rum. Förbättringen, som uppgår till 320,48 miljoner

kronor, har uppkommit dels genom en minskning med 243,10 miljoner kronor av den vid budgetårets början redovisade bristen å statsregleringsfonden och dels genom en ökning med 77,38 miljoner kronor av den sammanlagda behållningen å statens kapitalfonder.

Bristen å statsregleringsfonden uppgick vid budgetårets början till 5 974,70 miljoner kronor och har alltså under budgetåret minskats till 5 731,60 miljoner kronor, med vilket belopp de å fonden utbalanserade tillgångarna, 1 686,77 miljoner kronor, understiga å fonden utbalanserade skulder, 7 418,37 miljoner kronor. Bland dessa skulder upptagas såsom skuld till riksgäldsfonden 6 000 miljoner kronor avseende från riksgäldskontoret till statskontoret lämnad kassaförstärkning. Motsvarande skuld till riksgäldsfonden uppgick vid budgetårets början till 6 250 miljoner kronor. Under budgetåret har alltså av det från riksgäldskontoret under krigsåren lämnade tillskottet till finansieringen av driftbudgetens utgifter återbetalats ett belopp av 250 miljoner kronor.

Den redovisade minskningen av bristen å statsregleringsfonden motsvarar det under budgetåret uppkomna överskottet å statsregleringen med tillägg av under budgetåret inträdd stegring av utestående debiterade riksstatsmedel (restantier). Av den sammanställning över utfallet av driftbudgeten, som återfinnes å sidorna 6 och 7 i den av riksräkenskapsverket upprättade budgetredovisningen, framgår, att driftbudgetens totala inkomster och utgifter utgjort 3 528,19 miljoner kronor respektive 3 328,65 miljoner kronor samt att det uppkomna överskottet å statsregleringen alltså uppgår till 199,54 miljoner kronor. Detta överskott motsvarar, såsom också framgår av nämnda sammanställning, skillnaden mellan budgetutjämningsfonden tillfört överskott å statsregleringen, 235,16 miljoner kronor, och den sammanlagda minskningen av reservationerna å driftbudgeten, 35,62 miljoner kronor. Ökningen av restantierna åter har, såsom den i budgetredovisningen å sidorna 192 och 193 införda tabellen över debiterade riksstatsmedel utvisar, utgjort 43,56 miljoner kronor. De inträffade förändringarna å statsregleringsfonden kunna i enlighet med det nu sagda sammanfattas sålunda.

	Miljoner Kronor
Brist vid budgetårets ingång	— 5 974,70
Budgetutjämningsfonden tillfört överskott å statsregleringen	+ 235,16
Minskning av reservationer å driftbudgeten	— 35,62
Ökning av utestående debiterade riksstatsmedel (restantier)	+ 43,56
Brist vid budgetårets utgång	— 5 731,60

Till belysande av de å statens kapitalfonder inträffade förändringarna återgives å sidorna 264 och 265 en över dessa förändringar inom riksräkenskapsverket i samband med riksbokslutet för budgetåret 1945/46 upprättad sammanställning. Av sammanställningen framgår, att den sammanlagda behållningen å statens kapitalfonder under budgetåret ökats från 1 724,42 miljoner kronor till 1 801,80 miljoner kronor eller, såsom redan fram-

hållits, med 77,38 miljoner kronor. Denna nettoökning utgör skillnaden mellan en ökning av å fonderna redovisade kapitalmedel med 81,21 miljoner kronor och en minskning av å fonderna balanserade överskottsmedel med 3,83 miljoner kronor. Angivna ökning av å fonderna redovisade kapitalmedel har i huvudsak orsakats av uppskrivning av markvärdet för vissa av statens vattenfallsverks fastigheter i Trollhättan och av upptagande till redovisning i rikshuvudboken av de kungl. slotten m. m., de kungl. teatrarna och myntverkets fastigheter, vilka åtgärder föranlett en ökning av statens å statens vattenfallsverks fond, domänfonden och statens allmänna fastighetsfond redovisade tillgångar med netto ($1,76 + 1,20 + 78,21 =$) 81,17 miljoner kronor.

Den redovisade ökningen av den sammanlagda behållningen å statens kapitalfonder hänför sig helt till de i sammanställningen under rubriken tillgångsfonder upptagna fonderna. Såsom framgår av sammanställningen, utvisa emellertid sistnämnda fonder dessutom dels en ökning av kapitaltillgångar å 543,22 miljoner kronor och dels en minskning av kapitaltillgångar å ($203,41 + 0,14 =$) 203,55 miljoner kronor eller således en nettoökning å ytterligare ($543,22 - 203,55 =$) 339,67 miljoner kronor, vilken ökning dock motsvaras av en ökning å enahanda belopp av kapitalskulden å riksgäldsfonden. Härom inhämtas av sammanställningen följande.

Anslagen till kapitalinvestering i statens kapitalfonder hava belastats med utgifter å sammanlagt 1 207,87 miljoner kronor. För finansieringen av dessa bruttoinvesteringar, vilkas summa också framgår av den å sidorna 218 och 219 i budgetredovisningen införda översiktstabellen över kapitalinvesteringarna ävensom av den omedelbart före denna tabell införda tabellen över utfallet av investeringsstaterna, hava i första hand disponerats avskrivningsmedel från riksstaten, d. v. s. å anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar anvisade medel; för att erhålla beloppet av ifrågavarande för finansiering av bruttoinvesteringar disponerade avskrivningsmedel får emellertid summan av de å anslagen till avskrivning av nya kapitalinvesteringar redovisade nettoutgifterna, 86,07 miljoner kronor, vilken summa även framgår av budgetredovisningens förut omnämnda sammanställning över utfallet av driftbudgeten, å ena sidan ökas med det belopp å 6,60 miljoner kronor, som för täckning av vissa avskrivningar å försvarets fastighetsfond och försvarets fabriksfond tagits i anspråk av reserverade inkomster av exploateringen av vissa på sin tid för militära ändamål avsedda markområden, samt å andra sidan minskas med det belopp å 7,54 miljoner kronor, som jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 29 juni 1945 av anslag till avskrivning av tilläggsån för viss bostadsbyggnadsverksamhet avsatts till särskild diversemedelsfond. För finansiering av gjorda bruttoinvesteringar ha vidare disponerats av driftinkomster avsatta avskrivningsmedel till ett sammanlagt belopp av 144,33 miljoner kronor samt å fonderna disponibla likvida medel i övrigt om tillhoppa 435,19 miljoner kronor.

Av sistnämnda belopp hänföra sig 43,11 miljoner kronor till statens järnvägar, 77,42 miljoner kronor till fonden för låneunderstöd och 309,78 miljo-

Sammanställning över å statens kapitalfonder under

	Behållning 1/7 1945	Bruttoinvestering efter avdrag för belopp som blivit tillgängliga genom avsättning samt övriga å fonderna för investering			
		Bruttoinvestering	Å v g å r		
			grundavskrivning resp. avskrivningsmedel från riksstaten	bidrag från (—) resp. avsättning till (+) diversemedelsfond	årsavskrivning resp. av driftin- komster avsatta avskrivningsmedel
<i>Tillgångsfonder:</i>					
Statens affärsverksfonder:					
Postverkets fond	72 053	4 970	—	—	— 2 060
Telegrafverkets fond	546 248	78 786	— 504	—	— 45 433
Statens järnvägars fond	1 010 571	134 814	— 3 502	—	— 51 224
Statens vattenfallsverks fond	562 297	52 782	— 92	—	— 25 199
Domänverkets fond	359 586	388	—	—	— 236
Riksbanksfonden	100 000	—	—	—	—
Luftfartsfonden	4 775	15 763	— 7 655	—	—
Statens allmänna fastighetsfond	199 940	17 820	— 7 868	—	— 3 579
Försvarets fonder:					
Försvarets fastighetsfond	379 184	84 655	— 34 081	² — 5 702	— 3 832
Försvarets bostadsanskaffningsfond	8 283	628	—	—	—
Försvarets fabriksfond	30 732	2 452	—	² — 894	— 1 802
Statens utlåningsfonder	573 177	69 581	— 22 550	—	—
Fonden för låneunderstöd	266 759	167 355	— 9 953	³ + 7 540	—
Fonden för statens aktier	226 893	4 986	—	—	—
Statens pensionsfonder	937 423	—	—	—	—
Diverse kapitalfonder:					
Fonden för förslag till statsverket ..	1 129 101	15 339	+ 101	—	—
Väg- och vattenbyggnadsväsendets förrådsfond	46 412	5 992	—	—	— 10 909
Fonden för Södertälje kanalverk ..	—	—	—	—	—
Fonden för kreditgivning till utlandet	—	551 307	—	—	—
Fonden för anordnande av spannmålslagerhus och kylhus	1 094	—	—	—	—
Jordfonden	2 400	—	—	—	—
Arrendeegnehemsfonden	6 912	240	+ 37	—	—
Statens reproduktionsanstalts fond ..	521	13	—	—	— 60
Fonden för varukredit	1 294	—	—	—	—
Postsparbankens fond	5 330	—	—	—	—
Postgirofond	6 161	—	—	—	—
Fonden för oreglerade kapitalmedelsförluster	— 23 682	—	—	—	—
Säger för tillgångsfonder	6 453 464	1 207 871	— 86 067	⁵ + 944	— 144 334
<i>Skuldfond:</i>					
Riksgälds-fonden	— 4 729 046	—	—	—	—
Summa	1 724 418	—	—	—	—

¹ Å allmänna fastighetsfonden, försvarets fastighetsfond, utlåningsfonderna, fonden för låneförluster. — ² Avser grundavskrivningar, som täckts mestadels reserverade inkomster av exploate-
³ 1/6 1945 till särskild diversemedelsfond avsatta medel av anslag till avskrivning av tilläggs-lån

budgetåret 1945/46 inträffade förändringar. (Tusental kronor.)

motsvarande likvida medel, till värdeminskningskonto, disponibla medel		Genom å kapitalbud- geten (investeringsplan- nen) redovisad kapital- återbetalning upp- kommen ökning (+) resp. minskning (—)		Genom omföring mellan fonder uppkom- men ök- ning (+) resp. minsk- ning (—)	Annan kapital- ökning (+) resp. kapital- minsk- ning (—)	Ökning (+) resp. minsk- ning (—) av balan- serade över- skotts- medel	Behåll- ning 30/6 1946
f ö r	Genom belastning och gottskrivning av investerings- bemyndiganden å kapitalbudgeten (investerings- planen) upp- kommen netto- ökning (+) resp. netto- minskning (—)	Belopp mot- svarande av- skrivning av oreglerade kapitalmedels- förluster resp. avskrivnings- medel från riksstaten	Kapital- återbe- talning i övrigt				
— 11	+ 2 899	—	—	—	—	— 5 917	69 035
— 11	+ 32 838	—	—	{+ 1 730	—	+ 3 429	584 079
— 43 111	+ 36 977	—	—	{— 166	—	—	—
— 119	+ 27 372	—	—	{+ 670	—	— 324	1 045 950
—	+ 152	—	—	{— 1 944	—	—	—
—	+ 8 108	—	—	{+ 14	+ 1 760	+ 2 345	590 215
— 18	+ 6 355	—	—	{— 3 573	—	— 4 328	356 629
— 109	+ 40 931	—	—	{+ 268	+ 1 219	—	100 000
— 57	+ 571	—	—	{— 268	—	—	12 886
—	— 244	—	—	{+ 3	+ 78 218	—	284 648
— 77 420	+ 87 522	—	—	{+ 178	— 13	—	419 412
—	+ 4 986	—	—	{— 30	—	—	8 854
— 309 782	— 294 342	—	—	{+ 247	—	—	30 943
— 4 165	— 9 082	—	—	{— 507	—	—	622 236
—	—	—	—	{+ 455	—	—	354 718
—	—	—	—	{+ 1 550	—	+ 624	231 879
—	—	—	—	{— 42	—	—	937 561
—	—	—	—	{— 615	—	+ 1 340	—
—	—	—	—	—	+ 11	+ 127	—
— 309 782	— 294 342	—	—	— 480 062	— 12 851	— 7	341 839
— 4 165	— 9 082	—	—	+ 7	+ 5	— 1 496	35 846
—	—	—	— 137	+ 3 573	—	—	3 436
—	+ 551 307	—	—	+ 478 512	— 200 000	—	829 819
—	—	—	—	—	—	+ 5	1 099
— 387	— 110	—	—	—	—	— 16	2 400
—	— 47	—	—	—	—	— 2	6 786
—	—	—	—	—	—	—	472
—	—	—	—	—	—	—	1 294
—	—	—	—	—	—	+ 1 115	6 445
—	—	—	—	—	—	— 728	5 433
—	—	— 203 415	—	—	+ 213 699	—	13 398
— 435 190	+ 543 224	— 203 415	— 137	—	+ 81 213	— 3 833	6 870 516
—	— 543 224	+ 203 415	+ 137	—	—	—	— 5 068 718
—	—	—	—	—	+ 81 213	— 3 833	1 801 798

understöd, förlagsfonden och fonden för kreditgivning till utlandet redovisade kapitalmedels-
ringen av vissa på sin tid för militära ändamål avsedda markområden. — ³ Avser jämlikt k. br.
för viss bostadsbyggnadsverksamhet. — ⁴ Jfr not 1 ovan. — ⁵ Jfr not 2 och 3 ovan.

ner kronor till fonden för förslag till statsverket. Angivna å investeringsstaten för statens Järnvägar i anspråk tagna likvida medel avse i huvudsak medel, som frigjorts genom försäljning och inlösen av i samband med statsförvärv av enskilda järnvägar övertagna obligationer och lånefordringar, medan motsvarande å investeringsstaterna för fonden för låneunderstöd och fonden för förslag till statsverket disponerade belopp i främsta rummet avse av Svenska spannmålsaktiebolaget verkställd återbetalning av låneunderstöd respektive från investeringsanslag för förlagsfonden tidigare för finansiering av statens reservförrådsnämnds inköps- och försäljningsverksamhet lyftade medel, vilka nu samtliga återbetalats i samband med att för nämndens verksamhet öppnats en rörlig kredit hos riksgäldskontoret.

Det nettotillskott av kapitalmedel, som från investeringsbemyndigandena å kapitalbudgeten (jfr tabellen över utfallet av kapitalbudgeten å sidorna 196 och 197 samt tabellen med specifikation av investeringsplanen å sidorna 198—201 i budgetredovisningen) fått tillföras de olika kapitalfonderna för genomförandet av de verkställda bruttoinvesteringarna, uppgår alltså till (1 207,87 — 86,07 — 6,60 + 7,54 — 144,33 — 435,19 =) 543,22 miljoner kronor. Dessa finansoperationer återspeglas i uppdelningen på delsummor av slutsummorna på inkomstsidan i budgetredovisningens tabell över utfallet av investeringsstaterna.

Från beloppet av de kapitalmedel, som sålunda från riksgäldsfonden tillförts olika kapitalfonder, få dragas de återbetalningar från tvenne kapitalfonder utan särskild investeringsstat å respektive 203,41 miljoner kronor och 0,14 miljon kronor eller sålunda å tillhopa 203,55 miljoner kronor, som redovisats å den å kapitalbudgetens utgiftssida eller investeringsplanen upptagna avdragsposten för kapitalåterbetalning (jfr sidan 197 och sidorna 200 och 201 i budgetredovisningen). Härigenom erhålles den nettoinvestering av kapitalmedel, 339,67 miljoner kronor, som krävts för genomförandet av de under budgetåret 1945/46 gjorda bruttoinvesteringarna. Såsom redovisat belopp för titeln lånemedel å kapitalbudgetens inkomstsida har följaktligen fått upptagas ett belopp motsvarande sistnämnda summa med avdrag av inträdd minskning under budgetåret av outnyttjade belopp av investeringsanslag, 45,65 miljoner kronor, eller sålunda 294,02 miljoner kronor.

Under det gångna budgetåret har, såsom framhållits i det föregående, en icke oväsentlig förbättring av statens förmögenhetsställning ägt rum. Härigenom har ett avbrytande skett av utvecklingen under de närmast föregående sex krigsåren med en ständigt fortgående kraftig försämring av statens förmögenhetsställning. Detta sammanhänger i sin tur med att under det gångna budgetåret kommit att efter de sex krigsåren med deras genomgående stora budgetunderskott ske en återgång till det till och med det sista budgetåret före kriget rådande läget med ungefärlig balans mellan inkomster och utgifter. Såsom framgår av den i efterföljande sammanställning lämnade översikten över utfallet av driftbudgeten under ifrågavarande åttaårsperiod,

ha emellertid inkomsterna och utgifterna under åttaårsperioden mer än fördubblats; inkomsterna hava sålunda stigit från 1 441,84 miljoner kronor under budgetåret 1938/39 till 3 528,19 miljoner kronor under budgetåret 1945/46 eller med 2 086,35 miljoner kronor, och utgifterna hava ökat ungefär lika mycket eller med 1 979,99 miljoner kronor och stigit från 1 348,66 miljoner kronor till 3 328,65 miljoner kronor.

B u d g e t å r	Inkomster	Utgifter	Utfallet av driftbudgeten	Förändring i budgetutjämningsfondens behållning	Förändring i beloppet av utestående reservationer
1938/39	1 441·84	1 348·66	+ 93·18	+ 46·16	+ 47·02
1939/40	1 849·33	2 513·65	— 664·32	— 924·40	+ 260·08
1940/41	2 036·63	3 414·05	—1 377·42	—1 608·78	+ 231·36
1941/42	2 267·63	3 603·82	—1 336·19	—2 034·01	+ 697·82
1942/43	2 704·10	4 037·25	—1 333·15	—1 234·06	— 99·09
1943/44	3 106·15	4 071·99	— 965·84	— 928·05	— 37·79
1944/45	3 250·62	4 103·19	— 852·57	— 947·58	+ 95·01
1945/46	3 528·19	3 328·65	+ 199·54	+ 235·16	— 35·62

Inkomstökningen under den åttaårsperiod, som ovanstående sammanställning omfattar, hänför sig, såsom framgår av den å sidorna 268 och 269 införda inkomsttabellen, till största delen till de bland egentliga statsinkomster redovisade skatterna, vilka stigit med 1 859,27 miljoner kronor eller från 1 104,13 miljoner kronor till 2 963,40 miljoner kronor, och alltså nästan tredubblats; bland övriga inkomstökningar må nämnas ökning av med folkpensioneringen sammanhängande inkomster från 55,59 miljoner kronor till 95,57 miljoner kronor eller med 39,98 miljoner kronor, ökning av totalisator-, tips- och lotterimedel från 20,40 miljoner kronor till 56,11 miljoner kronor eller med 35,71 miljoner kronor och ökning av inkomsterna av affärsverken från 132,00 miljoner kronor till 241,05 miljoner kronor eller med 109,05 miljoner kronor. Av de sammanlagda skatteintäkterna under budgetåret 1945/46 falla 47,5 procent på skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse, 2,8 procent på automobilskattemedel och återstoden eller 49,7 procent på tullar och acciser, medan motsvarande tal för budgetåret 1938/39 voro 39,6, 11,8 och 48,6 procent. Samtidigt med stegringen av skatteintäkterna — vilken föranletts både av en ökning av inkomstunderlaget och av nya eller skärpta såväl direkta som indirekta skatter — har alltså en betydande förskjutning till skatter på inkomst, förmögenhet och rörelse från övriga skatter ägt rum, i det att mot en sammanlagd inkomststegring för skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse på 971,31 miljoner kronor eller 222,4 procent står en inkomstminskning för automobilskattemedel på 47,00 miljoner kronor eller 36,1 procent och en sammanlagd inkomststegring för tullar och acciser på 934,96 miljoner kronor eller 174,0 procent. Den sålunda tecknade bilden av utvecklingen rubbas ej nämnvärt därav, att de belopp, varmed inkomsterna av automobilskattemedel och tullmedel under budgetåret 1945/46 om 83,21 miljoner kronor respektive 127,86 miljoner kronor understiga motsvarande till 130,21 mil-

Inkomster å driftbudgeten under budgetåren 1938/39—1945/46.

(Miljoner kronor)

	1938/39	1939/40	1940/41	1941/42	1942/43	1943/44	1944/45	1945/46
A. Egentliga statsinkomster:								
I. Skatter:								
1. Skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse:								
Inkomst- och förmögenhetsskatt ¹	331-88	325-43	436-99	447-48	491-50	576-82	659-64	682-70
Värnskatt	—	157-73	265-94	277-04	374-51	440-81	507-01	530-37
Krigskonjunkturskatt	—	—	20-64	41-62	34-02	55-56	48-47	50-21
Särskild skatt å förmögenhet	30-35	29-33	25-87	26-38	28-22	30-20	31-16	33-13
Utskiifningsskatt och ersättningsskatt....	4-77	0-54	0-85	1-08	1-53	1-30	0-44	1-35
Bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter	0-27	0-18	0-10	0-08	0-07	0-08	0-09	0-13
Stämpelmedel	69-44	64-28	49-08	57-10	63-17	73-64	83-00	110-13
2. Automobilskattemedel	130-21	127-35	29-50	30-40	30-79	34-42	32-15	83-21
3. Tullar och acciser:								
Tullmedel	206-94	207-77	128-28	101-76	111-57	112-42	81-69	127-86
Allmän omsättningsskatt	—	—	73-93	250-43	289-14	305-92	329-22	357-68
Varuskatt	—	—	—	40-25	56-80	64-44	75-12	77-98
Trafikskatt	—	—	—	—	19-93	28-17	29-01	28-89
Tillägsskatter å bensin	—	10-51	29-02	6-50	5-81	14-54	7-92	12-79
Accis å silke	2-38	2-77	2-61	3-03	3-82	3-70	3-61	4-91
Accis å margarin och vissa andra fettvaror	26-85	33-04	34-33	18-09	17-56	12-49	14-53	11-11
Industrisockerskatt	—	6-39	21-02	—	—	—	—	—
Skatt å kaffe	—	14-77	21-05	7-38	5-12	9-15	14-64	23-62
Tobaksskatt	103-39	128-83	166-22	197-35	238-67	265-17	289-54	318-67
Rusdrycksskatter	197-65	254-94	274-35	274-79	368-25	442-98	446-80	476-57
Skatt å läskedrycker	—	1-95	6-59	7-39	8-09	10-29	12-67	14-03
Statlig nöjesskatt	—	3-36	10-75	12-50	15-95	17-38	18-05	18-06
Säger för skatter	<i>1 104-13</i>	<i>1 369-17</i>	<i>1 597-12</i>	<i>1 800-65</i>	<i>2 164-32</i>	<i>2 499-48</i>	<i>2 684-76</i>	<i>2 963-40</i>
II. Uppbörd i statens verksamhet	68-49	67-49	50-05	52-83	64-24	60-39	60-55	73-18
III. Folkpensionsavgifter ²	—	—	—	50-68	56-12	60-22	63-52	66-74
Bidrag från folkpensioneringsfonden ²	55-59	77-77	77-51	—	—	—	—	—

¹ För budgetåret 1938/39 hava inräknats mantalspenningar, inkomst- och förmögenhetsskatt, extra inkomst- och förmögenhetsskatt, särskild skatt å aktiebolags inkomst samt utjämningskatt. — ² Jämför not 3. — ³ Denna titel motsvaras i riksstaten för budgetåren 1941/42—1945/46 av titlarna Folkpensionsavgifter och Statens pensionsfonder: Folkpensioneringsfonden.

	1938/39	1939/40	1940/41	1941/42	1942/43	1943/44	1944/45	1945/46
IV. Diverse inkomster:								
Totalisatormedel, tipsmedel och lotterimedel.	20·40	34·10	26·56	28·34	35·69	43·22	49·47	56·11
Diverse inkomster i övrigt	6·10	51·67	9·07	9·47	9·57	23·76	16·88	13·96
Säger för diverse inkomster	26·50	85·77	35·63	37·81	45·26	66·98	66·35	70·07
Säger för egentliga statsinkomster	1 254·71	1 600·20	1 760·31	1 941·97	2 329·94	2 687·07	2 875·18	3 173·39
B. Inkomster av statens kapitalfonder:								
I. Statens affärsverksfonder:								
1. Postverket	16·84	17·75	17·83	20·21	31·17	44·33	53·04	43·97
2. Telegrafverket	36·24	37·13	40·11	48·28	58·80	61·87	56·72	58·67
3. Statens järnvägar	44·82	91·99	97·90	104·08	120·00	138·20	99·49	76·85
4. Statens vattenfallsverk	22·32	22·01	23·38	29·31	30·04	36·03	38·32	41·24
5. Domänverket	11·78	16·46	14·75	15·35	26·13	24·34	26·71	20·32
Säger för statens affärsverksfonder	132·00	185·34	193·97	217·23	266·14	304·77	274·28	241·05
II. Riksbanksfonden	1·50	—	23·00	19·50	20·00	9·50	6·00	7·00
III. Statens allmänna fastighetsfond	8·44	9·15	10·27	10·34	11·19	11·87	11·17	12·77
IV. Försvarets fonder	—	—	5·73	6·94	8·57	11·20	14·45	17·14
V. Statens utlåningsfonder	13·18	12·37	14·73	16·70	16·98	17·69	19·17	19·97
VI. Fonden för låneunderstöd	1·71	1·13	1·80	1·54	2·37	5·60	7·61	9·10
VII. Fonden för statens aktier	23·02	35·69	20·57	16·31	16·26	21·76	7·09	3·95
VIII. Statens pensionsfonder:								
1. Folkpensioneringsfonden ¹	—	—	—	30·68	24·39	30·36	29·59	28·83
2. Övriga pensionsfonder	6·97	5·05	5·63	5·59	5·55	5·27	5·14	4·95
Säger för statens pensionsfonder	6·97	5·05	5·63	36·27	29·94	35·63	34·73	33·78
IX. Diverse kapitalfonder	0·31	0·40	0·62	0·83	2·71	1·06	0·94	10·04
Säger för inkomster av statens kapitalfonder	187·13	249·13	276·32	325·66	374·16	419·08	375·44	354·80
Summa	1 441·84	1 849·33	2 036·63	2 267·63	2 704·10	3 106·15	3 250·62	3 528·19

¹ Jämför not å s. 268.

joner kronor respektive 206,94 miljoner kronor uppgående inkomster under budgetåret 1938/39, endast representera vad som återstår av en tillfällig, snart helt återhämtad nedgång av ifrågavarande inkomster. Det stegrade inkomsttillflödet av skatterna på inkomst, förmögenhet och rörelse härrör främst från inkomst- och förmögenhetsskatten, värnsskatten och krigskonjunkturskatten, vilka tre skatter under budgetåret 1945/46 tillsammans givit 1 263,28 miljoner kronor eller 931,40 miljoner kronor mera än avkastningen under budgetåret 1938/39 av inkomst- och förmögenhetsskatten. Bland tullar och acciser hava de nya skatterna allmän omsättningsskatt, varuskatt, trafikskatt, tilläggsskatter å bensen, skatt å kaffe, skatt å läskedrycker och statlig nöjesskatt under budgetåret 1945/46 lämnat en sammanlagd inkomst på 533,05 miljoner kronor. Tobaksskatten har stigit från 103,39 miljoner kronor till 318,67 miljoner kronor eller med 215,28 miljoner kronor och rusdrycks-skatterna från 197,65 miljoner kronor till 476,57 miljoner kronor eller med 278,92 miljoner kronor.

Av den till 1 979,99 miljoner kronor uppgående utgiftsökningen, vilken såsom tidigare påpekats innebär, att utgifterna i likhet med inkomsterna mer än fördubblats under ifrågavarande åttaårsperiod, faller på sätt den å sidan 271 införda utgiftstabellen utvisar icke långt ifrån en tredjedel eller 588,74 miljoner kronor på försvarsdepartementets huvudtitel och ett belopp av nästan samma storleksordning eller 406,93 miljoner kronor på socialdepartementets huvudtitel. För finansdepartementets, ecklesiastikdepartementets och jordbruksdepartementets huvudtitlar uppgår utgiftsökningen till respektive 70,73 miljoner kronor, 98,48 miljoner kronor och 131,58 miljoner kronor: det bör dock uppmärksammas, att utgiftsökningen å finansdepartementets huvudtitel till ett belopp av 67,96 miljoner kronor orsakats av utgifter för bidrag till internationellt återuppbyggnadsarbete och att ökningen å jordbruksdepartementets huvudtitel till ett belopp av 110,60 miljoner kronor hänför sig till kostnaderna för prisregleringarna på jordbrukets område, vilka för närvarande upprätthållas av statsmakterna i första hand med hänsyn till konsumenterna. Å folkhushållningsdepartementets under budgetåret 1939/40 inrättade huvudtitel redovisas för budgetåret 1945/46 utgifter å sammanlagt 159,61 miljoner kronor. De under rubriken riksgäldsfonden redovisade utgifterna, vilka avse räntorna å statsskulden, hava stigit med 180,65 miljoner kronor, och utgifterna under budgetåret 1945/46 för avskrivning av nya kapitalinvesteringar och av oreglerade kapitalmedelsförluster överstiga motsvarande utgifter under budgetåret 1938/39 med 256,33 miljoner kronor; av sistnämnda belopp avse 200 miljoner kronor utgifter för avskrivning av vissa krediter till Danmark och Norge.

Den med utfallet av driftbudgeten under det gångna budgetåret sammanhängande utvecklingen under detta budgetår av statens förmögenhetsställning innebär, såsom redan framhållits, ett avbrytande av de närmast föregående sex krigsårens utveckling. I sammanställningen å s. 272 lämnas en summarisk redogörelse för utvecklingen av statens förmögenhetsställning under ifrågavarande period, d. v. s. under tiden från utgången av sista bud-

Utgifter å driftbudgeten under budgetåren 1938/39—1945/46.

(Miljoner kronor)

	1938/39	1939/40	1940/41	1941/42	1942/43	1943/44	1944/45	1945/46
<i>A. Egentliga statsutgifter:</i>								
I. Kungl. hov- och slottsstaterna	1·83	2·05	2·00	2·07	2·18	2·08	2·08	2·34
II. Justitiedepartementet	16·20	16·80	18·17	19·18	21·49	26·18	27·08	28·66
III. Utrikesdepartementet	8·28	13·75	10·57	10·05	10·90	12·57	13·79	19·43
IV. Försvarsdepartementet	234·28	1 289·36	2 010·14	1 847·34	2 064·64	2 006·87	1 772·46	823·02
V. Socialdepartementet	314·18	352·46	399·73	476·24	535·68	556·68	718·50	721·11
VI. Kommunikationsdepartementet	138·48	125·28	77·54	113·09	115·71	137·45	148·58	164·17
VII. Finansdepartementet	66·57	62·20	94·38	71·91	69·01	65·14	91·63	137·30
VIII. Ecklesiastikdepartementet	230·99	235·58	254·56	274·76	288·23	304·65	309·03	329·47
IX. Jordbruksdepartementet	109·17	138·81	179·39	248·13	307·76	298·98	234·81	240·75
X. Handelsdepartementet	32·56	41·36	38·70	36·61	37·92	29·80	30·37	35·61
XI. Folkhushållningsdepartementet	—	29·80	59·69	159·60	173·35	190·36	187·03	159·61
XII. Pensionsväsendet	58·78	53·82	57·74	70·02	81·26	78·55	86·49	91·98
XIII. Oförutsedda utgifter	6·32	2·28	0·29	1·41	1·35	3·07	2·25	1·99
XIV. Riksdagen och dess verk m. m.	5·58	8·17	10·04	9·94	8·94	8·45	8·27	9·35
Säger för egentliga statsutgifter	1 223·22	2 371·72	3 212·94	3 340·35	3 718·42	3 720·83	3 632·37	2 764·79
<i>B. Utgifter för statens kapitalfonder:</i>								
I. Luftfartsfonden	1·26	1·36	1·32	1·20	1·20	1·27	1·31	2·70
II. Riksgäldsfonden	91·14	98·29	145·51	185·18	226·73	265·21	288·31	271·79
III. Avskrivning av nya kapitalinvesteringar	33·04	40·69	52·28	74·59	87·63	81·38	110·23	86·07
IV. Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster	—	1·59	2·00	2·50	3·27	3·30	70·97	203·30
Säger för utgifter för statens kapitalfonder	125·44	141·93	201·11	263·47	318·83	351·16	470·82	563·86
Summa	1 348·66	2 513·65	3 414·05	3 603·82	4 037·25	4 071·99	4 103·19	3 328·65

Utvecklingen av statens förmögenhetsställning budgetåren 1939/40—1945/46.

(Miljoner kronor.)

	Behållning 30/6 1939	Under budgetåren 1939/1946 inträffade förändringar						Behållning (+), brist (-) 30/6 1946	
		1939/40	1940/41	1941/42	1942/43	1943/44	1944/45		1945/46
Statsregleringsfonden:									
Budgetutjämningsfonden	164: 90	- 924: 39	- 1 608: 78	- 2 034: 01	- 1 234: 06	- 928: 05	- 947: 58	+ 235: 16	- 7 276: 81
Driftbudgetens anslagsreservationer	180: 34	+ 260: 08	+ 231: 36	+ 697: 82	- 99: 09	- 37: 79	+ 95: 01	- 35: 62	+ 1 292: 11
Utestående debiterade riksstatsmedel (restantier)	62: 69	+ 11: 18	+ 29: 46	+ 21: 51	+ 23: 24	+ 30: 10	+ 31: 36	+ 43: 56	+ 253: 10
Säger för statsregleringsfonden	407: 93	- 653: 13	- 1 347: 96	- 1 314: 68	- 1 309: 91	- 935: 74	- 821: 21	+ 243: 10	- 5 731: 60
Statens kapitalfonder:									
Kapital	677: 41	+ 6: 03	+ 904: 27	+ 1: 46	+ 0: 31	+ 3: 60	+ 58: 78	+ 81: 21	+ 1 733: 07
Balanserade överskottsmedel	68: 81	- 10: 33	+ 16: 32	- 1: 35	+ 21: 90	- 10: 85	- 11: 94	- 3: 83	+ 68: 73
Säger för statens kapitalfonder	746: 22	- 4: 30	+ 920: 59	+ 0: 11	+ 22: 21	- 7: 25	+ 46: 84	+ 77: 38	+ 1 801: 80
Summa	1 154: 15	- 657: 43	- 427: 37	- 1 314: 57	- 1 287: 70	- 942: 99	- 774: 37	+ 320: 48	- 3 929: 80

Investeringar i statens kapitalfonder under budgetåren 1938/39—1945/46.

(Miljoner kronor)

	1938/39	1939/40	1940/41	1941/42	1942/43	1943/44	1944/45	1945/46
Statens affärsverksfonder:								
Postverket	3·04	2·31	2·10	3·65	3·94	3·80	7·36	4·97
Telegrafverket	35·82	31·23	14·82	18·60	21·02	25·81	115·12	78·79
Statens järnvägar	15·90	46·33	81·86	74·30	73·10	87·01	126·84	134·81
Statens vattenfallsverk	27·79	34·58	27·44	34·01	54·21	41·92	39·01	52·78
Domänverket	0·05	7·70	0·27	0·30	0·50	0·32	0·19	0·39
Säger för statens affärsverksfonder	82·60	122·15	126·49	130·86	152·77	158·86	288·52	271·74
Luffarfsfonden	1·58	1·06	3·24	4·89	3·38	2·20	3·22	15·76
Statens allmänna fastighetsfond	11·84	19·77	12·87	8·93	15·01	16·94	17·64	17·82
Försvarets fonder	—	—	58·98	85·84	120·39	114·84	142·10	87·74
Statens utlåningsfonder	32·32	36·46	36·65	24·63	37·85	49·63	60·55	69·58
Fonden för låneunderstöd	5·44	11·07	6·62	5·35	92·71	53·68	91·52	167·35
Fonden för statens aktier	0·10	8·98	19·00	17·50	8·04	0·10	14·45	4·99
Fonden för förlag till statsverket	95·39	166·44	198·63	201·60	34·60	149·59	510·57	15·34
Diverse kapitalfonder	0·04	0·03	1·43	1·10	1·31	0·07	0·20	557·55
Oförutsedda utgifter	—	0·16	0·48	0·22	0·01	—0·13	0·01	—
Summa	229·31	366·12	464·39	480·92	466·07	545·78	1 128·78	1 207·87

getåret före kriget till och med utgången av det nu tilländalupna första budgetåret efter krigets upphörande.

Ökningen under budgetåret 1940/41 av det å statens kapitalfonder redovisade kapitalet med 904,27 miljoner kronor uppkom till ett belopp av 787,00 miljoner kronor genom ombildning av folkpensioneringsfonden till kapitalfond och till ett belopp av 114,98 miljoner kronor genom inrättande av försvarets fastighetsfond. Kapitalökningen under budgetåret 1944/45 å 58,78 miljoner kronor motsvarar till ett belopp av (44,35 + 11,21 =) 55,56 miljoner kronor i samband med avvecklingen av affärsverkens pensionsfonder verkställd uppskrivning av postverkets och domänverkets fonder. Beträffande kapitalökningen under budgetåret 1945/46 å 81,21 miljoner kronor hänvisas till härom i det föregående lämnad redogörelse.

Den i sammanställningen å s. 272 lämnade redogörelsen för utvecklingen av statens förmögenhetsställning innehåller inga uppgifter om de förändringar i statens kapitalfonders kapital, som redovisas över budgeten. Till viss komplettering av sammanställningen i detta avseende har å sidan 273 införts en tabell, som utvisar å riksstaten redovisade utgifter för kapitalinvesteringar under budgetåren 1938/46 med fördelning av utgifterna på olika fonder eller grupper av fonder. Av utgifterna under fonden för förslag till statsverket för budgetåret 1944/45 och utgifterna under diverse kapitalfonder för budgetåret 1945/46 avse 343,50 miljoner kronor respektive 551,30 miljoner kronor reglering av kreditgivning till utlandet.

Stockholm den 15 december 1946.

KARL WARD.	AXEL MANNERSKANTZ.	EDWIN BERLING.
ERIK VON HELAND.	ANDERS PAULSEN.	C. P. OLSSON.
GUST. SVEDMAN.	O. E. SANDBERG.	F. O. ERICSON.
IVAN PAULI.	NESTOR HAMMARLUND.	GUST. BJÖRKMAN.

/ V. Arvidsson.

Reservation

vid § 43 angående *utnyttjande av äldre arbetskraft inom förvaltningen* av herrar Ericson, Olsson och Paulsen, vilka anförde:

»Med hänsyn till den förekommande bristen på arbetskraft synes det välbetänt, att den redan nu praktiserade metoden att tillåta anstånd med avsked vid uppnådd pensionsålder för befattningshavare vid statsverken i lämplig utsträckning utvidgas.

Vad beträffar spörsmålet om en generell höjning av pensionsåldern för befattningshavare i statens tjänst har riksdagen så sent som 1945 behandlat och avslagit motioner rörande denna sak. Med hänsyn härtill och då frågan dessutom är omfattande och svårbedömbär kunna vi icke biträda statsrevisorerens framställning i vad den avser utredning om en generell höjning av pensionsåldern för befattningshavare i statens tjänst.»

RIKSDAGENS REVISORERS
BERÄTTELSE

OM DEN ÅR 1946 AV DEM VERKSTÄLLDA GRANSKNING

AV

STATSVERKETS

JÄMTE DÄRTILL HÖRANDE FONDERS TILLSTÅND,
STYRELSE OCH FÖRVALTNING

FÖR TIDEN 1 JULI 1945—30 JUNI 1946

DEL II

FÖRKLARINGAR

STOCKHOLM 1947
ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

477212

Innehållsförteckning.

	Sid.
<i>Riksdagens revisorers verksamhet.</i>	
Önskemål beträffande riksdagens revisorers arbete	1
<i>Fjärde huvudtiteln.</i>	
<i>Försvarsdepartementet.</i>	
Redovisningen av vissa militära ämbetsverks personalkostnader . .	2
Krigsmaterielverkets kontrollkostnader	6
Den centrala materielbokföringen inom försvaret	12
De militära förrådskontrollkontoren	32
Armé-, marin- och flygförvaltningarnas civilbyråer	43
Betalningsförfarandet vid av värnpliktiga företagna resor	61
Försvarsgrenarnas tjänstemeddelanden	69
Avskrivning av brist i statens förråd av proviant och fodervaror . .	72
Iakttagelser rörande redovisningen av familjebidrag	74
Lunchrestaurangerna i de militära ämbetsbyggnaderna å Ladugårds- gårde	78
Viss förrådsfråga i Hässleholm	78
Flygvapnets provisoriska anläggning å Bulltofta	83
<i>Femte huvudtiteln.</i>	
<i>Socialdepartementet.</i>	
Kontrollen över barnavårdsnämndernas handhavande av mödra- hjälpsmedel	86
Iakttagelser rörande planeringen av allmänna arbeten	90
Arbetsmarknadskommissionens ofullbordade vägföretag	106
Statens byggnadslånebyrå	109
Allmänna arvsfonden	111
Kommunernas ersättningsskyldighet i visst fall enligt fattigvårds- lagen och barnavårdslagen	113
Fattigvårds- och barnavårdskonsulenternas verksamhet	116
Lövstahemmet	120
Fonden för reglering av läkemedelsprisen m. m.	127
Vården av vissa straffriförklarade	132
Tjänstehostäder för ogift personal vid Sidsjöns sjukhus i Sundsvall	136

Sjätte huvudtiteln.

Sid.

Kommunikationsdepartementet.

Åtgärder för viss decentralisering av administrationen av det allmänna vägväsendet	141
Civila byggnadsutredningens verksamhet	150
Länsarkitekternas arbetsbalans	151

Sjunde huvudtiteln.

Finansdepartementet.

Anslagsformer vid anvisande av statsbidrag till byggnadsändamål ..	161
Iakttagelser angående kronouppbörderna	163
Översyn av vissa statliga taxor	173
Det statliga revisionsväsendet	183
Iakttagelser angående verkningarna av 1943 års skattestrafflag	185
Flygtullavdelningen vid Bromma flygfält	187, 202
Tullavdelningen i Stockholms frihamn	187, 203
Tullbehandling av spritdrycker och viner vid införsel genom Aktiebolaget Vin- och spritcentralen	187, 208

Åttonde huvudtiteln.

Ecklesiastikdepartementet.

Rektorsgöromålen vid rikets allmänna läroverk	210
---	-----

Nionde huvudtiteln.

Jordbruksdepartementet.

Vissa underhållsarbeten å Bogesunds slott	211
---	-----

Tionde huvudtiteln.

Handelsdepartementet.

Iakttagelser beträffande lotspenningar m. m.	215
---	-----

Tolfta huvudtiteln.

Pensionsväsendet.

Utnyttjande av äldre arbetskraft inom förvaltningen	235
Inträde i reserven i förening med befordran till officer eller underofficer	241

De affärsdrivande verken.

Vissa kraftstationsbyggen och sjöregleringar i Ångermanälvens flodområde	246
--	-----

Riksräkenskapsverkets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 2, § 1.

T i l l K o n u n g e n .

Genom remiss den 20 december 1946 har riksräkenskapsverket anbefallts att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens senast församlade revisorer under § 1 i sin berättelse uttalat angående önskemål beträffande revisorernas arbete.

Till åttlydnad härav får riksräkenskapsverket i underdånighet anföra, att revisorernas uttalande icke givit riksräkenskapsverket anledning till erinran. Frågan om de ändamålsenligaste arbetsformerna för revisorernas verksamhet undandraget sig självfallet ämbetsverkets bedömande.

I handläggningen av detta ärende har, förutom undertecknade, byråchefen Andersson deltagit.

Stockholm den 15 januari 1947.

Underdånigst

P. S. RUNEMARK.

O. BACKLUND.

Statens sakrevisions

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 2, § 1.

T i l l K o n u n g e n .

I anledning av remiss den 20 december 1946 å riksdagens revisorers uttalande under § 1 i berättelsen över statsverket, avseende vissa önskemål beträffande riksdagens revisorers arbete, får sakrevisionen anföra, att sakrevisionen icke funnit anledning till något särskilt uttalande i den föreliggande frågan.

I handläggningen av detta ärende hava deltagit, förutom undertecknad ordförande, ledamöterna Blomquist, Ljungdahl, Sällfors, Törnkvist och Åhlén.

Stockholm den 20 januari 1947.

Underdånigst

Statens sakrevision.

ERIK STRIDSBERG.

Elof Cardelius.

Försvarets civilförvaltnings

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 6, § 2.

Till Konungen.

Genom beslut den 20 december 1946 har Kungl. Maj:t anbefallt försvarets civilförvaltning att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer under § 2 i sin berättelse för budgetåret 1945/46 anfört angående redovisningen av vissa militära ämbetsverks personalkostnader.

Till åtlydnad härav får ämbetsverket anföra följande.

Revisorernas anmärkningar mot redovisningen av de militära och tekniska ämbetsverkens avlöningskostnader avse det förhållandet, att nämnda kostnader i sin helhet icke kunna utläsas direkt ur riksstat och budgetredovisning. Revisorerna ha funnit det ur budgetteknisk synpunkt otillfredsställande, att riksdagen, då den har att taga ställning till ifrågavarande ämbetsverks anslagsäskanden, icke kan bedöma den totala omfattningen av förvaltningsverksamheten inom försvaret och de därav föranledda kostnaderna. Detta skulle enligt revisorernas mening kunna tillrättaläggas genom att jämväl de befattningar hos de centrala förvaltningsmyndigheterna, som avses skola upprätthållas av militär och civilmilitär personal, uppföras å resp. förvaltningsmyndigheters personalförteckningar. Vederbörandes avlöningskostnader skulle härvid bestridas från respektive myndighets avlöningsanslag.

Revisorerna ha emellertid även antytt de svårigheter, som äro förbunda med en redovisning efter ovan angivna riktlinjer. Härutinnan torde få erinras, att den berörda redovisningsfrågan redan år 1937 var föremål för behandling vid den undersökning rörande redovisningen av utgifter och inkomster under fjärde huvudtiteln, som utfördes genom av Kungl. Maj:t tillkallad sakkunnig. I den utredning rörande uppställningen av fjärde huvudtiteln m. m., som år 1940 framlades av särskilda sakkunniga, behandlades frågan ånyo ingående. Av skäl för vilka revisorerna närmare redogjort, funno de sakkunniga, att det icke låte sig göra att inordna den militära och civilmilitära personalen under ämbetsverkens avlöningsanslag, utan måste densamma alltså finnas redovisad på de skilda militära staterna. Kungl. Maj:t och riksdagen lämnade sin anslutning till detta förslag, varvid riksdagen dock förklarade, att ändringar i redovisningssystemet i ett eller annat avseende måhända kunde befinnas påkallade, sedan närmare erfarenhet av detsamma vunnits.

Enligt uppdrag av Kungl. Maj:t har försvarets civilförvaltning sedermera företagit en allmän översyn av anslags- och statuppställningen under fjärde huvudtiteln. Civilförvaltningen framlade i underdånig skrivelse den 23 maj 1944 vissa principiella synpunkter på anslagsuppställningen och framhöll därvid de väsentliga olägenheter, som föranleddes av att icke de ifrågavarande militära lönerna redovisades å resp. myndigheters avlöningsanslag. Ämbetsverket fann det emellertid icke möjligt att utbryta nämnda kostnader ur respektive försvarsgrenars avlöningsanslag.

De synpunkter, vilka i ovan angivna sammanhang anförts, äga fortfarande giltighet. Olägenheterna med att utbryta vissa befattningar ur respektive personalkårer och uppföra desamma å ämbetsverkens motsvarande stater bero framför allt på att nämnda befattningar icke besättas efter samma grunder och på samma stadigvarande sätt som motsvarande befattningar inom den civila statsförvaltningen. Personaluppsättningen inom de militära verken är sålunda underkastad ständiga växlingar, och personalen omflyttas tid

efter annan. En anledning härtill torde vara att persoalen måste beredas en så mångsidig tjänstgöring, att varje beställningshavare kan fylla sin plats vid de omplaceringar, som äro nödvändiga vid försvarsberedskap och mobilisering. Med hänsyn till dessa omflyttningar är det icke möjligt att binda de för de militära ämbetsverken avsedda befattningarna vid viss löneställning.

Såsom revisorererna framhållit, ha befattningar för militär personal numera i viss utsträckning uppförts på de centrala ämbetsverkens personalförteckningar, bl. a. för flygförvaltningens del. De flygmilitära myndigheterna ha emellertid vid flera tillfällen framhållit nackdelarna med detta system. Sålunda förordade bland annat chefen för flygvapnet och flygförvaltningen i samband med avgivandet av förslag till anslagsäskanden för budgetåret 1944/45, att ifrågasatt personal skulle överföras till flygvapnets anslag.

Ehuru civilförvaltningen för egen del fortfarande finner det synnerligen önskvärt att erhålla en samlad redovisning av lönerna till den militära personalen vid de militära och tekniska ämbetsverken, anser civilförvaltningen de ovan återgivna skälen mot att överflytta nämnda löner till ämbetsverkens avlöningsanslag bärande. Med hänsyn härtill torde i första hand böra undersökas, huruvida icke det avsedda målet kan vinnas genom andra åtgärder. Innan civilförvaltningen ingår på detta spörsmål torde emellertid en annan i detta sammanhang aktuell redovisningsfråga böra beröras.

Den av revisorererna ifrågasatta omläggningen syftar, enligt vad revisorererna själva angivit, till att giva statsmakterna möjlighet att direkt ur riksstat och budgetredovisning erhålla uppgift om de särskilda myndigheternas *totala avlöningskostnader*. Det torde emellertid få framhållas, att det sålunda angivna syftet ingalunda vinnas enbart genom de av revisorererna ifrågasatta åtgärderna. Den enligt revisorerernas förslag tillskapade redovisningen omfattar nämligen icke den synnerligen talrika personal, som anställts för särskilda anskaffnings- eller underhållsuppgifter och avlönas från härför avsedda sakanslag. Från de av revisorererna angivna utgångspunkterna måste det emellertid vara av betydelse att erhålla en översikt jämväl över kostnaderna för denna personal, vilka kostnader icke heller redovisas särskilt i vare sig riksstat eller budgetredovisning.

Frågan om överförande av avlöningskostnader från sakanslag till avlöningsanslag har vid flera tillfällen varit föremål för överväganden, ehuru några fasta hållpunkter i detta avseende ännu icke kunnat vinnas. Även med utgångspunkt från de i detta sammanhang aktuella frågorna skulle det vara av värde, därest de principer, som böra tillämpas vid uppdelningen av avlöningskostnader mellan avlönings- och sakanslag, åtminstone i huvuddrag kunde klarläggas.

I avvaktan på att sistnämnda fråga bringas till sin lösning torde man emellertid böra undersöka möjligheterna att erhålla en särskild redovisning av kostnaderna för icke blott den militära och civilmilitära utan även den från sakanslag avlönade civila personalen hos ämbetsverken. De av revisorererna ifrågasatta åtgärderna lösa icke detta problem. Däremot torde en annan möjlighet stå till förfogande, nämligen att vid sidan av de stater, som fastställas för varje ämbetsverks avlöningsanslag, jämväl fastställa motsvarande stater för de kostnader hos vederbörliga verk, som få bestridas från respektive försvarsgrenars avlönings- eller sakanslag. Vid sidan av staten bör härvid även fastställas en personalförteckning för den ordinarie eller högre e. o. personal, vars avlöning inrymmes i staten. Ett sådant system användes redan beträffande de kostnader för byggnadssstyrelsens byggande organ, som skola slutligt bestridas från nybyggnadsanslag. Jämväl för ett flertal organ inom försvaret ha motsvarande stater förutsatts skola fastställas

bland annat för försvarets byggande organ samt för krigsmaterielverkets kontrollorganisation och dess sammansättningsverkstäder.

Det måste förutsättas, att beräkningen av en stat enligt ovan angivna riktlinjer blir förenad med betydande osäkerhetsmoment, framför allt i vad avser medelsbehovet för sakanslagsanställd personal. Omfattningen av denna personal bör teoretiskt sett vara underkastad avsevärda växlingar från år till år till följd av förändringarna i materielanskaffningen. Det kan för den skull komma att visa sig nödvändigt att icke begränsa posterna i de föreslagna staterna utan giva desamma beteckningen »förslagsvis». Denna osäkerhet i beräkningen av medelsbehovet sammanhänger emellertid icke på något sätt med den av civilförvaltningen föreslagna redovisningsformen, utan blir lika stor, därest ifrågavarande kostnader inräknas i vederbörligt avlöningsanslag. Därest medelstillelningen anses böra begränsas av statsmakterna, kan sålunda detta ske lika väl med det av civilförvaltningen förordade systemet.

Av likartade skäl kan det också befinnas nödvändigt att medgiva en viss frihet vid tillämpningen av de personalförteckningar för ordinarie militär och civilmilitär personal, som böra fastställas i anslutning till staterna. Framför allt torde icke varje befattning böra bindas vid viss löneställning, utan möjlighet bör finnas att för ändamålet välja beställningshavare i ett flertal lönegrader.

Det bör förutsättas, att redovisningen mot de föreslagna staterna granskas av riksräkenskapsverket. Det synes även önskvärt, att densamma på lämpligt sätt kommer till synes i budgetredovisningen, vilket dock för närvarande icke är fallet för byggnadsstyrelsens del. Formen härför torde böra övervägas av riksräkenskapsverket. Slutligen böra staterna även såvitt möjligt, i likhet med byggnadsstyrelsens ovanberörda stat, intagas i regleringsbrev och statsliggare.

De omkostnader, som äro förbundna med den ifrågavarande militära och civilmilitära personalens verksamhet, bestridas i vad avser sjukvård och vissa resor från respektive försvarsgrens härför avsedda anslag och i övrigt från vederbörligt ämbetsverks omkostnadsanslag. Det är emellertid önskvärt, att åtminstone samtliga de rese- och traktamentskostnader, som föranledas av tjänstgöringen vid ett centralt ämbetsverk, bli föremål för en närmare kontroll. Till detta ändamål böra samtliga ifrågavarande kostnader redovisas å respektive ämbetsverks omkostnadsanslag. Lämpligen torde så böra ske även i fråga om sjukvårdskostnaderna.

I handläggningen av detta ärende har deltagit, förutom undertecknade Wijnbladh och Brunskog, den senare föredragande, jämväl krigsrådet Ström.

Stockholm den 14 januari 1947.

Underdånigst

TH. WIJNBLADH.

UNO BRUNSKOG.

Arvid Hane.

Riksräkenskapsverkets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 6, § 2.

Till Konungen.

Till åttlydnad av Kungl. Maj:ts remiss den 20 december 1946 får riksräkenskapsverket, i anledning av vad riksdagens senast församlade revisorer under § 2 av berättelsen angående statsverket uttalat rörande redovisningen av personalkostnaderna för försvarets centrala förvaltningsmyndigheter, i underdånighet anföra följande.

Såsom revisorererna framhållit, uppgå kostnaderna för sådan vid försvarets centrala förvaltningsmyndigheter tjänstgörande personal, vars avlöning bestrides från de olika försvarsgrenarna allmänna avlöningsanslag, till mycket avsevärda belopp, och beloppen av dessa kostnader kunna, såsom också framgår av vad revisorererna anfört, erhållas först efter mycket tidskrävande arbete.

Även riksräkenskapsverket finner det vara synnerligen otillfredsställande, att Kungl. Maj:t och riksdagen sålunda icke ha tillgång till någon redovisning, av vilken man direkt kan utläsa de olika centrala förvaltningsmyndigheternas totala avlöningskostnader. Denna brist synes emellertid kunna afhjälpas genom en avsevärt enklare och till sina konsekvenser mycket mindre vittutseende åtgärd än den av revisorererna föreslagna. Riksräkenskapsverket åsyftar härmed införande av den anordningen, att samtliga till ifrågavarande personal utgående avlöningsförmåner under tjänstgöring hos de centrala förvaltningsmyndigheterna utanordnas från vederbörliga anslag av dessa myndigheter. Härigenom vinnes, att, såvitt nu är fråga, beträffande varje central förvaltningsmyndighet samtliga till myndigheten hänförliga avlöningskostnader — låt vara fördelade på ett flertal riksstatsanslag — komma att direkt framgå av myndighetens egna räkenskaper och därmed även av rikshuvudboken. På grundval härav kunna sedan erforderliga sammanställningar rörande de centrala förvaltningsmyndigheternas avlöningskostnader av riksräkenskapsverket upprättas och publiceras i riksräkenskapsverkets årsbok eller såsom bilagor till själva budgetredovisningen och sålunda bli tillgängliga för såväl Kungl. Maj:t som riksdagen.

Den av riksräkenskapsverket förordade anordningen har även tidigare varit föremål för diskussion. I en inom finansdepartementet på sin tid upprättad promemoria med förslag till ändrad uppställning av riksstatens fjärde huvudtitel, vilken promemoria sedermera, sedan jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 22 juni 1939 särskilda sakkunniga tillkallats att verkställa utredning och framlägga förslag angående uppställningen av fjärde huvudtiteln och vissa därmed sammanhängande frågor, överlämnades till dessa sakkunniga, föreslogs sålunda, att denna anordning skulle komma till användning beträffande varje å stat för truppförband eller särskild personalkår uppförd beställningshavare under tjänstgöring hos stab, myndighet eller anstalt. Detta förslag upptogs sedan i huvudsak av nämnda sakkunniga men kom ej att genomföras i samband med den i anslutning till de sakkunnigas förslag ändrade uppställningen av fjärde huvudtiteln.

Riksräkenskapsverket finner sig i anslutning till det sist anförda böra föreslå, att den av riksräkenskapsverket för de centrala förvaltningsmyndigheternas vidkommande förordade anordningen tillämpas även beträffande försvarsdepartementet och försvarsslaben samt att såväl departementet som staben med hänsyn härtill ges ställning såsom huvudförvaltning med rätt att anlita statsverkets checkräkning i riksbanken.

I handläggningen av detta ärende har, förutom undertecknade, byråchefen Murray deltagit.

Stockholm den 17 januari 1947.

Underdånigst

P. S. RUNEMARK.

ANDERS FAXELIUS.

Försvarets civilförvaltnings

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 12, § 3.

Till Konungen.

Genom beslut den 20 december 1946 har Kungl. Maj:t anbefallt försvarets civilförvaltning att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer under § 3 i sin berättelse för budgetåret 1945/46 anfört angående krigsmaterielverkets kontrollkostnader.

Till åtlydnad härav får ämbetsverket anföra följande.

Civilförvaltningen har vid flera tillfällen haft anledning framhålla, att redovisningen av de med krigsmaterielverkets verksamhet förenade kostnaderna icke är fullt tillfredsställande. Detta gäller icke blott den av revisorerna i detta sammanhang berörda kontrollverksamheten utan jämväl verkets förrådsorganisation och sammansättningsverkstäder samt den till dess industribyrå hörande beredskapssektionen. Civilförvaltningen framhöll sålunda bland annat i underdånigt utlåtande den 29 oktober 1946 över en av krigsmaterielverket verkställd utredning rörande dess behov av extra personal under budgetåret 1946/47, att en sammanfattande överblick av verkets avlöningskostnader vore synnerligen svår att erhålla, då dessa kostnader redovisades å ett flertal olika riksstatsanslag. Enligt under hand inhämtade uppgifter syntes ifrågavarande kostnader i huvudsak fördela sig enligt nedanstående sammanställning.

1. Kostnader, som avföras direkt från till krigsmaterielverkets förfogande stående anslag:

Krigsmaterielverket: Avlöningar

a) enligt fastställd avlöningsstat . . 1 355 000 Avser tjänstemannapersonal vid såväl verket som dess förrådsorganisation.

b) bemyndigande att överskrida anslaget 127 000

Krigsmaterielverket: Förrådsorganisationen

a) centrala ammunitionsförråd . . 625 000 Avser viss extra vaktpersonal och städerskor samt förrådsarbetare.

b) övriga förråd . . . . . 120 000 Avser bland annat kontraktsanställda tjänstemän, arbetare m. fl.

Krigsmaterielverket: Engångskostnader för industriell krigsberedskap	341 000	Främst löner vid industribyråns beredskapssektion.
Anordnande av vissa ammunitionsförråd (kapitalbudgeten)	10 000	Viss personal för planering av förråd.
Avveckling av beredskapen m. m.	130 000	
2. Kostnader, som förskottas i särskild ordning för att sedermera överföras till respektive materielanslag:		
Personal för kontrolluppgifter . . .	395 000	
Tjänstemannapersonal vid sammansättningsverkstäderna	45 000	
Arbetarpersonal vid sammansättningsverkstäderna	1 000 000	

Av sammanställningen framgår, bland annat, att icke blott kostnaderna för verkets kontrollverksamhet utan jämväl kostnaderna för dess sammansättningsverkstäder för närvarande genom prispålägg belasta respektive anskaffningsanslag. En överblick över dessa kostnader kan för närvarande icke erhållas vare sig i budgetredovisningen eller i den redovisning, som i vederbörlig ordning tillhandahålles riksräkenskapsverket, utan erfordras härför en undersökning av krigsmaterielverkets interna driftsbokföring. Av skäl som revisorerna anfört är det synnerligen önskvärt, att medelsbehovet för ifrågasvarande ändamål blir prövat i den ordning, som eljest regelmässigt tillämpas inom statsförvaltningen, samt att medelsförbrukningen kommer under säkrare kontroll. Härvid synes det i första hand vara av betydelse att kunna klarlägga och vid behov begränsa omfattningen av de för kontrollverksamheten respektive sammansättningsverkstäderna i anspråk tagna medlen. Vid sidan härav bör även kunna kontrolleras, att icke nämnda medel tagas i anspråk för ändamål, som icke sammanhånga med sistberörda båda verksamhetsgrenar.

Av flera skäl kan det emellertid ifrågasättas, huruvida för den skull kostnaderna för kontrollverksamheten och sammansättningsverkstäderna lämpligen böra inordnas under krigsmaterielverkets avlönings- och omkostnadsanslag. Erinras må att den materielkontroll, som ombesörjes av försvarsgrens-förvaltningarna, till övervägande delen bekostas av respektive anskaffningsanslag. Det synes även naturligt att betrakta kostnaderna för tillverknings- och leveranskontrollen såsom en del av anskaffningskostnaderna. Härigenom vinnes därjämte framför allt, att den för kontrollen avsedda organisationen utan svårighet kan utökas eller inskränkas allt efter förändringar i anskaffningsprogrammet. Denna synpunkt torde vara av särskild betydelse i fråga om krigsmaterielverket, vilket till övervägande delen omhänderhar materielanskaffningar. I samband med 1943 års förvaltningsbeslut framhöll också föredragande departementschefen (propositionen 1943:180, s. 168) nödvändigheten av att verkets personalorganisation gjordes i hög grad elastisk, så att den efter omständigheterna kunde svälla ut eller krympa ihop.

Det torde i detta sammanhang vara av intresse att jämföra krigsmaterielverkets kontrollkostnader med kostnaderna för de statliga organ, som omhänderha byggnadsverksamhet, i främsta rummet byggnadsstyrelsens byggnadsbyrå och arméns fortifikationsförvaltnings byggnadskontor. Sistnämnda kostnader, vilka variera avsevärt med hänsyn till byggnadsvolymens omfattning, bestridas till övervägande delen från respektive byggnadsanslag. Endast

de nyckelbefattningar, vilka oavsett byggnadsvolymens växlingar under alla omständigheter äro erforderliga, ha för byggnadsstyrelsens del uppförts på ämbetsverkets avlöningsstat och avlönas från dess avlöningsanslag. För att erhålla kontroll jämväl å förstnämnda avlöningskostnader fastställer emellertid Kungl. Maj:t varje budgetår en särskild stat för byggnadsstyrelsens byggnadsbyrå, omfattande de kostnader, som under budgetåret få bestridas från byggnadsanslag. Frågan om fastställande av en motsvarande stat för försvarets byggande organ är för närvarande föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

I underdånigt utlåtande den 6 april 1946 över krigsmaterielverkets förslag beträffande dispositionen av vissa anslag under riksstatens fjärde huvudtitel föreslog civilförvaltningen, att kostnaderna vid krigsmaterielverkets sammansättningsverkstäder och kontrollorganisation i huvudsaklig överensstämmelse med ovanberörda system skulle redovisas mot av Kungl. Maj:t fastställda stater. Genom beslut den 11 oktober 1946 har Kungl. Maj:t godkänt detta civilförvaltningens förslag och uppdragit åt krigsmaterielverket att till Kungl. Maj:t för fastställelse ingiva förslag till sådana stater. Krigsmaterielverket har sedermera den 10 december 1946 till civilförvaltningen ingivit ett till Kungl. Maj:t ställt förslag i nämnda hänseende, vilket civilförvaltningen avser att, så snart viss komplettering av detsamma erhållits, jämte eget yttrande överlämna till Kungl. Maj:t.

I och med att sålunda särskilda stater fastställas för de ifrågavarande kostnaderna, böra de av riksdagens revisorer påtalade redovisningsbristerna kunna avhjälpas, utan att fördenskull kostnaderna utbrytas ur respektive anskaffningsanslag. Härvid bör förutsättas, att redovisningen om staterna blir föremål för granskning av riksräkenskapsverket. Det torde även vara önskvärt, att belastningen å desamma kommer till synes i budgetredovisningen, vilket dock för närvarande icke är fallet för byggnadsstyrelsens del. Formen härför synes böra övervägas av riksräkenskapsverket. Därest så är möjligt, böra slutligen staterna i likhet med byggnadsstyrelsens nyssberörda stat jämväl intagas i regleringsbrev och statsliggare.

Den av revisorerna berörda kontrollen därå, att icke de för kontrollverksamheten avsedda medlen tagas i anspråk för kostnader, som icke sammanhänga med nämnda verksamhet, synes vara en uppgift av revisionskaraktär, vilken bör ankomma på den myndighet, som har att granska krigsmaterielverkets räkenskaper, det vill säga riksräkenskapsverket.

Såsom ovan framhållits bestridas vissa avlöningskostnader hos krigsmaterielverket jämväl från anslaget till engångskostnader för industriell krigsberedskap, nämligen kostnaderna för beredskapssektionen å verkets industribyrå. Det synes böra övervägas, huruvida icke dessa kostnader till större delen böra överföras till verkets avlöningsanslag. Icke minst med hänsyn till den oklarhet, som råder beträffande redovisningen av krigsmaterielverkets avlöningskostnader, vore det — såsom civilförvaltningen framhållit jämväl i underdånigt utlåtande denna dag över vad riksdagens revisorer i sin berättelse under § 2 anfört rörande de militära ämbetsverkens personalkostnader — av värde, därest principerna för uppdelningen av avlöningskostnader mellan avlönings- och sakanslag kunde åtminstone i huvuddrag klarläggas.

I anslutning till vad revisorerna avslutningsvis anfört vill civilförvaltningen slutligen framhålla önskvärdheten av att det dubbelarbete i fråga om materielkontrollen, som för närvarande i viss utsträckning förekommer, i görligaste mån undvikas.

I handläggningen av detta ärende har deltagit, förutom undertecknade Wijnbladh och Brunskog, den senare föredragande, jämväl krigsrådet Ström.

Stockholm den 14 januari 1947.

Underdånigst

TH. WIJNBLADH.

UNO BRUNSKOG.

Arvid Hane.

Krigsmaterielverkets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 12, § 3.

Till Konungen.

Genom remiss den 20 december 1946 har Kungl. Maj:t anbefallt krigsmaterielverket att avgiva och till försvarsdepartementet inkomma med underdånigt utlåtande i anledning av riksdagens år 1946 församlade revisorers berättelse, fjärde huvudtiteln, § 3.

Till åtlydnad härav får krigsmaterielverket i underdånighet anföra följande.

Revisorerna ha i sin berättelse funnit det inom verket tillämpade systemet att inkalkylera kontrollkostnaderna i kostnaderna för den färdiga krigsmaterielen i flera hänseenden mindre tillfredsställande. En effektiv kontroll över anslagsbelastningen försvåras eller omöjliggöres härigenom enligt revisorernas förmenande. Med hänsyn till att kontrollverksamheten ingår såsom ett led i verkets ordinarie arbetsuppgifter, ha revisorerna funnit starka skäl tala för att jämväl kostnaderna för denna verksamhet slutgiltigt belasta verkets avlönings- och omkostnadsanslag.

Verket vill till en början erinra, att det av revisorerna påtalade förfarings sättet att belasta sakanslag med kostnader av avlönings- och expensnatur i stor omfattning tillämpas inom försvarets centrala förvaltning samt att frågan därom varit föremål för särskild utredning genom försvarets sakanslagsutredning, vars arbete i avvaktan på vissa andra utredningar emellertid för närvarande nedlagts. Verket vill dock samtidigt uttala, att verket till fullo delar den av statsrevisorerna uttalade uppfattningen, att detta förfarings sätt är mindre tillfredsställande. Verket har även tidigare i fråga om kostnaderna för verkets kontrollverksamhet tagit initiativ till ändringar i av statsrevisorerna angiven riktning.

I sina den 31 augusti 1945 avgivna medelsäskanden för budgetåret 1946/47 uttalade sig verket sålunda för att kostnaderna för verkets kontrollverksamhet samt löne- och driftkostnaderna för verksamheten vid de till verkets centrala ammunitionsförråd anslutna sammansättningsverkstäderna icke såsom för det dåvarande vore fallet skulle belasta den färdiga materiellens pris utan i stället omföringsvis över verkets avlönings- och omkostnadsanslag resp. anslaget till förrådsorganisationen utgå av försvarsgrensförvaltningarnas anskaffnings- och underhållsanslag. Beträffande kontrollkostnaderna förordades sålunda, att verket skulle erhålla bemyndigande att överskrida verkets avlönings- och omkostnadsanslag och vid budgetårets utgång, då de verkliga

kostnaderna bleve kända, täcka kostnaderna genom omföring till sakanslag. En sådan anordning skulle medföra, att jämväl kostnaderna för kontrollanternas avlöning, resor och expenser direkt framginge av riksstaten.

I skrivelse den 28 januari 1946 uppdrog chefen för försvarsdepartementet åt krigsmaterielverket att inkomma med förslag till dispositionsbestämmelser rörande de anslag, som berörde verkets verksamhetsområde och bland annat den bokföringsmässiga regleringen av kostnaderna för sammansättningsverkstädernas verksamhet. I sin underdåniga skrivelse den 28 februari 1946 med förslag till disposition av vissa anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1946/47 föreslog verket beträffande löne- och driftskostnaderna vid sammansättningsverkstäderna, att verket finge belasta de till försvarsgrensförvaltningarnas förfogande ställda anslagen för anskaffning och underhåll av vapen och ammunition m. m. med vid verkets sammansättningsverkstäder härigenom uppkomma löne- och driftskostnader, att verket vid budgetårets utgång finge omföringsvis belasta förslagsanslaget till krigsmaterielverket: Förrådsorganisationen m. m. med samtliga under budgetåret uppkomna löne- och driftskostnader vid sammansättningsverkstäderna, samt att nämnda anslag samtidigt finge gottskrivas ett belopp motsvarande sålunda debiterade kostnader.

I berörda skrivelse utgick verket jämväl från att motsvarande anordning finge genomföras beträffande verkets kontrollkostnader, vilka inginge i den färdiga materielens pris, då i annat fall vissa kostnader för verkets verksamhet allt fortfarande icke komme till synes över riksstaten. I anslutning härtill förordade verket, att kontrollkostnaderna, vilka avsåge kontrollanternas avlöning, resor och expenser, finge från och med innevarande budgetår bestridas i enahanda ordning som sammansättningskostnaderna enligt verkets ovanberörda förslag, därvid kontrollkostnaderna skulle bokföras över verkets avlönings- och omkostnadsanslag.

I yttrande över verkets förslag i denna del har försvarets civilförvaltning avstyrkt den av verket förordade anordningen och anført, att det av verket eftersträfvade målet att erhålla en överskådligare redovisning av ifrågavarande kostnader kunde vinnas med att stater fastställdes för berörda kostnader, varvid i staterna uppförda poster med hänsyn till de osäkra beräkningsgrunderna borde betecknas förslagsvis.

I ämbetsskrivelse den 11 oktober 1946 godkände Kungl. Maj:t civilförvaltningens förslag beträffande redovisningen av kostnaderna för krigsmaterielverkets kontrollverksamhet och för sammansättningsverkstäderna samt uppdrog åt verket att till Kungl. Maj:t för fastställelse ingiva förslag till stater för dessa kostnader. Till åttlydnad har verket i underdånig skrivelse den 10 december 1946 ingivit förslag till stater för kostnaderna i fråga, vilket förslag ännu är på Kungl. Maj:ts prövning beroende.

Den av revisorerna påtalade svårigheten att erhålla en effektiv kontroll över anslagsbelastningen torde hava undanröjts genom den sålunda genomförda anordningen.

Verket saknar anledning att i detalj beröra de olika slag av kontrollkostnader, som enligt i revisorernas berättelse intagen specifikation belöpa å budgetåret 1945/46, men vill beträffande några av posterna i denna specifikation lämna vissa upplysningar. Posterna för hyror, städning, elektriskt ljus, vakthållning, möbler och övriga inventarier hänföra sig sålunda till av verket å olika platser i landsorten för kontrollpersonalen förhyrda tjänstelokaler. Någon del av kostnaderna för verkets kontorslokaler i Stockholm belastar icke kontrollkostnaderna. Posterna för skrivmaterial och blanketter samt telefon- och telegramavgifter avse likaså endast kostnaderna för verkets i landsorten stationerade kontrollanter. I anledning av revisorernas uttalande

att i posten löner och arvoden skulle ingå arvoden till vissa kontorsbud och skrivbiträden samt till en expeditionsvakt och en telefonist, vill verket meddela, att så icke var förhållandet under budgetåret 1945/46. Däremot är det riktigt, att verket för innevarande budgetår har belastat kontrollkostnaderna med vissa arvoden, vilka icke direkt hänföra sig till verkets kontrollpersonal. Detta förfaringssätt har motiverats av att den för närvarande relativt omfattande kontrollpersonalen förorsakar en ökad belastning å verkets administrativa byrå särskilt i fråga om personal- och kontorsdriftsärenden, vilket föranlett ökning av den tillfälligt anställda personalen å denna byrå. I överensstämmelse med principer, som sedvanligen tillämpas inom försvarets förvaltning vid belastning av sakanslag med avlöningskostnader, hade verket för varje tillfällig befattningshavare, som utför av kontrollverksamheten föranlett arbete, bort fastställa hur stor del av vederbörandes lön, som skulle belasta kontrollkostnaderna. Verket har i stället av praktiska skäl beslutat att avlöningarna till ett mindre antal befattningshavare av denna kategori, oaktat befattningshavaren icke endast tages i anspråk för kontrollanternas räkning, helt skola hänföras till kontrollkostnaderna och sålunda belasta materielanslag. Detta förfaringssätt är ur bokförings- och redovisningssynpunkt enklare och innebär i jämförelse med det ovan skisserade icke någon ökad belastning av materielanslagen.

Verket vill slutligen uttala, att verket till fullo delar det av revisorerna uttalade önskemålet att kontrollkostnaderna i görligaste mån nedbringas. Verket planerar för närvarande i rationaliserande syfte en omläggning av anskaffningsrutinen i fråga om s. k. standard- och märkesvaror, och i samband därmed överväger verket att i fråga om ett stort antal sådana varor inskränka eller förenkla kontrollen. Verket förutsätter givetvis att någon särskild mottagningskontroll hos försvarsgrensförvaltningarna icke ifrågakommer. De åtgärder, som även vid den förenklade kontrollrutinen böra ankomma på den mottagande myndigheten, böra inskränka sig till vad som erfordras för materielens uppbördstagande, d. v. s. undersökning av att materielen är av angivet slag, att kvantiteten är riktig samt att materielen framkommit i oskadat skick (mottagande enligt upphandlingsförordningens § 49 punkt 2).

I detta ärendes handläggning ha deltagit, förutom undertecknade Ödeen och Palme, den senare föredragande, ledamöterna Udd, Laurin, Granström och Lindnér.

Stockholm den 18 januari 1947.

Underdånigst

STIG ÖDEEN.

RUTGER PALME.

Riksräkenskapsverkets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 12, § 3.

U n d e r d å n i g t u t l å t a n d e.

I sina anslagsäskanden för innevarande budgetår föreslog krigsmaterielverket bland annat, att kostnaderna för personal, som kunde komma att tillfälligt bli erforderlig därigenom att verket erhöle uppdrag att verkställa

materielanskaffningar i större omfattning, skulle slutligt belasta vederbörliga anskaffningsanslag. Beträffande nämnda förslag framhöll riksräkenskapsverket i underdånigt utlåtande den 9 oktober 1945, att enligt ämbetsverkets mening jämväl här ifrågavarande kostnader borde belasta krigsmaterielverkets avlönings- och omkostnadsanslag i likhet med övriga hithörande kostnader för verket.

Vad riksräkenskapsverket i detta sammanhang uttalade synes äga ännu större giltighet beträffande den fråga, som av riksdagens revisorer nu upptagits till behandling. Krigsmaterielverkets kontrollverksamhet måste nämligen, såsom revisorerna påpeka, anses tillhöra verkets ordinarie arbetsuppgifter, varför alla skäl tala för att kostnaderna för denna verksamhet komma att belasta verkets avlönings- och omkostnadsanslag. I anslutning till den av revisorerna intagna ståndpunkten får riksräkenskapsverket därför förorda, att sättet för redovisning av krigsmaterielverkets ifrågavarande personalkostnader omläggas. Ämbetsverket anser sig samtidigt böra understryka nödvändigheten av att de av revisorerna antydda möjligheterna till förenkling och förbilligande av den nu berörda kontrollverksamheten snarast tillvaratas.

I handläggningen av detta ärende hava, förutom undertecknade, byråcheferna Andersson och Murray deltagit.

Stockholm den 14 januari 1947.

Underdånigst

P. S. RUNEMARK.

PER DAHLBERG.

Arméförvaltningens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 14, § 4.

T i l l K o n u n g e n .

Jämlikt nådig remiss den 20 december 1946 i anledning av vad riksdagens revisorer under fjärde huvudtiteln, § 4 anført rörande den centrala materielbokföringen inom försvaret får arméförvaltningen i underdånighet anföra följande.

Som en svaghet i det av ämbetsverkets tygavdelning tillämpade redovisningssystemet angives att *materielredovisningen* icke utvisar dagsläget och att ämbetsverket på grund härav måst upplägga ytterligare ett centralt kortregister för att erhålla detta läge. Att så skett har varit föranlett av de utomordentligt stora materielanskaffningar, som ägt rum under beredskapstiden. Det har därvid varit av största vikt såväl att nytillkommen materiel så snabbt som möjligt tillfördes de organiserade förbanden som att befintlig materiel utan omgång kunde fördelas med hänsyn till de omorganisationer och nyuppsättningar, vilka i regel anbefalldes med kort varsel. Som grund för en dylik dagsbokföring tjänar beträffande nylevererad materiel ett reversalexemplar från kontrollbyrån, samt för materiel, som utlämnas från centralförråd eller omflyttas mellan truppförband etc. av underhållsbyrån utfärdade utlämningsorder. Dagsbokföringen sker sålunda *före* det verkliga uppördstaganet.

Sedan numera utrustningsbehoven i stort sett blivit tillgodosedda och beredskapen upphört, föreligger icke längre krav på dagsbokföring. Denna har även successivt avvecklats och avsikten är att, sedan nu pågående omorganisationer avslutats, helt upphöra med densamma. Någon dubblering av materielbokföringen sker sålunda icke längre. Härtill kommer att redovisning inför central myndighet icke skall äga rum under krig eller mobilisering. Under dylika förhållanden avföres all materiel, som ingår i truppförbandens utrustning ur uppbörden, varför all materielredovisning från truppförbanden etc. upphör. Redovisning sker därefter endast från centralföråden.

En uppbörds kontroll under fred måste givetvis avse den verkliga uppbörden, d. v. s. de kvantiteter, som vederbörande uppbördsman genom kvittens erkänner sig hava mottagit och redovisat. Sådan redovisning kan ske dagligen, månadsvis eller årsvis. Samtliga system ha tillämpats inom tygförvaltningen, men av flera skäl har månadsredovisningen befunnits mest lämplig. Till samma resultat torde även försvarets organisationskommitté kommit vid organisationsförsöken vid kungl. Älvsborgs regemente.

Av revisorerna beröres emellertid endast den rutin som avser nytillkommen materiels uppbördsstagande. Härvid må framhållas, att antalet uppbördsärenden, som avse nytillkommen materiel, endast utgör ett ringa fåtal i förhållande till dem, som förorsakas av materielomflyttningar mellan centralförråd och truppförband m. fl. Dessa omflyttningar äro i huvudsak betingade av ändringar i krigsorganisationen och torde enligt vad erfarenheten visar även framdeles komma att äga rum.

Då det redovisningsförfarande, som föreslås beträffande nyleveranser (s. 6), icke kan tillämpas vid materielöverflyttningar, som enligt vad ovan anförts utgöra det övervägande antalet uppbördsändringar, synes detsamma icke lämpligt.

Vidare må anföras, att Kungl. Maj:t enligt vad tygavdelningen under hand erfarit, torde komma att anbefalla tillämpning vid samtliga infanteriregementen så snart ske kan av bl. a. det redovisningssystem, som av försvarets organisationskommitté försöksvis tillämpats vid kungl. Älvsborgs regemente. Då detta system endast i mindre detaljer skiljer sig från det av tygavdelningen sedan 1940 tillämpade, torde inga skäl föreligga att övergå till ett annat system, vilket enligt vad som ovan framhållits icke skulle erbjuda några fördelar.

Vad angår utformningen av den *upphandlingsverksamhet* som sker (kommer att ske) genom krigsmaterielverket må följande anföras.

Ifrågavarande upphandlings- och redovisningssystem medför för närvarande i kameralt hänseende ett dubbelarbete. Krigsmaterielverket betalar till vederbörande leverantörer räkningarna för verkställda leveranser och debiterar därefter sina totalkostnader för från försvarsgrensförvaltningarna erhållna uppdrag genom s. k. omföringsbegäran (= räkningar) på vederbörande förvaltning, som disponerat materielanskaffningsanslagen. En anordning, varigenom krigsmaterielverkets anskaffningsuppgifter inskränktes till ingående av s. k. ramavtal med vederbörande leverantör, varvid det sedan ankomme på respektive förvaltning att inom ramen för dessa avtal beställa direkt hos leverantören och handlägga alla frågor i samband med leveransernas fullgörande, skulle i kameralt avseende innebära en rationalisering med förenkling av systemet och besparing av arbetskraft för utförande av hithörande göromål.

Vad slutligen angår *ammunitionens redovisning* anföras revisorerna att frågan angående dennas mest ändamålsenliga ordnande torde bliva beroende av de resultat, till vilka nu pågående översyn av försvarets centrala förvaltnings-

organisation kan leda. På grund härav anser sig tygavdelningen icke kunna för närvarande avgiva något yttrande i denna fråga.

Beträffande arméförvaltningens intendenturavdelning framhålla revisorerna, att någon erinran mot förrådskontrollkontorets sätt att handa den centrala materielbokföringen icke kan göras. Däremot förefinnes enligt revisorernas uppfattning icke någon av de olika byråerna tillämpad enhetlig rutin för fakturabehandling och de av den centrala inköpsverksamheten betingade formerna för själva uppbördsförfarandet. Enligt revisorernas mening skulle detta huvudsakligen bero på avsaknaden av ekonomisektion vid intendenturavdelningen.

Beträffande av de olika anskaffande byråerna — utrustningsbyrån, underhållsbyrån, kasernutredningsbyrån, drivmedelsbyrån samt häst- och veterinärmaterielbyrån — tillämpad rutin för fakturabehandling och uppbördsförfarande får intendenturavdelningen framhålla följande.

I den mån anskaffning sker genom krigsmaterielverket gäller en enhetlig redovisningsrutin, som uppgjorts i samråd med krigsmaterielverket (TLA 1946 s. 99). Inom utrustningsbyråns förvaltningsområde sker all central anskaffning i enlighet härmed, och vid kasernutredningsbyrån kommer detsamma att gälla så snart av intendenturavdelningen före anskaffningarnas överflyttande till krigsmaterielverket avslutade leveransavtal slutförts. Beträffande häst- och veterinärmaterielbyråns förvaltningsområde kommer anskaffning av hästskor, söm- och skärpningsmedel samt förbandsmateriel att i framtiden ske genom krigsmaterielverkets försorg. Även här blir systemet alltså enhetligt.

Anskaffning av livsmedel, drivmedel o. d. samt av annan veterinärmateriel än ovan omnämnda sker, i den mån upphandling icke göres av lokalförvaltningarna, inom intendenturavdelningen.

Beträffande sådana anskaffningar som gjorts och göras genom respektive byråers försorg framhålla revisorerna, att enhetligt system för fakturabehandling och uppbördsförfarande icke tillämpas.

Till skillnad mot tygavdelningen, vars anslag i många fall förvaltas jämstides av flera byråer, äro intendenturavdelningens anslag icke uppspaltade å flera byråer, utan har en och samma byrå att från början till slut förvaltningstekniskt svara för byrån tilldelade anslag och med anlitande av dessa anskaffad materiel. Det har inom intendenturavdelningen visat sig vara en bestämd fördel om samma byrå handhar såväl anskaffning, anslagsförvaltning (dispositionsbokföring), förrådsvård och kontroll av vederbörlig materiel. Inrättandet av särskild ekonomisektion skulle för intendenturavdelningen endast medföra ökad personalorganisation och därigenom ökade kostnader utan att någon ökad överskådlighet skulle kunna ernås. Ett inrättande av särskild ekonomisektion skulle ej heller medgiva någon personalminskning inom respektive byråer då den personal, som i övrigt handhar förvaltningsuppgifterna, jämväl ombesörjer ovannämnt arbete.

Beträffande påtalade olikheter i byråernas arbetsrutin anser sig intendenturavdelningen böra framhålla följande.

Inom kasernutredningens samt häst- och veterinärmaterielbyråerna ha i princip likartade system tillämpats. Till förrådskontrollkontoret överlämnade granskningshandlingar ha endast till utseendet varit olikartade på så sätt, att de från den förstnämnda byrån erhållna uppgifterna varit förtecknade på ett formulär, som inom byrån samtidigt använts för annat ändamål medan häst- och veterinärmaterielbyrån förtecknat sina materieluppgifter på vanligt folioark.

Mellan underhålls- och drivmedelsbyråerna, som även i framtiden komma att verkställa centralupphandling, föreligga vissa skiljaktigheter i rutinen,

som motiveras av nedan angivna förhållanden. Drivmedelsbyrån, som gör jämförelsevis stora inköp fördelade på ett färre antal fakturor, likviderar dessa centralt. De centrala drivmedelsförråden ha nämligen ej egna kassor. Samma system tillämpades jämväl av underhållsbyrån före den 1 juli 1946, men efter denna dag likvideras fakturorna vid respektive centralmagasin eller vid vederbörlig militärbefälsstab för magasin, som icke har egen kassa. Denna organisationsförändring genomfördes enbart i besparingssyfte i samband med avvecklingens genomförande, då härigenom underhållsbyråns redovisningsdetalj kunde indragas.

Revisorerna ha såsom sin mening uttalat lämpligheten av en enhetlig utformning av den centrala materielbokföringen inom försvaret och förorda, att en dylik utredning verkställes genom försorg av statens organisationsnämnd i samråd med vederbörande myndigheter. Då en jämförelse i detta hänseende de centrala ämbetsverken emellan kan giva uppslag till vissa rationaliseringsåtgärder, har arméförvaltningen intet att erinra emot en dylik utredning i enlighet med revisorernas förslag.

I detta ärendes handläggning har, förutom undertecknade Gustafsson och Östergren, den senare föredragande, jämväl generalintendenten deltagit.

Stockholm den 18 januari 1947.

Underdånigst

H. GUSTAFSSON.

T. ÖSTERGREN.

G. Weisner.

Marinförvaltningens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 14, § 4.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 20 december 1946 har marinförvaltningen anbefallts att avgiva underdånigt utlåtande i anledning av 1946 års riksdags revisorers berättelse, § 4, angående den centrala materielbokföringen inom försvaret. Till åtlydnad härav får marinförvaltningen anföra följande.

Inledningsvis får marinförvaltningen anföra, att det vid arméns tygavdelning tillämpade systemet med central förrådskontroll, som framhållits såsom mönster för övriga avdelningar och försvarsgrenar, icke avser all tygmateriel.

I tygmaterielinstruktionen, mom. 77 c anges »att för fredsbruk avsedda reservdelar till handvapen och infanteriets pjäsmateriel, förbruknings- och övriga materialier m. m., som anbefallts till uppbörd, ävensom i verkstadsförråd ingående inventarier och verktyg — dock ej maskiner och specialverktyg, vilka redovisas i likhet med ovan under a) upptagen materiel — redovisas ej direkt inför tygdepartementet utan utslutande å kortregister, som jämte tillhörande verifikationer, vederbörligen förtecknade i årsvis löpande nummerföljd, förvaras vid respektive förråd. Dylika kortregister revideras av departementet underställd personal i samband med partiell inventering».

Marinförvaltningen fäster därför uppmärksamheten vid det förhållandet, att arméns tygmateriel i den mån den utgöres av förbrukningsartiklar, vissa

reservdelar etc. enligt ovan *icke* äro föremål för centraliserad kontroll även om dessa artiklar i viss mån anskaffas genom centraliserad anskaffning och att sålunda betydande grupper materiel bli föremål för kontroll genom lokalförbandens (tygofficerens eller motsvarande) försorg samt genom stickprovsgranskning genom utsända inventeringsmän.

Enär någon utökning av den centrala förrådskontrollen *icke* har påfordrats beträffande här ifrågakarande tygmaterielgrupper, förutsätter marinförvaltningen, att de önskemål, som kommit till synes om ökad förrådskontroll vid marinen, *icke* avser den mångfald artiklar, som vid marinen närmast motsvara tygmateriel av förbrukningsnatur och som lagerhållas i material- och drivmedelsförråden.

Att för marinen anordna ett system, motsvarande det som tillämpas vid armén, kan naturligen ske. Frågan är emellertid om de därmed förbundna kostnaderna kunna anses försvara en sådan anordning. Kostnaderna för ett kontrollsystem böra enligt marinförvaltningens förmenande stå i något så när rimlig proportion till värdet av de fördelar, vilka därigenom kunna vinnas. Även om det statliga redovisningssystemet kräver mera vittgående åtgärder än som skulle tillgripas av ett enskilt företag, bör man dock ej bortse från nyssnämnda synpunkt.

Materieförvaltningen innebär emellertid *icke* blott *kameral bokföring och redovisning av materielen* utan omfattar framför allt *handhavande, skötsel och ansvar för densamma*. De materieförluster, som uppstå på grund av felaktiga åtgärder i fråga om uppbördstagande och avförande från förråd, äro enligt vad erfarenheten giver vid handen också försvinnande små jämförda med dem, som uppstå i samband med materielens användning.

Det vid marinen tillämpade materielredovisningssystemet är helt byggt på att åt uppbördsmän överlämna ansvaret för materielens handhavande och vård, och erfarenheten visar — om man bortser från det förhållandet att personalbrist under beredskapstiden i viss mindre utsträckning tvingade till förordnandet av *icke* fullt lämpliga uppbördsmän — att uppdragen fullgjorts samvetsgrant och efter bästa förmåga. Denna förmåga kan emellertid vara skiftande hos olika uppbördsmän, och just därför är det av *betydelse att förrådskontrollkontoret träder i direkt kontakt med uppbördsmännen och inriktar sin kontrollverksamhet med hänsyn därtill*.

Riksdagens revisorer anföra, att en fortlöpande »verkligt effektiv» kontroll att inköpt materiel i föreskriven ordning tagits till uppbörd saknas, därför att *icke* all anskaffning bokföres i förrådskontrollkontoret och lokalförvaltningarna *icke* dit inkomma med månadssammandrag för avstämning. Detta påståendes riktighet är helt beroende av vad som lägges in i uttrycket verkligt effektiv. För varje anskaffning, som verkställs av marinförvaltningen, erhåller vederbörande byrå mottagningsbevis med kvitto angående uppbördstagande och utövar sålunda själv en kontroll. Oavsett om inventariepersedel likvideras av marinförvaltningen eller genom lokalmyndighet skall enligt marinförvaltningens bestämmelser den 5 juli 1945 (TS A: II 40/45) 8 § kontroll utövas, att persedeln påföres inventarieförråd, inventarieuppbörd eller interimsuppbörd. Då det gäller anskaffning av inventariepersedel till uppbörd, som fastställts av marinförvaltningen och för vilken ämbetsverket sålunda förvarar kontrollexemplar — det rör sig här om dyrbarare materiel — erhåller byrån dessutom kvartalsvis anmälan från lokalförvaltningarna om att materielen blivit införd i vederbörligt inventarium. Då lokalförvaltning upphandlar artikel, som skall uppbördstagas, är till fakturan fogat bevis om uppbördstagande, vilket kontrolleras av förrådskontrollkontoret. Här föreligger sålunda en fortlöpande kontroll angående tecknandet av bevis om uppbördstagande, och denna torde *icke* bliva mera effektiv, om lokalmyndighe-

ten månadsvis insänder ett sammandrag över de sålunda tecknade bevisen för avstämning. Samma risk skulle nämligen alltjämt föreligga för att en artikel, trots tecknat uppbördsbevis, icke blivit upptagen i vederbörlig redovisningshandling.

Det är riktigt att vid marinförvaltningens förrådskontrollkontor icke föres någon central bokföring, som visar dagsläget, men detta är en militär- och en mobiliseringsangelägenhet, som av vederbörande byråer ordnats allt efter behovet i varje fall. Förhållandet synes näppeligen beröra materielredovisningen. I varje fall synes det kunna ifrågasättas om med hänsyn till marinens mångfald av materiel en sådan anordning kan motivera kostnaderna för uppläggandet och skötseln av ett centralregister av så ofantliga dimensioner, som det här skulle bli fråga om. På grund av såväl fartygs som batteriers olikhet sinsemellan kunna endast ett fåtal av de i inventarieuppbörderna upptagna persedlarna sammanföras på gemensamt kort, och en undersökning beträffande förråden visar att t. ex. endast för Karlskrona örlogsvarvs förråd fördes under budgetåret 1944/45 ett antal av icke mindre än 34 606 lagerkort.

Revisorerna anföra att med granskningen av förrådsredogörelserna skulle kontorets personal vara sysselsatt i avsevärd omfattning, och synes revisorerna ifrågasätta detta arbetes nödvändighet. I verkligheten utföres denna granskning av två kvinnliga kontorsbiträden, vilka samtidigt sköta kontorets expedition och utföra förekommande skrivarbeten. Marinförvaltningen kommer att till särskild prövning upptaga frågan om förrådsredogörelsernas bibehållande.

Riksdagens revisorer anse lämpligt att åt statens organisationsnämnd gives i uppdrag att i samråd med vederbörande myndigheter utreda frågan rörande den centrala materielbokföringen inom försvaret. Marinförvaltningen har icke annat att fåremot erinra än att denna fråga synes stå i sådant intimt samband med frågan om ämbetsverkens organisation att den snarare borde hänskjutas till den pågående förvaltningsutredningen.

I ärendets handläggning hava deltagit undertecknad souschef, Jedeur-Palmgren, Persson, Zetterström, Bring, Wirström och Krook, den sistnämnde föredragande.

Stockholm den 20 januari 1947.

Underdånigst

STIG H:SON ERICSON.

Harry Bertman.

Flygförvaltningens

ytttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 14, § 4.

Till Konungen.

Till åttlydnad av nådig remiss den 20 december 1946 angående riksdagens revisorers berättelse, § 4, behandlande den centrala materielbokföringen inom försvaret, får flygförvaltningen i vad ämbetsverket angår avgiva följande underdåniga utlåtande.

Statsrevisorernas redogörelse för den inom flygförvaltningens avdelningar företagna undersökningen har föranlett följande ytttranden.